Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

223-40
235
Ин-16

ПК з. 243 т. 3.000.000

2 7 OCT 2009

ԲՆԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՀԵՏԱՋՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԳԻՐՔ Գ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ

235 աշխ.
Ա - 16

ԱԲՐԱՀԱՄՈՒ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՂԻ ՎԿԱՅՔ ԱՐԵԻԵԼԻՑ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՔ ՅԱՈՐԱԿԱՆԷՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՄԲ
ԳԱԼՈՒՍՏ ՏԻՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ 1897—1900

ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ՏՊԱՐԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
1921

8052

PRINTED IN TURKEY

- .01. 2013

A. DEVEJIAN LIBRARY
NEW YORK
Ա. ՏԵՎԵՃԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Հրատարակուած է Էջմիածնի Գիտական Ինստիտուտի առաջնորդ

Նոյեմբերի, 1921 թ. Էջմիածին։

Գիտնական Քարտուղար՝ Ե. Տէր-Միքայելեան.

223
40

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ա.

Հայ բանասէրներից շատերը գիտեն, որ հանգուցեալ հայագէտ Գալուստ Տէր Միքայէլեանը ձեռնարկել էր տպագրելու Աբբահամ Խոսրովանոդի գործը, բայց տարբերը անցան և ի լոյս չածուեց շատերից [1]) անհամբեր սպասած այդ աշխատութիւնը։ Մինչդեռ այդ գիրքը միանգամայն տպագրուած պատրաստ էր Գլխոց, Սուրբ գրքից առնուած վկայութեանց, յատուկ անուանց ցանկերով և վրիպակների ցուցմունքով, ընդամենը 248 էջից բաղկացած։

Պակասում էին գրքի Տիտղրլատը և անհրաժեշտ Յառաջաբանը։ Յառաջաբանը գրելու համար հանգուցեալի թղթերում տեսակները համարեա լրիւ են, բայց իրրև ծանօթութիւններ և նկատողու-

---

1) Աբ. Խոսր. վաղուց պատրաստ էր տպագրութեան։ 1896 թ. Աբրահամը էջ 285 ծանուցանում է, որ ԳՏՄ ձեռնարկել է Աբ. Խ-ի նոր գտնուածների հրատարակութեան։ Հանգուցեալի մատենագրներից տասացած նամակներից տեղեկանում ենք, որ գործը պատրաստ էր աւելի կանուխ։ Այդ թղթերի մէջ 1894 թ. Մարտի 13 ին Ն. Մառը Պետերբուրգից գրում է. «բայց եթէ մինչև անգամ տղայքին թանդագին մատենագիրների նորագիւտ կտորները հրատարակելիս խաչընդոտներին էք հանդիպում, յօժարակամ ընդունելութեան փոխարէն, Փաւստոսի և Աբբահամ Խոսրովանոդի գրուածքները արգելքներին են պատաղարտուած և յետաձգութեանը. դա նշանակում է հայերի համար շատ վատ բան»։ Անկարելիած են կաթուղիկոսարանի այդ ժամանակի գործողութիւնները։

Վեհանակի միաբաններից 1896 թ. նամակներով խնդրում են շտապեցնել գործի հրատարակութիւնը. իսկ 1909 թ. Ն. Բիւզանդացին և Տ. Ն. Ակինեանը խնդրում են արդէն տպագրածից մի մի օրինակ։

ԳՏՄ 1897 թւի Ապրիլի 26-ին ձեռագրերը ներկայացրել է Թիֆլիզի ցենզորին տպագրելու իրաւունք ստանալու։ Ցենզորը այդ 2-ը պահել է մօտ երեք տարի, մինչև 1899 թ. Դեկտեմբերի 17-ը և տպա թոյլատրել։ Ծանրածանր արժանացել է բացառիկ արագ թոյլատուութեան. ցենզորն ասացել է 1900 թ. Սեպտեմբերի 12-ին՝ և նոյն թ. Դեկտեմբերի 12-ին արդէն արտօնել է տպագրելու։

թիւններ, բացառութեամբ Աբրահամ Խոսրովանդղի կենսագրական Ուրուագծին, որ նա գրել է հինգ ու կէս միաձայլ թերթի կէս էջի վրայ։ Այդ նիւթերն են. ա) Տպագրութեան համար պատրաստած իւր ձեռագրերը կրկնակի արտագրութիւններով, իսկականը կատարած իւր ձեռքով և ցենզօրին ներկայացնելու համար արտագրել տւած կրկնակը, բ) իւր ձեռքի տակ տպագրւած անկազմ մի օրինակը, որի լուսանցներում ունէ է. նախ՝ ցուցմունք ABCDEPHSWF լատինական տառերի համապատասխանող ՋՋ-ի և տպագրների անուններով և երկրորդ բազմաթիւ նոր ծանօթութիւններ և վկայութիւններ, որ նկատել և աւելցրել է տպագրութիւնը կատարելուց յետոյ։

Ահա այդ նիւթերի վրայ հիմնւած և մեր կողմից թերթն լրացումներ կատարելով, գրում ենք Յառաջաբանը և կազմում Տիտղիլաթը։

Մեր առջև դրած գիրքը հայ հին ձեռագրական գրականութեան մէջ ոչ ընդհանուր վերնագիր ունի և ոչ էլ առանձին հատորի մէջ է ամփոփւած, այլ ԳՏՄ, հիմնւած պատմական-գրական տւեալների վրայ, էջմիածնի ձեռագիր ճառընտիրներից արտագրել և միացրել է իւր կազմած գրքերի մէջ տաս հիմնական և երեք յաւելւած գլուխներ, համաձեռելով այդ Աբրահամ Խոսրովանդղի ձեռքով տարբերներից թարգմանած վարքագրական մի մեծ գրքի մնացորդ։

Առաջին ժ գլուխները ԳՏՄ-ի արտագրութեան մէջ ընդհանուր վերնագիրը չունին, իսկ շարունակութիւնն ունի այս տիտղլաթը. էջ առաջին—Յաւելւած Աբրահամու Խոսրովանդղի, 1900 Օգոստ. էջմիածին։

էջ երկրորդ—Աբրահամու Խոսրովանդղի թարգմանութիւնք յատուկանէն. Ակեփսիմոս, Այիթալա և Յովսէփ—։

Այս հիման վրայ և հետևեալում յիշատակելիք գրական ուեալներն ի նկատի ունենալով, տիտղլաթը մենք կազմում ենք այսպէս.

Աբրահամու Խոսրովանդղի Թարգմանութիւնք յատուկանէն և Յաւելւած.

Աջխատասիրութեամբ Գալուստ Տէր Մկրտչեանի 1897—1900։

Բ.

ԳՏՄ Աբրահամի թարգմանութիւնը մի գրքի մէջ ամփո-

փելու համար օգտագործել է այս նիւթերը, իւր իսկ ցուցակով։

A. n 936 (3) (Կար n 916, 3).

B. n 936 (6) (Կար n 919, 6).

C. n 671 Գ. Յուցակ.

D. n 130 Գ. Յուցակ, երկաթագիր. էջ 44 v—45 v.

P. և E. Եփրեմ Ասորի տպ. հատ. Դ. (Վենետ. 1836, էջ 150-152).

H. Հրաշափառ Տօնական n 940 (7) (Կար n 920, 7)

S. Սոփերք հատ. Ի.

W. Վարք և Վկայաբ.

W 2. Ջ «մի օրինն», «այլ օրինակ» Վենետկի հրատարկութեան.

F. 914, 3 (Կար. 894, 3)։

Գ.

Համառօտ տեղեկութիւններ տանք վերոյիշեալ ՋՋ-ի մասին օգտւելով նաև Ձեռագրերի մեր անտիպ ընդարձակ ցուցակից։

A. էջմ Մատ. հ. 936 (3), Մայր Յուցակի հ. 916 (3), էջ 85-88. և ԳՏՄ՝ Ագաթանգեղոսի աղբիւրներից, Վաղարշապատ. 1890 էջ 42-51։ Վերջինի մէջ գտնում ենք Ջ-ի արտաքին նկարագրութիւնը և կարևոր յիշատակարանները, իսկ բովանդակութիւնը առաջ է բերւած Մայր Յուցակի մէջ։ Համմ. նաև ԳՏՄ Դրիգոր Մանաճիհր Ռաժիկ, Արարատ 1901, էջ 468—74 և արտատպ. էջ 12, § 6։

Այս Ջ-ն է ճառընտիր, կաշեկազմ, 52×32., հատ թղթի վրայ գրւած, միջին երկաթագրով, երկսիւն, 38-42 տողերով, անթեական, մօտ. ԺԲ դարուց, թերի մասերով, կարկատւած և վերսաին կազմւած։ Ջ-ը ստացել է՝ Ռուբէն կաթողիկոսն քահանայ. գրութեան տեղն է՝ Սուրբ Գրիգոր, «ամենայն հաւանականութեամբ Սաղմոսավանք», գրիչն է՝ Յովհաննէս վանականը։ (Մանրամասն տես վերոյիշեալ տեղերը)։

Այս Ջ-իցն են առնւած տպագրի գլ. Ա, Բ, Գ, Ե, Է, Ը, Թ և Ժ, ասել է ամբողջը, առանց Յաւելւածի։

B. էջմ. Մատ. հ 939 (6), Մայր Ցուցակի հ. 916 (6), էջ 99—102 և ԳՏՄ Ագաթ. Աղբիւր. էջ 51—60, Արարատ 1901, 468-74։

Այս Ջ-ը նոյնպէս ճառընտիր է, ամեն բանով նման է նախընթաց օրինակին. կաշեկազմ, հատ թուղթ, նախկինի մեծութեամբ, գրւած նոյնպէս միջին երկաթագրով, 12-րդ դարու վեր-

Ջերից, հաւանական 1185–1188 թ.։ Այդ է ԳՏՄ-ի կարծիքը՝ հիմնուած զանազան ուսումնասիրի վրայ (Տես յ. ա. 57–59) Սաացողն է՝ Մարկոս, գրիչները-նոյն Մարկոսը և եղբայրը Մխիթար, Սաղմոսաւանքի անապատում։ Սրա գրիչները Ա-ի չափ վարժ չեն։ Այս Ջ-ի մէջ են նախկինի բոլոր գլուխները՝ A և B համեմատած Տ.-ի հետ, տեսնում ենք, որ սկզբում լրիւ են, շարունակութեան մէջ թերի (տպ. էջ 52—64, 84—86)։

C. էջմ. հ. 671 Գ(էորգեան ցուցակ)։

Այս ճառընտրի նկարագրութիւնը վերցնում ենք մեր Ցուցակից։ Կաշեկազմ, մեծադիր, 47×30, հասա թուղթ, 680 թերթ, խոշոր բոլորգիր. 43 տող, երկսիւն։ Գլխաւոր յիշ. չկայ, երկրորդականները բազմաթիւ են, որոնցից երկուսը տպագրուած է Աբրահամի հրատարակութեան մէջ (տ. էջ 145, 236)։ Ժամանակ՝ մօտ ԺԳ դար։

Սաացողներն են՝ Պարոն Տուտած և Պարոնիկ Ռայիս. Պարոն Աբեան. կենակից Պարոն Տուտծի՝ Փոքր-Տիկին, որդին՝ Ներսէս. եղբայրը Խարիպշահ։ Գրիչներն են՝ Սահմենէս և Վարդան երէց՝ Թղ. 242 բ, կայ մի ոտանաւոր, նախագիծ տառերով. «Լորեցոյ Վարդանայ Գեղփերեցաց քահանայից»։

Ունի և ուրիշ անուննների յիշատակութիւն. Գրիգոր քահանայ, Ծուանկ տիկին, Վարդան, «մեծ քաւչապետն Աւետիս և սուրբ եղբայր նորա Գրիգոր», Ասպետ մխակից, են։

Թղ. 274 բ «Չհոգևոր եղբայրն մեր զԱվրան քահանայն զՅովհաննէս, զնախնի սկզբնաւորն սուրբ գլուցս, որ ի Քրիստոս վոխեցաւ»։

Այս Ջ-ում գտնում են գլ. Գ, ԺԲ և ԺԳ։

D. էջմ. հ. 1309։

Օգտւում ենք մեր Ցուցակից։ Ճառընտիր, կաշեկազմ, թուղթ, 263 թերթ, մեծադիր, 46×32, միջին երկաթագիր, երկսիւն, 46 տող. թերի ծայրերից և միջից։ Ախալցխայից էջմիածին բերւած ՀՀ-ին է, ունի այդ քաղաքի կնիքը։ Նորագոյն յիշ. բաւական են. 1615, 1624, 1820 թուերից։

Ներսէս Շնորհալու Թարգմանել ասած սուրբ Սարգսի վկայաբանութիւնը 1158 թ. գտնւում է Ջ-ում մէջ և ապացոյց է, որ այդ թւականից յետոյ է գրւել, բայց ոչ ուշ քան ԺԲ դարը։

Սաացող՝ Յովհաննէս քահանայ. եղբայրք սորին Սարգիս և Կոստանոս, գրիչ՝ Գրիգոր։

Այս Ջ-ի մէջ կայ գլ. Ա. սակայն Գալուստը չի օգտւել իւր

հրատարակութեան մէջ. որովհետև ուշ է այդ Ջ-ի բնագիրը նկատել։

E և P. Առաջինը Եփրեմ Ասորու Մատենագրութեանց Վենետիկեան հրատարակութեան Գ հատորն է, էջ 150-152, իսկ երկրորդը Պարիզի ճառընտիրը, որի մասին մեր Ցուցակից ենք տեղեկութիւն վերցնում. Մակերի ցուցակը դժբախտաբար ձեռքի տակ չկայ։

P. Cod Arm 48, ԺԲ—ԺԳ դար, թուղթ, 163 թերթ, 52×33, երկսիւն, միջին Մեսրոպեան երկաթագիր, 37 տող. Ջրի մէջ ջնասած։ Սաացողք՝ կրօնաւոր եղբայրք Մարտիրոս, Պետրոս. Կոստանդին և այլք. գրիչ՝ Յակոբ կրօնաւոր։

Թղ. 84 ա—103 բ. «Վկայութիւն բազմաց սքանչացելոց»։ Թերի սկզբից, չունի վերնագիր, սկսում է «...որում եղեն նաւակատիք» (տ. տպ. էջ 7—94)։ Համմ. տպագրի Բ և Գ գլուխները։

H. էջմ. 940 (7), Մայր Ցուցակ հ. 920 (7), էջ 102—126։

Այս ճառընտրից օգտւել է ԳՏՄ և մի երկու տողով նկարագրել իւր «Պետրոս Սիւնեաց Եպիսկոպոս» հրատարակութեան մէջ։ (Տես Արարատ, 1912, էջ 88 և Պր. Մատ. ТИР. IX 1909 էջ 51, ծն. 1) Նկարագրութիւնը վերցնում ենք մեր ցուցակից։ Կաշեկազմ, հասա թուղթ, 33×25, ոսկեհ., խոշոր, երկսիւն բոլորգիր. վերջում ունի ընդարձակ յիշ. գրիչն է՝ Մաթէոս երէց, որ խնդրում է յիշել. «զհարազատսն իմ զսերբբասնեալ վանականսն գիգնատիոս... և զԵսային բանիբուն փիլիսոփայն և անհաս նկարող, որ երին երին գունով ծաղկափթիթ զարդարեաց զհրաշափառ... Տաւնական և կազմեալ զա... զոր գրեալ կայր սա զամս երրն քանիից...»

«Տէր Ա՞ծ վայելել տացէ սոցա... եղբարքն իւրեանց Թադէոս քահանայ և Սահմանոս և նոցին հարազատաւքն Աբգատակիսն և Յուսկանաւն։ Այլ և զկուսութեամբ ճգնեալ և զբնաւին պահող քոյր սոցին և սաղմոսող... որ բազում աշխատութեամբ սպասաւորեաց մեզ. նաև զմայր սոցա, որ զամս Լ. մեծաւ ճգնութեամբ... կեցեալ փոխեցաւ առ Ք՞ս։ Այլ և զնայրն իմ զմեծն Սուրդան և զեղբայրն իմ Իկիթաղայն. և զՔոջբէկ, և զմայրն իմ զՊարսն Թուխթէնի, և զԹուխթամ, որք բազում երախտիք ունին ի վերայ իմ Քրիստոսասիրութ, և զեղբարսն իմ զՓառուխշահն և զՍալուքշահն...

Գրեցաւ հրաշափառ Տաւնականս ի Վերի Նորավանս. Թվիս ՉԵ.» (1456)։

Կարևոր է այս Ջ-ի հատուածի վերնագիրը. «Երանելւոյն Աբրահամու խոստովանողի ասացեալ ի վկայն Աբելիից» իսկ ստորին լուսանցում. «Ոմանք գայս ճառս Եփրեմի ասեն ասացեալ» (տես տպ. էջ 22—25 և 27—34)։

E. P. D. և H Բ գլուխն ունին ոչ ամբողջութեամբ, այլ միայն մի մասը. (տես տպ. էջ 5—22, 25—27, 34—94)։

F. էջմ. հ. 914 (3), Մայր Յուց. 894 (3), էջ 67—75.

Նկարագրութիւնը մեր Յուցակից, բովանդակութիւնը Մ. Յուց. կաշեկազմ, թուղթ, 29×20, երկսիւն, նօտրգիր։

Ջ-ի վերջում կայ այս յիշ. «Փառք... սրում.. բազձացեալ իմաստուն վաճառական.. Պարոն Ոսճա Ոսկանն Դասա(ի)ակցին, որ է յերկրէն Նախչիվանու... յիշատակ.. հօրն Վալատին և մօրն Մարիամին...»։ (Յիշած են այլ ազգականներ)։

«Եւ եղև աւուրս գրչութեան տառիս ի քաղաքն Եղևսիա որ կոչի Յուրնա, ի դուռն Բարձրահայեաց Տիրամայր ս՚ը Ա՚ծածին.. ձեռամբ յոքնամեղ... Մաղաքիա գրչի. և ի թուականութեանս մերում. Ռ. և. ճ. ամի (1651) խիստ գառն և դիժար ժամանակի...»։

Յիշ. վերջից թևերի է։

Այս Ջ-ի մէջ է գլ. ԺԱ, երկրորդ խմբագրութեամբ (ա. տպ. էջ 189—195)։

S. Այս տառով Գալուստը նշանակում է Սուիերք Հայկականի հատ. Ի. Վէն. 1854։ S-ը Բ գլխի համար ամենալրիւ օրինակն է։

W. Վարք և վկայաբանութիւնք Սրբոց. հատընտիր քաղուածք ի ճառընտրաց. Վէն. 1874 Ա. էջ 89—102, 513—531, Բ. 33—37։

W 2. Վարք Սրբոց Ջ-ի հրատարակութեան լուսանցներում նշանակած «մի օրինակի» և «այլ օրինակ»-ի ցոյց տուող Քննադրները։

Դ.

Աչքի անցնելով մեր Յուցակը, գանք որ Աբրահամ Խոստովանողի Թարգմանութեանց օրինակները հանդիպում են նաև մի քանի ուրիշ ՁՁ-ում, որոնց յիշատակութեամբ կամենում ենք լրացնել ԳՏՄ վերոգրեալ ցանկը։

1. P2. Cod. Arm. n. 88. ԺԱ. դար. կաշեկազմ, հատ թուղթ, 643 թերթ, 51×33, երկսիւն, ընտիր երկաթագիր, ծաղկագրերով

և զարդերով. 42 տող. կազմը նոր է, թերթի սկզբից և վերջից. ունի բազմաթիւ յիշատակարաններ գլուխների վերջում, պակասում է գլխաւորը։

Ստացող՝ Պաւղոս, օրինակն ընծրող՝ Յուսիկ կրօնաւոր, Պապ անուն հայրապետ։ — «Տէր Ք՚ս ողորմեա ստացողի սորա Յոհաննէս հայրապետի մերոյ որ և փափագող եղև սորա փոխանակ ընչից ստացաւ ինչք իւր հոգևոր փարթամութիւն։ Ընդ նոսին ողորմեա և ինձ Պաւղոս գրչի»։

Թղ. 331 բ—336 ա. «Նահատակութիւն ս՚ը վկային Ք՚ի Ակեփսիմայ»։

2. P 3. Cod Arm. n. 47։ կաշեկազմ, հատ թուղթ, որից 36-ը անգրիկ, մեծադիր, 45×28, երկսիւն, խոշոր բոլորգիր, 41 տող։

Իբրև ստացող յիշած է՝ Յովհաննէս (Սեբաստացի), որդի Աւագ Տիկնայ, որ յիշւում է վենետկի ՁՁ-ից մէկում, գրած 1380 թուականին թէ Յովհաննէսը 1362 թ. եղել է եպիսկոպոս Դրիմում, ուրեմն մեր Ջ-ը մօտ ԺԴ դարու կիսից է։

Յիշ. 29 բ. «Ք՚ս Ա՚ծ ողորմեա ստացողի սորա պարոն Շահի..»։ 55 ա. «Ջստացող և գնարազատ որդին իւր զՅովհաննէս քահ. յիշ.»։ 102 ա. «Պարոն Շահի և ամուսնոյ իւրոյ Աւագ Տիկնայ և որդւոյ սոցին Յովանէս քահանայի»։

191. ա Տարբեր գրչով. «Յիշեսջիք ի տէր զորդի Պարոն Շահին Ֆռանկ Շահն և զկենակից նորա և զՄինա տիկին և զքոյր Պարոն Շահին զՄանամ տիկինն... և զբարեգան ք՚ն գկիրակոս»։ Յիշած են նաև ուրիշ անձինք։

Ջ-ից մէջ է, թղ 170. «Վկ. ս՚ը վկային Ակեփսիմա»։

3 P 4. Cod. Arm. n. 46, 46 A, 46 B, ՌԻՃՀ—1307 թուից։

Արտասովոր խոշոր Տօնական է որ Պարիզի Ազգային Մատենադարանում բաժանել են երեք մասի և երեք հատոր դարձրել։ Բարակ թուղթ, 334×277> 365 թերթերից բազկացած, 70×48, եռասիւն, ընտիր խոշոր բոլորգիր. ունի բաւական թերի մասեր, չզրած էջեր և բազմաթիւ կարևոր յիշատակարաններ, թէև վերջինը չկայ։ Բաւականանում ենք միայն մէկը արտագրելով։

Հատ. Բ, թղ. 164 բ, 2-րդ սիւնակ. «Ողորմեա ստացողի սորա Աւետիք վարդապետի, որ յորդորեաց զբազումս ի բարեգործութիւն և զարդարեաց եկեղեցի սուրբ, շինեաց եկեղեցի գըմբեթիկ յանուն սուրբ Ա՚ծածնին ի Գամճակ վանքն, և մի եկեղեցի յա՚ծապահ քաղաքն Կաֆա։ Եւ ետ գրել Տաւնական եր-

կու, զմինն եղ ի Բամճակն և զմիւսն ի Կաֆային հկեղեցին ի ա՛ր Երրորդութիւնն և եղ աւրհնութիւն զի խնամով պահեսցեն. և մի ոք ձեռնամուխ լիցի: Զի սոքա որ աւգնեցին ի գլխն սոքա Վասիլ երէցն և Յոհաննէս երէցն և Միխայլն ասացին թէ անէծք գրեցէք որ ի մեր ազգականացն ձեռնամուխ չլիցի: Նա չկամեցաւ վարդապետն. թէ աւրհնութիւն լաւ է քան զանէծքն:

Գրեցաւ գիրս ի ՌՃի մարդեղութեանն ՈԳՃ ամին»: Շարունակութիւնը աւրած է:

Այս տօնականի մէջ են.

Հատ. Բ. թղ. 4 բ, «Վկ. երան. եպիսկոպոսին Բաղիւոյի ի Պարսս ի Շապհոյ արքայէ: Յամս Շապհոյ արքայի սրար հալածուին սատիկ...»:

Այս Վկ. չկայ ԳՏՄ-ի հրատարակութեան մէջ, մենք գիտմամբ նշանակում ենք, կարծելով որ այդ ևս նոյն նիւթերին է պատկանում. անհրաժեշտ է ստուգել: Դժբախտաբար մեր ցուցակում աւելի տեղեկութիւն չկայ:

Հատ. Գ. 275 ա, սիւնեակ 1. «Վկ. սրբոց նահատակաց բազմաց արևելեան, որ կատարեցան վասն Ք՛ի. Զիարդ ժամեցայց...» Տպ. գլ. Բ:

4. Նուաստիկ հ. 9. Ճառընտիր: Կաշեկազմ, թուղթ, 899 էջ, 42×29, երկսիւն, լաւ բոլորգիր. գրիչ Ներսէս, ի խնդրոյ պարոն Ամբագին. 1699 թ. ուր Գրիգոր վարդապետ նորոգել է աւել, իսկ սուրբ Յակոբայ վանքին նւիրել է Ոռճա Պետրոս:

Էջ 45. «Վկ. Մելեայ եպիսկոպոսին, և Բորայ քահանային և Շինոյի սարկաւագին»:

Էջ 60. «Վկ. Թեկղի և Մարիամու և Մարթայի և Եմէի Փեբրոնեաց»:

Ե.

Հ. Բ. Սարգսեանի Վէնեակի Մխիթարեանների ՀՀ-ի տպագրած ցուցակը ձեռքի տակ չունիմ. բայց ունիմ Ալպերեանի ձեռագիրը ցուցակի 1908 թ. իմ արտագրած մի օրինակը: Այդ ցուցակից երևում է, որ Վէնեակի վանքում, զարձեալ ճառընտիրների մէջ գրած, գտնւում են այժմ հրատարակած վարքերի մեծագոյն մասը: Վէնեակեան հայրերը տպագրել են զոցանից զկատարսները. ա. Վկ. բազմաց Ս. Նահատակաց արևելեաց, (ա. տպ. էջ 5—94 և Սոփ. էջ 55—155, Եփ. Աս հ. Գ. 150—151),

բ. Վկ. Ս. Շմաւոնի եպիսկոպոսի (տպ. էջ 95—146, Սոփ. 7—54), գ. Վկ. Մելեսի եպիսկոպոսի (տպ. 177—187, Վարք և Վկ. Բ, 32—37) և դ. Վկ. Ս. Ակիփսեմայ (տպ. 197—216, Վք. և Վկ. Ա. 89—102):

Բացի այդ Աւգերեանի ցուցակի մէջ կայ հ. Ս. Կոստանեան Թեկղեայ (տպ. 189—196) և զ. երկու անգամ Արևելեան վկայից յիշատակութիւն կայ, մէկի համար ցոյց է տրւած ճառընտիր ԼԳ, էջ 385, միւսը Վէնեակի տպագրութիւնն է. ուղղագրւած ի Պարիզ (հ. 37, Թ. է):

Վէնեակի ճառընտիրներն են. համեմատ Աւգերեանի նկարագրութեան:

5. Ս. Մհձագոյն հզրիւք, 50×31, 5. 518 թերթ, երկսիւն, խոշոր բոլորգիր, լուսանցազարդերով. գրիչներն են՝ Թադէոս, հայր Կոստանդին, Վարդան և Ղազար: Ստացողն է. «Տէր Ա՛ծ օգնեա հայր Պետրոսի և Սարգսի նուիրակի, զի հրամանաւ սորա գրեցաւ ի գուան սուրբ Լուսաւորչի ի ՈՀԳ (1224) թուականին» (էջ 650): Կան և այլ կարևոր յիշատակարաններ:—«Ի սմա կան առաւելապէս վարք և վկայաբանութիւնք կարգեալ ընդհանրապէս ի վերայ այրուբենի, զի սկսանի ի վարուց Անթիմոսի և Աթանասի և երթայ կարգաւ մինչև ի վարս Փոկասու և Քրիստինեայ և յետ այնորիկ քանի մի վարք և պատմութիւնք այլով կարգաւ»:

Ունի գլուխք ԺԲ. Ժ և Գ:

6. Բ. (1014, Թ. Զ). Մեծագիր. թերի սկզբից և վերջից, հին բոլորգիր, նման երկաթագրի, ԺԲ դարու: Գրիչներն են՝ Սարգիս, Հայրուհի, Սահփանոս և այլք. վերջի յիշ. ՊՀԵ—1426 թուից:

Ունի գլուխք ԺԱ և Գ:

7. Ե. (1553, Ե. Ե.), Մաշհալ, թերի սկիզբն, բոլորգիր, թւականն է. ՈԿԴ—1215. «ի թագաւորութեանս հայոց Լևոնի ի վերջացեալ և ի նուագեալ դառն ժամանակի. յաւուրս աստուածապատիւ և հոգևոր ա՛ն Յոհաննէսի Հայոց կաթուղիկոսի, յաշխարհն Պաղեստին ի մէջ գերութեանս Երուսաղէմի ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբայ առաքելական աթոռոյս գրեցաւ գիրս... ցանկացաւ... ճգնաւոր ոմն անուն Յովհաննէս հանդերձ քեռի իւր կրաճնաւոր կարգաւ... ի վայելուն շնորհազարդ որդւոյ իւրեանց Գրիգորոյ Սարկաւագի...»

Ունի գլուխ Գ.:

8. ԻԶ. (731, Գ. Զ.) «Գրչագրեալ ի վ. հ. Ներսիսէ»: Ունի միայն ԺԱ գլուխը:

9. ԼԳ. (812. Գ. Ջ.) «Գրեալ ի Փարիզ»։ Այստեղ ընդօրինակած են Բ և ԺԲ գլուխները։

Այս հինգ ճառընտիրներից միայն երեքն են հին, միւս երկուսը արտագրութիւններն են հին ՁՁ-ից։

Սոփերքի մէջ տպագրած ս. Շմաւոնի վկայութիւնը և նրա շարունակութիւնը (էջ 55 են) հրատարակչի խիստ համառօտ Ազգից երևում է, որ առնուած է մի Էրկաթագիր, թերութիւններով լի ճառընտրից, առանց որոշելու թէ որտեղ է դանւում այդ ճառընտիրը։

Ազգի բառերն են. - «Ընդ գեղեցկավէպ վարուց Ս. Շմաւոնի Պարսից եպիսկոպոսի.. վաղ ուրեմն տպագրեալ առ ի մէնջ (հատ. Գ. Եփր. 150—152). իսկ զայժմուս գտեալ ի հնում երկաթագիր մատենի՝ թերի որպէս և էրն ի գլխոյ, ի միջոյ և ի վերջոյ տամբ ի լոյս, ոչ ունելով յոյս ի մօտոյ ուստեք լնուլ զպակասորդն»։

Համարեա ապահովապէս կարելի է ասել, որ Սոփերքի բնագիրն է Բ ճառընտիրը, որ համապատասխանում է Ազգի վկայութեանը։ Միայն անբացատրելի է մնում, թէ ինչպէս են հրատարակչի ուշադրութիւնից վրիպել Ա. և Ե. ճառընտիրները։ Հ. Բ. Սարգսեանի նորատիպ ցուցակը, եթէ տեղեկութիւններ պարունակի, թէ այդ ՁՁ-ը վանքը երբ է ստացել, խնդիրը կպարզի։

Ուշադրութեան արժանի է, որ հնագոյն, ԺԱ.—ԺԵ դարերի, ճառընտիրներումն ենք հանդիպում Արևելեան վկաների պատմութեան բնագրին, նորագոյնների մէջ ոչ։ ԳՏՄ իւր ձեռի տպած օրինակի լուսանցում ԺԲ և ԺԳ գլուխների դիմացը ծանօթութիւն է գրել. «նոր Թրդ», բայց չի պատճառաբանել։ Փարիզի ճառընտիրը, Cod. Arm. n. 88, ԺԱ. դարու, ունի միայն Ակեփսիմայ վարքը, տպագրի ԺԲ գլուխը։ Հրատարակչի կասկածը հիմնաւորուն այս ի նկատի է առնելու։

Չեռագրական աղբիւրներից է «Ազգաբար» Թերթի հրատարակիչը Աբրահամի անունը մտցրել է իւր ցանկի մէջ։ Այդ ցանկը պարունակում է 41 ինքնուրոյն, 18 Թարգմանական հեղինակների և գրուածքների անուններ։ Տպագրած է «Ազգաբարի» 1795 թ. էջ 188—192-ի մէջ և արտատպած Հ. Գ. Գալէմքարեանի, Պատմ. հայ լրագրութեան Վիէննա, 1893. էջ 205—210։

«6. Արևելեան վկայիցն պատմութիւնք զոր Թարգմանեցաւ սրբոյն Աբրահամու խոստովանողէ մինչ բանդարկեալ կայր ի պարսիկս սակս խոստովանութեանն սրբոյ հաւատոյ ի պարսից լեզուէ» (էջ 209)։

Լ.

Աբրահամ Խոստովանողին առաջին անգամ հանդիպում ենք Պարսկաստանի Նիւշապուհ քաղաքում, որ կոչւում է նաև Նիւշապուհ դղեակ (Ղ. Փարպեցի, Տփխս. 1904, էջ 86), Նիւշապուհ Շահաստան (էջ 89), կամ լոկ Շահաստան կամ դղեակ Շահաստան (էջ 89)։ Ղևոնդեանց քահանաների խումբը վերջին հրաժեշտն է տալիս կապել նախաբարներին, նախագուշակելով մօտալուտ մարտիրոսութիւնը։ Որևէ հայի արգելւած է այդ օրերը քաղաքից հեռանալ, կամ դրսից մտնել քաղաք, որպէսզի մահուան դատապարտւած քահանաների վկայութեան տեղը չմնայուն և նրանց նշխարները քրիստոնեաների ձեռքը չընկնին։ Քահանաները հրաժեշտ են տալիս բոլորին, պատրաստւում են վերջին ճանապարհորդութիւնը կատարելու։

Քահանաներին միանում են և «այլ մանկունք ի սպասաւորացն երանելւացն, որք եկեալ էին ընդ նոսա յիւիճնական յոժարութեամբ յաշխարհէն Հայոց», որոշած մասնակից լինել նոցա բոլոր տանջանքներին։ Մանաւանդ Խարհն Երեցը «որ էր ի գաւառէն Արարատու, ի գեղջէն որում անուն էր Որկովի, և երանելին Աբրահամ եւեց, որ էր ի գաւառէն Տայոց, ի գեղջէն որում անուն էր Զեճակ»։ Սակայն Վէհդենջապուհը խիստ պատւէր է արձակում. պահել նոցա Շահաստանում և չթոյլ տալ հեռանալու մահուան դատապարտւած քահանաներին։ Յոբէնն ու Աբրահամը համաձայն բողոքում են այդ կարգադրութեան դէմ և Դենջապուհը սպրդած Յազկերդ թագաւորին է ներկայացնում նրանց խնդիրը։

Թագաւորը այսպիսի վճիռ է արձակում, թէ՝ եթէ նրանք որևէ առանձին յանցանքի մէջ չեն մեղադրւում, պատւիրել որ երկրպագութիւն մատուցանեն արևին և պաշտեն կրակը, այնուհետև պարգևատրելով վերադարձնել հայրենիք, իսկ եթէ հակառակեն «պատուհաս կրեսցեն խեղութեամբ. և երթեալ յԱսորեստան մշակութիւն արասցեն ընդ արքունի մշակաց, և ի հարկի կայցեն մինչև ցվախճան իւրեանց»։ Եւ որովհետև նոքա բացէ ի բաց մերժում են հաւատուրացութիւնը, «կատարեցին զհրամայեալսն ի թագաւորէն։ Եւ կարեալ զերկոցունց զականջսն, եաուն տանել յԱսորեստան, ի գաւառն որ անւանեալ կոչի Շափուղ, կալ անդ նոցա ի հարկի և առնել մշակութիւն արքունի»։

Տէրացի քրիստոնեաները լսելով նոցա գալուստը, մեծ ըն-

ձաներ են բերում նրանց կարիքների համար, իսկ Աբրահամն ու Յորէնը այդ նէրերի մեծագոյն մասը ուղարկում են հայ կաթոլիկ նախարարներին, Ապար աշխարհը։

Վերջը Աբրահամը թոյլտուութիւն է առնում անձամբ այդ քննդանները մատակարարել տառապող նախարարներին և այդ կատարում է երկար տարիներ, մինչև որ սոքա արձակւում են կապանքներից և հայրենիք վերադառնում։ Յորէնը երէցը վախճանւում է Աստրիքում, իսկ Աբրահամը ձերաշխատութեամբ հաւատացեալոց աշխարհին, որք զտուն իւրեանց և զարաս փոխանակ ընդ հարկի նոցա գրեցին յարքունիս գվախճան նորա, և կատարեցին զկարզեալսն անվներ յաղագս նորա, արձակեալ զերանելի այրն նին ի հայս։ Եւ ձեռնադրեալ յաստիճան եպիսկոպոսութեան աշխարհին Բղնունեաց... վախճանէր ի նմին կարգի ի բարւոք ծերութեան (Ղ. Փ. էջ 105—106)[1]։

Ը.

Եղիշէն մի ամբողջ գլուխ է նւիրում Յորէնն և Աբրահամ խոստովանողներին (Հրատ. Մոսկ. էջ 164—172), բայց այդտեղ պատմական շատ քիչ բան կայ։ Դա մի վկայաբանութիւն է բառի անձուկ նշանակութեամբ։ Ղազարի և Եղիշէի միմեանց հետ բազդատութիւնը այս կէտում պարզ երեւում է երկուսի գրւածքների բնաւորութիւնը. Ղազարը ճշմարտախօս պատմիչ է, Եղիշէն վկայարան։ Աբրահամի անցեալ կեանքի մասին եղ. ոչ մի տեղեկութիւն չէ տալիս. ականջնները կարելուն աւելացնում է, որ Խոստովանողներին քարշեցին «չարագոյնս», «մինչև բազմաց կարծիք եղեն թէ մեռան»։ Եղ. սրբերի չարչարանքների վրայ աւելացնում է և մանր դան. «հրամայեաց զմահու դան հարկանել։ Եւ առ միմի ի նոցանէ փոխեցաւ վեցվեց այլ ի դահճաց։ Եւ մինչդեռ կիսամեռ յերկիր անկեալ դնէին, հրամայեաց զերկոցունց ականջս մօտ կարել»։

1) Ձասպւրականում Աբրահամի անունով վանք կայ. «երուանդունիք կամ Հայոց ձոր գաւառում է սուրբ Աբրհամու վանք. լեռներու ստորոտներ կան փոքր և անշուք վանքեր. Անկողայ վանք, Հէգուց վանք, Մարիննոսի (Սըրդու) վանք. որք մերձակայ գիւղերու անուամբ կը կոչուին։ Այս վերջինէն մի ժամ հեռաւորութեամբ դէպ արեւելեան հարաւ, Ղևոնդեանց աշակերտ սուրբ Աբրահամու վանք»։ (Ս. Խրիմեան, Հայրենագիտութիւն, Վարագ, 1883, էջ 14. Հմմտ. հ. Ն. Սարգսեան, Ճանապարհորդութիւն, էջ 280, Կոստանեան, Հիւսուածք Դ. էջ 142).

Եղ. կրկնում է Ստեփաննոսի կամ «յերկիրն Բաբելացւոց ի գաւառ մի զոր Շահուզն անուանեն» քրիստոնեաների ցոյց տւած օժանդակութեան պատմութիւնը և խոստովանողների այցելութիւնը նախարարներին։ Տաս տարի անց մեռնում է Յորէնը. իսկ Աբրահամը դեռ ևս երկու տարի էլ շարունակում է իւր օգնութեան գործը, մինչև նախարարների ազատւելով՝ ինքն էլ բնակիչների սաստարութեամբ վերադառնում է Հայաստան։ Այստեղ նա ապրում է առանձնական կեանքով (տես էջ 171—172) և, հակառակ որ նա երէց է կոչւում, եղ. վկայում է, որ նա ամուսնացած չէր։ Ղ. պատմածը աւելի ճշմարիտ ընդունելով, կարելի է կարծել, որ նրա կինը արդէն մեռել էր, որից յետոյ նա կաթողիկոսացաւ եպիսկոպոսանալ։

Այնքան որոշ չէ այն յիշատակութիւնը, որ կարդում ենք Ղ.-ի թղթի մէջ (էջ 202—203), ըստ որում մի ազնուական կին Աբրահամ եպիսկոպոսին (հաւանական խոստովանողը) հալածանքի է ենթարկում և նա ստիպւած խոյս է տալիս և առանձնանում է։

Աբրահամի յիշատակութիւնը կայ նաև Էակաց վրէ անվաւերականի մէջ։ (Տպ. ի Տրամաբանութեան Սիմէոնի Ջուղայեցւոյ կ. Պոլիս 1728, 154—75, Սրուանձտեան, Հնոց—նորոց, հ. Պ. 1874, 32—87. մասամբ ի թարգմ. Էլիզէ Ռեկլիւս, Լազ. Հայս. և Քուրդ. Վաղարշ. 1893, էջ 71)։ Ըստ այդ պատմւածքի սուրբ Սահակն ու Մեսրոպը հինգ անձ են ուղարկում Թէոդոս Թագաւորի մօտ. «Դաւիթ անյաղթ կոչեցեալ փիլիսոփայ և Մովսէս քերթողահայրն, իմաստասէրն Մամբրէ և հռետորն Աբրահամ, և տոցին նմանակից Պաւղոս»։ Սոցա Թագաւորը ուղարկում է Սբէնք կատարելագործելու և թարգմանութիւններ անելու։ «Աբարին և Մամբրէ և Պօղոս և Աբրահամ ճառս ոչ սակաւ պէսպէս խորհրդոց»։ Այս վկայութիւնը միայն այնքան նշանակութիւն ունի, որ հին ժամանակներում Աբրահամին թարգմանիչներին դասակից էին համարում։

Թ.

Անհամեմատ աւելի բանագրին են Թովմա Արծրունու մեզ հասցրած տեղեկութիւնները։ «Շատուհ արքայից արքայ Թագաւորեալ բազում և անչափ չարիս հասուցանէր ի վերայ հայոց աշխարհիս և Աստղհտանեայց և Պաղեստինացւոց, և վարեալ ի

գերութիւն զերէայն Ն բիւր, յաւէր դարձուցեալ զՀրէաստան և զսուրբ քաղաքն Երուսաղէմ. և զբավանդակ թոյնս անբժշկականս իժից և քարից եհեղ ի վերայ քրիստոնէից, յորմէ բազում սուրբք ի Քրիստոս վկայեցան, և որպէս ասի աւելի քան ԽՒ սրբոց առանց, որք վկայեցին վասն Քրիստոսի, բազումք յեպիսկոպոսաց, ի քահանայից և յայլ կարգէ յեկեղեցական գնդէ, բազումք և յազատաց աշխարհիս և ի տիկնանց նոցա անհնարին և զառն ասնջանօք զոր սարսափեմ և հիացմամբ մեծաւ յոգւոյ կրթին միաք իմ ընդ ժուժկալութիւն այնքանեաց բազմահնար մեքենաւոր չարչարանաց. որպէս ընթեռնուք ի գիրս Պատմութեան վկայելոցն, որ յԱրեւելեայ ասի գրոցն վերադրութիւն, զոր շարագրեաց եբանելի Խոստովանողն Քրիստոսի Աբրահամ, ի գեղջէն Արածոյ (?), որ էր աշակերտ և հետեւող սրբոյ Դաւնդեանց, և զսակաւուց քան թէ յոլովից գրեաց անուանս ի յիշատակարանի անդ. զՇահդոստ, որ թարգմանի արքայասէր, և զԳոհշթասդ, որ թարգմանի ներկագործ ծիրանեաց արքայական զգեստու, և զՇմաւոն եպիսկոպոս, վէմ եկեղեցւոյ Քրիստոսի, ընդ նմին և այլ եպիսկոպոսաք և քահանայք ալք ճ, որք կատարեցան միանգամայն սրով ի միում աւուր ի մեծի ուրբաթի Զատկին (Հր. ՍՊԲ. էջ 64—65):

Այստեղից անկասկած է, որ Թ. Արծ. իւր ձեռին ունէր Աբ.-ի գիրքը. կարդացել և նրա ամփոփումն է տալիս: Նա նոյն ձեւով ի մի է ամփոփել և Վարդանանց պատերազմի նկարագրութիւնը, որը նա կարդացել է ոչ թէ Եղիշէի, այլ «պատմի այս ի համառօտութեան Աբրահամու Խոստովանողի» (79—81): Ի վերջոյ նա յիշատակում է նաև նոցա ազատուիլը պարսկական գերութիւնից (Թ. էջ 207—208): [1])

Ժ.

Յիշած հեղինակների պատմուածներից Աբրահամ Երէցը մեզ ներկայանում է Վարդանանց նահատակների ժամանակակից, որ կամովին ենթարկել է ժամանակիր աշխատանքների քրիստոնէահալած պարսիկների կողմից, միայն թէ կարողանայ աքսոր քշած հայ նախարարներին սիրոյ օգնութիւն հասցնել: Ժամանակիր աշխատանքները նա կրել է Ասորիքում և այնտեղի քրիստոնեայ եղբայրներից կամաւոր տուրքեր ընդունելով, տարէցտարի հասցրել նախարարներին մինչև նրանց ազատուիլը:

Ոչ Ղ. Փ. և ոչ էլ Եղ. ոչինչ չեն հաղորդում Աբ-ի գրական գործունէութեան մասին: Առաջին տեղեկութիւնը այդ մասին գտնում է հակաց անվաւեր գրածքի մէջ, ըստ որում Աբ-ը Թարգմանիչների հետ գնացել է Բիւզանդիոն, այնտեղից Աթէնք. պատրաստել է թարգմանութիւններով և գրել «ճառս ոչ սակաւս պէսպէս խորհրդոց»:

Հ. Գ. Զարբհանալեանը (Պատմ. Հայ Դպրութ. Գ տպ. 295), առանց աղբիւրը ցոյց տալու, գրում է. «կը գտնենք տեղ մը հետեւեալ համառօտ տեղեկութիւն. «Արեւելեան վկայից պատմութիւն, որ թարգմանեցաւ յԱբրահամ խոստովանողէ, մինչ բանդարկեալ կայր ի Պարսիկս ի պարսիկ լեզուէ»: [1])

Աւելի հաստատուն և հիմնական ցուցմունք է Թ. Արծրունու հաղորդածը, թէ Աբ. խոստովանողն Քրիստոսի «շարագրեաց գիրք Արեւելեաց», որի մէջ պատմած էին. Շահդոստի, Գոհշթասդի Շմաւոն եպիսկոպոսի «և այլ եպիսկոպոսաք և քահանայք ալք հարիւր»-ների նահատակութեան պատմութիւնը: Թ. Արծրունին գրելով, որ Աբ-ը «շարագրել է» կամ մի այլ տեղ «գրել է» Արեւելեան վկաների գիրքը, ենթադրել է տալիս, որ Աբ-ն էր իսկապէս գրքի հեղինակը: Կարգալով Թ. Արծրունու վկայութիւնը, կարելի էր ընդունել որ նա իւր ձեռին ունեցել է Արեւելեայ գիրը հեղինակի անունով, առանց ցուցմունքի որ դա թարգմանութիւն է: Էջմիածնի Ի Ջ-ը իւր հատուածը վերնագրում է. «Երանելոյն Աբրահամի խոստովանողի ասացեալ ի վկայն Արեւելից» և որպէսզի հեղինակի անունը յատկապէս շեշտած լինի, առորին լուսանցքում աւելացնում է՝ թէ ուրիշները ճառը վերագրում են Եփրեմին:

Ծանօթութեան հեղինակը լաւ հիմք է ունեցել կասկածելի դարձնելու Եփրեմի հեղինակութիւնը, որովհետև Եփրեմը չէ վարքերի հեղինակը:

Թ. Արծ. վկայութեանը ոյժ է տալիս թարգմանութեան ընտիր լեզուն: Աբ.-ի թարգմանած գրքի ընթերցանութեան տպա-

---

[1]) Հատուածներ՝ ն. Ը և Թ. ԳՏՄ-ինն է, միայն թէ մենք կրճատեցինք հեղինակների բնագիրները. որ նա ամբողջութեամբ արտագրած ունէր:

[1]) Զարբ.-ի յիշատակած աղբիւրը անշուշտ այն է, որից օգտուել է Ագաթարի հեղինակը, կամ գուցէ Զարբ.-ը իւր տեղեկութիւնը անմիջապէս Ագաթարից է վերցրել:

ւոբութիւնն այն է, որ հինգերորդ դարու հայ լեզուին տիրապետող լաւագոյն վարպետներից մէկը, ազատ օտար և անհարազատ լեզուի կաշկանդուածներից, պարզ և դիւրահաս ոճով և միանգամայն անկախ կերպով, և ոչ թարգմանաբար, պատմում է քրիստոնէութեան համար նահատակուածների մարտիրոսութիւնը։

Ցիշելով մանաւանդ Աբ-ի կեանքը և նրա օրով հայ ժողովրդի կրած անասելի տառապանքները, զգացւում է, թէ ինչպիսի խորը արձագանքներ էին առաջ բերում նրա սրտի մէջ իւր թարգմանութեան բնագրի հետևեալի նման տողերը. «Վայ մեզ, քանի անհնարին են չարչարանքս, որ եկին հասին յամս մեր։ Վայ մեզ, քանի տրտմալից են կարիքս, որ եղեն թշուառական ազգիս։ Ո՞ր սուգ մեծ իցէ քան զայս, զի եկեղեցիք տապալեցան և սուրբ սեղանք կործանեցան և պարկեշտ սպասք պաշտամանց մատնեցան ի ձեռս պղծոց և անարժանից...։ Նահէաք և լայաք անդադար զցայգ և զցերեկ վասն բնկման աշխարհիս մերոյ և վասն չարչարանաց ժողովրդեանս և վասն ճգանց և նեղութեանց որ շուրջ պատեալ են զմեսաք առ ի խրատ մեզաց մերոց» (էջ 35)։

Այս տողերն էլ արդիօք թարգմանութիւն են, թէ թարգմանի յաւելուածը սուրբ բնագրի վրայ։ Մանաւանդ հետևեալը. «Որդիք Հայոց (Սոփերքի ընթերցուածն է ճարց) վշտատեսաց կոխան փղոց և երիվարաց .լինէին, քանզի արբին և նոքա զբաժակն դառնութեան, որոց նեղեալ և ճգնեալ գերին ի ճանապարհին և յաւթևանս նքողէին ի սովոյ և մեռանէին» (էջ 43)։

Թ. Արծ. իրաւունք ունէր, անձամբ կարդալով Աբ-ի ընտիր թարգմանութիւնը, և վերոյիշեալի նման հատուածներ, ամենևին չհակածել որ իսկապէս հայ հեղինակի հետ գործ ունի և ոչ թարգմանութեան։

ԺԱ.

Հակառակ Թ. Արծ. վկայութեան, հայ հին գրականութեան մէջ գտնւում է այլ հատուածն վկայութիւն, որ Աբելեան վկանների գիրքը իսկապէս թարգմանութիւն է, այն էլ սուրբերկնից։ Այդ տեղեկութիւնը պահուած էր ամենից առաջ գրքի ընդհանուր վերնագրի մէջ, թէև սխալմամբ Եփրեմին վերագրուած։ Հենրն իմացել են այդ սխալը, ինչպէս երևում է ճառընտրի տարբերակների ծանօթութիւնից։ Գրքի հեղինակի սուրբ լինելը կասկածից դուրս է.—այդ մասին վրքը չխոսի, միայն թէ ի նկատի

ունենալով Զաքրիանալեանի յիշատակած վկայութիւնը, ու այժմ թէական է թողնւում հայկական թարգմանութեան բնագիրը, ստրիբէն էր արդիօք թէ պարսկերէն։ Հարցի վերջնական լուծումը մնում է, երբ հայ թարգմանութիւնը կրազդատւի սուրբ բնագրի հետ։

Սուրբական գրականութենից յայտնի է, որ Եփրեմ Սուրին գրել է. Սուրբ գրքի մեկնութիւններ, մեկնարանական գրուածքներ ոտանաւորով, կրօնական բնաւորութեամբ ճառեր և շարականներ։ (Տես W. Wrigth, Syriac Literature, Encycl. Brit. t. XXII, p. 827)։ Հայերէն են թարգմանուած Եփրեմի բազմաթիւ երկերից չափազանց շատ բան, որոնց մէջ բացի յիշատակածներից կան նաև ապօթքներ, կցուրդներ և կրօնաւորների համար կանոններ (տես Հայկական Թարգմ. Նախնեաց, 1893, 443—466)։ Սակայն այդքան ընդարձակ կրօնական գրականութեան մէջ վարքագրութիւն չկայ։ Միակ օրինակը՝ Արևելեան վկանների յիշատակութիւնն է, այն էլ միայն հայ աղբիւրներում։ Բայց այդ սխալ է և ամենևին Եփրեմի գործը չէ այդ։

Վ. Ռայսը գրում է (յ. տ. էջ 828)։ «Սուրիքում ազգային պատմական գրականութիւն սկիզբն է առնում հինգերորդ դարուց»։ Այդ ասպարիզում նշանաւոր է հանդիսանում Մարութա, Մըփրկեան (հայերէն Նըփրկեան, յունարէն Մարտիրոպոլիս) եպիսկոպոսը, որի գրական գլխաւոր գործն է գիրք Մարտիրոսաց։ Այդ գիրքն է որ պարունակում է Շապուհ Բ-ի, Յազկերտ Ա-ի և Վահրամ Ե-ի թագաւորութեան ժամանակ նահատակուածների պատմութիւնները։ Մարութան հռչակաւոր եպիսկոպոս էր. Թէոդոս Բ. կայսեր կողմից երկու անգամ նա իբրև դեսպան ուղարկուել է Պարսից Յազկերտ Ա թագաւորի մօտ և նախագահել է Սելևկիայի կամ Կտեսիփոնի եկեղեցական ժողովին։ Նա ճանաչուած էր նաև իբրև հմուտ բժիշկ։

Մարութան գրում է, որ Մարտիրոսների գիրքը շարադրելիս օգտուել է նաև մի ականատեսի պատմածով, որի անունն էր Իսայա որդի Հազրոյի, պարսից թագաւորի ախոռապանի, Արզանէնէ (Ἀρζανηνή) գաւառից։

Սուրբ երկու խոշոր հեղինակներից մէրն է արդիօք հայ վարքերի հեղինակը։ Պատասխանը պարզ է. մինչդեռ Եփրեմից վարքագրական ոչինչ չունինք, Մարութայի գործը պահած է անկորուստ և հնարաւորութեան է տալիս հարցը դիւրութեամբ լուծելու։ Տարիներ առաջ Նորայր Բիւզանդը (Քննասէր, 1887,

Ստակհոլմ, էջ 50—58) գրել է. «Աբրահամ խոստովանող թուի թէ ամբողջապէս թարգմանած է պատմութիւն Մարութայի, վասնզի Թումա Արծրունի կը յիշէ նաև զվկայաբանութիւն Շահդոստի (Սղակայ և Տիսպոնի եպիսկոպոսին) որ մասն է Մարութայի գրոցն։ Մելիս եպիսկոպոսի և Ակիփսիմայ ևն վկր. առնուած են ի Մարութայի պատմութենէն, բայց իւիք փոփոխութեամբ և գեղջմամբք։ Այս երկու վկայաբանութեանց ոճն շատ հեռի է Աբ. Խոստովանողի ամենաընտիր ոճէն» (յ. տ. էջ 52 ծն. 1)։ (Մարութայի գործը հրատարակել է Ասեմանի լատիներէն թարգմանութեամբ 1748 թ. դրանից ֆրանսերէն է թարգմանել L'abbè F. Lagrange, Tours, 1876. գերմաներէն P. Zingerle, Echte Acten heiliger Märtyrer des Morgenlandes, Insbruck 1836. նոր հրատ. ասորերէն Bedjan Acta Martyrum et Sanct. II, 1891, 57—396)։ Ն. Բիւզանդը ձեռքի տակ է ունեցել Լագրանժի ասորերէն բնագրի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, նրանից հատուածներ է ընդօրինակել և դրական կարծիք յայտնել, որ Աբ-ը Մարութայի հոչակաւոր գիրքն է թարգմանել։

Ապագայում նոր ուսումնասիրութիւն կատարողին է մնում թարգմանութեան հարազատութիւնը և հնարաւոր յաւելուածների ու կրճատումների ատիճանը ցոյց տալու։

ԺԲ.

Ռայսի ցուցմունքից երևում է, որ Մարութայի գիրքը պարունակում է երիք թագաւորների կատարած նահատակութիւնների ժամանակաշրջանը. իսկ Ն. Բիւզանդը գրում է. «Մարութա ասորի գրած է զպատմութիւն երրորդ հալածանաց՝ զոր Շապուհ Բ յարոյց ընդդէմ քրիստոնէից և որ տևեց քառասուն տարի (340—380)։ Այս պատմութիւն կըսկսի Տիսպոն քաղաքի Շմաւոն եպիսկոպոսի վկայաբանութեամբ (որ թարգմանեալ է գեղեցիկ հայերէն լեզուաւ ի ձեռն Աբրհամու Խոստովանողի ի հինգերորդ դարու) և կատարի վկայաբանութեամբ Ակիփսիմայ եպիսկոպոսի, Յովսէփայ քահանայի և Այթալա (Այթիլատա) սարկաւագի» (յ. տ. էջ 51—52)։

ԳՏՄ-ի մի հատուած վարքերը համապատասխանում են այս բովանդակութեան. նա թէև ձեռին չի ունեցել Մարութայի գործը, բայց ծանօթ էր նորայրի գրուածքին, ուստի հիմք կայ կարծելու, որ գրքի «Յաւելուածը» այդ ծանօթութեան հետևանք է։

Յաւելուածի մանաւանդ վերջի երկու ԺԲ և ԺԳ գլուխները չունին Աբ-ի թարգմանական լեզուի գեղեցկութիւնն ու ճոխութիւնը։ Նորայրը կատածում է, որ զոքա ևս Աբ-ի թարգմանածը լինին. ԳՏՄ, անշուշտ համակարծիք լինելով, չէ կամեցել միացնել ընդհանուր բնագրին, այլ կցում է իբրև Մարութայի գործ և որովհետև հին ու ընտիր թարգմանութիւն է։

Դժուար է ընդունել, որ Աբ-ը Մարութայի գիրքը թարգմանելիս անտես է արել այդ գլուխները, այլ հաւանական ենթադրութիւնն այն է, որ Աբ-ի թարգմանութիւնից ուրիշ գլուխների հետ այդ վարքերն էլ են կորել, իսկ եղածները պահած են տարբեր թարգմանութիւնով, տարբեր ժամանակում կատարած։

ԺԳ.

Հանգուցեալ Գալուստը իւր կենդանութեամբ բազմիցս յայտնել է, որ հին վարքերը, մանաւանդ Աբ-ի թարգմանութիւնը, ահագին ազդեցութիւն են թողել Հայոց գրականութեան մէջ և յոյս ունէր այդ ապացուցանելու։ Առաջի փորձը կատարեց նա Գորիա և Շմոնի վարքի հրատարակութեան գեղեցիկ յառաջաբանով։ Աբրահամի մեծ գործը մեծ աշխատանք և ժամանակ էր պահանջում։ Տպագիր օրինակի բազմաթիւ ծանօթութիւնները, մատիտով ընդգծած բազմաթիւ բառեր և այլ և այլ նշաններ, ապագայ կառուցածքի ատաղձներն են, որ նրա մահով մնում են առանց հղփափակումների։

Նոր ուսումնասիրողներին է վերապահած այդ թերին լրացնելու։ Այժմ ԳՏՄ-ի հրատարակութեամբ Աբ. Խոստովանողի թարգմանութիւնը հայ բանասէրի ձեռն է տալիս իբրև հինգերորդ դարու դասական ամենաընտիր լեզուի մի կոթող, լաւագոյն հրատարակութեամբ ի լոյս հանած։

ԺԴ

ԳՏՄ ձեռքի տակ եղած տպագիր օրինակի լուսանցքների ծանօթութիւնները, որ վերաբերում են բնագրի փոփոխութեան, կամ վկայութիւններն են և ուղղելիքներ, և կամ ժամանակագրական ու պատմական տեղեկութիւններ, տալիս ենք այստեղ։ Շատ անգամ նա նշանակել է վկայութեան կոչող հեղինակի անունը միայն և մի շարք հարցական նշաններ է դրել։

Մենք արտագրում ենք նրա պատրաստի նկատողութիւնները և անորոշ ակնարկները այն չափով, որքան մեզ յաջողուց վկայութեան տեղերը գտնել։ Նրա ձեռքի տակ եղած տպագիրը օրինակը կպահենք իբրև ձեռագրի արժէք ներկայացնող մի գործ, էջ 1։

ա. վերնագրի մէջ «Եփրեմի»—կամեցել է փոխել «Աբրահամ», սակայն հարցականով։

բ. տող. 4. «Չի ամենեքեան օժտարեր ընծայատար լիցին մեծի հարանեացն», Ագ. էջ 80, § 140. «ինքն անցանէ ի Պարսս, ընծայատար Դարեհի», Խոր. Բ. գլ. իը. (Հրատ. Պատմագիրք Հայոց)։

գ. Տող 7. համմա էջ 104. «երեսներորդ առաջներորդ»։ էջ 111.

ա. Տող 1. «ելոյ մարդախանձ» եղիկ. ԺԲ. 3. 6. «Զգաղանաց առեալ բարս՝ սկսաւ լինել մարդախանձ». Բուզ Դ. 15։

բ. Տող 3. «Զգեցաւ իբրև զրահս զարդարութիւն. և եա ի գլուխ իւր իբրև զսաղաւարտ փրկութիւն. և արկաւ զիւրև հանդերձ և պատմուճան վրէժխնդրութեան». Եսայի ԾԹ. 17։ Համմա. «Եւ զգեցաւ զսատանայ որպէս հանդերձ արկաւ զիւրեաւ»։

էջ 118

Տող 140. Համմա. Գօշ. Խոսր. Գանձ. «Ապա թէ ոչ ապականեմ զգեղ քո վայելուչ.» Արարատ. 1896, էջ 592։

121. Տող. 2. արդրէդ—պայեակ։

127. Տող 108. Համմա. էջ 1, 2, 104, 131.

129. Տող 35-ից սկսած ազօթքը համմա վկը Ս. Աբդայի և Բենեհամինի, վարք և վկը. Ա. էջ 4։

130. Տող 56—60. վկ. Բենեհամինի, վարք և վկը Ա. էջ 4։ «Լուծութիւն ոսկւոց քո զօրասցի, ճանապարհդ ամենայն. վաստակք անդամոց քո հանգիցէ, օծեալդ. վիշաք սրտիս քո մոռասցին, բաժակ փրկութեան մերոյ. վտակք արտասուաց աչացս քո արգելցին, մխիթարութիւն ցնծութեան մերոյ»։

131. Տող 66. Զորեքտասաներորդ, համմա 126 տող 107։

134. Տող 8. «փոքր համարիմք զանարգանս զայս և առ ոչինչ զգաւս մարմնոյս առ մեծ սէրն Ա՞յ». Եղիշէ, Ը էջ 298. «Փոքր համարիմք մեք զչարչարանս զայս առ սէր փոխարինին զոր էարկ առ ազգս մարդկան» Եզ. Ը. էջ 135 (Հրատ. Մոսկվա)։

135. Տող 27. «այսինքն ի դէպ տեառնագալուստ փողոյն»—ընդմիջարկութիւն։

139. Տող 77. «Ձգէք զայս մարմնոյ վայր մի, և այժմ տեսանէք զյոյսն մեր Քրիստոս» Եղիշէ. Ը. 283 4։

141. Տող 1. «Յամին երեսներորդի և երկրորդի», համմա 104։

148. «Ի շարաթի ժը» շէրաթ ասորի ամիսն է=փետրուար= Մեհեկի ԺԲ։ Գալուստը տոմարական հաշուով Սադովկի նահատակութիւնը համարում է 435 թ., իսկ Ասդերեան՝ Լիակ. վ. Սրբոց 1815, ԺԲ, 335—6, ընդունում է 342։

151. Տող 24. «որ է տիկնոց տիկին Աբեղիշ»—ընդմիջարկութիւն։

153. Տող 68. «Մեք ի խօսման կամք քրիստոսի փեսային» Եփր. ՀԲ.

159. Տող 64. «ի բազում իրս (արքունիս) գաւս ճշտապէս» Եղիշէ Ը։

162. Տող 162. «որպէս կաւ գոհոյ կոխեցիչ գնոսա». Սադմ. ԺԸ 43։

163. Տող 176. «Եւ անդէն գնանգերձիկն պատառատուն որ գնովաւն էր՝ ի բաց գերծուին ի ճեռանէ». Ագաթ. էջ 107, § 198։

169. Տող 75. «Ուր են առաջինքն որ մեռան» Ագաթ. էջ 35, § 61։

173. Տող 8. «թանձրամիտքն յիմարեին և վատասիրտքն լքանէին». Եղիշ. Զ։

174. Տող 20. «Զոր ոչ ընդ գլով իսկ արժանի համարեցաք արկանել», Եզ. Բ. 28։
Տող 28—36. «Անհնարին է.... դիպիցուցիչ»—ունի ծանոթութիւն «ժամանակակից չէ»։

175. Տող 42—55. Եղիշէ։

187. Տող 286. «Զնրանն յազդէր կապեալ.» Բուզ. Է, 6, 32, 35.

189. Վկը. Ս. կաւս. Յայամ. Մարեբի ԻԴ և Մայիսի ԼԱ, որ ունի փոխ. Եմէի՝ Նեմէի։

191. Տող. 39. «Եւ ոչ մի ի բանից քոց զուզակեմք և զկամս քո և զխաչաւորին ոչ առնեմք», Հայկ. Բառ. «զուզակել»։

192. Տող 62. «Չի ոչ միայն զերկիրս այլ և զերկնից մեծութիւն առեալ ըմբռչնենացեաս», Թուղթ Գիւտ առ Վաչէ։

215. Տող 448. «Հրամայեաց չալոտիւք հարկանել յերկար մինչ ի գանել աւանդեաց զնոգին», Խոր. Գ. գլ. ԺԳ։

Գրքի տպագրութիւնը աւարտելուց յետոյ ԳՏՄ ստացել է Ախչիկ վարդապետի մօտ եղող մի ճառընտիր, որի մէջ գտնւում է ԺԹ գլուխը՝ վկր. Յովսեփեայ քահանայի ևն և իւր տպագիր օրինակի լուսանցներում նշանակել է հետևեալ գլխաւոր ընթերցուածները։

էջ 217—236.

Տող 1. Ախչ. «վկայական».
» 19. » «ամբարիշտ» փոխ. «անաւրէն».
» 83.84» «զոր աւրինակ ոք հայի և ջրոյ կարաւտանայ»
» 85. » «ցբազմհաւան».
» 114. » «քեզ այդ»։
» 119—120 » «և զնահատակութեան պատերազմ».
» 141. » «էդնեզ».
» 146. » «մարմնոցն.»
» 147. » չիք «շաւշեալ».
» 167. » «և համբուրէր զլուծեալ անդամս և զվէրս նոցա».
» 173. » «արդալ և կատարեալ քրիստոնեայ».
» 223. » «ի տաճար հրոյն» փոխ. «կռոցն».
» 231. » «ածել զնոսա, և ողոքանաւք և սպառնալեաւք սկսաւ խաւսել ընդ նոսա».
» 259. » «Թիւնիւք».
» 275. » «զղաւրութիւն».
» 311. » «այդու կենաւք».
» 319. » «առժամայս».
» 368. » «զարհուրեցուցանեմ».
» 398. » «և տանջել սաստկապէս».
» 438. » «զվերակուն իւր» փոխ. «հանդերձէն»։
» 457. » «և վասն երկիւղի մարդկան աչառութեամբ անկանել».
» 459. » «բերդին».
» 525. » «զդողման».
» 532. » «շաբաթուն».

Յանկի մէջ, էջ 238, ունի երկու կարևոր յանօթութիւն. հանդէպ գլ. ժ-ի. «Աբրհամայ և Սինէի վկայութիւնը պակաս է» և հանդէպ ԺԲ և ԺԹ գլուխների. «նոր թարգմանութիւն»։

Մեսրոպ եպիսկոպոս

Մայիս, 1921 թ.

Ա.

[A 384 B 330v C 67]

ՎԿԱԾՈՒԹԻՒՆՔ ԲԱԶՄԱՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՑ, ՈՐՔ Ի ՊԱՐՍՍ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ, ՀԱԶԱՐՔ ՀԱԶԱՐԱՑ ԵՒ ԲԵՒՐՔ ԲԵՒՐՈՒՑ, ԶՈ[Ր]Ս ԱՑԺՄ ՍՈՒՂ ՒՆՉ ՊԱՏՄԵՑԻՑ՝ ՉԱՐԱՆՑ ԵՒ ՉԿԱՆԱՆՑ ՑԱՆՈՒԱՆԷ ԵՒ ԱՊԱ ԳԵՏՈՑ ՉԲԱՒԱՆԴԱԿՆ. ԵՒ ԹԷ ՎԱՍՆ ՈՐՈ՞Ց ՊԱՏՃԱՌԻ ԵՂԵՆ ՎԿԱԾՔ. ԵՐԱՆԵԼՒՈՑՆ ԵՓՐԵՄԻ ՑԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳՐՈՑՆ ԱՍԱՑԵԱԼ ՉԲԱՒԱՆԴԱԿՆ։

Յաւուրս Շապհոյ արքայի որդւոյ Արտաշրի՝ եկ հրաման ի Կոստանդիանոսէ բարեպաշտ թագաւորէ շինել զԵրուսաղէմի եկեղեցիան։ Եւ ամենայն քրիստոնեայք բազձային ընծայաբերք լինել սուրբ եկեղեցեացն։ Զոգան և ի Պարսից քրիստոնեայք ընծայիւք և հաւատովք։ Հլեալ գայս արքայի՝ գչարացաւ և յարոյց հալածանս ի վերայ քրիստոնէից յերեսուն ամի տէրութեան իւրոյ։

B ունի այսպիսի վերնագիր.—Վկայութիւն բազում սուրբ վկ. որք վկաեցան ի պարս, հազարք հազարաց և բիւրք բիւրուց. հակիրճ սուղ ինչ ասացից զարանց և զկանանց, որք եղեն վկայք։ C վերնագիրն է.—Երանելոյն Եփրեմի յԱրևելեան Գրոց ասացեալ զբաւանդականն. ասորիի յուսանցիւրում. Սուղ քան վասն Շմաւոնի եպիսկոպոսի և այլոց։

Տող 1 A Շապհոյ B Շապհո C Շապուհոյ AC յիմ արքայ 2 C բարեպաշտ 4 B ընծաաբերք 5 C և Պարսից քրիստոնեայքն B քրիստոնէական ընծայիւք 6 B Զայս լուեալ արքայ C լուեալ թագաւորն Շապուհ 7 B ի վերա քրիստոնէից C յերեսնեւերորդի B ևւրում

րոյ։ Եւ սպան նախ սրով զերծեալն յԵրուսաղէմ, և
համարէն իսկ շարժեաց զսուրն առ քրիստոնեայս, և
անուանի վկայք եղեն, որք են այսոքիկ.

Գողթաղդ, որ է գուձասպ նախարար, վկայեաց ի
մեծի հինդշաբաթուջ զաակին ի ԺԴ ապրիլեայ ամսոյ։

Եւ ի վաղիւն յուրբաթու Շմաւոն Հայրապետեան
զարսից երկու քահանայիւք և ճԺ արամբք ի ԺԴ ապ-
րիլեայ։

[Գուսակ] նախարար և զուսար իւր և Ապգ ներ-
քինի աղքայի վկայեցին ի ԺԵ նորին ապրիլեայ։ Եւ վասն
այսր արգելաւ սուրն յուսկայ և յանուանի արս և
ի կանայս մխեցաւ։

Զի և զԵահդուս փոխանակ Շմաւոնի կատարեցին
սրով ճ արամբք ի Ի ապրիլեայ։

Եւ զԹերբի հաւատաւոր և զքոյր իւր և զա-
ղախնայս սղոցեցին ընդ մէջ, և այնպէս վկայեցին ի Հ
ապրիլեայ. եւ գնշխարս սրբոցն լցեալ ի կողովս եդին
յարքունական պողոտային, զի բամբշացն ընդ այն ան-
ցանելով բուժեսցին ի ցաւոցն։

8 AC յիմ Եւ սպան — յԵրուսաղէմ 9 AC յիմ իսկ B սուր առ քրիստոնեայն C զսուր 10 B վկայք են C վկայք որ եղեն այսոքիկ են 11 C Գողգաղդ որ է գուձասպ B գուսասպ B վկաեալ C վկայեալ 12 BC ի տան և երեքն B ամսո C ապրիլ 13 C ի վաղիւ BC ուրբաթուն 14 B և հարիւր այր C և հարիւր և տան արամբք BC ի տան և ի չորսն C ապրիլեայ 16 AC Որէաս նախարար B Պահաս նախարար AC և ազգ B և ազգն, և ներքինի 17 B վկաեցան BC ի տան և ի հինգն BC յիմ նորին C ապրիլեայ 18 BC այսոքիկ A յուսամկաց B յուսամկացն 21 B յիմ սրով BC հարիւր արամբ ի քսանն C ապրիլեայ 22 B յիմ և (զԹերբի) B զաղախնեայս 23 վկաեցան ի յերեսունն C յերեսունն 24 C ապրիլեայ B եղեն ի կողովս և կաթեցին 25B պաղատին A բամբռչացն B բաբշացն B անցանել

Վկայեցին և այլ սուրբք արք ճ և կանայք Ի ի Ի
մայիս ամսոյ։

Վկայե և Յազատագուխտ անուանի կին և բարե-
պաշտ, և այլ կանայք ի Ի մայիս ամսոյ։

Վկայեաց և [Բարբաշմին] քեռորդին Շմաւոնի
մեծի ի Ի յունիս [ամսոյ]։

Վկայեաց և Մելէս եպիսկոպոս Վրհանայ, երեելի
այր, յՀ յունիս ամսոյ, ամենայն առաքինութեամբ և նշա-
նաւք ի Քրիստոս։ Եւ քաղաքացիք նորա առէին զնա
սակս յանդիմանութեան չարեաց, և զի ոչ գարձան՝
անէծ զքաղաքն։ Եւ ոչ ընդ յերկար լինէ՝ առաքեաց
արքայ և կործանեաց զքաղաքն, վրէժխնդիր Աստուծոյ
եղեալ։ Սա և Յնդիպատոս երեեալ և առ Անաոնի աշակեր-
տեալ վարժեցաւ կրաւնաւորական հանդիսիւք, և Յակո-
բայ Մծբնայ Հայրապետին նոյնպէս՝ առաքինեալ վարուք
և նշանաւք։ Սա և զՏիզբոնի եպիսկոպոսն՝ յամպարըշ-
տութեան եղեալ և ոչ գարձեալ՝ անէծ, և առ ժամայն
կոտճնաւեցաւ. և զարկաւագ ոմն ամպարիշտ սպան

27 B վկաեցան և այլք սուրբք արք հարիւր և կանայք տասն
ի մահի տասն Շհարիւր C ի տասն 29-30 B վկաեաց և այլ
զնդագուխս անուանի ակ կին և բարեպաշտ և այլ կանայք
ի քսանն մահս ամսո A յիմ ամսո C յունի ամբողջ հատուածը
31-32 B յունի ամբողջ հատուածը A բարեպաշտեն C բարեպաշ-
տաւն C յիմ մեծի C ի տասն յունիս AC յիմ ամսոյ 33 B վկա-
եցաւ A և Մեղկե և C և Մելխիէ B եպիսկոպոս AB վրանա
C վրկանա AC յիմ երեելի այր 34 B յեւթն C յեաւթն B յիմ
ամսո C նշանաւք և առաքինութեամբ 35 BC քաղաքացիքն
BC յիմ նորա B յիմ զնա 36 C յաղագս B չարութեանցն C չա-
րեացն 37 B և ոչ ընդ երկար լինէ ժամանակս 38 B եղեալ
յԱստուծոյ 39 C յեգեպատոս 39-42 B Սա ի յեգեպատոս և
Անդոնի աշակերտեալ առաքինացեալ վարուք և նշանաւք
39 C յիմ առ 42 C նշանեաւք BC զտիսբոնի C յամբարշտութեան
A յամպարըշտութեան 43 A անեծ 44 B ընկողմնեցաւ և

45 բանիւ։ Եւ [զսեերդինուտ] ոմն բորոտեայ բանիւ։ Նաեւ զվերնական դևս հալածէր և ի վերայ Ջուրց գնայր, բաղում և այլ նշանս արարեալ Քրիստոսիւ։ Եւ կատարի սրով յՈրմզդէ արքայէ աշակերտաւքն և Ներսիսիւ եղբարբ իւրով, որ զնոյն վարս ունէր։

50 Ցայս վայր ձգեցան և եղեն անթիւ վկայք ի փառս Աստուծոյ, որպէս դու ինքնին լուիցես ընթեռնլով զպատմութիւնս։

զասրկաւագն ամբաւիշտ բանիւ սպան C ամբաւիշտ 45 AC Եւ զսատրդիս ոմն անուն B և զսուտ երդմնուտ ուման 46 B յիմ նա B գևան հալածեաց բանիւ B ի վերա Ջրոցն 47 B բանիւ Քրիստոսի 49 AB ներսեսիւ B եղբարբն B ունեը 50 C ձրգեցան B և անթիւք եղեն վկայք 51 B որպես լուիցես դու ինքնին C և դու AB ընթեռնլով

Բ.

[A 384v B 331 S հատ. Ի, 55-155]

ՎԿԱԾՈՒԹԻՒՆ ԲԱՋՄԱՑ ՍՈՒՐԲ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԱՐԵՒԵԼԵԱՑՑ, ՈՐ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ ՎԱՍՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ։

Ա· Զիարդ ժառեայց մերձենալ տկարս զաւրութեամբ և տգէտս գիտութեամբ առ ի պատմել զսքանչելի վկայութիւն վկայիցն սրբոց և նահատակացն երանելեաց։ Զի ոչ ունի աղքատութիւնս իմ կազմութիւն պատմութեանս և ոչ համբար բազմահմտեր, այլ զնոսին վասն նոցունց աղաչեցից, զի իբրև զճշմարիտ տնտես ի փառաւորեալ գանձուց աստուածութեանն զոր սիրեցին՝ տայցեն ինձ իբրև խնդրողի գիտութիւն տգիտութեանս և զաւրութիւն տկարութեանս։ Զի կարող եղեց դնել և շինել ի վերայ հիմանն և գլխոյ որմոյն, այսինքն է Յեսուն խաչելոյն և ծառայիցն չարչարելոց։

Որոց հիմանն տանջանք և նեղութիւնք եղեն ձեռագիտք, և չարչարանք և մահ շինողք, և սպանմամբ բեւրուցն սիրելեաց շինեցաւ։ Որում խիստ և քաջ երկաթովքն հատան ցանկալի անդամք վկայիցն փոխանակ վիմաց, և սայրասուր տապարաւք կոր-

B վերնագիրն Ե. Պատմութիւնք պարսից վկայիցն որ ի նոյն ճառին։ S Ի Վկայն Արևելից։

Տող 2 B և պետս B զվկաութիւն աքանչելի 3 B վկայեց B նահատակաց 4 B պատմութեան 6 A նոցուն B ճըշմարիտ 7 B սիրեցինն 8 A յիմ ինձ B իբրև ի գիտութեանս 9 B շինել և գնել ի վերա 10 B և գլխոց որմոցն B յիմ Ե 11 B հիմն տանջանքն 12 B նեղութիւնքն եղեն ձեռաւակերտք 13 B շինաւղք և սպանմամբք իւր սիրելեացն 16 B կոտո-

ցան վայելուչ հասակք նոցա փոխանակ մայրից: Որում մարդախոշոշ մարմինք երանելեացն եղեն շինուածք, և
B 33 IV սուրբ Ջերմ արիւն նոցա ի ծեփ և ի շաղախ: Որում | քերանք և պսակք նահատակացն եղեն մենաբնակք, և նո-
20 վաւ վերացան ելին չարագանեալ մարմինք նոցա իբրև զկոփածոյ քարինս ի շինուածն: Որում չարալուկ քարկոծանաւք առաքինեացն կազմեցան աշտիճանք երանելեացն, և ի վայրապար* [ա]արեալ դնացիցն նոցա հոր-
25 դեցաւ ճանապարհ: Որում խորտակեալ բարձք ժրագլխացն եղեն սիւնք, և քարշեալ բազուկք նոցա հեծանք յոլովակիք: Որում ծակք կողից ճշմարտիցն եղեն
A 385 դրունք, և կուրութիւն աչաց նոցա | պատուհանք լուսաւորչաց: Որում սղոցեալ ոտք սրբոցն կոփեցան տախ-
30 տակք, և կտորեալ մնասուկք նոցա հաստատեցան իբրև դրեհեաս: Որոց համբարձան ոտքն ի հաստանել գլխոցն անմեղացն, և յարկաւ ձեղունն ի մոլթել մոլթոցն անարատիցն: Որում քանդեալ ոսկերք արդարոցն կանդնեցան դրունք, և մերկացեալ [ս]րունք զրկելոցն ձգեցան
35 իբրև վարագոյրք սրբութեան: Որում շիթք արեանցն ապանելոցն են փոխանակ դեղոց և երանգոց, և նկարե-

* Համմուլ. Որ տարապարհակ վարիցէ զքեզ մղոն մի .. Մատթ. ե. 41:

ցան 18 B մարդախողոշ 19 B և Ջերմ 20 B քերանքն B մենքենա 21-22 B և նաւ ավարեցան ելին: Զարագնեալ և գանգաղ մարմինք նոցա իբրև քարինս կոփածո ի շինուածն: 24 A երանելեացն B և ի վերապարշաբեալ դնացից A շաբեալ 25 B հորդեցան ճանապարհք 26 B յիմ եղեն սիւնք A բազուկք բազուկք 27 B յոլովակինք B ճշմարիտ ցնդեալ դրունք 28 A կորութիւն անձանց նոցա B կուրութիւնք աչաց նոցա 31 B որ B գլխացն 32 B ձեղունն ի մորթս անարատիցն 33 A կանխենեցան 34 A B մերկացեալ դրունք զրկելոցն 35 B արեան 36 A սպանելոց A դեղոց B երան-

ցան և զարդարեցան նոքաւք որմք և ձեղունք: Որում ի պատարագել անձանցն պատերազմողաց ուղղեցաւ սեղանն, և հալածեալ ոդիք նոցա, իբրև կատաք, տարա-
40 ծեցաւ զսեղանատուն: Որում եղեն նաւակատիք ի հատանել ճաշոցն արդելականացն, և պինի անուշութեան ի կարճել ընթրեցս պաշարելոցն:

S 55 Ո՛, քանի՛ ցանկալի է, տաճարն, որ շինեցաւ ի պատուական ապատութենէ: Ո՛, քանի՛ գեղեցիկ է յարկն,
45 որ յարկաւ ի կամաց կամարարաց: Ո՛, քանի՛ ահաւոր է սեղանն, որ ուղղեցաւ արեամբ և սպանմամբ մարդկան, զարիւն և զպանուճն Քրիստոսի կանգնեաց յաւրհնեալ եկեղեցւոջ:

Քո՛վ աւրհնութիւն ծէր մեր և Փրկիչ, որ վասն
50 փառաւորութեան հարսինդ քո հեղեր զարիւնդ պատուական, և առիթք և հարսնեղբարքդ հարսինն ըստ նմին աւրինակի նմանեցուցին և հեղին զարիւնս իւրեանց վասն նորա: Ո՛ հարսն խաւսեալ արեամբ փեսային և փեսաւերացն և առեալ կնութեան արեամբն
55 Աստուծոյ և մարդկան: Ո՛, քանի՛ ծանր են վարձանք քո՝ հարսն ցանկալի, քանզի արիւն է: Ո՛, քանի՛ մեծ են հարսանիք քո, քանզի սպանուածն է: Ակնաչեալ է փեսային հարսանիք քո, քանզի սպանուածն է: Ակնաչեալ է առ ի հաստատութիւն հարսնութեան քո, և կտորեալ
B 33 2 հարսնեղբարքն առ ի պէտս | հարսանեացն, և խառնեալ

գացն 36-37B և զարդարեցան և նկարեցան նովաւք: Համարեն որմն և ձեղունն 38 B անձանց պատերազմողացն 39 A կըտաւք B կտաւս 40 B յիմ ի 41 B ճաշոց A անուշութեան B յիմ ի 43 Այս տողից սկսում է S-ի հրատարակածը: SB ո՛վ 44 SB ո՛վ 45 SB ո՛վ 47 A զարիւնն 48 A եկեղեցւոջ 50 BS հարսին 51 B առիթք և հարսք, պի եղբարք 52 B նմանեցին 53 BS ո՛վ B հարսին B արեան 54 BS փեսաւերացս B առեալ հարսնութեան S ի կնութեան B արեամբ 55 BS ո՛վ B ծանր և վարձք 56 BS ո՛վ 57 B խաչեալ փեսայն 59 Aն հարսնեղբարքդ B հարսանեաց քոց և խաւսեալ

արիւն փեսային յրմռկելի քեզ և բաշխեալ մարմին նորա
ի մասունս հարսանեաց քոյ: Ուտիս յառագաստի խա-
չելոյն՝ և ուրախ ես, ննջես ի սենեկի քարկոծելոյն՝ և
ղուարթ ես, ընթեռնուս զնաման սպանելոյն՝ և յան-
հոգս կաս, կարդաս զգիրս խողխողելոյն՝ և ծիծաղիս:
Դադարեալ են աչք քո ի լալոյ և յեղեալ նստիս ի ցոյցս,
չելանէ կառանչ ի բերանոյդ՝ և յանձնապաստան ես:
Ջան այսօրիկ ետ քեզ փեսայն զսուրբ մարմինն իւր
յուտել, զի զկենդանի մահ նորա յիշեացես հեծումբեամբք,
և վասն այդօրիկ ետ քեզ զարդար արիւն իւր յրմռկել,
զի զանարատ զսպանումն նորա կացես միշտ ի մտի ար-
տասուաւք:

Զմտաւ ածծ և տես իւր փրկեցար, քննեա՛ և ծա-
նիր իւր գնեցար: Պատարագեալ է գառն սուրբ ի զատկի
քոյոյ քաւութեանն, պատարագեալ դասակը աւդեաց
ի տաւն քո ուրախութեանդ: Զինեալ է եղն պարարակ
յուրախութիւն|հարսանեաց քոյ, զենեալ որթք անդէոց
ի զուարճութիւն քոյոյ ցնծութեան: Հատեալ հացն
ցանկալի ի լուծիւն քոյոյ սեղանոյդ, խառնեալ գի-

61 B ի մատունս AS յառագաստ A խաչելոյ 62 B քար-
կոծելոյն և յանհոգ կաս 63 B սպանելոյն և զուարթ ես 65
B և յեղեալ նստիս ի ցոյս S և յեղեալ ի ցոյս 66 S կառաչ
A ի բերանոյդ B ի բերանս քո 67 B փեսա S սուրբ փեսայն
զմարմինն 68 A ուտել B մահն B հեծումբեամբ քո 69 BS
այսօրիկ S յիմ զարդար B արինն S զարիւն յիմ իւր B յըմ-
քել S ըմբել 70 B սպանումն կալցիս ի սրտի քում և ար-
տասուաւք 72 A զմըտաւ 73 AB յիմ է S սուրբ ի պատիւ
B գառն սուրբ զատկի քո քաւութեանն 75 S ի տուն
74-75 A յիմ պատարագեալ—ուրախութեանդ 75 B յիմ է
A զենեալ ե ըզպատարագ S զենեալ է պատարագն (հմմտ.
Ղուկ. ժե. 23, 27, 30) 76 S հարսանեացն B որթ S անդ-
ւոց 77 S քո B ցնծութեանդ 78 AB ի լուծիւն B քոո
A սեղանոյդ BS գինի

նին անուշահամ ի քո թաղոյկդ խառնելիս: Տուեալ
գիր սրբութեան առ ի գիտութիւն քոյոյ իմաստու-
թեանդ, կարգեալ երգք հոգևորք, որով աւրհնեացես և
փառաւորեացես զտուիչն աւրհնութեանց: Տարածեալ
ընդարձակեալ քոյոյ խորանին տեղի, և կանգնեալ խորան
սքանչելի ի պատիւ փառաց քոց:

Գրգիս ի տաճարի որ շինեցաւ ի հզաւրացս, և բաղ-
մեալ ես յապարանս, զոր զարդարեցին պնդակազմքն:
Գան քեզ պատիւք և պատարագք ի հեռաստանէ և տա-
սանորդք ի չորից կողմանց երկրի: Ուտես զսուրբ ար-
դիւնս կալոյ և ըմպես զաղնուական գինիս հնձանաց:
Ոչ գիտես որչա՛փ Ջանացաւ Աստուած վասն քոյոյ հան-
գըստի, ո՛չ իմանաս որչա՛փ ձգնեցան հարք քո վասն քո-
յոյ շահի և աւգտի: Քանի՛ լինչ բերան ունիս գոհանա-
լոյ, ո՛րչափ լեզու ունիցիս առ ի փառաւորել: Շինեցին
քեզ տաճար իւրեանց սպանմամբն, և կանգնեցին քեզ
խորան արեամբ իւրեանց պարանոցայն: Ձլև Քրիստոս
սկիզբն և կատարումն շինուածոյն, որպէս և գրեալ է, թէ
Նա է հիմն և գլուխ շինուածոյն և նովաւ յաւդի ամե-
նայն շինուածն և շինի տաճարն սուրբ և փառաւորեալ:
Եւ ը|այնցանէ որք պատարագեցանն և պատարագինն ասէ.

79 B անուշահամ A անոյշահամ S թաղոյկն B ի քոո թաղուկացն խառնելիս A տըւեալ 80 B քո իմաս-
տութեան 81 S յիմ կարգեալ—աւրհնութեանց 83 A ընդ-
յարձակեալ B տեղի քոո խորանին S տեղի քոյոյ խորա-
նին A կանկնեալ 84 B յիմ սքանչելի 87 B գա S յիմ պա-
տիւք և 88 B երկրե S երկրէ S ուտես զարդիւնս կալոյ
89 B ընդես 90 B քոո S հանգստեան 91 B հարքն յիմ քո
B քոո 92 A ահի և աւկաի B գոհանալո 93 B առ ի պատ-
մել և փառաւորել 94 S առ իւրեանց BS յիմ քեզ 95 S
իւրեանց արեամբն պարանոցաց 96 B կատարած S եթէ
97 S գլուխ և հիմն A շինուածոյ S նովաւ յանգի 96-98
B որպես և գրեալ է. Կենդանի եմ ես և հեանք իմո շինուա-

Ընդ նմա շինին ի բնակութիւն Աստուծոյ ի ձեռն Հոգւոյն։* Ցաճառ էք, ասէ, դուք Աստուծոյ և Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ի ձեզ։ և զքրիստոսէ ասէ, թէ Ես իբրև խնամառուն ձարտարապետ հիմն եդի, այսինքն Քրիստոս Քրիստոս։ Եւ զծառայիցն ասէ, եթէ Ցաճառ Աստուծոյ սուրբ է, որ էք դուք։** Եւ մարգարէն ասէ, թէ ի տանդ զոր շինեցէք ինձ չեմ բնակելոց, ասէ Տէր, այլ ի հեգս և ի խոնարհս բնակեմ և որ դողան ի բանից իմոց։*** Յորս բնակեցաւ, և բնակէ, և բնակեսցէ։ Եւ եառն ընդ նորա պանձինս ըստ կարի զաւրութեան իւրում, զի յայտ լիցի սէրն, զոր ունին ընդ նմա, ոչ բանիւք այլ կարեաւք արդեանց։ Աղաղակէր վասն սիրոյն և գուշակէր վասն զիջոյն, և ցածուկ խորհուրդք նոցա զյայտնի մնային գուշակիչին։

Դրոշմեցին ընդ դեղոյ զարիւնն և ընդ նշանագրացն զանձնական, ընդ եղեգան՝ զսուրն սայրասուր, ընդ մազաղաթի՝ զանդամն, զի զպիրքն խմաստութեամբ ընթերցցին

* Շինեալք ի վերոյ հիման առաքելոց եւ մարգարէից· որոյ է գլուխ անկեանն Յիսուս Քրիստոս· յորում ամենայն շինուածն յօդեալ եւ պատշաճեալ աճէ ի տաճար սուրբ տէր· յորում եւ դուք ընդ նմա (այլ ձեռ· ընդ նմին) շինիք ի բնակութիւն Աստուծոյ Հոգւով Եփես· Բ· 20—22։

** Իբրեւ խմաստուն ձարտարապետ հիմն եդի · · · Ո՞չ գիտէք եթէ տաճար էք Աստուծոյ եւ Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ի ձեզ · · · զի տաճար Աստուծոյ սուրբ է· որ էք դուք, կորնթ· Ա· Գ· 10· 16· 17։

*** Ո՞րպիսի տուն շինիցէք ինձ ասէ տէր · · · եթէ ոչ ի հեգս եւ ի խոնարհս եւ որ դողան ի բանից իմոց· Եսայի ԿԶ· 1—2։

ծոյն և նավաւ յաւդեալ է ամենայն շինուածն և շինի տաճար սուրբ և վառաւորեալ 99 A պատարագին 100 S ընդ նմին A շինի B Հոգւոյն Սրբոյ 103 S այսինքն է 104 B թե 105 S այսինքն է դուք 106 B շինեք 108 S յոր բնակեցաւ և բնակեսցէ 109 B ընտ 110 S ունէին 112 AB յայտնի 114 A ընդ դեղոյ զարիւնն S ընդ լեզուոյն զարիւնն S նշանագրոյն 115 S եղեգանն S մազաղաթին 116-117 B զի զպիրքն խմաստութիւն ընթերցցին S զի խմաստունք զգուշ-

թերցցին և հանճարեղքն մտաւք ի վիճ առցեն· տեսցեն, որչափ ինչ մեծ է սէր արդեանցն զոր ցուցին, որչափ ինչ խոնարհութիւն խոստացեալ է ընդ գործոցն զոր գործեցին։

Ա՛յս է տաճարն հաստատուն և փառաւորեալ, որ զզի զզի մեծապայծառ գունովք զարդարեցաւ յիմաստնոց և յարուեստագիտաց։ Ցաճար էք, ասէ, դուք Տեառն, տաճար էք Աստուծոյ,* եթէ հաճոյ արասջիք զնա-

A 386 նապարհն և զգործս ձեր։ Այս այն տաճար է, զոր Տէրն կանգնեաց ամենայն զեղովք յերրորդ աւուր, և նորա մնին բնակեցան ի նմա զզի յաղթ մինչև յաւիտեան· որպէս և գրեալ է· Զի թէպէտ երկրաւորս քակելոց է, այլ ունիմք մեք շինուած առ Աստուած, տաճար առանց ձեռագործի յաւիտենական յերկինս։** Վասն այսր շինուածոյ ասէ և առաքեալ շինիչն եկեղեցւոյ, թէ Շինեցայք դուք ի վերայ հիման մարգարէից և առաքելոց,*** և տեսցէ, ասէ, ամենայն որ պինչ և շինեսցէ ի վերայ հիմանս այսորիկ, ոսկի, արծաթ, ականս պատուականս, կամ թէ խոտ, եղեգն, խաիս, զի իւրա-

* կորնթ· Ա.ե· Գ· 16։

** Զի եթէ երկրաւոր տաճար շինուածոյս մերոյ քակտեսցի, շինուած (այլ օր· շինած) յԱստուծոյ ունիմք տաճար առանց ձեռագործի յաւիտենական յերկինս, կորնթ· երկ· ե· 1·

*** Եփես· Բ· 20·

թեամբ ընթերցցին 117 S հանճարեղք 121 B տաճարն վառաւց 122 AB և յիմաստնոց 124 S տէրն AB տ՚ն A թե հաճս S զձանապարհս ձեր և զգործս 126 S և տէրն S ամենայն գունովք 127 S բնակեցին 128 S զի թէպէտ և երկրաւորքս քակտելոց է 130 S յերկինս յաւիտենական 131 B շինուածս S ասէր առաքեալ B եկեղեցւոյ 132 S եթէ S առաքելոց և մարգարէից 133 S ևս տեսցէ S իւրաքանչիւր զինչ 134 S և արծաթ կամ թէ ականս 135 B զի-

քանչիւր գործն յայտնելոց է յաւուրն յայնմիկ։*

Ինկ վկայքն նահատակքն Քրիստոսի ինքեանք անձամբ եղեն ոսկի ընտիր ի գործ հիմանն և ականք պատուականք ի նիւթ շինուածոյն։ Այլ թերևս Ինայլ հայր յայս շինուած յասէին, եթէ Ահաւասիկ առնեմ զքարինս քո բեւրեղս, և զհիմունս քո շափիւղայ ականբք ուղղեցից, և շինեցից զորմն քո յասպիս, և զդրունս քո յական|ց վանեայց, և զսահմանս քո ամենայն ընտիր ընտիր ականբք պատուականաւք։ և շինեացեն, ասէ, որդիք աւտարաց զպարիսպս քո։** Եւ Զաքարիա ասէ, թէ Ակունք սուրբք և պատուականք էին, որ ընկեցեալ դնէին յերկրին տեառն։***

Բ. Նահատակեալք վկայքն մեծապատիւք մինչ ի թըշնամեացն և ի հալածչաց արդարութեանն՝ չարչարանաց

* Եթէ ոք շինէ ի վերայ հիմանս այսորիկ՝ ոսկի, արծաթ, ականս պատուականս, փայտ, խոտ, եղէգն, իւրաքանչիւր գործն յայտնելոց է, զի օրն ընտրեացէ. զի հրով յայտնելոց է։ կորնթ. Ա. Գ. 12—13։

** Ահաւասիկ պատրաստեալ եմ կարկեհան զքարինս քո եւ զհիմունս քո շափիղա. եւ կանդնեցից զաշտարակս քո յասպիս եւ զդրունս քո յականց վանեայց. եւ ամենայն որդիս քո վերկեալս յԱստուծոյ եւ ի բազում խաղաղութեան մանկունք քո եւ արդարութեամբ շինեալիր, Եսայի ԾԴ. 11—14։

*** Զի քարինք սուրբք թաւալին յերկրի նորա, Զաքարիա Թ. 16։

ըաքանչիւր S զ'իւրաքանչիւր 137 S քրիստոսի նահատակքն 138 B ընդիր 139 S և Եսայի B հաեր 140 S յայս շինուած հայէր B թե 141 BS բեւրեղս S շափիւղայ քարամբք 142 B զորմն S յասպիսս 143 B յականց վանեաց S յականս վանեայ B ընդիր ընդիր S ընտիր ականբք 145 S ականք 146 S պատուականք և նոր՝ ընկեցեալ լինէին յերկրին տեառն

1 S նահատակեալ S ի թշնամեացն և ի հալածչացն 2 S ի չարչարանաց

և նեղութեանց ի միջ կային, զաչս ի վեր ամբարձեալ ի մարդասէր Փրկիչն, որ կախեցաւն զփայտէ, ի նա հայէին և լինէին ժուժկալք։ Եւ զբարերարն Աստուած՝ որ պրկեցաւն ի Գողգոթա՝ տեսանէին և զաւրանային. ըստ այնմ զոր առաքեալ ասէ, թէ Ուրախ եմ յորժամ պատարագիմ ըստ պատրաստելոյ պաշտամանն Քրիստոսի, և դուք, ասէ, առաւել ուրախ լերուք ի չարչարանս։*

Պնդակազմն քաջալերութիւն առաքինեացն զտեսիլ խաչին Տեառն տեսանէր և զաւրանայր, և ժուժկալ համբերութիւն նոցա ի չարչարանս կենարարին հայէր և սրտապնդէր։ Աչք նոցա զծակս բևեռաց Տեառնորդւոյն Աստուծոյ տեսանէին և լուսաւորէին, և ականջք նոցա զբաղդր բարբառ խաչելոյն լսէին և հանդչէին։ Ինկ յորժամ զծարաւ և զլեղի անարատին յիշէին՝ ցանկացեալ ոգիք ձգնելոցն զուարճացեալ ցնծային։ Եւ յորժամ զխոնարհել գլխոյն և զվերանալ հոգւոյ Փրկչին յիշէին՝ զչարաշունչ մահն դառնութեան առ ոչինչ համարեալ արհամարհէին, ըստ այնմ որ ասէ, ծանիր զՔրիստոս և զզաւրութիւն յարութեանն, և հաղորդեիր չարչարանացն։ Եւ վասն այնր որ պսակաւք վշոյն պսակեցաւ՝ զցանկալի և զվայելուչ պսակ աշխար-

* Ուրախ եմ ի չարչարանս իմ վասն ձեր (Ոսկան վասն նեղութեանն Քրիստոսի), եւ լնում զպակասութիւն նեղութեանցն Քրիստոսի ի մարմնի իմում եւ։ կողոս. Ա. 24 (?)։

---

3 S համբարձեալ 4 AB կախեցաւ BS յիմ ի նա 5 AB ի բարերարն 7 B որ 10 S պնդակազմ 11 S յիմ տեառն AB ի բարերարն 7 B որ 10 S պնդակազմ 11 S յիմ տեառն A համբերութեան 13 S սիրտն պնդէր A զծածս 14 S յիմ Աստուածոյ 15 B հանդչէին 16 S ցանկալի 17 A հոգի S ոգիք 18 S ոգիքն 18 S գլխոյ փրկչին A հոգւոյն S յիմ փրկչին 19 S զչարաշունչ մահ դառնութեանն B համարել 20 BS թե ծանիր 21 S յիմ և հաղորդեցիր չարչարանացն 23 S փշոց

Հիս անարգելի՛ն: Ու վասն այնր, որ եղեգամբ ձագա-
386v *նացն թշնամանէին՝ ոչ արարին|նեցուկ և ապաստան զե-*
ղէգն ջախջախեալ, այսինքն զմարդ մահկանացու· այլ
Ո՞ւր է յաղթութիւն քո մահ, ո՞ւր են խայթոցք քո
դժոխք ազաղակէին: Զգեցան զխոնարհութիւն հեզոյն
և խիստ բանիւք զթշնամիան խոցոտէին, և զարհամար-
30 *հոզսն խաչին՝ անուամբ խաչին երգիծուցանէին: Արկին*
զիւրեամբք զչարութիւն, զի ոչ եղեն անձանց ջատա-
գովք, և զատելիս ձշմարտութեանն՝ ձշմարտութեամբ
ձշմարտին նախատէին: Ծղին առաջի աչաց գյարու-
յարուցելոյն՝ սիրով և ցնծալից ուրախութեամբ հաստա-
35 *նել ի յարութիւնն ձեպէին: Քանզի հաւատացին սրտի*
մտաւք բանին Տեառն զոր ասաց, եթէ Ես եմ՝ յարու-
թիւն և կեանք, և որ ինձ հաւատայ՝ ոչ մեռանի և մահ
ի վերայ նորա ոչ տիրէ: **

Ո՛վ սքանչելի չարչարանք և զարմանալի մահ Փրկչին,
333v *զի՞արդ|փութացուցանէ ջերմեռանդն սիրով զհանճարեղս*
ձեպել մատուցանել զմարմինս իւրեանց նմա պատարագ:
Ո՛վ քաղցր դուէթ կենարարին, որ յորդորէ և քաջալե-
րէ զհաւատացեալս, զի արբցեն և արբեսցին և արհա-
մարհեսցեն զմահն ահագին և զապառնալիս գառնաշունչ
45 *իշխանացն: Ո՛վ ցանկալի ողկոյզն Աստուծոյ, որ մնեցաւ*

* Ո՞ւր է յաղթութիւն քո մահ· ո՞ւր է խայթոցք քո դժոխք, Ովսէէ ԺԳ· 14·

** Ես եմ յարութիւն եւ կեանք· որ հաւատայ ինձ, թէպէտ եւ մեռանի՝ կեցցէ· եւ ամենայն որ կենդանի է՝ եւ հաւատայ ինձ, մի մեռցի ի յաւիտեան· Յովհ· ԺԱ· 25—26·

25 S ոչ արարին ցուպ 26 S Ջախջախ 27 AB և ո՞ւր ե խայթոցն քո 29 S զարհամարհոզս 30 BS արկան 31 B զիւրեամբ AB զարութիւն S Ջատագով 32 S յիմ ճշմարտութեամբ 36 S զոր ասացն թէ B որ ասե թե 38 B ի վեքա 40 S զհանճարեղն 41 S յիմ լուրեանց 44 S զմահ 45 B ողկոյզն S որ ճմլեցաւ

ի կենդանի բաժակն սրբութեան, զոր ձիաւակեցին խորա-
մանկք և միամտեցան կոխեալ գիւրեանց ողկոյզն ըստ
նորին նմանութեան: Ո՛վ պատմուճան ներկեալ արեամբ
արարչին, զոր արկին ձշմարիտ վկայքն ըստ նմին աւրի-
50 *նակի և ներկան արեամբ անձանց իւրեանց: Ապիտակա-*
ցուսցէ, ասէ, գինով զպատմուճան իւր և արեամբ խա-
ղողոյ զզգեսա իւր· գունեան են աչք նորա քան զգինի
և սպիտակ ատամունք նորա քան զկաթն: *

Ո՛վ զգեսա փառաւորեալ և զարմանալի, որ յոր-
55 *ժամ մտանէ կարմիր յառագաստն՝ գտանի անդ սպի-*
տակ:

Այս այն պատմուճան փառաց է, որ բղխեաց ջուր
և արիւն ի կողից իւրոց, զի ջուրն լիցի ի լուանալի
ի մկրտութիւն, և արիւնն ի քաւութիւն մեղաց:

60 *Ո՛վ հանդերձք սքանչելիք, սպիտակք և կարմիրք,*
որ կաթամբ կարմրանան և գինեաւ սպիտականան: Այս
այն պատմուճան վայելուչ է, յորմէ բղխեաց սուրբ բըղ-
խումնն ի փրկութիւն:

Այս է պատմուճան սքանչելի, որ յորժամ պա-
65 *տառի՝ յայնժամ լինի ողջանդամ: Ո՛վ հանդերձ մեծ և*
երկայն, յորժամ աշխատեցան ձեռք ապականչացն և ոչ
կարացին քակել: Այս է պատմուճան նոր բազմադիմի,

* Լուասցէ գինւով զպատմուճան իւր եւ արեամբ խաղողոյ զհանդերձս իւր· Ջուարթագին են աչք նորա ի գինւոյ եւ սպիտակ ատամունք իւր քան զկաթն· Ծննդոց· ԽԹ· 11—12·

46 A քաւժան B խորայմանգք 47 S միամտեցին AB կոխեալ S կոխել S ողկոյզս ըստ նմին 49 S ընդ նորին 50 B սպիտակացուցանե 51 S յիմ ասէ 52 S զգեստ AB զգեստ 55 AB մտանէ ի կարմիր առագաստն A սպիտակ 57 A փառացնB բխեաց 58 AB Ջուր S լիցի լուանալ 60 B զգանձեալք 61 AB գինով 62 B բխեաց սուրբ բխումն S քղխումն 63 B և փրկութիւն մեզ S փրկութեան 67 AB այս ե պատմուճանն որ բազմադիմի են

զոր նիւթեցին չարչարանք և [հնին] նեղութիւնք և արկին տանջանք, և եհար սուրն սայրատուր. թափեաց
70 սպանութիւն, սպիտակացոյց արիւն, պատառեցին չարչարանք և կարկատեաց աչն վերին, զոր աստուածութիւնն զգեցաւ և մարդկութիւնն զարդարեցաւ: Այս է հանդերձ ցանկալի ներկեալ արեամբ անարատից, որ եղև
A 387 ծիրանի պատուական| ի զարդ արքայութեանն:

Գ. Սոքա են լուսաւորութիւնք սպանեալք, որ ծագեն իբրև զփայլատակունս մեծաշուք փառաց, եւ դէմք քարկոծեալք՝ լուսաւորեալք իբրև զձառագայթս արեգական: Առողջանդամք, որ ոչ ծիւրան ի յերկար հիւանդութենէն սաստկացեալ ջերմանն: Անցաւք, հաստոսկերք, որ ոչ ծնկեցան յանհնարին ցաւս աղեաց: Ազատք տեառնորդիք, զոր ոչ հնազանդեաց բռնութեամբ մահաբեր հրեշտակն ի չարաչար ցաւսն անդարձ հիւանդութեանն: Որ լուծին քակեցին զդատավճիռ անաւրէնութեան| Ադամայ, ձայնատուրս լինելով և ի միմեանս խրախոյս տալով պնդակազմ կամաւք խրբեանց: Ո՛վ հաւատացեալք, որ կարճեցին աստի զկեանս խրբեանց վասն երկայն և ընդ յերկար յուսոյն, զի գուցէ երկայնեսցի վաճառս անցաւորս, և կարճեսցի յանկարծ
15 վաճառն որ յաւիտենից կալոցն է:

68 AB չարչարանքն և հեռանան նեղութիւնք S հասին նեղութիւնք 69 A ի տանջանք 70 S և սպիտակացոյց 71 AB և կատարեաց զաչն 73 S յիմ արեամբ S անարատից 74 B արքայութեանն

1 AB որ փայլեն 3 S և լուսաւորեալք 4 S առողջ անդամք BS հիւանդութեան 5 S հաստ ոսկերք 6 S ցաւսն 7 S ազատ 8 B հրշտակն B ցաւս 9 AB զդատավճիռն 10 AB ձայնակատուրս 11 S կամաւքն 12 AB ո՛ S որ կազմեցին BS զաստի 13 S ընդ երկար 14 S երկայն լեզ վաճառս անցաւոր B անցաւոր S կարճ լեզ յանկարծ վաճառն
15 AB կալոց

Ո՛վ սիրայաղուկք անուանիք, մեծարարձք, երկայնահասակք, բարձունք քան զամենեսեան, որք ոչ կորացուցին զպարարժոյժն պարանոցս ընդ լծով անիծից մահու:

Ո՛չ որ սպասեաց աչաց նոցա ի մահիճն ախտալից և ոչ ծիւրան և ծնկեցան յանկողինս ցաւագինս: Ո՛չ պատեցին զնոսա հարք և մարք, և ո՛չ լացին և ողբացին քորք և եղբարք: Ո՛չ աշխարեցին զնոսա հարազատք և տոհմայինք, և ոչ արկին ձայնս և լացին ձայնարկուք խնամատունք: Ո՛չ թաղեցին զնոսա բարեկամք և մերձաւորք. ոչ մտին ի տուգ սիրելեաց նոցա ծերք և պառաւունք՝ մխիթարել զնոսա, զի ձշմարիտ մխիթարիչն կայր առաջի աչաց նոցա և մխիթարէր:

Շրանելի են նահատակքն, զի արդ յաւիտեանս հանդըստեան մխիթարն զնոսա սիրելիք իւրեանց: Շրանի՛ ձշմարտիցն, զի ինքնին տէր ունի զձեռանէ և յարուցանէ: Շրանի առաքինեացն յորժամ նորոգեսցին մարմինք նոցա ի դառնալ անդրէն միւսանգամ ոգւոցն իւրեանց, ըստ այնմ որ ասէ, թէ Մեռեալք լուիցեն ձայնի Որդւոյն Աստուծոյ և երցեն ի գերեզմանաց.* և իսայի ասէ, թէ կեցցեն մեռեալք քո և կանգնեսցին դիակունք նոցա. զարթիցեն, աւրհնեսցեն զքեզ ամենեքեան, որ

* Չի եկեսցէ ժամանակ՝ յորում ամենեքին, որ ի գերեզմանս կայցեն, լուիցեն ձայնի նորա եւ եկեսցեն արտաքս, Ցովհ. ե. 28—29.

16 B ով սկսաղունք S ով սկզբունք 17 A զամենեսեան 18 A զպարոյժն S զպարոյմն B զպարաժոյժն S պարանոցան 19 B ախտալից 20 A ծուբան 22 AB եղբարք և քորք B ոչ աշխատեցին 23 B և ոչ ածին ձայնս S և արկին ձայնս 26 AB յիմ զնոսա 28 S և երանելի են B զնա՛րդ BS յաւերժեվանս B հանկստեան 29 S առեալացնում է և տէրն արարիչ հաստարակաց 31 S առաքինեաց 32 B անդէն միւսանգամ S ոգւոց A որդւոց 34 S Եսայի 36 B նոցայ A ամենեքեան

ննջեցեալն լցեն ի հող.* և առաքեալ ասէ, թէ Ինքնին Տէր իջանէ յերկնից և մեռեալք ի Քրիստոս յարիցեն յառաջագոյն.** և դարձեալ ասէ, թէ Ծարուցանէ զմեզ ի մեռելոց մարմնով, որպէս ինքն եղոյց զաւրինակն։*** Եւ հրեշտակն ասէ ցԴանիէլ. Երթ ի վախճան հանգիր և յարիցես ի ժամանակի քում և ի կատարածի աւուրց։****

Ո՛վ փեսայք ցանկալիք և մեծապանչք, որոց են ոգիք իւրեանց իբրև ջկոյսս խաւսեալ. և հաւն ընդ նոսա վարձանս ճշմարտութեան զժամանակեան կեանս իւրեանց։ Եւ եղեն սոցա մեծասպաս հարսանիք զենուին և պատարագել մարմնոց իւրեանց, և թաղոյիք գինւոյն հարսանեաց՝ պատուական և ծանր արիւն պարանոցացն։ Ծոքա են գառինք սպիտականդամք, որ սպիտակացան և պարարեցան ի զենուին, որոց առաջին հրաւիրեալքն ի սպանմանն ուրախ լինին, և վերջնականքն ի մահուան նոցա պարարին։

* Յարիցեն մեռեալք՝ եւ կանգնեսցին որ լցեն ի գերեզմանս եւ ուրախ եղիցին յերկրի, Եսայի. ԻԶ. 19.

** Զի ինքն տէր . . . իջանէ յերկնից եւ մեռեալք ի Քրիստոս յարիցեն յառաջագոյն. Թեսաղ. Ա. Դ. 15.

*** Եթէ որ յարոյցն զՅիսուս եւ զմեզ ընդ Յիսուսի յարուսցէ, Կորնթ. Երկ. Դ. 14. եւ այլն.

**** Եւ դու երկ հանգիր. զի տակաւին են աւուրք՝ եւ ժամք ի կատարումն վախճանի. եւ հանգիցես. եւ յարիցես ի ժամանակի քում ի վախճանի աւուրց. Դանիէլ. ԺԲ. 13.

37 B ննջեցեալ են S ննջեցեալ լցեն 38 B որ ի Քրիստոս S որ ի Քրիստոս են 39-40 S Թէ յարուսցէ զմեզ մարմնով ի մեռելոց, որպէս և ինքն իսկ անձամբ եցոյց զօրինակն 41 B հրշտակն ասեր S ասաց 41 S և երթ S ի՛ և (յարիցես) 42 AB ի՛ ի (կատարածի) S ի կատարած 44 S լսօսեցեալս 45 S զժամանակեայ կեանն 46 S և եղեն նոցա մեծապէս 47 S մարմնոյն A գինոյ S հարսանեացն B և թաղոյգիք գինո հարսանեաց 48 S և մեծ արիւնն 49 AB ի՛ են 50 S պարարեցեալն ի զենմանն S յորոց 51 AB ի սպանմանցն S լինէին և վերջին հոչնականքն

Այս է բաղմական՝ սուգ և զուարթ. սուգ՝ վասն չարաշուք մահուն Տեառն և վկայից իւրոց, և զուարթ՝ վասն մարմնոյ և արեան Տեառն, որ տուաւ ի քաւութիւն և ի փրկութիւն, և վասն սպանմանց վկայիցն, որ եղեն հաշտեցուցիչք արարածոց ընդ արարչին։

Այս են հնձանք ուրախութեան և տրտմութեան. թէպէտ և տրտմութիւն է վասն անխնայ առ ոտն կոխելոյ զանմեղսն, այլ ուրախութիւն է, զի ինքնակամ կամաւք եւտուն զանձինս իւրեանց ի կոխումն անարատին։

Այս է հնձանահարքն, որ հարին հնձան զվկայսն անողորմ բարկութեամբ և յորդեցին լցին զգուբան արեամբ, որ ուղղեն մեզ գինի ուրախարար։

Ա՛յս է արիւն, որ սպիտակացուցանէ զմարմինս սպանելոցն, և սևացուցանէ զոդիս արիւնահեղացն։ Ա՛յս է արիւն, որ զուարճացուցանէ զիրս առաղջայ քաջերութեամբ, և հաշէ զմարդինս հիւանդաց, խրախոյս տալով նահատակացն։

Այս է արիւն, որ մռայացուցանէ զդաւս սգաւորաց մխիթարութեամբ և բաւնայ զտրտմութիւն մտաց դառնացելոց իւրովք սիրելիք ուրախութեամբք։

Պ. Ո՛ քանի մեծամեծք են խորհուրդք քո, Որդի Աստուծոյ, որ արարին այսպիսի բաղմաձիւի սքանչելիս յա-

53 A զբաւարթ 54 B չարաշուգ S մահուանցն տեառնն և վկայիցն 55 S վասն մարմնոյն և արեանն որ տուան 56 A և վասն սպանմանցն S սպանման յի՛ և 57 S հաշտեցուցիչք աշխարհիս BS ընդ արարչէն 58 AB հնձանք S հնձան 59 S առ ոտն A կոխելով 60 S յի՛ է 62 AB հնձանահարք AB հնձան S յի՛ զվկայսն 63 S և յորդոլեցին AB զգուբն S զգուբս 64 S յի՛ որ ուղղեն մեզ գինի ուրախարար 65 AB զմարմին 66 B և սեւացուցանէ զոդի 68 S խրախոյսն 72 AB ուրախութեամբ

1 S ով քանի մեծ են S յի՛ աստուածոյ 2 AB այսպէս

բարձս: Ո՛ քանի վայելուչ են աւրինակք քո, Միածնին, որ ցուցին այսպիսի բաղում արուեստս յաշխարհի: Ո՛ քանի գեղեցիկ են աւրինակք քո, Քրկիչ, որով առեալ որդիք մարդկան ի դաստիար՝ տեսեալ տպաւորին: Ո՛վ խաչեալ, որ խաչեցար իբրև նահատակ ոք, քանի՛ մեծ և զարմանալի է զաւրութիւն քո ի հեթանոսս, զի առ քոյոյ ջերմեռանդն զթոյդ ահաւասիկ ելանեն ի խաչ կենդանիք փոխանակ քո: Մեռար և կենդանացար, զի ուսուսցես եթէ մեռեալքդ, որ վասն քո մեռանին՝ կենդանիք են, և կենդանիք՝ որ ոչ ըստ քո կամացդ վարեսցին՝ կենդանւոյն մեռեալ գառանին: Ինչ՞ ի՛ և հաներ ընդ քեզ պրպուռն իբրև պտղաբեր նահատակ մեկնակ, որ իջանէ միայն և վերանայ պտակեալ բազում ընկերաւք:

Կեցուցեր զմեռեալս ի կենդանութեան քում և մեռուցեր զկենդանիս ի մահուան քում: Մեծապանչ և անպատում է փոփոխումն զոր ցուցեր, զի արարեր ձանապարհ յուսոյ ի վերայ անյոյս մահու, և արկեր կամուրջ անցանելի զանդարձն դժոխովք, զի եկեսցէ անկասկած զկնի քո բանակ սպանելոցն, որ մեռան վասն քո|և ելին զկեա քո և անցին զկոհերաւք և զսուեբաւք մահու և ոչինչ երկեան կամ զարհուրեցան, զի զկաչն քո խաղաղարար ունէին ի վերայ ուսոց իւրեանց:

3 S ով 4 A ցուցեր AB այսպիսի բաղմադիմի աքանչելիս յաբարածս 5 S ով 6 AB առեալ S յունի արդոյ հատուածդ ո քանի գեղեցիկ—տպաւորին 9 A քոյ S քոյոց A գթոյս B ահա աւասիկ 11 B ուսուցեր S թէ S կենդանի 12 S վարեցին 13 AB գառանին ի ջերմի 14 S բազում իբրև պտղաբեր որ մեկնակի իջանէ միայն 15 S ընկերաւնեաւ 19 S զձանապարհ B յուսս ի վերս BS և արարեր կամուրջ 20 S անցանել BS զանդարձ դժոխաւք S զի եկեսցեն 21 B ի բանակ S ի բանակս 22 S յիմ և (ելին) BS ի հետս B յիմ քո 23 S մահուց և ոչ երկեան 24 B ունէին ի վերս

Գնացին ի միջ չարաց և ո՛չ զանգիտեցին, զի զդրոշմն խաչին պահապան յապականչաց ունէին ի միջ աչաց: Շրջեցան ի միջ պատնիշաց և ոչ վնասեցան, զի պատ-
Բ 335 բաստուքեամբ աւետարանին վառեալ էին ոք|ոք իւրեանց: Անկան ի միջ աւազակաց և ոչ պարտեցան, զի զսաղաարան յուսոյ ունէին ի գլուխս իւրեանց: Ելեն նպատակ թունամուխ նետից թշնամեացն և ոչ խոցոտեցան, զի զդէնն գործեալ յաւազանէն զգեցեալ ունէին յանձինս: Մտին ի միջ ծովածուփ ծովու գայթակղութեան և ոչ ընկղմեցան, զի նաւն հաւատոյ առաջնորդու-
թեամբ հոգւոյն եհան զնոսա ի ցամաք: Թուեան ընդ խաւար աւդոյ երկրիս այսորիկ և ոչ եղև նոցա արգել յիշխանաց խաւարին, զի երկայնատարած թևք սիրոյ քո անցուցին զնոսա ցամաքաթև:

Գրեցան անաւրէնութիւնք նեղչաց նոցա գրչաւ երկաթեաւ և հաստատեցան եղան ի պահանջումն հատուցման: Դրոշմեցան մեղք սպանողաց նոցա ի վերայ հաստատուն վիմի և պահեցան ի վրէժխնդրութիւն և ի դատաստան: Քննեա՛ Տէր Աստուած զձանապարհս նոցա չարս և հատո՛ ըստ գործոց նոցա բազմապատիկ ի ծոցս նոցա, որպէս և գրեալ է, եթէ Ես եմ Տէր որ դա-

S ի վերայ ունէին 25 S չարեաց 26 AB յիմ պահապան S յապականչացն B աչաց և ոչ զանգիտեցին 27 AB պատնեշաց 27-29 A յիմ զի պատրաստութեամբ—և ոչ պարտեցան 30 S և եղեն 31 A թոյտեցան 29 B և ոչ պատրեցան 30 S և եղեն 31 A թոյնամուխ BS թիւնամուխ S և ոչ խոտորեցան 32 BS զենն B գործել A յանձին B յանձինս S յանձինս իւրեանց 33 S գայթակղութեանց 34 S և ոչ վնասեցան 35 S Հոգւոյ քո 36 B աւդո S օդոյ S յիմ երկրիս S և ոչ եղեն 37 S յիշխանէն խաւարի S սիրոյդ 38 AB յիմ ցամաքաթև 40 S եդին 42 S հաստատուն սալի 43 B քննեաց 44 B հատոյ 45 BS թե S տէր Աստուած քո որ դատիմ

տեմ զսիրաս և քննեմ զերկիւղածունս և հաստուցանեմ մարդոյ ըստ ճանապարհաց իւրոց և ըստ պտղոյ գործոց ձեռաց իւրոց։*

[A 388 B 335 EP Դ 150 D 44v H 169v S 73]

Ե· Ակսայց այսուհետև պատմել դողալով զչարչարանսն, որ եկին ի վերայ ազգիս մերոյ, և զանարգանս և զառականս, զոր կրեցին ժողովուրդք մեր· զանհնարին նեղութիւնսն, որ եկին ի վերայ աշխարհիս և զպատն ժամանակին, որ ևկն եկաց ի վերայ մեր· զտանջանս բարկութեանն և զսպառս ողորմութեանցն, զդատաստանութիւն թագաւորութեանն, որ խանձեալ է ուտել զարիւն և զմիս

* Տէր զօրութեանց, որ ընտրես զերկաւունս եւ քննես զերկիւղածունս եւ զսիրաս, տեսից առ ի քէն զվրէժխնդրութիւն առ ի նոսա· զի քեզ յայտնեցի զերկաւունս իմ։ Երեմիա ԹՈ· 20 — եւ տէր զօրութեանց, որ կշռես զերկաւունս եւ քննես զսիրաս եւ զերկիւղածունս, տեսից առ ի քէն զվրէժխնդրութիւն ի վերայ նոցա· զի առ քեզ յայտնեցի զդատս իմ։ Երեմիա, Ի· 12·

47 B մարդս B պատս 48 B յիմ ձեռաց

EP ունին այսպիսի վերնագիր· Ի Վկայն Աբեւելից D Եվբեմի Խորին Աստուոյ ասացեալ ի վկայն արեւելից H Երանելոյն Աբրահամու Խոստովանողի ասացեալ ի Վկայն Արեւելից իսկ ստորին յուռացերում· Ոմանք զայս ճառս Եվբեմի ասեն ասացեալ

1 SEH զչարչարանս 2 BH եկն B մերում ED և զառականս և զանարգանս H և զանարգանս և զտառապանս 3 S զորս E ժողովուրդն DH յիմ զոր կրեցին ժողովուրդք մեր E և զանհնարին B եկն E ժամանակն զոր եկաց DH յիմ և զդատն ժամանակն որ եկն եկաց ի վերայ մեր 5 S զտանջանսն SEDH բարկութեան 6 P (բարկութեանն) և զսպառս EDH և զողորմութեան S զդատաստանութիւն թագաւորացն EDH թագաւորաց

7—31 EDH յունին մի մեծ կտոր՝ որ խանձեալ է ուտել—

մարդկան, որ յառեալ սատակիչ առակեալ է ըստ գրոց և յարծուի արագաթև· որ ունի ի ձեռին իւրում զմատառուակ զբաժակն բարկութեան և արբուցանէ զամենայն ազգս, և յետոյ ըմպէ ինքն զմրուրն և յիմարի· Բաժակ ոսկի, ասէ, Բաբիլոն ի ձեռին Ցեհովայ, և ուր կամի խոնարհեցուցանէ զնա· արբոյն և արբեսցին և տապալեսցին ամենայն ազգք երկրի։*

Գիտան ահաւոր և սատակիչ է, որ յարձակի և յափշտակէ և բեկանէ և սատակումն ի վերայ ամենեցուն հասուցանէ անողորմ· Սա է որում մտանեցաւ Իսրայէլ վասն անաւրէնութեան և առ ի նմանէ զվրէժ հատուցման, և հան ընդ ունգունս նորա զշաւթս և զկարկանդակս, զոր ուտէր ի վերայ լերանց բարձանց և ի ներքոյ ծառոց վարսաւորաց։ Սա է որ եկաց հակառակ արևմտից և հնազանդեաց զհիւսիսի և վանեաց|զհարաւ A 388v
B 335v
րաւ և երծ ապականեաց աստէն|զիւր աշխարհս։

* Բաժակ ոսկի Բաբելովն ի ձեռին Տեառն, որ արբուցանէ զամենայն երկիր ի գինւոյ իւրմէ· արբին հեթանոսք, վասն այսորիկ շարժեցան ազգք, Երեմիա, Ծ.Ա· 7·

զառ ամառթի մերում, որի փոխարէն ունին հեծեծալը և զամառ ամառթի [H զամպարշտութիւնն] եշխանացն [H եշպարշտութիւնս] եշխանացն], որք յարձակեցան ի վերայ մեծազաւր վկայիցն և չարաչար հարուածովք հարին բարկութեամբ։ Որոց անեծք ևսոյթ զաւրութիւնք [H զաւրութիւն] ի բարձանց եհաս ի թիկունս, անպարտելի ցուցանել զնոսա ի համբերութեանն [H ի համբերութեան] իւրեանց։ Այլ տեսիլ նեղութեանցն զառնագոյն էր և երևոյթ [H երևելի] տանջանացն սոսկալի

7 S խանձեալ էին ուտել զմիս և զարիւն 8 S յառեւծ B յառիւծ S ըստ գրոյն 9 AB ի ձեռն 10 A զբաժակն 11 B ազգ S յետոյ բմպէ և ինքն B զմրուրն 12 AB զբաժակ S բաբելոն 13 S արբցին 14 S տապալեսցին 15 S զի որ յարձակի և յափշտակէ և բեկանէ 17 S հատուցմանն 19 S և եհան A ընդ անգունս B ընդ սբնգունս B զշաւթ S զշբօշակս 22 A զհիւսիսի AB և վանեաց զնաւաբ 23 AB զիւր աշխարհ

Որպէս ասէ Ի սայի, թէ Զերկիր քո ապականեցեր
և զաղգ քո կոտորեցեր. և մեք առ մեղս մեր՝ պի բար-
կացուցաք և դառնացուցաք զբարերէնն՝ անկաք ի ձեռս
նորա ընդ յերկար ժամանակս:*

Այս քառասուն ամ է, պի պրկեալ կան ժանուկնք
մեր ի գանս և պարանոցք ի սուր սուսերայ. պի կարկե-
ցոյց զմեզ արդար դատաստանն Աստուծոյ առ ամաւթի
մերում, ըստ այնմ զոր Ե֊ւեմիա ասէ, թէ Լուա լի-
ցուք, պի Տէր Աստուած կարկեցոյց զմեզ և արբոյց մեզ
Ջուր դառնութեան վասն մեղայ մերոց:** Ս պառեցաք խա-
ղաղութեան՝ և չիք ուրեք խաղաղութիւն. և ակն կալաք
բարեաց՝ և հեռացան ի մէնջ, և ժամանակի բժշկութեան
եղև մեզ տրտմութիւն: Զի եկ առեւածն յանստահ
մրմռեալ և գաղանացեալ ի վերայ սակաւաւոր թուոյ
հաւատին, կոտորեաց ի նմանէ որպէս և կամեցաւ, և

* Զի ապականեցեր զերկիր իմ եւ զժողովուրդ իմ կոտորեցեր.
մի միանգամս յաւիտեանս ժամանակաց, եսայի, ԺԹ. 20.

** Զի տէր Աստուած մեր ընկէց զմեզ եւ արբոյց մեզ Ջուր դառ-
նութեան, զի մեղաք առաջի նորա, երեմիա. Ը. 14.

24 S և ասէ Եսայի 25 S զաղգդ յիմ քո 26 S յիմ և դառ-
նացուցաք 27 BS ընդ երկար 28 A կան մանկունք 29
AB ի սուր սայրոյ զի բարկացոյց

31 S Երեմիայն ED Երեմիաս S լուա լեսի 32 S յիմ
տէր աստուած AB բարկացոյց զմեզ EDH կարկեցոյց զմեզ
33 ED զջուր 34 D խաղաղութիւնն S ակնկալեք H յիմ և
(ակն) 35 S և հեռացաւ H և հեռացան ի մէնջ առնի ունի
և դիպեցաք ամենասաստիկ խռովութեան S և ժամանակ EDH
յիմ և ժամանակի բժշկութեան եղև մեզ տրտմութիւն
36 S և եղև S առեւծն BEDH առիւծ B յանդառէ 37 S
յիմ և գաղանացեալ S սակաւ որթոյ D սակաւ որթուոյ
ABEH սակաւաւոր թուոյ 38 ED և կոտորեաց EDH յիմ
ի նմանէ H յիմ և (կոտորեաց) S յիմ և (զբուեաց) H այլ և
զբուեաց

զբուեաց կորոյս ըստ ախորժեաց. զխոյս և զմաքիս առ
ոտն կոտորէր և զգաւինս և զորոջս թուենաւոր ձիրա-
նամբքն պատառէր: Ե֊ւ քանզի այծեացն սևացելոյ ոչ
մեղանչէր՝ բազում ոչխաքն մարմառոտաք վասն ապրելոյ
ի նմանէ ի սևացեալ գոյնն փոխեցան:

Ո՛վ ապաստութիւն անձնիշխան, որ ներկանէ զանձն
ի պէսպէս գոյնս յոր և կամի: Ե֊թէ կամի ի ագեղու-
թիւն, եթէ կամի ի սպիտակս և եթէ կամի ի թուխս.
այլ դիտասցէ զի սպիտակն ի փառս և ի պարծանս լինի,
իսկ թուխն ի կորանս և յանարգանս:

[A 388v B335v S 75]

Ջ. Ս երմն սակաւ և անպաւ էր, զոր սերմանեցին աշ-
խարհիս մերոյ մշակք ժրաջլուխք լալով և հանապազորդ
արտասուաւք: Գնալով գնային, ասէ, և լային, ոչք բար-
ձեալ տանէին զսերմանն:* Դարմանէր և անուցանէր մեղ-
մով արևմտեայ աւդովն, և մինչև արտոյն ի չափ հա-

Երթալով երթային եւ լային ոչք բարձեալ տանէին զսերմանիս
իւրեանց, Սաղմոս ՃԻԶ. 6.

39 EDH ըստ ախորժակաց իւրոց B ըստ ախորժեալ A ըստ
ախորժել ED և զխոյս EDH առ ոտս կոխէր 40 EDH յիմ
և զգաւինս A զորոջս ED զորոջան A թուենաւոր B թիւ-
նաւոր S ճիւրանամբք D ճիւրանամքն H ճիւրանաւք 42
ABS ապրելոյն B ի նմանեն B ի սեաւացեալ H ի սևու-
թիւն փոխեցան ED գոյնն գաւթան 44 ED զանձինս 45 S
յիմ ի (պէսպէս) H գոյն S թէ H յիմ ի (ագեղութիւն) A յիմ
եթե կամի ի ագեղութիւն H եթէ կամի սպիտակս 46 EDH
յիմ և եթէ կամի ի թուխս 47 S սպիտակքն SEH լինին
48 AB և թուխն SH թուխքն EDH ի նախատինս և յանար-
գանս

1—32 EDH յունիսի ամբողջ հատուածը:

1 S աշխարհիս մերոյ զոր սերմանեցին B յաշխարհիս
մերս 3 S որ բարձեալ 4 S և անանէր AB անուցանէր
համարնով 5 S մինչև օդոյն

սեալ էր և ոչ հասկոյն խիւս առեալ համարձակ և պլընդեալ, յանկարծ սաստիկ եղ խորշակահար հողմն արեւելեայ և զմեծ մասն հասկոյն ապականեցոյց առանց խիւսոյ: Բայց կէսն հասկոյն առաւել ևս պնդեցան և պարարեցան և արժանի եղեն ելանել ի սեղան Թագաւորին:

Իբրև տեսին ապականիչքն, եթէ դեղեցիկք և ցանկալիք են որք միացիւնն՝ եկին հնձել չար նախանձու, ոչ մանգաղաւք, որպէս աւրէնն պահանջէր, այլ սայրասուր սուսերաւք ըստ չարութեան կամաց իւրեանց: Եւ քանզի ոչ էին նոցա գործ և ջան՝ ոչ ամիսս եցին զնոսա ի գադիշս հանգուսի իւրեանց, ըստ այնմ որ ասէ, թէ Մոցէ հանգաստեամբ ի դերեզման իւրև չդադիշ որ կանգնի ի ժամանակի: Իրև զսպանիչս և զաւցիչս վասնէին զորայն ընդ դաշտսն, և ցանէին ցրուէին, զի լիցին կրնան զատանց երկրի|և կերակուր Թոչնոց երկնից:

|Ոսկ ակաւք և քարշեալք, որ կարաւտեալ փափագէին կենդանի հացի նոցա, սիրով և երկիւղիւ զանձն ի մահ դնէին երթալ քաղել զմիացորդս որայոցն, զի լի-

* Եւ երթիցես ի դերեզման իւրոյ զցորեան ի ժամանակի հընձեալ, կամ իւրոյ զհնձէ կալոյ ի ժամանակի ամիսոփելոյ, Յովը. ե. 26։

6 S հասկացն AB հիւս S առեալ և պնդեալ համարձակ 7 AB և յանկարծ սաստիկ և լի խորշակաւ հողմն 8 A հասկոյն ապատեցոյց S հասկացն A հիւսոյ B հիւս 9 S կէս հասկացն 10 S ի սեղան Թագաւորին 12 B ի՛ ապականիչքն S թէ B զի ցանկալիքք ի՛ դեղեցիկք և 13 AB եին որ մնացին S հնձել առ նախանձու 14 B մանկաղով A մանկաղաւք S որպէս և օրէնն 17 A ի գադիշս հանդիստս իւրեանց S ի գադիշս ի քիստս իւրեանց 18 S ի դերեզմանս և իւրև զգադիշս A զգադիշ B զգադիշս 19 S և զապականիչս B և զաղձաւիչս 20 AB ընդ դաշտն 24 B հացի նոցայ S հացին, նոցա սիրով և երկեւղիւ 25 S երթեալ քաղէին B որսոցն S որայնցն

ցին կերակուրք զանկեալ մարմնոցն ցաւագնելոցն, և զարման և փափագ նեղեալ ոգւոց վշտացելոցն. ըստ այնմ որ ասէ, Գալով եկեսցեն և ցնծասցեն, որոց բարձեալ բերիցեն զորայս իւրեանց։*

Այս է բոյս, որ կոտորեցաւ ի կարկուտ սայրասուրը սուսերացն և ամիսոփեցաւ եկն ի գադիշ և ժողովեցաւ ամուսա ի շտեմարանն հոգևոր:

[A 389 B 336 S 77 D 44v EP Դ, 150 H 169v]

Ե. Սուր սուսերացն միշտ ի մարմնոց քահանայիցն ուսէր և քաղցնոյր և յարենէն առաջնորդացն եկեղեցւոյ ըմպէր և ծարաւէր: Քանզի հրաման սրոյ ի Թագաւորէն եղ և ի վերայ նոցա սաստիկ տագնապաւ յաւաջնուումն. և ի ձեռս Թշնամեաց՝ որ ծարաւի էին արեան անձանց նոցա՝ մատուց խաբեբայ ուսմանն՝ մատնեցան. ըստ այնմ որ Մովսէսն ասէ, Թէ Թշնամիք մեր եղեն մեզ դատա-

* Գալով եկեսցեն եւ ցնծասցեն որք առեալ բերիցեն զորայս իւրեանց, Սաղմոս ՃԻԵ. 6։

26 S կերակուր S մարմնոց S անկելոց A ցաւնելոցն 27 S վշտացելոց 28 S Թէ գալով B որ առեալ բերեն 30 S յիմ կարկաե 31 S և ամիսոփեցաւ երկնի գադիշ AB եին ի գադիշ 32 S ի շտեմարանս

1 EH յիմ միշտ S ի մարմնոցն 2 BSDEH յարենէ BS առաջնորդացն B եկեղեցւոյ SD յիմ եկեղեցւոյ 3 B ընբեր B սրս SDEH սրոյն S ի սաստիկ Թագաւորէն եւ նոցա տագնապաւ EH եւ ի սաստիկ Թագաւորացն ի վերայ սրբոցն տագնապաւ D սաստիկ ի Թագաւորացն եւ ի վերայ սրբոցն տագնապաւ EDH յիմ յաւաջնուումն 5 SDEH Թըշնամեացն AB որ ծարաւ էին արեամբ DEH որ ծարաւի եին արդարութեան [D յիմ արդարութեան] արեան նոցա մատնեցան 6 DEH յիմ մոգուց խաբեբայ ուսմանն A խաբեբեայ B խաբեայ 7 B մովսես AB դատաւորք մեր EH եթէ Թշնամիք

ւորք: Եւ առաւել յեղբարց և ի տոհմից և ի բարեկամաց նեղէին և հալածէին: Եւ կատարեցաւ բանն Տեառն զոր ասաց, եթէ Առեցո՛ն զձեզ յամենայն տեղիս վասն անուան իմոյ, և մատնեացեն զձեզ հարքդ ձեր և եղբարքդ և տոհմայինք և բարեկամք, և սպանանիցեն ի ձէնջ, և մազ մի ի գլխոյ ձերմէ մի կորիցէ, և համբերութեամբն շահեցէք զոգիս ձեր: *

Այս ամենայն յայնմ ժամանակի կատարեցաւ առ վկայն սուրբս և երանելիս արդեամբք:

Զի՞նչ մահ անհնարին էր, զոր ոչ ածին դատաւորքն ի վերայ մեծապատիւ վկայիցն, կամ զո՞ր տանջանս դառնութեան թողին թշնամիքն եկեղեցւոյ, և ոչ այնու զձշմարիտ վկայն Քրիստոսի կատեցին. կամ զո՞ր չարչարանս և պլկան թողին թշնամիք ժողովրդեանն Աստուծոյ և ոչ այնու զսնդակապմն և զպատերազմողն

* Մատնեսջիք եւ ի ծնողաց եւ յեղբարց եւ յազգականաց եւ ի բարեկամաց, եւ սպանանիցեն ի ձէնջ. եւ եղիջիք ատելեաւք յամենեցունց վասն անուան իմոյ. եւ մազ մի ի գլխոյ ձերմէ ոչ կորիցէ, եւ համբերութեամբ ձերով ստասջիք զոգիս ձեր, Ղուկ. ԻԱ. 16—19.

8 H և առեալ յեղբարց D ի տոհմից 9 D նեղեալ լինէին և հալածեալ BEH բան 10 A պի ասաց B պի ասե D զոր ասացն S թէ առեցեն 11 DEH և մատնեսջիք ի ծնողաց և յեղբարց և յազգականաց և ի բարեկամաց 13 B ի գլխո DEH ի գլխոց ձերոց 14 D շահեցէք EH ստասջիք զոգիս ձեր 15 DEH այս ամենայն կատարեցաւ արդեամբք 16 S սուրբս AB յիմ արդեամբք 15 A սկսած այս տողից մինչեւ հատուածի վերջը շատ տառեր ջնջուած են տամկուրիւնից, որ չրացնում են մուս օրինակներից:

17 DEH յիմ էր DEH անաւրէն դատաւորքն 19 B եկեղեցւոյ AB և ոչ այսու DEH որ ոչ այնու 20 EH զձշմարիտ վկայն Քրիստոսի կրեցին D զձշմարիտ ծառայն Քրիստոսե կատեցին B զձշմարիտ վկայն կատեցին S զձշմարիտ ծառայն աստուծոյ կատեցին 21 P զթշնամանս և զկատանս S ժողովրդեանն քրիստոսի 22 A զսնդակապմն

չարչարեցին: Զկէս ի քաղց և ի ծարաւ ձղնեցուցանէին մինչև ծորէին մարմինքն և մեռանէին: Զկէս գլխիվայր կախելով ի միջաւրեայ ժամանական ոսկրաքանց առնէին և սպանանէին: Զկէս քակելով զյատդս թիկանցն առ պլկել և ձգել բազում ատանց՝ լուծանէին և սպանանէին. զկէս հանապազորդ դանիւք արիւնառուշտ առնէին և սպանանէին: Զկիսոցն անհնարին գելոցաւք խորտակէին զկողս և զոսկերս և սպանանէին, և զկէս ի ցուրտ և ի պարզ ընկենուլին, մինչև պըրկէին մարմինք նոցա և մեռանէին: Եւ զկիսոց կարոցաւք առ սակաւ|սակաւ քարշէին զմարմինս ոսկերացն և սպանանէին: Եւ զկէսն չարաչար մորթելով մորթէին և սպանանէին. և կիսոց սղոցաւք սղոցէին զմէջս և սպանանէին: Եւ զկիսոց գայլկոնաւք ծակէին զաձղուռնն և սպանանէին: Եւ կիսոցն եղէգն հերձատեալ|հանդոյն հատակաց դնէին շուրջ և պըն-

B զսնդակապմ 23 AS զկէսն P ի քաղցոյ և ի ծարաւոյ 24 B մարմինք SEH մարմինք նոցա 25 S կախէին զմէջս-ըեայ AB կախելով ի մէջաւրեա(յ) EDH կախէին և ի մէջաւրեա(յ) AB ոստաքանց 26 SD և մեռանէին EHD զայլս քակելով [P քակտելով] զյատդս [D զյաւդս] 27 S առ ի պլկել D ի պլկել ձգել EH առ ի պլկել և ի ձգել 28 S զկէսն H դանեւք D արիւնբռուշտ E յիմ զկէս հանապազորդ-և սպանանէին 29 S զկիսոց EH և զայլ ոմանս անհնարին D զայլս ոմանս անհնարին 31 EHD զոմանս ի ցուրտ EHD մինչև սառուցեալ մարմինքն և S սառուցեալ 32 D յիմ և (զկիսոց) D յիմ կտրոցաւք EHD զմարմինսն յիմ ոսկերացն 34 B զկէս S զկէսն S մորթելով սպանանէին EHD յիմ մորթելով 35 S յիմ և կիսոց սղոցաւք—սպանանէին EHD և զկէս սղոցէին ընդ մէջ և սպանանէին 36 EHD զոմանց [D զոմանս] գայլկոնաւք [P գելկանօք] ծակէին [D ծակոտէին] զաձղուռնս [D զաձղուռնսն] նոցա [D յիմ նոցա] 37 B և կիսոց 38 S հերձեալ հանդոյն հատակացն D և զկիսոցն EHD հերձեալ հանդոյն հատակացն

դէին լարով ընդ անդամն, և մի մի ձգէին հանէին
40 հանդերձ մորթովն և մսովն և ջղաւք, և այնու սպա-
նանէին: Եւ զկէսսն քարամբք անողորմ ծեծէին և սպա-
նանէին. թո՛ղ զայլ կտտանս զոր կտտէին, զի զուն չ հա-
տանէին և զականջս խլէին, զմատունս կտտորէին և զաչս
փորէին, զբարձս և զծունկս ուռամբ խորտակէին. և
45 զկէսս զբուրթից ոտից կախէին. և կիսոց խեցիս ջեռու-
ցեալ յանթան դնէին և պնդէին և կիսոց մոխրով զբուրձան
ընուին և զգլուխ վկայից ի ներքս թաղէին, կիսոց քա-
ցախ և մանանխիս արկանէին ընդ քիթսն, և դարձեալ
զնոյնդ յայլ վէրսն արկանէին և շփէին: Կիսոց ասղունս

39 S լարօք P լարովք EH լարիւք D լարիւ EH և ձգէին
մի մի և հանէին 40 A հանդեպ մորթովն S մորթովքն և
մսօքն և ջղօք D մորթովքն և մսօքն և ջլաւքն EHD մորթով
[H մարմնով կամ մարթով] և մսով և ջղովքն 41 B և
զկեսս քարամբ S և զկէսքն քարամբք A ծեծէին E և զկէսն
քարամբք ծեծէին անողորմ D Զկէսսն քարամբք հարկա-
նէին անողորմ H յիւ ամբողջ և զկէսսն քարամբք — սպանա-
նէին 42 SEHD կտտանսն EHD որով կտտեին AB յիւ զի
H զունջսն S և զունչսն ED զի զունչսն 43 BSEHD զա-
կանջսն BSEHD զմատունսն BSEHD զաչսն 44 S զբարձսն
և զծունկսն BSEHD ուռամբք 45 A զբոյթից EHD և [D
յիւ և] զայլս զբուրթոյ ոտից կախեին SD կիսոցն EHD
խեցի 46 AB յունչսն դնեին S յանթան EH յանդան D յիւ
յանթան P ի ծնօտսն B խակ կիսոց S զբուրձ մոխրով EHD
քուրձ ընուին մոխրով և թաղեին ի ներքս զգլուխն [D զգլու-
խն ի ներքս] S և թաղէին զգլուխն ի ներքս 47 BS և կի-
սոց EHD ոմանց [D և ոմանց] քացախ և մանանխիս D մա-
նանեխ 48 B ընդ քիթն B զնոյն S և կիսոց քացախ և
մանանխիս արկանեին և շփէին EHD և զնոյն [D նոյնպէն]
զարձեալ արկանեին յայլ վէրսն [P ընդ այլ վէրսն ածէին]
և շփեին 49 BS և կիսոցն S եղենդնաբերանն A եղընգ-
նաբերանն B ղընկնաբերանն D ասեղունս ընդ եղընկա-
բերանն վարէին անխնայ P ընդ զնգունս EH կիսոցն աս-
ղունս ընդ զնգնաբերանն վարեին յանխնայ

50 ընդ եղնգնաբերանն վարէին յանխնայ, և կիսոց փշեղէն
գաւազանաւք նորոգէին աւր ըստ աւրէ զհարուածսն:

Եւ դարձեալ յետ այսր ամենայնի անհնարին չար-
չարանաց և կտտանաց զգլուխսն սրով հատանէին: Բայց
ի միջոկէ միայն խորամանկութենէ, զոր եմոյծ ազատու-
55 թիւն յաշխարհ պահեցին զերանալի սուրբսն, զի հրով
զոք ոչ այրեցին, քանզի զհուրն պաշտէին. և թերևս
վասն զի ի Բաբիլոն յամաւթ եղեն, զի քաղեցուցին
զհուրն և եռուն նմա կերակուր զԱնանիանսն և ոչ իշ-
խեաց մնաքերել ի նոսա:

Ը. Ընդ այս են միակք աշխատեալք և գաւարիք, որ չա-
նացան ընդ արդարսն և եղև հատուցումն վարձուց նոցա
ծանրք և վնասք: Ընդ այս են սատարք գործաբեկք, որ վաս-
տակեցին ի նահատակսն, և եղև փոխ վաստակոց նոցա
5 ամաւթ և պարտութիւն: Ընդ այս են գաւազորք յանդը-
գնութք, որք վարեն անմիտ իշխանութեամբն և շահեցան
իւրեանց ժառանգութիւն զյաւիտենական զհուրն և
զորդն և զվայրին և զկրճիւն առանձինց. ըստ այնմ զոր

50 A փշեղ գաւազանաւք EHD և այլոց փշեղեն գաւա-
զանաւք նորոգելն զհարուածսն աւրըստաւրէ [D աւրըս-
տօրէ] 52 D յիւ դարձեալ 53 S զգլուխն D սրով
զուրբսն գլուխսն EH սրով զգլուխն 53—59 EPHD յունիւ
հետեւեալք. բայց ի միջոկէ—մնաքերել ի նոսա 55 S յաշ-
խարհս S զերանելիսն յիւ սուրբսն 57 B ի բաբելոն S ի բա-
բելովն 59 AB մըտաբերել

1 B անվարձք և գաւարիքն S ոչ Ջանացան 2 S նոցա
վարձուցն 3 B ծաղք և վնասք 4 S ի նահատակսն S վաս-
տակոցն յիւ նոցա 5 S և պարտաւորութիւն 6 S որք վայ-
ելենամիտ իշխանութեամբն B իշխանութեամբ S յիւ և S շա-
հեցան իւրեանց ժառանգութիւն 7 A զժառանգութիւն
B զժառանկութիւն AB յիւ ՚իւրեանց A յաւիտենական
B զհուրն զհուրն S զորդն 8 B զկրճտել S Մովսէսն

Մովսէս ասաց իբրև ի բերանոյ Աստուծոյ, եթէ Իմ է
հատուցումն և ես վրէժ առնում նոցա, և ի ժամանակի
յորում լինի նոցա ոտնաձ. դի մերձ է, ասէ բեկման նոցա
և ձեռնեալ է հասանել որ ինչ պատրաստեալ է նոցա. և
ես Աստուած նախանձոտ եմ, հատուցանեմ վրէժս հարց
B 337 որդւոց յերից և ի չորս ազգս ատելեաց իմոյ:*| Եւ վասն
մերոյ ազգիս խրատու ասէ, թէ Տէր դատի զժողովուրդ
իւր և ի ծառայս իւր վխրէ. ** հատուցանեմ, ասէ,
ողորմութիւն ի հազար ազգս սիրելեաց իմոց և որք պա-
հեն զպատուիրանս իմ: ***

Ո՛վ նահատակը պատերազմողք, զաւրաւորք զաւ-
րութեամբք, առաքինեալք վինուն ապատութեան, մը-
տեալք ի պատերազմ պատենազին վինուն կազմութեան,
որ ժամանակեան սկսեալ մարտիւն առին զառաւել
յաղթութիւնն յաւիտենական:

* Զի ես եմ տէր Աստուած քո, Աստուած նախանձոտ, որ հա-
տուցանեմ զմեղս հարանց որդւոց յերից եւ ի չորս ազգս ատելեաց
իմոց, ելք. ի. 5, երկ. Օր. ե. 9. — Յաւուր վրէժխնդրութեան հա-
տուցից, ի ժամանակի յորում սխալեսցի (կամ սխալեսցէ) ոտն նոցա.
զի մերձ է օր բարկութեան (=բեկման) նոցա (այլ օրինակ կորստեան
նոցա) եւ հասեալ պատրաստեալ կայ ձեզ, երկ. Օր. Լ. 35.

** Դատի տէր զժողովուրդս իւր եւ ի ծառայս իւր մխիթարի,
Սաղմ. ճԼԴ. 14.

*** Եւ առնեմ ողորմութիւն ի հազար ազգս սիրելեաց իմոց եւ
որք պահեն զհրամանս իմ, ելք. ի. 6. երկ. Օր. ե. 10.

9 B ասե S յիմ լերև ի բերանոյ Աստուծոյ թէ 10 S և ես
հատուցանեմ նոցա 11 B լինիցի 12 B հասանեալ B պատ-
րաստեալ նոցա S և ես, ասէ 14 յորդիս 18 S որք պա-
հեն 1—18 EPHD յունին այս 18 տողը.

19 EHB զաւրութեամբք D զաւրացարուք զաւրութեամբք
20 D առաքինացեալք վինուն արդարութեան EH վինուն
արդարութեան 21 B վինու 22 D որ ժամանակեայ EH որ
ժամանեալ B մարտիւ S մարտիւն առացան D մարտիւն
առիք զառաւել յաղթութեան պատին յաւիտենական

Ա՛յս են չարչարանք սակաւ ժամուց և թուով ա-
A 390 ւուրց, որ ընկալան մխի|թարութիւն խոստմամբ պատ-
րաստեալ յուսոյն և առին զսփոփութիւնն աւետեալք
հաւատոց: Ա՛յս են ժամանակեան տրտմութիւնք, զոր
մոռացոյց անվախճան ուրախութիւնն: Ա՛յս է սէր ճըշ-
մարիտ, որ որչափ մնանէ ի քննութիւն ևս քան զևս
30 վառի և նորոգի, վի զաւրութեամբ հեռաւոր խոստ-
մանցն յաղթեցին մերձաւոր տանջանացն: Ըստ այնմ
թէ Փորձեցեր զմեզ Աստուած և քննեցեր՝ որպէս և
քննի արծաթ. Անցաք մեք ընդ հուր և ընդ ջուր և
հաներ զմեզ ի հանգիստ: *

35 Այսուհետև գան պատուով ի տուն քո Քրիստոս
և հատուցանես հաղարապատիկ ընդ վաստակոց նոցա
յաւրքայութեանդ:

Այսպիսի և նման սոցին անհնարին չարչարանս
ածէին անաւրէնքն աստւածութեամբ ի վերայ վկայիցն նա-

Փորձեցեր զմեզ Աստուած եւ քննեցեր, որպէս եւ քննի ար-
ծաթ . . . Անցաք մեք ընդ հուր եւ ընդ ջուր եւ հաներ զմեզ ի հան-
գիստ, Սաղմ. կե. 10. 12.

24A թըւով 26 ABS մխիթարութիւնս EHD զմխիթարութիւն
D խոստմանց EHS խոստմամբք B զպատրաստեալ A պատ-
րաստեալ 26 B սփոփութիւն S ի սփոփութիւնս EHD և առ
ի սփոփութիւն ժամանակեա վշտացն 27 S այս է EHS այս
է ժամանակեա տրտմութիւնն 28 S յանվախճան EHD սէր
ճշմարտից 29 SEHD յիմ որ S որչափ և մտանէ EHD որչափ
մտանէ 32 EHD եթէ EHD յիմ և (քննի) 33 B յիմ մեք
34 EHDS ի հանգիստ քո: Զի ժամանակեա նեղութեամբս
ցյաւիտենական բարիսն ընկալցին, ի Քրիստոս Յիսուս ի
Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս [D քրիստոսիւ յիսուսիւ
տերամբ մերով ևլն] Այստեղ վերջանում են EPHD

36 S յիմ և B ըստ վաստակոց 37 B յաւրքաւթեանդ
քո S յաւրքայութեանն 38 B յիմ անհնարին 39 S առեղծ-
ութեամբք B ի վերա վկաից նահատակացն S վկայիցն նահա-
տակաց

Հատակացն, մինչ զի և զմարմինս ի մահուն ոչ ումեք
տային ժողովել և թաղել: Քանզի բազում աւուրս պա-
հապանս կացուցանէին նոցա, մինչև սպառէր մարմինն
ի գիշակեր գազանաց և թռչնոց. և կատարեցաւ այն, որ
գրեալն է, թէ Արկին զդիակունս ծառայից քոց կերա-
կուր թռչնոց երկնից և զմարմինս սրբոց քոց գազանաց
երկրի: *

[A 390 B337 S 83]

Թ. Զի՞րդ դադարեսցեն աչք լսմաստնոց յաղի և յո-
ղորմ արտասուաց ի վերայ անհնարին բեկմանս, որ եկն
եհաս ի յերկիրս Արևելից, զի զմարմինս սրբոց ի վերայ
լերանց և ընդ երեսս դաշտաց մերկ, անարգանաւք վա-
րաւատեալ ցրուէին:

Կամ ո՞վ իցէ յորդւոց Ադամայ, որ իրրև տեսա-
նիցէ կուր արկեալ թռչնոց երկնից և շանց զդիակունս
երանելեացն՝ և ոչ մեծաձայն բարբառով առնուցու ողբս
ի բերան և աշխարիցէ:

Կամ ո՞վ իցէ այնչափ անգութ և անագորոյն, որ
ոչ արտիցի և արկանիցէ ջերմաջերմ արտասուս ի վե-
րայ սուրբ եկեղեցեացն, որք յառաջ քան զփոքր մի
|զարդարեալ էին կենդանութեամբ իրրև զմարմինս, և
յետ սակաւ միոյ գտան անկեալք և կործանեալք յիւ-

* Արկին զդիակունս ծառայից քոց դէշ թռչնոց երկնից եւ զմարմինս սրբոց քոց գազանաց երկրի, Սաղմ. ՀԲ. 2.

40 S զմարմինսն 43 S գազանացն և ի թռչնոց 44 S գրեալն
էր B ծառայից

1 BS յողորմ և յաղէ 3 S եհաս յերկիրս Արևելից
B եհաս յերկիս արևելեացց S զի մարմինք B սրբոցն 4
S դաշտաց մեծ անարգանաւք վայրավարեալ A վարաւեալ
B վարաւեալսն 6 AB տեսանիցէ արկեալ կերակուր թռչնոց
և շանց 8 S բարբառովք 9 B և աշխարհեցցէ 11 B տրտ-
մեցեալ S յիւ և արկանիցէ 12 S յիւ սուրբ 13 B զմարմին
14 B միոյ

15 բաքանչիւր տեղեաց իրրև զդիակունս սպանելոց ընդ
երեսս դաշտաց: Որք զչինուածիւն և զվաստակոտիւն
զգեցեալ էին՝ և պակասեալ մատնեցան յաւեր յանկար-
ծակի և եղեն մերկաւակ և կողոպուտ: Եւ փոխանակ ու-
րախութեան և ցնծութեան՝ սգով և կարեաւք զգածան,
20 և յահ և յերկիւղ խոնարհեցան: Որք բնակութիւն
սուրբ և պարկեշտ էին աղաւնեաց միամանաց՝ արդ եղեն
բոյնք իժից և դազաթք վիշապաց:

Վա՛յ մեզ, քանի անհնարին են չարչարանքս, որ
եկին հասին յամս մեր: Վա՛յ մեզ, քանի արտասուից են
25 կարիքս, որ եղեն թշուառական ազգիս:

Ո՞ր սուգ դառնութեան մեծ իցէ քան զայս, զի
եկեղեցիք տապալեցան և սուրբ սեղանք կործանեցան և
պարկեշտ սպասք պաշտամանց մատնեցան ի ձեռս պղծոց
և անարժանից: Մեզ առաւել էր ասել զբանս մարգա-
A 390v րէին, թէ Ո՞վ առնէր զգլուխս մեր ջուր և զաչս|մեր աղ-
բերս արտասուաց, և նստէաք լայաք անդադար զցայգ
և զցերեկ* վասն բեկման աշխարհիս մերոյ և վասն չար-
չարանաց ժողովրդեանս և վասն ձգանց և նեղութեանց,

* Ո՞ տայր զգլուխս իմ ջուր եւ զաչս իմ աղբեւրս արտասուաց. եւ լայի զժողովուրդս զայս զտիւ եւ զգիշեր. Երեմիա. Թ. 1.

16-18 A որք և զչինուածիւնն և զվաստակոտիւնն. և պա-
կասեալ մատնեցան յաւեր յանկարծակի B որք և զչինու-
ածիւն և զվաստակոտիւն ընկալեալք. և պակասեալ մատ-
նեցան յաւեր յանկարծակի S որք զչինուածիւն և զվաստակո-
ածիւն զգեցեալ էին և պակասեալ և մատնեցան յաւեր յան-
կարծակի 18 S և եղև մերկ առակ B ուրախութեանց և
ցնծութեանց S ուրախութեանցն և ցնծութեանցն 20 B յիւ
և յահ և յերկիւղ խոնարհեցան S որոց բնակութիւն B որք
բնակութեամբ 21 S միաբանեաց 22 B բոյն 24 B վայ մեզ,
ի՞ տրտմալից են 25 S չուառական ազգիս 27 S սեղանք
կործանեցան, պարկեշտ սպասք պաշտամանն 29 BS զբան
30 S աղբերակունս 31 B լայք 32 S յիւ մերոյ 33 AS յիւ
և (նեղութեանց)

որ շուրջ պատեալ են զմեռեալք առ ի խրատ մեզայ մե-
35 ղոյ: Եւ թէպէտ ապաւինութիւն մեծագանչ վասն
հանդերձեալ յուսոյն ընծայեցուցանեն ի մխս լմնա-
նոց նեղութիւնք անհնարինք, այլ տգիտաց և տրխ-
մարաց որոգայթ գայթագղութեան են և յերկբայ
միտս կացուցանեն զմերայհաւատս· քանզի յաշխարհ
40 և ի բարձրութիւն նորա ելանել և եթ հայիեն, և զայն
[է]ածեն զմտաւ, թէ ըստ բարձրաբերձ բարձրութեանն և
ըստ մեծաձիգ աշխմանացն՝ նոյնպէս մեծ է և անկա-
նելն և անհնարին բեկուածն· ըստ բանին որ ասէ, թէ
Անկցին, խորտակեսցին* և մի՛ կարասցեն կանգնել, զի գՏէր
45 Աստուած բարկացուցին· և ըստ այնմ՝ թէ Տեսի զամ-
բարիշան վերացեալ բարձրացեալ իբրև զմայրսն Լիբա-
նանու և ապա անցի և ոչ էր ուրեք, խնդրեցի և ոչ
գտաւ տեղի նորա:**

Այսպիսի երկմտութեամբք և թոյլ կամաւք ուրա-
50 նային բազումք զկեանս և մեռանէին, և սակաւք խոս-
տովանէին ի կեանսն և կէին: Քանզի թողին թուլա-
միտքն զմարան և եղեն փախստեայք, զի երթիցեն թա-

* Եւ բարձրացեալքն ամբարտաւանութեամբ խորտակեսցին եւ անկցին բարձունքն սրով եւ Լիբանան բարձամբք իւրովք կոտծանեսցի, Եսայի· ժ· 33—34·

**Տեսի զամբարիշան վերացեալ բարձրացեալ որպէս զմայրս Լիբանանու· անցի եւ ահա՝ ոչ էր, խնդրեցի՝ եւ ոչ գտաւ տեղի նորա· Սաղմ· ԼԷ· 35—36:

34 S զմեռեալ 36 S յիմ յուսոյն 37 S և ակնմարաց 38 A որ գայթ գայթագղութեան S գայթագղութեանն B յերկբայ 39 S կացուցանէ ABS այլ քանզի 40 S և եթ հայցէին և զայն ածէին զմտաւ 41 AB ածեն զմտաւ 42 S նոյնպէս մեծ և անկանելն անհնարին բեկուածն, ըստ այնմ որ ասէ· անկցին 44 A կանգնել 45 A զամպարիշան 46 S որպէս զմայրսն 47 S և խնդրեցի 49 A երկմտութեամբք B և թուլ 51 BS զկեանս A թոյլամիտքն B թուլամիտքն 52 AB վախստեայ B թագչեն

քիցեն յաներևոյթ տեղիս: Ի՛կ պնդակամքն զոտն
հաստի հարին, զտեղի կալան և առաջինացան յամե-
55 նայն տեղիս:

Առաքինի հովիւքն հաւտին իբրև զգառինս ի մարդ-
B 338 ախոշոյ խոհակերացն կոտորէին· և փոխանակ Տհառնն և
հաւտին իբրև զաչս ընտիրս և զաբբառս քաջ ա-
նուամբ պեսպես մահուք ըստ կամայ սպանողացն մեռա-
60 նէին:

Փ· Պարձեալ երկրորդ հրաման ելանէր տագնապաւ
յանաւրէն թագաւորէն վասն քրիստոնէից և աշխար-
հականաց: Ա՛յ և երկիւղ ընդ ամենայն աշխարհս տարա-
ծանէր և շաչժումն և դողումն յամենայն կողմանս հա-
5 սանէր: Եւ այսպէս ելանէր հրամանն, թէ Ո՛չ արեգական
երկիր ոչ պագանէ և զարիւն անասնոց ոչ կամեսցի ուտել՝
չարաչարս մահուք ի ձեռաց մերոց դատաւորաց մեռցի:

Եւ իբրև զայս լսէին աշխարհականք արք հաւա-
տայեալք՝ թողուին եղջ զեղջ զառնս իւրաքանչիւր և
10 անժողով և անվայր զինչս և զստացուածս: Քանզի ա՛յ
տագնապին ստիպէր և հրաման սպառնալեացն ձեռք
և հանէր վնասս յիւրաքանչիւր տեղւոջէ· երթալ լինել

53 S տեղիան 53-55 S յիմ իսկ պնդակամքն—յամենայն տե-
ղիս 56 S հովիւք S ի մարդախոշոյ ի զոհակերացն 57
AB տեառն 58 B ընդիբս S քաջութեամբ պէսպէս

1 B հրաման յանաւրէն թագաւորէն վասն քրիստո-
նէից և աշխարհականաց ելանէր տագնապաւ S հրաման
յանաւրէն թագաւորէն վասն քրիստովնէից և աշխարհակա-
նաց ելանէր յիմ տագնապաւ 3 AB տարածէր 5 A հրա-
ման 6 S ոչ պագանիցէ S ոչ կամիցի 7 S չարակտուա
մահու AB յիմ մերոց 8 BS իւրև զայն յիմ և 10 S անժո-
ղով և ընդ վայր 11 S ձեռքէր հանէր յիւրաքանչիւր 12
AB տեղոջէ S երթեալ

ապաստան ի լերինս բարձունս և յամուրս, յայրս քարաձերպս, ի սորս և ի գարափորս· ըստ այնմ որ ասէ· Փութա՛ ժողովուրդ իմ՝ մուտ յշտեմարանս քո և փակեա զդուրս քո և թաքիր մինչև փոքր մի անցցէ բարկութիւն իմ։*

Նաև համարէին զսորս նեղամուտս՝ քան զապարանս ընդարձակասրահս, և զգարափորս անձուկս և գնստուկս՝ քան զբարձրաբերձ|պատշգամս։ Կորուսին զամենայն ինչ, A 391 զի զճշմարիտն և զյաւիտենականն գտցեն։ Ի բերև զդաղթականս յերեսաց գերեվարաց սարսէին միշտ և դողային։ Ո՛չ ի մահուանէ՝ զոր վասն Քրիստոսի մեռանէին՝ փախչէին, այլ կասկածէին թէ գուցէ գայթակղութիւն ինչ լինիցի յանհնարին փորձութիւնն· ըստ այնմ՝ թէ Ահ մե՛ծ է անկանել ի ձեռս Աստուծոյ կենդանւոյ,** քանզի ոչ ամենայն որ ոսկի կոչի եղանէ անարատ և ընտիր իրօք, և ոչ ամենայն որ արծաթ անուանի եղանէ սուրբ և պարզ ի հայրացս։

Երանի որ այնու բովովք սրբեցաւն ի ժանկոյ և յապ-

* Գնա՛ ժողովուրդ իմ՝ մուտ ի շտեմարանս քո, փակեա՛ զդուրս քո, թաքիր առ ժամանակ մի, մինչեւ անցցէ բարկութիւն տեառն։ Եսայի ԻԶ· 20։

** Ահ մեծ է անկանել ի ձեռս Աստուծոյ կենդանւոյ։ Եբր· ժ· 31։

13 S յիմ բարձունս S և յայրս քարաժերպս յիմ յամուրս AB յիմ յայրս 15 BS թե փութա S ի շտեմարանս յիմ քո AB յշշտեմարանս A և փակեայ 18 S զսորսն 19 B և զընդարձակասրահս A անձուկս 20 S պատշգամքն 21 A ճշմարիտ զյաւիտենականն B զճշմարիտս յաւիտենականն S զճշմարիտն և զյաւիտենականն 21 S և երբեմն զդաղթականս յերեսաց գերեվարաց 22 S յիմ մինչ 23 S և փախչէին 25 S եթէ 26 A անկանիլ B կենդանւոյ 27 B ընդդէմ B ի բովից S ի բովից 28 AB ամենայն արծաթ եղանէ S պարզ և սուրբ 30 AB որ այնու B բովուք

ժոյ աշխարհիս և լինիցին անարատ սրբութեան, սպաս պաշտաման աստուածութեանն։ Երանի՛ այնոցիկ, որ ըստ առաքինակի ծառան և վասն նորա մեռանիցին և հատուցանիցեն զսէրն և զերախտիս նորա՝ զոր եցոյց առ նոսա, պատուական և ծանրագին արեամբ պարանոցացն իւրեանց։ Քանզի այսպէս ասաց Քրիստոս, որ հաւատան ի նա, թէ Սիրեցի զնոսա որպէս զու Հայր զիս սիրեցեր, և զոր ինչ ետուր ինձ՝ ետու նոցա, և կամիմ թէ ուր եմ ես իցեմ՝ և նոքա անդ իցեն։*

B 338v Ո՛վ իցէ այսպէս քաղցր և մարդասէր տէր, որ ըստ իւրում՝ առաքինակի կամի հանդուցանել ամենայն իւիք զծառայս իւր· կամ ո՞վ իցէ այսպէս բարեբար և մեծագութ, որ առ սեղան իւր կամի բազմեցուցանել զորս գնեաց արեամբն իւրով, և խոստացաւ զրաղուկս ի վեր հարկանել և ինքնին պաշտել գնոսա։

Ո՛վ ողորմութիւնք, քանի առատ էք· ո՞վ գութք, քանի՛ չերմեռանդն էք, որ յաւելեալ զանգամս մեր ի մարմին ծառանորգոյն և խառնեցեալ զյաւգս մեր ընդ ոսկերս Աստուծոյ Անգրանականն։ Զուգեցեալ զհասակս ընդ հասակի նորա, զի եկեսցէ ի չափ և լինիցի ըստ

և սիրեցի զնոսա որպէս զու զիս սիրեցեր· Հայր, զորս ետուրն ինձ, կամիմ՝ զի ուր ես եմ ես նոքա իցեն ընդ իս։ Ցովհ· ԺԷ· 23—24։

31 S անօթք AB սրբութեան սուրբ պաշտաման 32 S երանի՛ն այնց 34 S զերախտիսն նորա B զերախտիսն յիմ նմին նորա 35 S արեամբ իւրով։ յիմ պարանոցացն իւրեանց նորա 38 S յիմ ետու նոցա և 40 S այսպէս տէր քաղցր և մարդասէր 44 AB զոր գնեաց S արեամբն իւրով սրբով S զառաքեալսն ինքնին ի վեր հարկանել և պաշտել գնոսա 46 S առաքեալ 48 B ի մարմին տեառն մերոյ B և խառնեցեալ զանգամս մեր A և խառնեցեալ զմարմինս մեր 49 S ընդ ոսկերս աստուածածնին անդրանկանն B անդրանգանն S զհասուցեալ 50 AB ընդ հասակս նորա

մերում պայմանի: Պահեցէք զգլուխս մեր բարձրացեալ գլխով· ըստ այնմ որ առաքեալ ասէ, թէ Գլուխս առն Քրիստոս, և նովաւ շինի և կատարի ամենայն մարմինն յաւդիւք, ոսկերաւք և խաղաղեաւք, միաբանեալ ամենայն
55 ի նոյն սիրով:*

ԺԱ. Դառն և անհնարին հրամանն ասիպեալ հասանէր և սաստիկ սպառնալիք չարաշշուկ |զառաւօրեայն դողումն յամենեսեան արկանէր: Քանզի համբարիշաք իբրև զբոց հրոյ բորբոքէին և որդիք կորստեանն որ ուտեն զմիս
5 հուսմ զկենդանեաց՝ իբրև զգազանս դիշակերս սրէին զատամունս:

Առեւծն ահագին գոչէր և ելանէր ի չարաշուք մըռոյն՝ յարձակել յաիշատակել և բեկանել զեղինս հարկեաց որոտայր:

10 Գայլք ապականիչք հիւրաքանչիւր որջից ելանէին՝ հատանել պատրաստականք ապականել զորձս պարարտ խաշինն: Աղուէսք ժանտահոտք հիւրաքանչիւր դաղտ բաց ըղձիկս լինէին՝դալ կրծել զանկեալ ոսկերս խաշանցն:

* Այլ ճշմարտեալք սիրով՝ աճեսցուք ի նա զամենայն, որ է գլուխ Քրիստոս· ուստի ամենայն մարմինն յօդեալ եւ պատշաճեալ ամենայն խաղալեօք տարաբերութեան՝ ըստ ազդեցութեան չափով իւրով սիրով· եփես· Դ· 15–16· — ... եւ ոչ ունիցի գգլուխն Քրիստոս· ուստի ամենայն մարմինն յօդիւք եւ խաղալեօք տարաբերեալ եւ խառնեալ՝ առնէ աճումն Աստուծոյ· կողոս· Բ· 19·

52 BS զոր առաքեալ
1 A հրաման 2 S չարաշուն 3 A յամենեսեան B յամենեսին A արկանե S արկանէին A ամպարիշաք S ամբարիշաքն 4 B հրոյ S իբրև զբոց խոտոյ AB կորըստեանն S կարատեան ուտէին 5 S կենդանեաց 7 AB առեւծ B մըռենայն S մըռենոյն 8 S արձակել և յաիշատակել AB յաիշատակել S հարկեացն 11 A ելանել ապականել յիմ հատանել պատրաստականք S գյորձ A գյորձս 12 BS ժանդահոտք 13 S ըղձիկք AB ըղձիս AB գալ արածել զոսկերս խաշանցն

Քաջասիրտք և պնդակազմք պատուի և պատկի հատանէին, և վատասիրտք և տապնապեալք կորուսանէին զյաղթութիւնն:

A 39 IV Դասակք դասակք աւդեայ|մտանէին խնդասիրելով, և պատակք պատակք այծեայ ելանէին սևացեալք գունովք ուրացութեանն: Մտանէին սուրբք և սպիտակք, և ելանէին աղաւղիք և արիւնոտք: Սատանայ և դևք խնդային ընդ անհնարին բեկումն մեր, և այսպ պիղծք ցնծային ընդ կորուստ ապականութեանն:

Աւդք սուգ զգեցեալ բարկութեամբ շնչէին և ի պարզ յատակութենէն յարամուր և ի մրրիկ դառնային: Քաղցրաշունչ հողմն հարաւոյ դառնաշունչ բարկութեամբ կապ եդեալ ընդ աշխարհիս մնարանչէր, և հող և մեխիր B 339 ցասմամբ ի վերայ անաւրինաց և|յետս կացելոցն ցանէր յանուէթ և ի պատկառանս թշնամեաց արարչին հատաբակաց: Որոտմունք և անհնարին ճայթմունք առանց անձրևի և ցաւղոյ զիրեանս բախէին և դողացուցանէին:

Ահեղ վայլատակունք յերաշտից անկանէին ի մարդիկ և խարշէին: Մռայլ և ծուխ չարատեսիլ շփոթեալ ընդ երկինս ընթանայր և փոխանակ ցաւղոյ և անձրևի՝ վոշի ցասմամբ արկանէր յանդաստանս: Ամպք ամուլք, անծինք և անորդիք լինէին, պի ոչ ծնան և անուղին և հասուցին զբոյս ի չափ հասակի· ըստ այնմ զոր Մով-

20 S դևքն 21 S բեկումն մեր B պեւղծք A ցնծացին 22 AB ապականութեանն 23 AB Աըդ սուդ S օդք 24 S յարամուր և ի մրրիկ 26 AB մարգընչէր 27 S անաւրինացն B և յետ AB կացելոցն ցուցանել 28 S և յամօթ 30 B անձրևի ցաւղ A անձրևի ի ցաւղոյ 31 S չարատես A չարատեսիլ 33 AB ընդ երկինն ընթանայր B ցաւղ 34 AB ցասմամբ անկաներ B ամպք 35 S և անծինք 36 B ի չափ հասակաց S հասուցին ի չափ հասակացն զբոյսն S մովսէսն B մովսես ասե

ակս ասաց, թէ Դարձուսցէ Տէր Աստուած զանձրև երկրի քո ժամդ, և հող և մոխիր տեղասցէ քեզ յերկնից, և թէ Ծղիցին երկինք ի վերայ ձեր պղնձի և երկիր
40 ի ներքոյ ձեր երկաթի։ *

Զամենայն աչառք մեռցյլ մածեալ նսեմք ի սովոյ, և գոյնք ամենեցուն իրրև գմակընդեղ խաբշեալ յեղեմանէ։ Մարդք պատուականք ու վտանդի սովոյն պիշամիս ուտէին։ Կէսք գիմեանց մարմինս ուտէին և ոչ յագէին։ Կանայք պատուականք և գեղածք ընդ իւրեանց
45 ձեռն եփէին զմանկունս և ուտէին, և դարձեալ ինքեանք զկնի նոցա մեռանէին չարչարանաւք։ Եւ կատարեցաւ բանն, զոր ասաց Եզեկիէլ, թէ, Հարք կերիցեն զորդիս և որդիք կերիցեն զհարս։ **

50 Գեղք անհունք նուազեցին և եղեն մեռա յապաշանել, քաղաքք բազումք թափուր եղեն և աւերեցան, շինք թափեցան և աւերակք բազմացան։

Բարկութիւն տարածեցաւ և խաղաղութիւն ամփափեցաւ։ Հուսին յարիւն դարձաւ վասն արդար արեանն,
55 ողորմագին արտասուաւք յայր կականէր։ Արեգակն ի սուգ արամութեան եմուտ և զմիգ և զխաւար իրրև զխուխ գգեցաւ։ Երկու աստեղք ցոլացեալ ընդ առաւաւտս իրրև թէ ընդ միմեանս կռուիցին յայս առնէին։

* Եւ եղիցին ի վերայ գլխոյ քո երկինք պղնձի եւ երկիր ի ներքոյ քո երկաթի, Տացէ տէր զանձրեւ երկրի քո փոշի, եւ հող յերկնից իջցէ ի վերայ քո։ Երկ. Օր. ԻՀ. 23—24։

** վասն այնորիկ հարք կերիցեն զորդիս ի միջի քումբ եւ որդիք կերիցեն զհարս։ Եզեկ. ե. 10։

38 B ժանկ S ի ժանդ 39 S յիմ և թէ A պղընձի S և երկիրդ 42 B գմակընդեղ A գճակընդել S գճականդեղ S խաբշաեալ 43 AB աւ վտանկի B գիշամին S գիշոց միս 45 AB յիմ պատուականք 50 AB նուազեցին S յիմ և S մօռք 51 A քազում A և աւարեցան 52 S և աւերք քազմացան 54 S արդար արեանց

Գայլք անապանեալք իրրև զղոզս հնարագէտք
60 զմանկունս ի ծոցոյ մարցն հանէին և ապանանէին. և կատարեցաւ ի մէզ այն, զոր ասացն Երեմիաս, թէ Գայլք անապանեալք կեղեքեսցեն զնոսա։ * Եւ շունք զդիակունս մարդկան ուտէին ի սովոյ և քարշէին ընդ հրապարակս, որպէս և գրեալ է, թէ Ծղիցին զդիակունք նոցա անA 392 կեալք ի հրապարակս յերեսաց սովոյ և սրոյ|և մարդամահ աւրհասին, և ոչ ոք իցէ որ թաղիցէ։ **

Որդիք Հայոց վշտաւեսաց կոխան փղոց և երիվաB 339v րաց լինէին, քանզի արբին և նոքա գբաժ|անն դառնութեան. որոց նեղեալ և ճգնեալ գերին ի ճանապարհին
70 և յաւթևանս նքոզէին ի սովոյ և մեռանէին։

Ցայնպիսի ամն չարս և անուզայս՝ զորոց այլայլեցին գյաւերնեալ կարգն մարդիկ անաւրէնք, յայնպիսի չփոթ և յոյզ և ի դառն ժամանակս՝ զորս չփոթեաց հշխանն ազատութեան, Արևելք հպարտացեալ ամբարտաւանէին, Արևմուտք խոնարհեալ հնազանդէին, Հիւսիսի տապատա անկեալ կոխէր, Հարաւ ի պարտութիւն մատնեալ վատթարէր։

Գեաւղք աւերէին, քաղաքք կործանէին, ապղք

* Եւ գազանք վայրի կեղեքեսցեն զնոսա։ Ովսէէ ԺԳ. 8. (?)։

** Եւ բազում երեն դիակունք նոցա վասն սովոյ հայի եւ ծաբաւոյ ջրոյ, եսայի ե, 13 (?)։ Եւ ոչ ոք իցէ որ թաղիցէ։ Դ. Թագ. Թ. 10 (??)։ Տես եւ Սաղմ. ՀՀ. 3։

59 S հնարագէտս 60 B ի ծոցս S մարց 61 S յիմ այն B ասաց S Երեմիա 62 S կեղեսցեն 64 AB յիմ նոցա 65 B սովո և սրո A մարդամահ աւրհասակն B աւրահասակն 67 AB հայոց S հարց S երևարաց 68 A և նոքայ զբարժանն B զբարժակ S զբաժակ 69 A որոց նեղեալ և գերեալ S ի ճանապարհն 70 S յօթևանս 72 B դյաւերնեալ 73 AB յիմ և յոյզ S յիմ և ի դառն S զոր չփոթեաց ազատութիւն յիմ հշխանն 74 B արևեալք B ամբարտաւանեին 75 S հնազանդեալ խոնարհէին A հիւսիսի B հիւսիսի 76 B վաթթարեր 78 S գեաղք

հնազանդէին և աշխարհք վանէին: Սուրն սատակէր,
սովն մաշէր, գերութիւնն չարչարէր, մահն սպառէր:
Հալածումն քրիստոնէից բորբոքէր, նեղութիւնն զաւրանայր, գաւազանն սատականայր, խրատն յորդորէր:
Ծկեղեցիք տապալէին, սեղանք կործանէին, սրբութիւնն պղծէր, գինքն պատառէին: Հալիւն բալմանայր, հեծութիւնք յաճախէին, սուգն մեծերէր, պատմութիւնք թանձրանային: Ամպարիշաքն մեծամտէին, անաւրէնքն պարծէին, թշնամիքն ամպարհաւաճէին, առելիքն բերկրէին:
Թոյլքն լքանէին, անպիտանքն պարտէին, քաջքն զաւրանային, ժրաջղութքն առաքինանային: Բաւքն բորբոքէին, ոսկերիչն ձեռքեր զտել, ոսկին ընտրէր, աղան խոտէր:

Ի՛ր· Ընդ այն ամենայն վիշտս, որ անցին ընդ մեզ, ընդ այն ամենայն չարչարանս, որ եկին ի վերայ մեր՝ չէք ոք որ ամաչեաց և ոչ որ կասեաց ի մեղաց: Չիք ոք, որ զղջացաւ և դարձաւ ի չարեաց: Չիք ոք, որ կապի ընդ ազահութեան, և ոչ՝ որ դատ եղեալ կռուի ընդ ապիրատաւթեան: Չիք ոք, որ ձնշէ զցասումն, և ոչ՝ որ սատակ ի կաղ և խափանէ: Չիք ոք, որ ցածուցանէ զհպարտութիւն, և ոչ՝ որ մեղմացուցանէ զառելութիւն:
Այլ փոխանակ այսր ամենայնի՝ ապաշխարութիւն

79 BS յիմ և A և խոնարհք վանեին B աշխարհք վանեին
80 S գերութիւն S մահն սպանանէր 81 BS քրիստոսէնեից
82 S խրատ յորդորէր 84 S լալումն 85 S արտմութիւնքն
86 BS ամբարիշաքն S անօրէնք 87 S թշնամիք BS ամբարհաւաճեին S առելիք 90 S զառեալ B ընդրեր

1 B վիշտան S ընդ մեզ և ընդ յիմ այն 3 AB և ոչ կասեաց ի մեղաց B յիմ որ զղջացաւ ոք 4 S զղջացաւ ի մեղաց և դարձաւ յիմ ի չարեաց 5 AB և ոչ որ դատապարտեալ 6 S յիմ որ ճնշէ 7 AB Չիք որ ցածուցանէ

Նուաղեաց, մեղք բազմացան, սէր շիջաւ և նախանձ բորբոքեցաւ: Ժողովրդութիւն ամփոփեցաւ և թշնամութիւն տարածեցաւ: Տուրք արգելան, ազահութեան սանձք արձակեցան: Անաւրէնութիւն զաւրացաւ և արդարութիւն սպառեցաւ: Ակնառութիւն համարձակեցաւ և յանդիմանութիւն կարճեցաւ: Մեծատունք ժանիս նոր սրեցին, աղքատք զգող աւազակութիւն ուսան:
Վայ մեզ, զի՞նչ եկն դիպեցաւ մեզ՝ զի տեսին աչք
B 34o մեր զպատարագել սրբոյն և զմ|եր ժպրհութիւնս ոչ կամին տեսանել: Լուան ականջք մեր զպճնուսին առաքի-
20 նեացն և զմեր ստունգանելս ոչ կամին լսել: Անց ամառթ
A 39 2v մեր զսահմանաւ և եղ զարտուղի լըրութիւնս մեր: Մոռացաք զահաւիրս սպառնալեացն, և զտագնապ մահուն ոչ երբէք ածաք զմտաւ: Փախեաք ի խրատուէ ծերոց և թաքեաք ի գաւազանէ իմաստնոց: Ընկղմեցաք ի ծովն
25 հպարտութեան և հեղձաք յալիս չարութեան: Չան զմեզ, Տէր, բազմադութ ողորմութեամբդ, զի ոչ կամեցաք կեալ ինքնակամք: Դարձո զմեզ, Տէր, մեծողորմ ընորհաւքդ, զի ոչ առաք յանձն դառնալ ախորժելով:
Մտին արդարք մեր ի դատաստան, և մեք պար-
30 տաւորք ընդվայրասունք շրջիմք: Մտին ճշմարիտքն ի կշտամբանս և մեք սուտ ընդվայր թարթափիմք: Ծիւրան կրաւնաւորք ի բանտս և ի կապանս, և մեք փափուկ հասունք և դատարկապորտք սահիմք: Ցանջեցան հեղք

10AS Նուաղեաց AB սեր 11 S խաղաղութիւնն B անխոհեցաւ 12 S տումք արգելան 14 B յամարձակեցաւ 16 B աղքատաքն 17 S եկ 18 AB զպատարագիլ 19 A լըւան B 20 A ըստունկանելս B ստունկանելս 21 S լըրութիւնն մեր 22 S զարհաւիրս սպառնմանցն և զտագնապ մահու որ ոչ B մահու 23 AB զմըտաւ 24 AB ընկղմեցաք 25 AB յիմ և S և հեղձաք 26 B ողորմութեամբ քո S կալ ինքնակամաք 27 A դարձոյ 29 AB մըտին 30 AB արդարասունք AB 31 S ծիւրեան 32 S կրօնաւորքն 33 հեղքն ճշմարիտք

անհնարին տանջանաւք, և մեք ամբարտաւանք դրգեալ
35 գգուխք: Ուսաղեցան պահողքն ի ձգունս սովոյ վտան-
դի, և մեք որկորեայք պարարեմք զպորտս: Ցամաքեցան
լերուքն ուխտաւորացն ի ծարաւոյ ի հարկէ, և մեք
արբեցողք ժայթքեալք երգիծանիմք: Թաւալան սգա-
ւորքն խորդովքն զոր ունէին, և մեք պաճուճեալ զար-
40 գարիմք ի հանդերձս պատուականս: Ճգնեցան պըն-
դակալքն ի չարչարանս անհնարինս, և մեք լոյծք և
ծեղք՝ հանդիստ և եթ խնդրեմք: Մաունեցան խոտա-
տուքն ի հարցուածս անաւրինաց, և մեք անպիտանք և
անիմաստք յաճախեմք զպատխաւսութիւնս:

45 Զոգան վարդապետքն վառեալք ճշմարտութեամբ,
և մեք կեղծաւորութեամբ ունիմք զաշակերտութիւնն զոր
առաք: Գնացին ծերքն հաւատոյ [նպարակեալք,]
և մեք խակք և տղայք ինացաք առանց հանճարոյ: Մեկ-
նեցան ի վէնջ առաջնորդքն մահուամբն զոր մեռան վասն
50 մեր, և մեք որ ի նոցա սակս գոաք զընորհս՝ բնաւ և
ոչ գմտաւ ածեմք զնոսա: Քարկոծեցան ընդ մեր հո-
վիւքն քարամբ, և մեք իւրաքանչիւր որ զանձինս պա-
րարեմք: Մեռան վրկիչքն սրով փոխանակ մեր, և մեք
փրկեալք նոքաւք՝ իրրև խառնիխուռն զամենայն ուրուք
55 հանարիմք զոսկերս նոցա:

35 A գըգըւխք AB նեղեցան պահանջողքն S նուաղեցան պահանջողքն 36 A վտանկի 37 BS լեղուք S ուխտաւորքսայ A ի ծարաւե և ի հարկե B ի ծարաւե և ի հարկե 38 S նուաղեցան սգաւորքն խորգովն 39 S յիմ պաճուճեալ զարդարիմք 40 AB պնդեցան պնդակաղմքն 42 AB և եթ հանգիստ B լմասատունք 43 S ի հարուածս 44 S չչաստխաստութիւն 45 S վարդապետք 46 S յիմ և 47 S գնացին ծերք հաւատոյ նպատակեալք A գնաին ծերք պարակեալք հաւատոյ B գնաին ծերքն պալարակեալ հաւատոյ 50 S չնորհս 51 AB զմըտաւ S ընդ մեզ 52 B քարամբք S քարամբքն S իւրաքանչիւր զանձինս յիմ ոք 54 S յիմ իբրև

Ոսկերքն Յակոբայ հաւատացելոյ խնկեցան և պա-
տուեցան ի Յուսիփայ հաւատարիմ որդւոյ իւրոյ: Ո-
սկերքն Յուսիփայ ճշմարտի մեծարեցան և պատուեցան ի
Մովսէսէ ճշմարիտ ծառայակից: Ոսկերքն Մովսէսի սրբոյ
B 340v պատուեցան և ծածկեցան ի ձեռաց սուրբն Աստուծոյ:
Ընդ վան պի հաւատացին՝ եղեն հաւատարիմք, և պի
պատուեցին՝ արժանի եղեն պատուոյ, և մեք պի ոչ պա-
տուեցաք՝ չեղեաք արժանի պատուելոյ ի սուրբ ոսկե-
բացն:

65 Վայ մեզ, պի վրիպեցաք ի բարեաց, պի կեանք մեր
նոցա մահուամբն հաստատեցան: Ոսկերք սպանեալք
A 393 վասն արդարութեան, որ արհամարհեալ էք յանմտաց,
քանի՞ ինչ պատուական իցէք առ սպանեալ Տէրն ձեր,
որ կենդանացաւ:

70 Ո՛վ մարմինք պատարագեալք վասն Քրիստոսի, որք
արհամարհեալք էք ի տգիտաց, քանի՞ ինչ սիրուն իցէք
պատարագեալ Աստուծոյն՝ որ վերացաւ: Ո՛վ մեռեալք
կենդանիք, որ փոքրունք թուիք յաչս տխմարաց, քանի՞
ինչ մեծամեծք իցէք առաջի մեռեալ և կենդանի Քրիստոսին,
75 որ բարձրացաւ: Ով դիք սուրբք, որ ազտեղի համարեալ
էք երկնեցաք, քանի՞ ինչ սուրբ իցէք յաչս գուարթ-
նոցն, որ իշանեն պատուել զձեզ, ըստ Բանին Տեառն,
թէ Աստուծոյ չեն մեռեալք, պի ամենեքեան կենդանի
են նմա: *

* Ոչ է աստուած մեռելոց, այլ կենդանեաց. Մարկ. ժե. 27. Ղուկ. ի. 38. (?)

56 S ոսկերք BS յակոբայ B խնգեցան 57 AB ի յովսեփա 58 B որդւո AB յիմ իւրոյ S ոսկերք 59 B ծառաւակից S ոսկերք S է ձեռն B սբ՚ն 61 AB և պի B պատուեցան 62 B պատուո S պատուելոյ 63 S չեղաք պատուեցան արժանի Այս բառով ընդհատուում է S-ն եւ մնում է թերի մինչեւ հատուածի վերջը:
63 B պատուելո 71 A սխահեալք եք B սմահեալք եք
76 A զբաւթնոցն 77 A պատըւել 78 A ամենեքեան

Ըրանի՛ ձեզ, զի ձեռեցայք հասէք առ Քհսուս
ուրախութեամբ, և վա՛յ մեզ, զի ճնացաք ի ձէնջ ի մէջ
պէսպէս տրամութեանց: Ըրանի՛ ձեզ, զի փութացայք,
անցայք և հասէք ի հանդիսա, վա՛յ մեզ, զի թուլա-
ցաք, լքաք և ճնացաք ի տառապանս: Ըրանի՛ ձեզ, զի
նեղեցայք փոքր մի և լինելոց է ք յանդորրու յերկար
ժամանակս, վա՛յ մեզ, զի եղեաք փոքր մի ի հանդստեան
և տանջելոց եմք տանջանաւք անչափ ժամանակս:

Ըղե կենդանի մահն ձեր կամուրջ յուսալի և ան-
ցէք նովաւ զահագին խոհերաւք առ Տէրն: Ըղեն աս-
կերք ձեր սանդուխք հաստորոշք, և նովաւ ելէք վերա-
ցայք ընդ տարած աւդս առ բարձրեալն: Բուռն հարին
կեանք ձեր զսիրոյ արքայորդւոյն, և ձշմարտութիւն ձեր
ձգեաց եհան զձեզ առ նա: Քանզի յորկոյս ձգէ սէր
սրտին՝ անդ փութայ վաղվաղակի հասանել տեսիլ աչացն:

Կարծէր սուրն ամպարիշտ, թէ ի կենաց կարեացէ
զձեզ, և զայն ոչ իմանայր եթէ զյանկուխիւնն կ[ո]րէ,
որ զձեզն լսափանէին, զի մի՛ վերանայցէք ի բարձունս:
Ա՛յս են հնձանք լի սգով և տրամութեամբ: Ո՛ ոտն
մշտակոխ, որոյ զէն մերկութիւն է իբրև զմարմին, որոյ
ազանելի զէ՛նն իւր: Մինն զգենու մտանել ի սպանա-
նել, և միւսն մերկանայ և մտանէ յարիւնել: Նշանակ
պատերազմողի զէ՛նն է, նշանակ ոտին՝ կաւշիկքն: Նա
յազանելեաց, և սա՝ ի բոկաց: Նա շողայ և փայլէ, և
սա՝ արիւնագոյն կարմրացեալ: Նա գոչէ և յորդորէ, և

80 B առ Քրիստոս 83 B անցեք և հասեք ի հանկիստ, վա՛յ մեզ
զի թող'ացաք 85 AB յանդոյրուս 86 B ի հանկստեան
89 B խոհերաւքն 90 B սանդուխտք 92 B զսիրոս 93
A քանի յորկոյս 96 AB զյանկուխիւնան կրե 98 AB հըն-
ձանք 99 B զէն B որս ազանելի 100 AB զէնն AB մըտա-
նել 101 AB մըտանե B յարեներ 102 B կաւշիկ 104
B արենագոյն

105 սա բարբառի և նուագէ. ըստ այնմ թէ Ցեդոմ լուծից
B 341 պկաւշիկս իմ՝ և Փղիշտ բարբառ|արարից աղաղակաւ:*
Ձսան կոխման սրբոցն ասացաւ և վասն հնձանահարաց
արեանն դրեցաւ: Ցւ Մովսէսի ասացեալ, թէ Լոյծ զկաւ-
շիկսդ յոտից քոց:** զի կոչեցաւ կոխել և ընկղմել զՔա-
110 բաւոն և զզաւրս իւր բարկութեամբ: Ցւ Ցեսուայ որդ-
ւոյ Նաւեայ ըստ նմին աւրինակի ասացաւ, զի հրաւի-
րեցաւ հարկանել հնձան զեաւթն ազգքն ցասմամբ: Ցւ
ահաւասիկ ասէ Տէր ի ձեռն Ոսայեայ. Գայ Տէր յՔդո-
A 393v մայ, և կարմրացեալ ձոր|ձք իւր ի բոսորայ: Հնձան հարի
115 միայն, ասէ, և ձմիեցի զնոսա բարկութեամբ իմով, և
կոխեցի զնոսա սրտմտութեամբ իմով, և ցայտեցաւ արիւն
նոցա ի պատմուձանս իմ, և ամենայն հանդերձք իմ
Թաթաւեցան:***

Չի, ուր Տէր սատակէ զամբարիշտս ցասմամբ, և է,
120 ուր արդարքն հարկանեն զանաւրէնս բարկութեամբ:
Թացցի, ասէ, ոտն քո յարեան և լեզուք շանց քոց յա-
րենէ Թշնամեաց քոց:**** Հատուցից, ասէ, զհատուցումն

* Ցեդոմէ ուղղեցից զդնացս իմ, եւ ինձ այլազգիքն հնաղանդ-
եղեն, Սաղմ. ԾԶ. 10, ձէ. 10 (?)

** Լոյծ զկօշիկս յոտից քոց, Գործք, է. 33, տես եւ ելք,
Գ. 5. Ցեսու ե. 16.

*** Իսկ այս ինչ է որ դիմեալ գայ յԵդոմայ, կարմրութիւն ձոր-
ձոց իւրոց ի բոսորայ, Եսայի կԳ. 1. — Չնձան հարի միայն . . . կոխեցի
զնոսա սրտմտութեամբ եւ ձմիեցի զնոսա բարկութեամբ եւ ի քէզ
յերկիր եւ զամենայն զհանդերձս իմ թաթաւեցի (այլ ընթերցուած թա-
թափեցի) Եսայի կԳ. 3.

**** Որպէս թացցի ոտն քո յարեան եւ լեզուք շանց քոց յարենէ
Թշնամեաց քոց, Սաղմ. կէ. 24.

105 A նըւագե B յԵդոմ 107 AB հնճանահարաց 108
B կաւշիկսդ 109 AB ընկղմել 110 B զզաւրսն 111
B նաւեա 112 AB հնճան B ազգն 113 AB Խաւսայ, զա
տեր B յեդոմա 114 A հնճան B և հնճան 119 A զամ-
պարիշտս B ցասմամբ և ե

ատելեաց իմոց և զԹշնամիս իմ սպառեցից։* Ըստ է, ուր մեղաւորքդ սպանանեն զարդարս վասն խրատուս։ Ելցէ, ասէ, սուր ի պատենից իմոց և սատակեսցէ զարդարս և զմեղաւորս, ասէ Տէր։** Այլ, ասէ, Ողբասելով խրատեաց զիս Տէր և ի մահ ոչ մատնեաց։*** Ըստ դարձեալ ասէ, Ողբասեաց զիս Տէր իրաւամբք և մի՛ բարկութեամբ.**** զի խրատ մեղաւորաց շահաւոր է, և սատակումն ամպարշտաց վրէժխնդրութիւն է յաւիտենից։ Գաւազան խրատու մերոյ վաղվաղակի խորտակիւ, թէ և բարկութեամբ վարեցաւ, ըստ այնմ զոր Ոսայի ասէ, վա՛յ Ասորեստանեայն, գաւազան բարկութեան իմոյ ***** և լուծ հնազանդեցուցիչ, ի մաւտոյ բեկանի, թէպէտ և երկաթի էր. ըստ բանին Երեմիայի որ կոչեաց զԲաբելացին՝ լուծ երկաթի։******

Զի ունիմք մեք Տէր ողորմած, որ սփոե զողորմութիւն իւր ի վերայ բարեաց և չարաց առհասարակ, և Աստուած զթած, որ զթայ ի վերայ արդարոց և անաւրինաց համաւրէն։ Ոչ կարէ արգելուլ ի մինչ զգուշ և զողորմութիւնն, զի ոչ թողուն առնել նմա զայն շնորհքն բարերարք։ Ոչ կարէ հատուցանել մեզ չափով ըստ չարեացն մերոց, զի ոչ տայ առնել նմա զայն ազատիչ քաւութիւնն։ Ոչ կարէ պահանջել ի մինչ [տոկոսաւք] բաւանդակ զմուրհակն մեղաց, զի պատառէ կտորէ զնոսա մարդասէր քաղցրութիւնն։

Ո՛չ, ասէ, Թողու Տէր զժողովուրդ իւր, և զժառանգութիւն իւր ոչ առնէ անտես։* Զի բժիշկ իմաստուն է, որ իբրև տեսս սաստկացեալ զցաւն մեր՝ կանխեաց եհատ սայրասուր երկաթ|ովն, զի մի՛ տարածեսցի։ Ըստ զի դիտաց նախ՝ թէ չար և անհնարին է սկիզբն, վաղվաղեաց եհատ սաստիկ և խիստ դեղովն, զի մի՛ լիցի կատարումն սպանող առանց բժշկութեան. ըստ այնմ թէ Ցաւաւք և հարուածովք խրատեաց Ծրուսաղէմ զի գարշեսցի անձն իմ ի քէն.** և ըստ միւսումն, թէ Բժշկեաց զիս Տէր և բժշկեցայց, փրկեաց զիս Տէր և փրկեցայց։ Ըստ առաքեալ ասէ, թէ առանց խրատու կամիք լինել, որով ամենայն որ խրատի, ապա աւտարականք էք և ոչ որդիք։***

Զամենայն մարմինս մեր դարմանէ և բժշկէ Բանն Աստուծոյ, երբէք զցաւս յայտ ածցուք և ցուցցուք նմա։ Ըստ և երբէք Բանն ճշմարիտ ոչ լինիցի բաւական բժշկել զմեզ և ողջացու|անել, ապա դիտաւ|քիք թէ ցաւք մեր և

* Ո՛չ մերժէ տէր զժողովուրդ իւր եւ զժառանգութիւն իւր ոչ առնէ անտես, Սաղմ. ՂԳ. 14։

** Եւ խրատեցից զՔեզ եւ ւսկ[ւսկ]ատիկ ... եւ գարշեսցի անձն իմ ի ձէնջ, Ղեւտակ. ԻՋ. 30։

*** Զի երբէ առանց խրատու լինիցիք ... ապա խորթք էցէք եւ ոչ որդիք։ Եբր. ԺԲ. 8։

123 B Եւ ուր իմ է 130 A ամպարշտաց 131 B մերոց 133 B թէ վա՛յ B իմս 134 B ի մաւտոյ 137 B որ զփուե զողորմութիւն ի վերա չարաց և բարեաց 141 B զդուբթ ողորմութեանն 144 AB պահանջել ի մինչ սահաւ բաւանդակ 145 B զմուրհակս 147 A զժառանգութիւն 152 B զի լիցի իմ մի՛ A կատարումն 153 B երբէ 154 AB խրատեաց ըմ 158 A աւտարականդք եք 161 A բժըշկելոյ զմեզ B բժըշկել զմեզ

ախտք քաղցրացեալ են մեզ: Եւ եթէ ԲԺիշկն երկնաւոր
ո՛չ կամեսցի բժշկել զմեզ՝ քննեսջիք ձշմարտիւ ի վերայ
իրացն հասանել, թէ մեք ո՛չ կամիմք մերձենալ ի հնարս
նորա:

Աւրհնեալ է Այն, որ ոչ եթող զմարդկութիւն յախտան՝ ի ձեռն հանապազորդ աւգնականութեանցն զոր մատուցանէ:

Գոհութիւն Այնմ, որ ոչ ետ մեզ ծնկիլ ի ցաւան՝ բժշկիչ դարմանաւքն:

Փա՛ռք Այնմ, որ ո՛չ ետ մեզ ջերմանիլ յերկար հիւանդութիւնն՝ միանջենաւոր բժշկութեամբն զոր շնորհէ:

[S 99-118]

ԺԳ. Եկ տե՛ս զմարտիրոսն զյաւիտենական վաճառականն, զորոց առհասարակէն աղաղակէ, թէ ձշմարիտք են որ զարիւն անձանց ետուն փոխանակ մարմնոյ: Ո՛վ մատանի, քանի՞ սուտ ես, զ[ի]որ լինէ երեւի՝ այնմ լինիս առհասարակ. ո՛վ արիւն, քանի՞ ձշմարիտ ես, զի իմիք՝ որ [ոչ] երեւի, լինիս հաւատարիմ: Ծոյս, ասէ, որ երեւի, այն չէ յոյս, քանզի արհամարհ է երկրաւոր կարասի, զի բազում քանքարաց արծաթոյ՝ մատ[ա]նի ի դանգէ միոջէ՝ լինի առհասարակ: Քանի՞ ձշմարիտ է երկնաւոր մեծութիւնն, զի յուսով կենաց արքայութեանն՝ արիւն մարդոյ լինի հաւատարիմ: Որ կորուսցէ զանձն

164 AB բժըշկել 171 B բժըշկիչ A բժըշկիւ դարմանաւքն
172 B ջերանել յերկար հիւանդութիւնս

AB չունին ԺԳ-ԺԷ հատուածներն:

S միայն ունի ԺԳ-ԺԷ հատուածներ S o—աւ 4 S զոր լինէ երեւի այնմ լինիս առհասարակ 5 S զի իմիք որ երեւի լինիս հաւատարիմ 8 S զի բազում քանքարաց արծաթոյ մատանի,

իւր վասն անուան իմոյ, գոցէ զնա ի կեանսն յաւիտենից:*

Ի ստիպել ալեացն ծովուն՝ ընկղմի նաւ վաճառականի, և ի կանգնել գայթակղութեանցս աշխահիս՝ վերանայ ընդ նմին նաւն ոգւոյ: Ո՛վ ծով, քանի՞ ահագին ես նաւորդայ, որ գիտեն զմահն քո՝ զրկիչ թաղողաց: Ո՛վ աշխարհ, քանի՞ կանգնեալ կաս հակառակ իմաստնոց, որ գիտեն զկորուստն զանողորմ: Ծո՛վ մարմնահեղձոյց՝ զմարմինն Յունանու ետ արտաքս ի խորոցն ողջանդամ, և ցամաք հոգեհեղձոյց՝ զկորիս և զԴաթան և զԱբիրոն խաղաղեաց և ծածկեաց: Անդունդք ծովու ընկղմեն զյայտնի գանձս մարմնոց, և պատոյք ցամաքի կորուսանեն զծածուկ գանձս ոգւոց, գաղանք ծովու ուտեն զմարմինս, որ չեն ձեռնհաս ոգւոց. գաղանք ցամաքի զմարմինս պատուեն և զոգին ապականեն:

Ո՛վ ծով, քանի՞ ահեղ ես խորհրդովքդ և գաղանաք: Ո՛վ ցամաք, քանի՞ դաժան ես ամբարտաւանութեամբ և ամբարշտաւք: Ո՞վ լիցի վաստակ ի քեզ ծով, ի յուզել ալեացդ և ի մրրկել զբաւ սանացդ: Ո՞վ հաստատուն քեզ աշխարհ՝ ի վառել բարկութեանդ և ի բորբոքել անաւրէնութեանդ:

Զրանի՞ վկայիցն, որ հեղին զարիւնս իւրեանց ի բորբոքումդ քո և շիջաւ, և արկին զմարմինս իւրեանց ի տոչորեալ վառումին՝ և շիջաւ: Զրանի՞ սպանելոցն, որք մեռան վասն քո Քրիստոս, զի հաստուցին քեզ զերախտիսն զոր արարեր, և բարձրաձայն բարբառովք խնդրեն ի քէն զկեանս և զարքայութիւն: Զրանի՞ ոյք պատարագեցին կենդանւոյն զանձինս իւրեանց և ձեպեցան անցին ընդ

* Որ կորուսցէ զանձն իւր վասն աւետարանին՝ ապրեցուսցէ զնա, Մարկ. Ղ. 25,

21 S ցամաք հոգեհեղձոյց 30 S և ի մրրկեալ

քիւր որոգայթիւք աշխարհիս և սպրնգան: Զի հանգիստք և փրկութիւնք աշխարհիս գայթակղութիւնք են ոտից, որ մարմնաւոր գնացիւք կոխեն զհող երկրի: Հոգեւորաց ի վեր են գնացք ոտից իւրեանց, և ոչ դադարեն մինչև հասանեն յաւիտեան հանգստեան:

Վրանի՛ ձշմարտին, որ զանձինս դաւանութեամբ մատուցին քեզ Քրիստոս՝ և զարդիւնս հանդերձ բանիւք նուիրեցին քեզ ձշմարտութեամբ. զի բանք՝ որ արդեամբք ոչ կատարեսցին՝ ոչ կարեն հասանել ի բաւանդակութիւնն: Վրանի՛ վկայից քոց Տեառնորդի, որ խառնեցին զմահ քո ՚ի իւրեանց մահն և զրոշմեցին զքո խաչդ յանդամս իւրեանց: Զանացան անցանել ի քո նախատինսն անարգանաւք իւրեանց, և հաստատել զքո Թշնամանսն ի չարչարանսն իւրեանց:

ԺԴ. Ո՛վ արծուիք արագաթեւք հեռատեսնադէտք, սպանեալք ըստ որոյ թռչէր ընդ առաջ. ահաւադիկ հեծեալ գայ ընդ չորս կողմս երկնից: Վե սուրն ապատուր եհատ զպարանոցս ձեր, ահա ժանկոտեալ ապականեալ դնի ի դժոխս: Վե զարիւնն ձեր, որ ներկեաւ և չոգաւ, և ոչ երբն երուսաղէմ՝ որ է անկողին նորա՝ կարէ լուանալ և սրբել զսպանուածն ձեր, որով սեացաւ և եմուտ ի հող. և ոչ որդն կենդանի՝ որ է հանդերձ նորա՝ կարէ սպիտակացուցանել: Վե տապարն, որ քարշեաց զոտս անդամոց ձերոց, ահա անկեալ ընկղմեալ ի խոհերս խաւարինս, և չէ ձեռնհաս ելանել և ի գործ իւր դառնալ: Վե դաւանն անաւրէնն իշխանին՝ որ կայր սակս ի վերայ և տանջէր, ահա յալտեալ խորտակեալ կայ ի մէջ մայրոյն, և չէ ձեռնհաս միւսանգամ դալարանալ և վերանալ ի խրատս: Վե այսուհետև հուրն սպառնացեալ պատրաստ է ի հաշել զնա և ի մաշել. և ի գէպ է լսել նմա անդ զբանն որ առացաւ, եթէ Այս այր է, որ զայրացուցաչ զերկիրն ամենայն, չարժէր զմեղաւորութիւն և

աւերէր զսիեզերս. գերեաց գերեդարձ ոչ առնէր ի տունս իւրեանց: Վե արդ յիշանելս սորա ի դժոխս և ի խորս խաւարինս խոհերացդ, հանգեաւ յուսով երկիրն ամենայն և ցնծաց ուրախութեամբ այգինն, և մայրքն Լիբանանու զուարճացեալ բերկրեցան, զի յորմէ հետէ ննջեաց սա ի հող՝ ոչ ելին ի նոսա փայտահարքն մայրաւորաց:*

Ո՛վ քանի մեծասքանչ է համբերութիւնն ձեր նահատակք, և զարմանալի վաստակեալ խոստումին ժուժկալութեան ձերոյ առաքելիք. քանզի ունկնդիրք եղէք առաքելոյ բանին, թէ, Համբերութեամբ կարէք կատարել զկամն Աստուծոյ և առնուլ զպարգևս խոստացեալս. Համբերոդք եղերուք, ասէ, խրատու, և իբրև զորդիս ընդունի զձեզ Աստուած:**

Զնեղչացն, որ նեղեցին զմարմինս ձեր, որդունք ապականեցին զմարմինս նոցա: Զարչարողացն, որ չարչարեցին զձեզ, ծիւրեան կեանք իւրեանց ի տառապանս: Որք զձեր վախճանն կարձեցին, ոչ հաւին նոքա ժիւրեանց վախճան: Որք զձեզ ի լուսոյ զրկեցին, ոչ յաղեցան և նոքա լուսով: Որ զձեր հատակս կարեցին յաւդոց, որ է արքունիչ հատակացդ, ահա մաշեալ կան ի դժոխս նոցա ոսկերքն, թո՛զ զկորուսան որ հասանելոց է նոցա ի վախճանէ:

Որք զձեզն խլեցին ի քաղցր բարեընակէն, զի [մի՛] սփռեցին շառաւիղք նորա ընդ աշխարհս, խլեցան ժամանդ որբն նոցա յերկրէ, և տակաւ կակուղ են շառաւիղք դառնութեան: Վե ձեր որբն բարձրացեալ

* Հանգեաւ յուսով երկիր ամենայն . . եւ մայրքն Լիբանանու եսայի ԺԴ. 7—8.

** Ի խրատու համբերութեան կայք, եբրեւ յորդիս մատուցեալ ե ի ձեզ Աստուած, եբր. ԺԲ. 7.

43 S շառաւեղք 45 S շառաւեղք

տարաճեցաւ կալաւ զվայրս ամենայն, և ընդարձակեցաւ սփռեցաւ ընդ տիեզերս ամենայն: Զգեցաւ յարեւմուտս և եհաս յարեւելս, բարձրացաւ ի հիւսիսի, հասոյց զուռ իւր ի հարաւ: Կերան հեթանոսք ի վայելուչ ողկուզոյն և յարբին ի ցանկալի գինւոյն և արբեցան և ուրացան զկուռս անոտիս: Մոռացան զբագինսն և ոչ յիշեցին զմեհեանսն, արհամարհեցին զպատկերսն և անարգեցին զդրաշեայսն: Թափեցաւ ի նոցանէ քրմնն ափշութեան և սկսան այպանել զծփիչ երային: Ընթացան ուրախութեամբ ի տունս ձեր, մինն երկրպագութեամբ ի ժողով յիշատակաց ձերոց, զի զծերն ձեր խաչեալ տեսցեն ի ձեզ սպանեալսդ, և զմարմինս արբայորդւոյն, որ ծածկեցաւ և վերացաւ յերկինս, ի ձեր երանելի ոսկերսդ նշ[մար]եսցեն, իբրու տացէ զնոցա բժշկութիւնն և խնդրիցէք զհաւատս:

Այս է ստուեր, որ ոչ թողու զհետ մարմնոյ, և նմանութիւն միաբանեալ ընդ ճշմարիտ կատարմանն, զի հանգիցէ ամն յերկոսեան՝ ի մարդկութեան և յաստուածութեանն, և յարարածն և յարարիչն, ի ծառայութեանն և ի ազատութեանն:

ԺԵ· Ո՛վ սէր ճշմարտիւ, քանի՞ լինչ արդարակորով և արագաթեւ իցես, զի ընդ երկինս և ընդ երկիր կաս արբանեակ ի միջի: Ի բարձանց ի խորս իջուցանես, և ի խորոյ ի բարձունս կարես հանել: Ծուցանես աչառք զազգականութիւնն և զաւրութիւնն, որ իջանէ ընդ քեզ ի թիկունս ի մարտի առաքինեացն· ունիս ի ձեռին զպատին յաղթութեան, զոր առնոյց են երանելիքն յարքայութեանն:

59 S նշանակեսցեն նոքա ուսեցէք (թուում է աղճատուած)
5 S զազգականութիւնն և զօրութիւնն

Ո՛վ ճշմարիտ սէր, քանի՞ լինչ է արդեւք սէրս և հաստատուն ճշմարտութիւնն, զի զչարչարանսն զոր դուք արդեամբք կրեցէք՝ մեք յանկաջալուրս չեմք բաւական լսել: Զարչարէիք և կրէիք նախատինս, վասն զի եղեւ յայս ձեր յԱստուած: Ես զի դաւանեցէք ի բանն կենդանի՝ և նովաւ երեւեցայք իբրև լուսաւորք ի խաւարի, վասն այնորիկ լինելոց են ձեզ պարծանք յաւուրն Քրիստոսի: Բուռն հարէք զհաստատուն և զանքակ որմոյն բարձանց, և նա առ վերացոյց եհան զձեզ յերկինս: Արհամարհեցէք զանցաւոր իրս աշխարհիս, որով և թշնամիքն կամէին պատրել, և ի ձէնջ մեծաձայն բարբառովք զայն բան լսէին, թէ զարդեւքդ ձեզ լիցին, և զպատիւ տան ձերոյ ունմ կամիք տալիք: Զի լաւ համարեցայք վնախատինսն Քրիստոսի քան զվեծութիւն և զգանձս երկրի, քանզի հայեցեալ սպասէք պարգեւացն հանդերձեալ աշխարհին:

Դուք էք ազատորդիք վերին ազատութեանն, զոր կամեցան հնազանդել ծառայորդիք ներքին ծառայութեանն: Ասէ· Որ վեղս առնէ, ծառայ է, և վերինն Երուսաղէմ ազատ է· ծառայք են մեզաց՝ որք պաշտեցին և պաշտեն զարարածս, ըստ այնմ՝ եթէ Փոխեցին զճշմարտութիւնն Աստուծոյ և պաշտեցին զարարածս և ոչ զարարիչն:*

Նկայ արեգակն և եղև ամբաստան զնոցանէ: Սուգ զգեցաւ լուսին և եմուտ ի գաւ ընդ նոսա: Ցրտացաւ հուր և յամձախեաց նոցա սպառնայիս, և յայտ արար պղտութիւնն անկանելով ի տեղիս տեղիս: Մրմնան ելանեն ջուրք ընկղմեն զնոսա, և վկայեն հեղեղքն, որ վնասեցին ուրեք ուրեք· ըստ այնմ՝ եթէ Ամենայն արարածք ուրեք ուրեք· ըստ այնմ՝ եթէ Ամենայն արա-

* Փոխեցին զփառս անեղծին Աստուծոյ ի նմանութիւն պատկերի եղծանելի մարդոյ եւ թռչնոց եւլն. Հռոմ. Ա, 23, (?)

բանք հնծեն և երկնեն մինչև ցայժմ։*

Ինկ ի ձեր մարտ պատերազմի զուարճացեալ ցնծային
40 արարածք, պի ոչ խոնարհեցուցէք զգլուխս և մատուցէք նոցա երկրպագութիւն, և ոչ առէք զպաշտաւն Ցեառն և եառէք անխաւսիցն։

Ո՛վ վկայք, եղինք վաստակաւորք, որ մնէք ի հանգիստ յաշխատութենէ հալածանացն, և ի բաղմապատիկ տոհ-
45 մականացն լցէք զմնուրս ձեր հոգեւորս, զարթիցէք վաւյելիցէք յայն յաւիտեանն։ Վա՛յ անաւրինացն, որ աշխատեցին զձեզ անողորմ, երթան գահանէն գահնջանն յաւիտենից։ Ո՛վ եղինք վաստակաւորք, որ ինքեանք իւրեանց եղեն մշակք և սերմանիչք. սերմանեցէք մեհուն
50 ձերով սերմինջ յերկիր կենաց, և հեղմամբ արեանն որ արբուցէք, զի տացէ տոհմականս հարիւրաւորս, վաթսնաւորս և երեսնաւորս։** Սուգ առ սատանայ, զամաւթ զգեցար և գառնացար, պի ոչ կարաց խառնել զգառն որումն ի սերմինն ձեր ընտրեալ։

55 Ո՛վ սպանեալք տարապարաք և խողխողեալք անաբառաք, որոց գոչէ սուրբ արիւնն ի վերայ բարձանց զաբիւնահեղացն՝ իբրև զարիւնն Հաբելի, որ գոչէր ի դաշտին զկայնէ։ Ծղեն մնարմինք ձեր պատարագք սուրբ, որ մատուցայք ի ձեռաց պիղծ քահանայից. եղեն և բլուրք
60 բարձունք՝ սեղանք բարձրադէզք, ատրճանակ և նմանութիւն գողգոթային. և եղեւ սեղան կենդանի պատարագին, որ պատարագեցաւ ի նմա։ Հոտեցան ձեռք պղծոց անուշահոտ արեամբն ձերով, որով բուրեաց հոտ անուշութեան ընդ աշխարհս ամենայն, ի հաճութիւն այնմ որ ընդու-
65 նիչ է պատարագաց։

* Ամենայն արարածք հնծեն եւ երկնեն մինչեւ ցայժմ. Հռոմ. Ը. 22։

** Եւ տայր պտուղ, էր որ հարիւրաւոր եւ էր որ վաթսնաւոր եւ էր որ երեսնաւոր. Մատթ. ԺԳ. 8։

Վա՛յ անաւրինացն, զի ոչ լուացան քաւիչ Ջուրբքն ի ներկուաձոյ սուրբ արեանցն, որով ներկան սուրբ ոգիք և մարմինք նոցա։ Բղխեաց արիւն ձեր յերկիր և հեղաւ ի քաւութիւն արարածոց, և հաստատեցաւ ի վկայու-
70 թիւն սպանողացն։ Ջոր ո՛չ անձրեւ ողողել կարէ և ո՛չ ցաւղ լուանալ, ո՛չ ձմեռն ջնջել շող ամպովք, և ո՛չ ամառն ցամաքեցուցանել գոլախառն տապով։ Ջոր ո՛չ գազան կարէ լիզել և ո՛չ թռչունք ըմպել, ո՛չ հող ծածկել, ո՛չ երկիր կիզուցանել, ո՛չ գարուն հեղհեղել յոր-
75 դաբուխ ուղխիւք, ո՛չ աշուն խազազել հողմանցն փոշովք, ոչ վայրք անհետել և ո՛չ ոտք մշակաց թաքուցանել։ Այլ թերեւս եառեղակաքն կալան զսուրբ մարմինսն, զի պիւրաքանչիւր նշանագիր յայտ յանդիման ցուցանեն, և պահեսցի ի դատաստան և ի հատուցումն վրէժխնդ-
80 րութեան։

ԺԶ. Ո՛վ արիւն, քանի՛ ողորմագին ես, մանաւանդ զի տարապարտ և յանիրաւի հեղար։ Ծիշեցի զհեղումն սաց եղծաւ, գութքն ստիպեն հանել յինէն ջրշիղջս արտասուաց, զի յորդեսցին և լիցին գետք արտասուաց ի մկրտութիւն մեզաց իմոց։

Ո՛վ քահանայք քաւիչք արեան և մեղաց այլոց, ո՞վ կարասցէ հատուցանել զպարտս արդարութեանդ ձերոյ։ Ոչ հատուցանեն վնաս ոսկին Սափիրայ և ոչ արծաթն ընտիր, որ գայ ի Թարշիշ. ոչ գնեն վնաս մարգարիտն Ջուշանաց, ոչ քաւեն վնաս սուտակն և դահանակն Ծուխ-լաթայ, և ոչ զմրուխտն և տպազիոնն, որ գայ ի Հնդկաց։

Ո՞չ արդեւք գիտացին արիւնահեղքն, թէ որչափ ծանրագին էր արիւնն։ Որ արեան ոգոց խորհրդակից

67 S ի ներկուաձոյ (=ի ներկուածո) 76 S ոչ վայրք անհետեալ 77 S այլ թերեւս և տեղակալքն

ից, թէ յընարեալս անկանիցի՝ մի՛ կարասցեն ապրեցուցանել զնա։ Վա՛յ նոցա, զի չիք ինչ տալ ընդ արեան, բայց եթէ զանձինս դրաւեսցեն արդար դատաստանացն Աստուծոյ, տանջել տանջանաւք ըստ հրամանի հրամանատուին։

Քանի՛ ինչ վրէժս ի միջնէ վրիժուց տայցեն տակոսեաւք՝ չեն բաւական որդիք մարդկան ունել զթիւ և զհամար, բայց միմիայն դիտէ զթիւ և զչափ հատուցմանն՝ որ իւրով մարմնովն առ զչափ արեանն չարչարանաց։ Փորձ է, ասէ, ամենայնիւ.* միոյն միայն դիտէ զկշիռն ուղիղն, որոյ եհան գեղարդն աղբեւր ի կողից նորա. և թերեւս ձեր մահդ և զարիւն կանխաւ պահանջիցէ յառաջ քան զարիւն իւրոյ մեծ սպանմանն։

Շրանի՛ ձեզ, որպիսի՛ դատաւոր ունիք։ Վա՛յ չարչարողացն զձեզ, զի միւչչև ձեր պաղատեալ, գիտակ է ամենայնի որ զինչ կրեաց յանձն իւր։ Ու ի հաստատութիւն ողբոյ ճառիս եկեսցէ Ծղեկիէլ մարգարէ ի վկայութիւն, որ քաղցր քնարաւն ողբայր զարդարութիւնն և ասէր. Արկի, ասէ, զարիւնն զողորկաքար վիմաւ և ոչ հեղի յերկիր, զի մի՛ ծածկիցի ընդ հողով, զի հասցէ տատեալ կացցէ ի հատուցումն վրէժխնդրութեան։** Ու Դաւիթ յաղի և յողորմ ողբն Ծուխաթանու ասէր զաեղւոյն ո[ւ]ր հեղաւ արիւն նորա, թէ Լերինք գեղբուայ մի՛ իջցէ ի վերայ ձեր անձրև և մի՛ ցաւղ։*** Ու դարձեալ ասէ, թէ Ծիշեաց խնդրել զվրէժ արեան նոցա, և ոչ

* Ա.յւ փորձ է ամենայնիւ. եբր. Դ. 15։

** Չի արիւն նորա ի միջի նորա է. ի սալաքարի վերայ երդի զնա եւ ոչ հեղի զնա յերկիր ծածկել զնա հողով. մինչեւ եկեալ սրտմտութիւն իմ ի վրէժխնդրութիւն պահանջել զվրէժս. եզեկ. ԻԴ. 7—8։

*** Լերինք գեղբուայ, մի իջցէ ի ձեզ ցօղ եւ մի եկեսցէ ի վերայ ձեր անձրեւ. երկ. թագ. Ա. 21։

մռռացաւ զաղաղակ անանկաց։* Առաքեալ ասէ, թէ Ներողութիւնք և հալածանք զոր կրեցէք վասն անուան Նորա, պահեսցի յաւրինակ արդար դատաստանին Աստուծոյ։** Ու յԱւրէնս գրեալ է, թէ Պահանջեցից զարիւն ձեր ի ձեռաց մարդկան և անասնոց և թռչնոց։*** Ու վասն արիւնահեղացն այսպէս գրեալ է, թէ Աբք արիւնահեղք և նենգաւորք մի՛ հասարակեսցեն զաւուրս իւրեանց։**** Ու Մովսէս ասէ, թէ Երկիր յորում արիւն արդար հեղցի՝ մի՛ քաւեսցի ի նմանեայն, մինչև հեղցի արիւն այնր, որ եհեղ զարիւնն. և որ հեղուցու, ասէ, զարիւն մարդոյ, ի ձեռն մարդոյ, ասէ, հեղցի արիւն նորա։ Ու թէպէտ արիւնն իրրև զամենայն ինչ ծածկի և լուանայ, այլ Աստուծոյ յայանի է և զբողբ ունի, զի խնդրեսցէ զվրէժս։ Բայց Աստուած մարդասէր դրոշմեաց ի մարգարէն, ասէ, թէ Որպէս անձն հաւր իմ է, նոյնպէս և անձն որդւոյ, և անձն որ մեղիցէ, նոյն և մեռցի. և Արդարութիւն արդարոյն, ասէ, ի վերայ նորին եղիցի։ Նոյնպէս և անաւրէնք, որ կոտորեցին զանմեղսն, ընդունելոց են զվրէժս հատուցմանն։

Կայէն քուրմ պիղծ, որ առաջին շաղախեաց զձեռս իւր յարիւն եղբաւրն, և արբոյց անոյշ երկրին զանձրև անուղայ, եղև երերեալ և տատանեալ ի վերայ երկրի զամենայն աւուրս կենաց իւրոց։ Ու Ախայաբ քուրմ պիղծ, որ եսպան զՆաբովթ յեզրայելացի, հարաւ խառ-

* Ի խնդրել զարիւն նոցա՝ յիշեաց եւ ոչ մոռացաւ տէր զաղաղակ (այլ բիբ. զաղօթս) անանկաց. Սաղմ. թ. 13։

** Զամենայն հալածանս ձեր եւ ի ներողութիւնս. որում դուքն համբերէք. յօրինակ արդար դատաստանին Աստուծոյ. թես. երկ. Ա. 4։

*** Զամենայն արիւն մի ուտիցէք յամենայն բնակութիւնս ձեր, թռչնոց եւ յամենայն անասնոց. ամենայն անձն որ կերիցէ արիւն՝ կոտրեսցի ի ժողովրդենէ իւրմէ. Ղեւտ. է. 26—27։ (?)

**** Աբք արիւնահեղք եւ նենգաւորք մի հասարակեսցեն զաւուրս իւրեանց, Սաղմ. ԾԴ. 24։

նարձակ նետիւն, և լափեցին շունք զարիւն նորա ի ժա-
ռանգութեանն, զոր յափշտակեաց յազգն Եզրայելացւոց։
Քուրմքն նզովեալ սպանին զԶաքարիա և զեղբարս նորա
զորդիս Ովվիդայ քահանայապետի, անիծաւ երկիրն նոցա
և աւերեցաւ քաղաքն։ Ովսակիմ քուրմ պիղծ, որ սպան
զՈւրիա Սեմեանց,* անիծաւ և մեռաւ և քարշեցաւ
զքարշումն իշոյ,** զոր քարշեցին ընկեցին արտաքոյ քան
զերուսաղեմի։ Եւ Հերովդէս քուրմ պիղծ, որ
սպան զԶաքարիա Բարեքեանց, իբրև խնդրէր զորդի
նորա սպանանել ընդ մանկտին որ կոտորեաց ի Բեթղէեմ։
վաղվաղեցին դժոխք, ամիոփեցին զնա բարկութեամբ,
զի մի՛ լիցի արժանի տեսանել զաւծեալն և զՓրկիչն հե-
թանոսաց։ Հանդերձ այլովք բազմաւք զորոց հեղին զա-
րիւն անաւրէնն ժողովուրդն։ Որոց մինչդեռ հին արիւնն
զձեռաւք էր, սկսան ի նոր արիւնն։ Որք զՏէրն սպանին,
զՈվհաննէս գլխատեցին և զՍտեփաննոս քարկոծեցին,
և զՅակովբոս զեղբայրն տեառն սպանին։

Վա՛յ անիծեալ և անաւրէնն քրմացն, կատաղեալ ժո-
ղովրդեանն, որ խանձեալ էին յարիւն արդարոցն։ Այս
է ժառանգութիւն վերաստին, զոր ժառանգեցոյց ժո-
ղովուրդն մարդակեր՝ հեթանոսաց մարդասպանից, և
կամեցան ընդ երկոսին բառնալ բնաւին զաղգն ճշմար-
տից։

ԺԷ. Երանի՛ ձեզ վկայք սպանեալք, զոր արտաքոյ
քաղաքաց և գեւղից կոտորէին ըստ աւրինակի Փրկչին
մերոյ. որպէս գրեալ է առաքեալ, թէ Եւ Յիսուս Քրիս-
տոս, զի սրբեսցէ զժողովուրդն արեամբն իւրով, արտա-
քոյ բանակին չարչարեցաւ. և մեք ելցուք առ նա ար-

* Երեմ. ԻԶ. 20—24. Ուրիա որդի Սամեայ,
** Զթաղումն իշոյ Թաղեսցին, Երեմ. ԻԲ. 19

65 S Եզրայելացւոց

տաքս քան զբանակն։*

Դուք էք քահանայք քաւիչք անձանց արեամբ
մարմնոյ ձերոյ, և մկրտիչք ոգւոց չրով գլխոյ ձերոյ,
և որ չիցեն քահանայք՝ և նոցա իշխանութիւն է լինել
քահանայ անձանց արեամբն և սպանմամբն։ Քանզի
[վ]առն մարմինք նոցա բուրվառ սրբութեան և դաւանու-
թիւնն՝ իբրև զհոտ խնկոց անուշութեան ի հանգիստ ամե-
նազաւրն Աստուծոյ, որ զաւրացոյց զնոսա և առաքի-
նեցան։ Զմահն ձեր մատուցէք Աստուծոյ, և եղեն պա-
տարագք հաճոյ Աստուծոյ ի հոտ անուշից։ Եւ քանզի
պատուական էր արիւնն ձեր և մահն, եղև մեծապա-
տիւ մեծարանք ոսկերաց ձերոց, ըստ այնմ որ ասէ, թէ
Պատուական է առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց։**

Երանի՛ ձեզ վկայք հաւատարիմք, որ թողէք զամե-
նայն ինչ, զի շահեսջիք զմինն միայն։ Ո՛վ իմաստունք
և խորագէտք, որ եղիք զգանձս ձեր յանձինս ձեր, զի
երթիցեն ընդ ձեզ յանկասկած տեղին և մի՛ մնասցեն
աստէն յերկրի և ապականեսցին։

Ճանկալի է աշխարհս և քաղցր փափկութեամբ և
փառաւք, և փութացան հաւատք ձեր անցանել ընդ սա,
զի ժառանգեցուսցեն ձեզ զայլ աշխարհ մեծ և փառա-
ւորեալ քան զսա։ Սիրուն են կեանք և ցանկութիւն
սորա, և ճեպեցաւ սէր ձեր մերկանալ զսոսա ի ձէնջ,
զի զգեցուսցէ ձեզ զնորն նորոգեալ։ Պատիր են զբաւսանք
և փափաղանք ընդ երկար կենաց, ընդհատաւ սէր ձեր
հատանել զնա ի ձէնջ, զի տացէ ընդ այնր զանսպառն,

** Վասն որոյ եւ Յիսուս՝ զի սրբեսցէ իւրով արեամբն զժողո-
վուրդն արտաքոյ դրանն չարչարեցաւ, Արդ եկայք ելցուք առ նա ար-
տաքոյ բանակին. Եբր. ԺԳ. 12—13.
* Պատուական է առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց. Սաղմ.
ՃԺԵ. 15.

11 S առն մարմինք նոցա բուրվառ սրբութեան և
դաւանութիւն

որ առանց տրտմութեան է և ցաւոց։

Այսու երիւք աստիճանաւք ի ներքուստ ի վեր համբարձայք· ըստ այնմ՝ որ ասէ, թէ Այս երեք են որ կան և մնան, հաւատք, յոյս և սէր։* Եւ սոքաւք անցէք ընդ կասկած, կոխեցէք զկէթ, արհամարհեցէք զերկիւղ, հեղնեցէք զամաւթ, քամահեցէք զմահ, և առ ոչինչ համարեցայք զդժոխս։ Եւ ուրախութեամբ յուսովն, զոր եղիք առաջի, հայեցեալ սպասեցէք քաղաքին, որ կայ մնայ յաւիտեան։ Որոյ ձեռագէտ և ճարտարապետ ինքն Աստուած է, և այսուհետև ոչ էք աւտարք և պանդուխտք, այլ քաղաքակիցք սրբոց և ընտանիք Աստուծոյ։

[A 394 B 341v S 119]

ԺԲ. Աբասցուք սկիզբն և կատարումն ճառիս կարգաւ, զի ցայժմ դեռ պիտոյ ևս էր ի նիւթ շինուածոյս։ Ահա աւանիկ քար հատեալ և վէմք դրաշեալ ի ձեռն ճարտարապետի, զի կարգաւ յարմարեսցէ զնոսա ի շինուածին։ Բմեցան երկաթքն ի հատանել, և նոքա ոչ կասեցան ի սիրոյն։ Ջատեալ սուրն ի կոտորել, և նոքա ոչ թիւրեցան ի ճշմարտութենէն։ Ջբան բազուկք կոտորչացն, և նոքա ոչ յողդողդեցան ի հաւատոցն։ Ջաստորչացն ձեռք շինողացն, և նոքա ոչ թողին զյոյսն հանդերձեալ։ Թերևս հաւանակիցք այնր վիմի իցեն՝ որ

* Բայց արդ՝ մնան հաւատք, յոյս եւ սէր, սոքա երեքեան։ Ա Կոր. ԺԳ. 13։

1 S զսկիզբն և զկատարումն B կարգաւ, վեց այժմ զի դեռ պիտոյ ևս եր ի նիւթ շինուածոյս S կարգաւ· զի այժմ դեռ պիտոյ է ի նիւթ շինուածոյս 3 BS ահաւանիկ B քար համեալ BS և վէմ S դրոշմեալ և ձեռն տան ճարտարապետի 6 B կասեցին S սուրն առ ի կոտորել 7 A ոչ թեւրեցան 8 S յողդողդեցան ի ճշմարտութենէն

հատաւն առանց ձեռին և եհար զվեճ պատկերն և մանր մանրեաց։

Եւ որովհետև մարմինք սոցանց սպանելոց էդան երբև զվէմն ի շինուածին, պարտ և պատշաճ է զի և կատնայք սուրբքն՝ սպանեալք վասն Քրիստոսի՝ մացին երբև զվէմն կոփածոյս ի շինուածն· ըստ այնմ՝ զոր առաքեալ ասէ, թէ ի Քրիստոս չիք արու և էգ,* այլ ամենեքեան մի եմք։ Եւ որպէս ի միրաւորութեանն ծառայն և տէրն ընդ մի համար են, նոյնպէս և ի մարտիրոսութեանն կին և այր երկոքեան գլուխ են։

Այս է ապդ թոյլ իցայ, որ պնդեցաւ կամաւք ըստ
B 342 պնդութեան արուացն, զորս պարտ է մատուցանել ի ձառիս ի միջավայր շինուածոյս։ Քանզի ոչ ի սկզբանն մարթ էր դնել և ոչ ի գլուխ շինուածոյն հանել։ Թէպէտ և Եւա կամեցաւ ժպրհութեամբ յափշտակել զպատիւ առնն ի ժամանակի երբև լուաւ թէ Աստուածք լինելոց են, այլ լուաւ անդէն թէ Այր քո տիրեսցէ քեզ։** Եւ առաքեալ ասէ, թէ Գլուխ կնոջ այր է։***

Որ վինչդեռ պինդ բնութիւն արանցն ի տագնապի

* Զիք խոիր . . ոչ արուի եւ ոչ իգի· զի ամենեքեան դուք մի եք ի Քրիստոս Յիսուս։ Գաղատ. Գ. 28։

** Եւ նա տիրեսցէ քեզ։ Ծնն. Գ. 16։

*** Զի այր է գլուխ կնոջ։ Եփես. Ե. 23։

11 S և հար զմեծ պատկերն և մանրեաց 14 B երբև զվեմ S երբև զվեմն A ի շինածին 15 S և սպանեալք 16 S երբև զվեմն A ի շինածին 18 S մի էք S ծառայքն և տէրն մի են 19 S կոփուածոյս 18 S մի էք S ծառայքն և տէրն մի են 19 B ի մարտիրոսութեանն S առ մարտիրոսութեանն 20 B երկուքեան S գլուխք 21 AB այսու ապդ S ըստ պինդ քնութեան արուաց 22 A ի ճառս միջավայրս շինուածոյս B ի ճառս միջավայր շինուածոյս S ի ճառիս ի միջավայրս շինուածոյն 24 S թէպէտ Եւայ B թէպետ և սա A թեպետ և Եւայ 27 A այլ լուաւ անդրեն 28 S որպէս առաքեալ ասէ 29 S արանց

կայր, նոքա թոյլ երկիւղած բնութեամբն առաքինեալ նահատակեցան: Քանզի եղև երկնաւոր սէրն իբրև զխաչացս և ժողովեաց ած կեցաց զթոյլ լուծութիւնն, և հաստատեաց իբրև զապառնդ, որ կարծր և հաստ է քան զվէմն ամենայն, յորում ոչինչ դամ գտանեն ուռնաւորք ամենայն և մրճաւորք:

Տեղացին ի նոսա նեաք նախատանաց, և նոցա ինչ ոչ կարացին ազդել: Մերկացան ի վերայ նոցա սուրք թշնամեաց և ոչ կարացին սպանանել: Զգեցին ի նոսա աէգս ազաեղի խաղմանցն, և նոքա ոչ խոցեցան: Սպառաէգս ազաեղի խաղմանցն, և նոքա ոչ զանգիտեցին:|Գտանեին զնոսա մեղք մարմնոյ, և ոչ կարացին հաւանեցուցանել: Գրգռեաց զնոսա մոգութիւնն ըստ որկորեայ բարոյիցն ի կերակուրս, և ոչ թուլացան: Ընկեցուցին զնոսա դատաւորքն մեծատաստ սպառնալեաւք, և նոքա ոչ դողացին: Զարհուրեցուցին զնոսա իշխանք չարաչլուկ տանջանաւք, և նոքա ոչ խոնարհեցան: Մաշեցին զնոսա խաւար բանդիւ և կապանաւք, և ոչ վհատեցան միտք նոցա: Գաղանացաւ ի վերայ նոցա թագաւորութիւնն չարաշունք հրամանաւ և ոչ կարաց պատրել զղաւրութիւն ոգւոց նոցա: Ոհաս առ նոսա դատաւճիռ մահու, և ոչ կարաց հատանել զդոյն երեսաց նոցա:

30 S երկեւղած A բնութեամբ նախ առաքինեալ S առաքինացեալ 34 S յորում ոչինչ գամագտանեն 36 B տեսացին ի նոսա S և ոչինչ ոչ կարացին ազդել ի՛ նոցա 37 A մերկացան ի վերայ նոցա սուրս թշնամեացն S մերկացին ի վերայ նոցա սուրս թշնամեաց 38 A ի՛ ի նոսա 39 A տեգք B նետք ազաեղի խաղտմանցն S խաղտմանց 41 B մարմնոյ 42 B մոգութիւն ըստ որկորեա 49 S հրամանօք 50 S զղօրութիւնս B էհատ առ նոսա դատաւճիռ մահու

Ո՛վ յաւժարութիւն կամաց, ո՛վ կամակարութիւն ազատութեան, ո՛վ ինչ բուռն քան զքեզ, կամ ո՛վ սաստիկ և մեծազօր իբրև զքեզ: Ո՛վ ինչ որ քեզ յաղթեացէ, կամ ո՛վ հնազանդել և նուաճել զքո մեծ յաղթութիւնդ կարասցէ, բայց եթէ դու քեզէն քեզ յաղթես և անձամբ զանձն պատրեսցես ի պատերազմի քոյոյ հանդուտեանցն: Ու ըստ անձին դիւրին շրջելոյ ի մարտի քոյոյ յաղթութեանն, ըստ կամաց մարդոյն վարելոյ, երբեմն ի պաշտպանութիւն քոյոյ աւգնականութեան զգենուս զէն ընտրանաւ զմի խորհուրդն յառաջադէմ, և երբեմն ի վնաս անձինդ յուսացելոյ մերկանաս կողոպտիս բաղում երկբայ խորհրդովք՝ յետս ընդդէմ հայեցեալով, ըստ աւրինակի կնոջն Ղովտայ, որ առ պատուէրն և ոչ պահեաց, և եղև արձան աղի:

|Ո՛վ մեծասքանչ մարտ, զի կանայք ընդ արս կռուէին և յաղթէին: Ո՛վ նորանշան պատերազմ, զի էգք ընդ արուս մարտնչէին և առաքինանային: Վաստակեցին աշխատեցան արք, և նոքա ոչ թուլացան: Լքան և պարտեցան արուք, և նոքա ոչ թողին զյաղթութիւնն և զանուն յաւիտենական:

Ընկալ ձեզ կոյսք սուրբք, որ եղէք կցորդք չարչարանացն Քրիստոսի և հաղորդք հաւանակիցք մահու

54 A ազատութեանն B և կամ ո՞ A կամ ո՛յ S կամ ո՛վ սաստիկ կամ մեծազօր 55 S ո՛վ է որ քեզ յաղթեցէ 56 B յաղթեցե S և կամ ո՛վ 57 S յաղթութիւնդ կարեցէ, բայց եթէ դու քեզէն յաղթես և անձամբ զանձն պատրաս- 58 S ի պատերազմ ի հանդուտեանցն 59 AB քոյոյ հանդեսցես ի պատերազմ ի հանդուտեանցն A դեւրին B շրջելո 62 S զէն A ընտրանաւն S զի մի՛ խորհուրդն B յառաջայդեմ 63 S յուլացեալ B յուլացելո 64 B երկբա խորհրդովք 65 B հաեցելովք 66 AB յի՛ աղի 67 B ընդ արս մարտնչէին 68 S զի էգք ընդ արս կռուէին 73 S ընկալ ձեզ վկայք սուրբք AS կցորդ 74 AB հաւանակից

սուրբ վեսային, որում կայիք ի խաւսման: Զարչարեցայք
ընդ նմա, պի ընդ նմին և փառաւորեսջիք: Ոչինչ զան-
դիտեցէք ի թշնամեացն, որոց վախճանն կորուստ է և
ձերն կեանք: Զաւրացայք պարզևաւքն, որ տուան ձեզ,
պի ոչ միայն հաւատալով հաւատացէք ի Քրիստոս, այլ
և չարչարանս ևս կրեցէք վասն նորա: Մեռայք քաջա-
լերութեամբ վասն յուսոյ պարզևացդ նորա և սպանայք
ուրախութեամբ վասն սիրոյ երախտեաց նորա: Եւ
թերևս զբանն Երեմիայի երկրորդեցէք հալածչացն, թէ
Ամաչեսցեն նոքա և ոչ մեք:* Եւ արդարև ամաչեցին,
պի պարտաւորութիւն նոցա ձերով յաղթութեամբն քա-
րոզեցաւ յամենայն դարս:

Ո՛վ [երինջք] դասակապեղք, որ սիրեցէք զսպա-
նութիւն սայրասուր սրոյն և մատեայք պատարագ կա-
տարեալ՝ առանց երկմտութեան: Եատուք կաշառ|զարիւն
պարանոցացդ, պի պահեսցի անարատ կուսութիւն ձեր:
Եատուք գբաւական կկեանս մարմնաւորս, պի ապրեցուցէք
կկեանս ոգւոց ձերոց: Սրբեցէք զանդամս ձեր մկրտու-
թեամբ արեան ձերոյ, պի մարմին արեամբ սպիտականայ,
և անարժան լուանալով սևանայ:

Ո՛վ երինջք սուրբք, որ ոչ լծեցայք ի լուծ ամուս-
նութեան, եատուք զպարանոցս ձեր ի վար ահաւոր անդոյ

* Համօթ լեցին հալածիչքն իմ եւ մի ես ամաչեցից երեմ. ԺԷ. 18։

75 S կայք ի խաւսման 76 B պի և ընդ նմին փառաւո-
րեսջիք S պի ընդ նմին փառաւորեսջիք A զանգիտեցէք
S ի թշնամեաց 78 A որ տըւաւ B որ տուաւ 81 B յուսո
S պարգևացն նորա 82 B սիրո S երախտեացն նորա 83
S երկրորդեցէք 84 S ամաչեսցեն 87 ABS ով երջանիկ
դասակապեղք 88 B մատեաք 90 S պի պահեսցի արիւն
կուսութեանդ ձերոյ 93 S արեանն ձերոյ B արեան ձերո
95 S ով երջանիկ A սուրբք 96 AB վիմ ձեր S ի վայր ահաւոր

սպանութեան, պի մի՝ հնազանդեսցին մարմինք ձեր
ի գործ երկրի ցաւոց և մեղաց: Ղոնարհեցուցէք զվիզս
ձեր ընդ լծով սայրասուր սրոյն, պի մի՝ խոնարհեսցին
անդամք ձեր ընդ լծով սպականիչ ցանկութեանն: Ար-
համարհեցէք զանութ արտաքոյ և պահեցայք, պի մի՝
աղտեղիցիք պղծութեամբ պղծոյն ի սենեակս: Ցգեղա-
ցուցէք զարտաքին գեղ ձեր յաչս տեսողացն, պի գե-
ղեցկասցի ներքին գեղն առաջի ամենագիտին:

Դուք էք պատանիք միամիտք տաճարասունք, զոր
վասն փափուկ մտոյն՝ արկին ի վերայ վարմ՝ և կալան որ-
սորդք սպականիչք:

Դուք էք ծիծեռունք ընտանասունք, որ ձուուս-
ղէիք քաղցրաձայն բարբառով ի տաճարին սրբութեան,
և մոխն աւձք խարամանիք և հանին յիւրաքանչիւր բու-
նոց:

Դուք էք ձնձղուկք շինամուտք ձայնակիցք մարդ-
կան, և հասին վարուժնակք սպականի|չք՝ ցրուեցին
յիւրաքանչիւր երամոց:

Դուք էք որթք դիեցիկք, որք պարարէիք ի սուրբ
սեղանոյն կենաց կերակրովն, ել առեւծն և հալածեաց
յիւրաքանչիւր կայենից:

անդւոց 98 BS երկրին S խոնարհեցուցէք զպարանոցս 99
B սայրասուր 100 B ցանկութեանց S ցանկութեանցն 101
B արտաքո BS պի մի՝ աղտեղիցիք աղտեղութեամբ պղծոյն
103 B ձեր դեղ 105 S դուք էիք S զորս 106 B մտո
A մտոյ S արիւն ի վարմ B ի վերա 108 S դուք էիք ծի-
ծառունք անասունք A ծիծեառունք B ընդանասունք
AB ճուռեղիք 109 BS բարբառովք S ի տաճարն 110
AB առձք խորամանիք AS չիմ և 112 S դուք էիք 115
S դուք էիք B որդք դիեցիկք 116 B սեղանոյն S սե-
զանոյն B առիւծ և A առեաւծն չիմ և 117 B յիւրաքան-
չիւր կանոնց A կաենից

Դուք էք որոջք անմեղք, որ ապաճէիք ի խնկարեր մարգան գրոց զարաւաս վարիւրութեան, և անկան գայլք
120 ձեռաւակարք և հանին վարատեցին ի միաբանութենէ խաշանցն:

Երանի՛ ձեզ սպանեալք կենդանիք և աշխատեալք հանգուցեալք, անկեալք կանգնեալք և հալածեալք դադարեալք: Ձեռաք նորոգեցաւ Ելա մայրն ձեր, եկեալ
125 մեռեալն որ մեռաւ զառնաշունչ աւձին բարբառով:

Բազում կանայք առաքինացան ի մարմնաւոր պատերազմունս, այլ ոչինչ գոյգ են ձեզ, որ առէք գյաղթութիւն ի հոգևոր պատերազմին: Անայել ընդ գլուխն Սիսարայ անաւրինի վարեաց ցից և սպան զնա: Ծուղիթ
130 սուրբ՝ գգլուխն Հոլոփառնեայ ամբարշտի եհատ սրով: Միւս կին առաքինի գգլուխն Աբիմելեքեայ սպանողի ձախջախեաց երկանաբեկ, որով և սպան: Իսթեր արդար՝ գգլուխն Ամանայ նախանձոտի բևեռեաց ի փայտի և սպան:

135 Ոտքա էին սպարապետք և զաւրագլուխք, հազարաւորք և բեւրաւորք, պատերազմողք պատնեշէնք սաստարտեալք, հմուտք պատերազմաց, հնարագէտք մարտից, կոտովիք ազեղնաւորք, խանձք արեան մարդկան, մարդակերք, արիւնարբուք, քաղաքաւերք, բերդատա-

118 S գուք էիք AB որոջք B ապաճեցայք և խնդ ասէր 119 S մարդս B զարաւտ 123 S անկեալ A կանխնեալք BS մի՛ և (հալածեալք) S հալածեալ 124 S թէ ձեօք AB Եւայ S եկայ մեռեալն որ մեռաւն 125 AB զառնաշունչ անձին S բարբառովն 127 S այլ ոչինչ գնուդեն S գյաղթութիւնն 128 S պատերազմէն A Անաել S Յայէլ 129 AB և եսպան 130 S պատերազմի՛ն զնա 130 S գգլուխ Հոլոմիւէի ամբարշտի AB ամպարշտի 131 A Աբիմելեքայ B Աբեմելեքեայ S Արիմեղեքեայ 132 S և եսպան 132—133 AB մի՛ Ձախջախեաց—նախանձոտի 133 S բևեռեաց և խաչի 135 S Ոտքա են 136 BS բեւրաւորք S մի՛ պատերազմողք

140 պալք, գերիչք, աւերիչք, անմարդիկք, որ բաղում աշխարհ յաղարա վարեցին, բարձրանձունք հասակաղեղք,
A 395v երկայնաբարձք պատնեաւորք, սկայազունք| զաւրաւորք, և անկեալ կորճանեցան ի կանանց:

Ո՞ւր էին արդեք գունդք վահանաւորք, և վարգաւորք, միջաւորք, աշտենաւորք, որ հանապազ առաջի ընթանային և սպաս ունէին: Ո՞ւր էին արդեւք գունդք հեծելոց վառելոց և սպառազէնք նահատակաց, որ միշտ վերջապահք թիկնակալք էին նոցա ի թշնամեաց: Ո՞ւր էին արդեւք նիզակաւորք և կապարճաւորք, որ ի ժամ իւրեանց և պատերազմին զէն և զզարդ վաղվաղակի առնոսա հասուցանէին, զի ոչ դիպեցան առ նոսա յաւուրն չարի և կորստեան և եղեն աւդնականք ի չարաշունչ ժամուն ասիսաւն, ի ժամանակի իրրև վաստաբեալ կորճանեցան ընդ ոտիւք կանանց: Զի ոչ զաւրութեամբ ամենակալին Աստուծոյ պաբծէին, այլ հպարտացեալ մի՛բեանց անձանց զաւրութիւնն: Եւ կատարեցաւ ի վերայ նոցա բանն Երեմիա մարգարէի, թէ Մի պարծեսցի մեծն ի մեծութիւն և մի՛ հզաւրն ի զաւրութիւն, այլ որ պարծին յայն պարծեսցին առ իմանալ և ճանաչել թէ, Ես եմ Տէր Աստուած: *

* Մի պարծեսցի մեծն ի մեծութիւն իւր, այլ յայն պարծիցի՛ որ պարծիցի [այլ օրին. այլ յայն պարծեսցի որ պարծիցին] իմանալ եւ ճանաչել զիս, թէ ես եմ Տէր Աստուած, Երեմ. թ, 23—24:

140 S անմարդիկ, որ զբազում աշխարհս 142 AB երկայնաբարձք պատուաւորք, սկայազունք B սկատազունք 144 AB մի՛ արդեաք մի՛ և վագրաւորք S աշաէաւորք 146 A ո՞ւր են AB արդեաք S հեծելոցն և վարելոցն 147 S որ միշտ վերջնապահքն սիպակալք 148 A ո՞ւր են AB արդեաք S Ո՞ւր արդեք էին նիզակակիցքն և կապարճակիրքն 150 S զէնն և զզարդն 151 S մի՛ զի ոչ դիպեցան առ նոսա 152 S որ եղեն անաւդնականք ի չարաշունչ օրհասին 154 S զի ոչ զաւրութեամբ յամենակարողն Աստուած 155 S զօրու թիւն 156 B ի վերա նոցա բան S Երեմիայի 157 B մարգարեին S ի մեծութիւն իւր 158 S ի զօրու թիւն իւր, այլ որ պարծելոցն է յայն պարծեսցի

B 343v ԺԹ։ | Յաղթեցին կանայք երբէք երբէք և մատնեցան ի պարտուԹիւն արք որպէս և ցուցաք: ԹէպէՀ և մեծ է յաղԹուԹիւն առաքինի կանանցն առաջնոյ, այլ զի՞նչ զոյգ է, ընդ առաքինուԹիւն վերջնոցս, որք յաղԹեցին անՀնարին պատերազմաց: Զի նոքա ի կեանս իւրեանց նահատակեցան, և սոքա ի մահս: Նոքա ապաՀովականք անեալք ի մէջ ընտիր արանց, և սոքա կոյսք ցածուածք, սենեկամուտք, զրոս և անօխին անգամ արանց՝ իբրև զվայրենի գազանաց՝ զարհուրեցուցանէր: Եւ դառն ցասումն դատաւորացն զսիրտս անմեղացն բեկանէր:

Ուր մեծատատ սպառնալիք անպարշաւեն էին, և անարգանք և բամբասանք ի պիղծ բերանոցն ելանէին, և պատիրք հրապոյրք յամենայն կողմանց յամձախէին: Որոց հարքն չետս կացեալ էին և ապգատոհմին ի վետս մտեալ ի գայԹագղուԹիւն յաւժարեցուցանէին: Ուր տագնապ մահուն էր և շողիւն սուսերացն: Գանք սոխ պէին, տանջանք յորդէին, նեղուԹիւնք բազմանային, չարչարանքն լկէին և մահն զոՀիան ի մարմնոցն կորզէր:

Եւ յայն ամենայն ձգտունս գաւրաւորք և պնդակամք գտան զաւրուԹեամբ Տեառն, որ զաւրացոյցն զնոսա: Առ որ գայս սրտիցն Համբարձեալ էին և ձըղմարիտ սիրով նորա քաջալերեալ կային ի պատերազմին: Ուր ոչ ազգականք և ոչ Թիկունք, ոչ խրախոյսք,

1 BS մի երբեք S և մատնեցան արք ի պարտուԹիւն 3 B առաջնոցն 4 S այլ զի՞նչ զուգուԹիւն է ընդ առաքինի վերջնոցս BS որ 6 A ազնըւականք 7 B ընդիր 8 B անկամ 10 S ցասմամբն 12 B ի պիղծ 13 S և պատիւք և հրապոյրք 14 AB և ապատատոհմ ի վետս մտեալ 15 BS յիմ ի (գայԹագղուԹիւն) 17 AB տանջանք յորդոքեին 18 S ի մարմնոցն կիզէր 19 S Եւ յամենայն յիմ յայն B պնդատակամք 20 AB գաւրացոյց 21 S սրտից B Համբարձեալ եր 22 S սիրովն 23 AB և ոչ խրախոյսք

և ոչ քաջալերուԹիւնք, ոչ սիրտք և ոչ միԹիարուԹիւնք: Ո՛չ որ ընդ բարիան խնդար, և ոչ որ ընդ առաքինուԹիւնան ցնծայր: Ոչ որ ի մարտ յորդորէր, և ոչ որ ի ՀամբերուԹիւն յաւժարեցուցանէր: Ո՛չ Հայել ընդ ոք և գաւրանալ, և ոչ տեսանել և սրտապնդել յայնպիսի յաՀատոր տեղւոջ, յայնպիսի չարաչուք գրան [և] ուրախուԹեամբ սրտի յաւժարել խիզախել և ասել Համարձակաբան.

A 396 Տէր է մեր աւգնական, և մի՛ երկիցուք, զի՞ արասցէ մեզ մարդ: Քրիստոս է մեր գաւրավիգն, և մեք տեսցուք ի Թշնամիս մեր: Բարի է յուսալ ի Տէր քան յուսալ ի մարդիկ: Ամենայն ազինք պաշարեցին զմեզ և անուամբ Տեառն սատակեսցուք զնոսա: Շրջեցան զմեզ իբրև զմեղուս, և անուամբ Տեառն շիջուսցուք զնոսա իբրև զՀուր խոտոյ:* Քանզի սիրելի և խաղաղարար է անուն քո, Քիստոս, մանաւանդ յայսպիսումն յաՀագին վայրի: Այլ Թէպէտ գնասցուք ի մէջ երկրի՝ ոչ երկիցուք, զի դու ուղեկից ընդ մեզ ես և ոչ Թողուս զերկիւղածս

* Տէր է իմ օգնական եւ ես ոչ երկեայց, զի արասցէ ինձ մարդ, Տէր է իմ օգնական. եւ ես տեսից ի թշնամիս իմ, Բարի է յուսալ ի Տէր քան յուսալ ի մարդիկ. բարի է յուսալ ի Տէր քան յուսալ ի մարդիկ. Ամենայն ազինք շրջեցան զինեն. եւ անուամբ Տեառն յաղթեցի նոցա, Շրջեցան զինեն, պաշարեցին գիս ի միւսին, եւ անուամբ Տեառն վանեցի զնոսա, Շրջեցան զինեն որպէս մեղուք, վառեցան բարբառեցան որպէս փուշք ի հուր, եւ անուամբ Տեառն մերժեցի զնոսա. Սաղմ. ճԺէ. 6—12.

25 AB ընդ առաքինուԹիւնն 27 A ոչ հանել 28 S յիմ ոչ A որապնդել 29 S նոր պարբերութիւն է սկսում. «Ճայնպիսի չարաչուք գրան ուրախուԹեամբ սրտիցն տոչէին համարձակաբան. Տէր է նա» 32 AB յիմ է յիմ և 33 AB մեր կաքան, Թէ Տէր է նէն. 36 AB զմեռաք 37 AB շրջցուք 38 B խոտս զաւրուԹիւն 39 AB անուն քո Քրիստոս 40 B մանաւանդ յայնպիսումն S մանաւանդ և յայնպիսումն վայրի յիմ յահագին 41 S և ոչ 41 ABS ուղղեկից S զի դու ուղղեկից ես մեր

քո և զապաւինեալս:

Եւ այժմ Տէր պահեա զմեզ ի բանակէ պղծոյ և ի ձեռաց շանց արիւնաբղխաց, որ շուրջ պատեալ պաշարեալ են զմեզ: Տո՛ւր ի բերանս մեր|զանէծս արդիւնաբար, զի ցայժմ աւերհնութեանց սովոր էին լեզուք մեր: Տեղասցին շրթունք մեր ի նոսա իբրև զնետս զանէծս, փոխանակ զի ոչ իմացան առնել զքաղցրութիւն և սիրեցին զանէծս և ոչ կամեցան զաւրհնութիւն:

Քաւեա Տէր զթագաւորն Աբեղիոյ և տուր նմա զձշմարիտ գիտութիւն քո: Կատարեսցէ իբրև զքորէշ զկամս քո: Կացո Տէր քորէշ ի տեղի քոլիշի և հատո բարկութիւն և չարութիւն մոլորեցուցչացն եւթնապատիկ ի ծոցս նոցա՝ զնախաստինան զոր նախատեցին զքեզ Տէր: Հանեայ սատուգութիւն քո ընդ ունդունս նոցա բորբոքեալ բոցով զաւետեան շարաւ ձարպոյն, զոր ի պատճառս հրոյն ուտեն և շուայտին: Տեղասցին ի վերայ նոցա ամպք հուր և ծծումբ, զի ապտակեցին զերկիր և պըղծեցին զարարածս: Կործանեա զբանակն աւազակի, որ պաշարեալ պահէ զմեզ: Երևեցո ծառայից քոց զսուրբ բանակս քոյոյ մեծութեանդ, զի յերևել խաղաղարարին բարձցի չարաշուք սեպիլ չարասեսին. զի բանակք հրեշ-

42 B զապաւինեալքս 43 AS յիմ և (այժմ) S յիմ և (ի ձեռաց) 44 A և արիւնաբբաց B պատել պաշարեն 45 AB զմեզաք 49 AB յիմ և սիրեցին զանէծս S զօրհնութիւնս 50 S զթագն Աբեղեից A նմայ S նմա իմանալ 52 AS կեցո տէր B ի տեղն քորեշի [S քորէշի] A հատոյ 53 AB եաւթնապատիկ 54 S ի ծոց S զնախատինս S ի քեզ տէր 55 S սատուգութիւնդ քո B ըընդունս A ունդունս S ըընդունս B բորբոքել 56 S ի պատճառ 57 B ի վերա S յիմ նոցա 58 S ամաք 59 A կործանեայ 60 B պաշրչաքեալ S և երևեցո AB երևեցոյ B ծառաից 61 BS բանակ A քոոյ B քոո S քոյոյ 62 B հրշտակաց յիմ քոց

տակոյ քոց շուրջ են զերկիւղածովք քոյովք և պահեն զնոսա: Առաքեա ի մեզ զհրեշտակ զաւրացուցիչ յանհնարինն մարտ պատերազմիս, որպէս առաքեցեր ի Թիկունս Յուդայ Մակաբէի հրեշտակ հեծեալ ի ձի սպիտակ և զարդարեալ ի զարդ ոսկի, զի տեսցէ բանակ ամբարտաւանիցն և տագնապեսցի, և անկեալ կործանեսցին իբրև զգունդն Յուդայի մատնչին, որ տեսին զփառս քո և յետս յետս չոգան և զարկան զգեանսի:

Լուր մեզ Տէր ի ժամանակի նեղութեանս, և զաւրացո մեծապաւ զաւրութեամբդ զիոյլ և զոյժ ազգն Եւայի: Սատակեսցին աներևոյթ սրովդ որպէս սատակեցան թշնամիք քո ի հասանել Դիբովրայ ի պատերազմին: Որպէս նայն անէծ և կատարեցաւ արդեամբք՝ ատացուք և մեք, թէ անէծ զնոսա և նզովեա: Եւ ելցեն անդիմիւք ի ժառանգութենէ քումմէ յերկնից: Տունք նոցա վայրս և ապականեալ անդրանկաց նոցա իբրև Ախաբայն Աբիրամայ, և կանգնեսցին զդրունսն գուժիւ և աշ|նարանաւք [կրատերոյն] իբրև զորդին Ամրեայ Սոքոբաս: Մերկասցի սուր սուսերի քո իբրև զփայլակն և պատառեսցէ զառապատ սրտից նոցա, և ելցէ ձարպն

63 A շուրջ և BS յիմ են AB քոովք S քովք A և պահեն B և պահեա S և պահեա 64 B առաքեա մեզ հրշտակ S Առաքեա հրեշտակ յիմ ի մեզ 66 A Յուգա Մակաբ S Յուդայի Մակաբէի A և հրեշտակ B և հրշեատակ 67 S յիմ զի S ամբարտաւանին յիմ և տագնապեսցի 68 S կործանեսին որպէս գունդն 69 B Յուգա մատնչի S Յուդայի մատնչի 71 A և զաւրացոյ 72 S զօրութեամբդ քո 73 AB սրով 74 S ի պատերազմ 75 S սրպեամբք: Առացուք AB 76 A և նզովեայ 77 A ի ժառանգութենէ 78 S վայրք 79 B Ախաբաւս Աբիբամու AS Աբիրամու A կանկնեսցեն B կանկնեսցես 80 AB կորելոյն S կորելոյն A Ամբեայ B Ամբեա S Ամբեայ AB Սոքաբեայ S Սոքոբաւ

յուռուցեալ և ի անտգեալ ընդերայն, որ ուտէին զընտիրս պարարտացս: Հերձցին պղծալից որովայնք նոցա
85 աներևոյթ գեղարդեամբն Փենեհէսի, որ խոցեաց զպոռնիկա՝ նոցա նմանիս: Ցլգեն ցուրտ դիակունք ի ձեռաց զուարթնոց քոց իրրև պրպուտ՝ բեւրան Սենեքերիմայ,
B 344v որ կոտորեաց Հրեշտակն: Արբեցո գ|նեաս քո յարենէ նոցա, և կերիցէ սուր քո ի մարմնոյ բարձրաբերձ հա-
90 սակացն: Ա՛ծ ի վերայ նոցա չարիս և սատակեսցին յայտոց պղծոց: Սպառեա զնոսա յԱրևելից՝ ապդնապառ մահուամ ի ձեռն ձշմարտից քոց, որպէս սպառեցեր զյամառոտան Եգիպտացւոց ի ձեռն Մովսէսի և Ահարոնէ: Անկցին դիակունք նոցա կերակուր թռչնոց
95 երկնից և գազանաց վայրի, և մի՛ ոք գոցի որ ժողովեսցէ: Կորո զնոսա յերկրէն կենդանեաց և մի՛ գոցի յիշատակ, զի ճանիցեն թէ դու ես Աստուած, Տէր երկնի և երկրի և ամենայն բնակչաց նոցա:

Արա շինուածիւն աշխարհիս յիս մեր և ա՛ծ զնաղուածիւն ի վերայ այսր կողմանն, առ ի գառնալ մեր
100 առ քեզ: Հաշտեա՛ Տէր արեամբ ճառագիցն քոց, և թող միացուածս աւերեալ ժողովրդեանս: Ողիցի քեզ Տէր ի հաճոյութիւն պատարագել աղախնացն քոց, և

83 B և ի անտգել 84 AB պարարաց 85 A Փենեհեսի B Փենեհեզի S Փենեհէսի 86 S եղիցին ցուրտ 87 A զբ արթնոց BS բեւրան 88 B հրշտակն A արքեցոյ 89 S յիմ քո B և մարմնո S և մարմնոց 90 B և վերա AB գչարիս B սատակեսցեն 91 A սպառեայ S տապնապեա՛ մահու 93 AB գյամառոտան 94 S կուր թռչնոց 95 S յիմ և գազանաց վայրի B յիմ վայրի S գոցի 97 B տէր սատուած S և ճանիցեն թէ Աստուած սիրէ երկիր և ամենայն բնակչաց նորա 99 B շինուածիւ 100 S ե վերայ կողմանցս ի գառնալ 101 A ճառագիցն S ճառագից 102 A աւարեալ ժողովրդեանս S ժողովրդեան քում 103 S յիմ և B ապաղաչանց

պարտս զսրբութիւն ի ժողովուրդս քո: Գիա՛ Տէր ի
105 մահն զոր մեռան վասն քո, և նորոգեա զաւրհնութիւնս քո յեկեղեցիս: Ազաչեմք Տէր Աստուած խնայեա և շինեա զաւերակսն և կանգնեա զկործանուածն տաճարին, ուղղեա զսենեան տապալեալս: Ա՛ծ զքահանայսն հալածեալս և ժողովեա զուխան ցրուեալ: Ընկալ զմարմինս ճառագից քոց սրբութեամբ և զհոգիս մեր պար-
110 կեշտութեամբ և պատուով:

Քեզ Տէր յանձն առնեմք զկեանս մեր, որ քո մահուն յայտնեալ նմանեցան: Եւ քեզ մատուցանեմք զմահս մեր, որ քո յարութեամբդ ծածկեցան: Քեզ պատարա-
115 գեմք զանդամս մեր, որ քեւ քաւեցան յանիծից: Ի ձեռս քո դնեմք զհոգիս մեր, որ քեւ ազատեցան ի մեզաց: Ո՛չ զի առցուք զպարգևն քո ժամբք գալ առ քեզ, այլ զի առցուք զերեսս քո ազաչեմք գտանել:

Ընդունեցուցանեմք զմահս մեր քոմ մահուն, և
120 զչարչարանս մեր չարչարանացն քոց, և զարիւն մեր արեանդ, որ բղխեաց ի կողիդ: Ուսար և կամեցար հեաթանդ, որ բղխեաց ի կողիդ: Ուսար և կամեցար հեղուլ զարիւնս մեր առն անաւրէն՝ աւգտակար է մեզ:

104 A գարձոյ A ի ժողովուրդ քո S ի ժողովուրդն քո 105 S մեռան առաքքն A նորոգեայ B զաւրհնութիւն S և նորոգեա զօրութիւնն յեկեղեցիս, ազաչեմք: Տէր խնայեա 107 A շինեայ A կանգնեայ 108 A ուղղեայ S և ա՛ծ 109 A ժողովեայ B Եւ ժողովեա՛ զուխան ցրուեալ, ա՛ծ զքահանայսն հալածեալս S և զքահանայսն հալածականս և զուխան ցրուեալ 110 BS զոգիս 112 S որ քո մահուն յայտնեցան: 114 AB յարութեամբն ծագեցան S քեւ պատարագեմք 115 B յիմ քեւ 116 B կոգիս S յիմ ի ձեռս քո—ի մեզաց 117 S պարգևս յիմ քո 120 B չարչարանացն քո, և զարիւն մեր արեանն, որ բղխեաց ի կողեդ S և զարիւնս մեր արեանն, որ բղխեաց ի կողիդ 122 AB զարիւն AB որ աւգտակար ե մեզ S յիմ որ S յօգտակար մեզ

Եթէ ոկոզս խոցիցէ՝ քում կողիդ, որ խոցեցաւ դե-
զարդեամբն, նմանեմք: Քանզի կող եմք մեք Ադամայ
125 առաջնոյ, որ ած զնա ի մեզս և ի ցաւս: Առեր դու
Տէր վէր ի կողոյդ, եղ այդի ջուր և արիւն, և լուացին
A 397 զնա, որ սեւացեալն էր ի մեզս: Եթէ զպար|անոցս
մեր ապականեսցէ սուրն՝ Յովհաննու կարապետին քում
նմանեմք: Եւ եթէ քարամբք քարկոծեսցին մարմինք
130 մեր՝ Ստեփանոսի առաջին վկային քում նմանեմք:
Եւ եթէ գլխիվայր կախեսցուք զփայտէ՝ Պետրոսի գլխոյ
աշակերտացն քոյ նմանեմք: Եւ եթէ սղոկեսցին ի դանս
մկանունք մեր՝ Պաւղոսի ընտրելոյ առաքելոյն քում
B 345 նմանեմք:|Եւ եթէ գազանս յարձակեսցեն ի մեզ յա-
135 ռակումն՝ իբրև զթեկղ ճշմարիտ աղախին քո ապրես-
ցուք: Եւ ասացուք ուրախութեամբ սրտիւ ամենեքեան,
թէ Յաղթեցաք աշխարհի. Թէպէտ և դու միայն ես
յաղթող, որպէս ասացեր, թէ Ես յաղթեցի աշխար-
հի:* Բարւոք փախչիմք ի վնասակից բնակութենէս, զի
140 յամենայն կողմանց դարանամուտս մտեալ սպասեն կո-
րուսանել, որ լի է գայթագղութեամբ և պատիր մեքե-
նայիւք ընչից և ցանկութեանց. ըստ այնմ որ առա-

* Քաջալերեցարուք զի ես յաղթեցի աշխարհի, Յովհ. ԺԶ. 33։

123 S խոցեսցէ քում կողին A քում կողմանդ S դեղար-
դեամբ 125 A յիմ դու 126 B վերս ի կողդ 126 B եւ
այսմ S եւ անաւ 127 A սեաւացեալն եր S ո՛ւացաւն ի
մեզս 128 A Յովհաննու 129 B քարամբ 130 S Ստեփան-
նոսի 131 S գլխոյն B գլխո 133 A ընտրելւոյ B ընդրե-
լոյ S յիմ ընտրելոյ 134 S գազանս առաքեսցեն ի մեզ 135
S զճշմարիտ աղախինն 136 AB յիմ և S սրտիւք A ամե-
նեքեան 137 S թէպէտ և դու միայն իցես յաղթող ի պատե-
րազմի յիմ որպէս ասացեր—աշխարհի 139 S բարիոք վախ-
չիմք ի վնասակից բարկութենէս 140 S դարանամուտք 141
S որ լի գայթակղութեամբքս է A մենքենայիւք B մեքե-
նայիւք S մեքենայիւքս ընչիւք և ցանկութեամբք 142 BS զոր

քեալ ասէ, թէ Ո՛վ ապրեցուսցէ զմեզ յաշխարհէ
ասի չարէ, այլ Հնոցիքն Աստուածոյ որ գաւրացան
145 ի մեզ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի:* Ո՛չ եթէ արարածք
Աստուածոյ չար ինչ են բնութեամբ, այլ կամք ազատու-
թեանն փոփոխեին ի պէսպէս չարութիւնս: Զոհս, ասէ,
Աստուած զամենայն զոր արար, և ահա բարի են յոյժ:**
Ոչ վասն չարութեան ինչ արարածոցն փութամք ելանել
150 յաշխարհէ, այլ վասն շանցն կատաղեաց, որ ծարաւի
են արեան անձանց մերոց: Սիրեմք զկեանս զոր արար
Աստուած յաշխարհի, թէպէտ և ժամանակեան են և
վախճանելոց:

Եւ արդ զի՞նչ ոչ նեղեցին զմեզ նեղիչք վասն քո,
155 և հասուցին մինչև ի չարչարանս քո: Ձեր պաշտպան,
ձեր պաշտպան, Յիսուս, աւծեալդ Աստուծոյ: Փութա
առ մեզ, փութա՛ առ մեզ, կենարար, որ կեցուցեր զՇուա
և զծնունդս նորա: Աւգնեա մեզ, աւգնեա մեզ, Փրկիչ,
որ փրկեցեր զազգս մարդկան՝ ի տագնապ ժամանակիս,
160 զի համբերեսցուք չարաշուք մահուըն, և ի քոյդ հան-
գիցուք, և յարիցուք լիցուք արժանի զքեզ տեսանել:

ի. Եւ զայս ամենայն նեղութիւնս զոր կրեցին
վկայքն, և զայս ամենայն չարաչար տանջանս զոր տան-

* Ո՛վ ապրեցուսցէ զիս ի մարմնոյ աստի մահու, այլ Հնոցիքն Աստուածոյ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ, Հռոմ. է. 24։
** Եւ եհաս Աստուած զամենայն զոր արար, եւ ահա բարի են յոյժ, Ծննդ. Ա. 31։

143 S յիմ թէ 144 B որ գաւրացաւ ի մեզ S որ զօրացոյց
զմեզ 146 S այլ հաստատութեանն յիմ կամք 147 AB յիմ
ասէ 149 AB յիմ ինչ 150 S այլ վասն շնախատացեցան
151 S յիմ արեան AB արեամբ S սիրեն զկեանս յիմ զոր
արար—յաշխարհի 152 B թեպէտ և ժամանակեա և 154
S յիմ ոչ 155 S մինչ AB միանգամ միայն լեր պաշտպան 156
S օճեալ A մի անգամ միայն փութա առ մեզ B փութա՛ առ
մեզ փութա՛ կենարար 158 A աւգնեայ B աւգնեա մեզ
աւգնեա փրկիչ 159 S ժամանակին 161 AB տեսանել զքեզ

Ջեցան ի զաւրաւոր արանց և ի սաստիկ իշխանաց, զհեղ-
ձամղձուկն ի բանդս և ի դուբս լինել, զհաշումն և
5 զմաշումն ի շղթայիցն ծանրութեան, զքաղցն և զծարաւ,
զցուրան և զտաւթ, զվիշտն և զտառապանսն՝ հանդիսա
և ուրախութիւն համարէին: Եւ մեծաձայն բարբառով
առաջի ամենեցուն քարոզէին զհաւատսն, թէ Միայն
աէր է մեր Քիստոս, և վասն նորա սիրոյն կրեմք զայս-
10 պիսի չարչարանս, զի փառաւորեսցի անուն նորա սպան-
մամբս մերով, և ի մահու և ի կեանս մեր. զի մեր կեանք
Քրիստոս է, որ վասն մեր խաչեցաւն և մեք վասն նորա
փութամք մեռանել:

Բայնժամ սիրտքն և անաւրէնքն, որ կային շուրջ
15 զնոքաւք իբրև զդեւս ապականիչս սկսան անդորրմ չար-
A 397v չարանաւք|ազգի ազգի մահուք սանջել զկանայսն երա-
նելիս: Զկիստոյն զբազուկն ուսովք չափ քարշէին, զկի-
սոց զկողն խոցէին, կիսոց զորովայնսն հարկանէին
և թաւթ ի մանկունսն հանէին զուռներն: Զկնան քա-
Б 345v րամբք ծեծէին, կիսոցն զաչսն փորէին, զկիսոցն զունչս
և զականջսն և զշրթունսն հատանէին և անդէն ի բե-
րանն բռնաբար առաքնաթափ հարուածովք ամանայէին:

Եւ այսպիսի չարալուկ չարչարանաւք բառնային
զկեանս երանելեացն յերկրէ: Զկիստոյն որոց կին որդիք

4 S ի դուբս և ի բանդս լինել և 5 AB յիմ ի (շղ-
թայիցն) B զքաղց S զծարաւն 6 B զցուրա S զաօթն
A զվիշտն B զվիշտս B զտառապանս հանդիսա 7 S բար-
քաւովք B բարբառաւք 8 AB զհաւատս 9 S Քիստոս
Քրիստոս որ վասն 10 AB սպանմամբք 12 S յիմ վասն մեր
AB խաչեցաւ 13 A մեռանել 16 AB ազգի ազգի մահուք
պատկել 17 S զբազուկս B կիսոց զկողն S զկիսոցն զկողն
18 S զկիսոցն զորովայնս 19 S գուռներն S զկէնն B զկեսս
20 S զկիսոցն զաչսն B կիսոց զաչսն B կիսոց զունչսն 21
S զականջս և զշրթունս S ի բերան 23 S և այսպիսի չա-
րաշուք 24 S զկեանս առաքինեացն S յիմ Զկիսոցն որոց—
ամուսնութենէ

25 ի սուրբ ամուսնութենէ, և քանզի նոքա ի ձշմարիտ
հաւատսն Քնային, առ չարութեան դառնշունչ բարկու-
թեանն՝ անդէն առաջի աչաց մարցն կոտրէին, և զա-
բիւն մանկտուցն արկանէին ի բերանս մարցն: Եւ զկէսսն
սղոցաւք սղոցէին ընդ մէջս և կտրէին, և ընկենուին
30 աստի և անտի ձանապարհաց և զաւրքն ամենայն ընդ մէջն
անցանէին: Քանզի կախարդութեամբ զրպարտէին զնոսա
մոգքն պղծալիցք, քանզի ոչ առին յանձն հնազանդել
շարաւալից ցանկութեան ժանտիցն: Նման է զրպար-
տութիւն նոցա Շուշանայ զրպարտութեանն, զոր առեա
35 զնոսա Տէր ըստ պատուականացն զրպարտացն Շուշա-
նայ: Նման է կտրել անզամոյն առաքինեացն զոր ընկե-
ցին աստի անտի զձանապարհսն Ղևեայ, զոր
կարեցին ընկեցին ի սահմանսն Ասորեստէի: Ա՛ռ ի նո-
ցանէ Տէր վրէժս յաւուրն բարկութեան, որպէս առեր
40 վրէժ ի Գաբաայ Բենիամինի սրով և արեամբ: Մի գա-
նիցի նոցա որ մտանիցէ և ելանիցէ, այլ ամենեքեան
առհասարակ անկցին սրով սաստիկ սատակութեանն:

ԽՔ. Ո՛վ անհնարին բեկումն Արևելից, ո՞վ ոք իցէ որ
բժշկիցէ, կամ ո՞վ այն որ դիցէ դեղ և պատիցէ, բայց

26 B հաւատս S հաւատսն անանէին առ չարութեանն 27
B և զարիւնս նոցա S և զարիւն մանկտացն 28 S ընդ
B զբերանս մարցն B զկեսս S զկիսոց 29 B յիմ սղոցաւք
S սղոցէին զմէջն 30 AB աստի անդի B ճանապարհս S ընդ
մէջ 32 B հնազանդել 33 S ցանկութեանց B ժանդիցն
34 A գաւեայ 35 AB զրպարտացն Շուշանայ S զրպար-
տութեանն Շուշանայ 36 AB կտրեալ S անգամոց 37
B աստի անդ ի ճանապարհսն հաբճին Ղեւեա 38 BS ի սահ-
մանս AB Իղի 39 AB վրէժ յաւուր 40 S վրէժս AB ի Գա-
բաայ Բենիամինի 41 A յոր մտանիցեն և ելանիցեն B զբ
մտանիցե և ելանիցե S որ ելանիցէ և մտանիցէ AB ամե-
նեքեան 42 AB սատակ բարկութեամբ

եթէ աչ Արարչին, որ վերսին նորոգեսցէ զքեզ: Միւսանգամ առցուք սուգ յանձինս և սգասցուք ի վերայ
5 դառն անառաքինութեան որ պատահեաց ի զարուս մեր, և ի վերայ անհնարին ամբարշտութեանն որ գործեցաւ յաշխարհիս: Ինչ՞ արդեւք թէ սրբեսցէ և լուանայցէ: Քրհեղէն պիտոյ է, որ լուանայցէ զերկիր, և
10 ահա ուխան սուրբ և աղերն յայտնի՝ ոչ սան թոյլ լուանալ: Ինչ՞ լջուսցէ, Տէր հուր վասն մեր, որ ոչն երդուաւ, և սրբեսցէ այրմամբ զգործելիսն անառաքինութեանն:

Չի ընդերկարեաց անառաքինութիւնն, վասն այնորիկ և երկարեաց խրատն: Չի յաճախեաց անբարբառութիւնն, բարմացան ամք թշնամեացն: Չի չիք
15 սէր ի ժամանակիս՝ վասն այնորիկ չեղև մահ սպանողին: Չի հաստատուն է, նախանձ յաւուրս մեր, վասն այնորիկ առողջ է մարմին հալածչին: Մեք ի ցաւսն մերզաց մնաշիմք, և նա ի փափկութեան ամբարտաւանու-
A 398 թեանն պարարի: Չի ոչ յարեաք|մեք ի հիւանդութենէ անառաքինութեանն, վասն այնորիկ ոչ անկաւ ախտ չերմանն: Չի ոչ տուաք դանձինս մեր յատաշխարհութիւն,

3 S մեւս անգամ B միւսանգամ 4 AB և զդացցուք ի վերբա 5 S որ պաշտեցաւ 6 A ամպարշտութեանն B ամբարշտութեանց S ամպարշտութեան 7 AB յաշխարհի AB արդեաւք թե սրբեսցի 8 B պիտո յիմ է S պիտանացու է 9 S յայտնի է և ոչ տայ 10 AB յիմ լցէ S լցէ՞ [յիմ լջուսցէ] տէր հուր՝ վասն որոյ ոչն երդուաւ 11 S զգործելիս անօրէնութեանն 13 A ընդերկարեաց AB անառաքինութիւն S յիմ զի ընդերկարեաց անառաքինութիւնն S վասն այնորիկ զի ընդերկարեաց և խրատն 14 S և զի AB յաճախեաց անպարտաւութիւն 18 S ի ցաւս մեղացն հաշիմք 19 A և յամբարտաւանութեան S յամբարտաւանութեան պարտի B ամպարտաւանութեանն 21 S ախտ չերմութեանն 22 BS և զի S յիմ մեր

վասն այնորիկ ոչ մատնեցաւ նա ի ձեռս բժշկի առ ի պատառել: Ուր զի ոչ ընթացաք մեք ի դուռն՝ կենաց
B 346 ապաքինութ|ալ, վասն այնորիկ ոչ ընթացաւ զհետ նորա մահաբեր հրեշտակն սպանանել:

S 141 |Թերևս ի վերայ մեր կատարեցաւ բանն Երեմիայի, թէ Ողբացէք ի վերայ դառեր Սիովնի, զի ձայն գուժի դառնութեան դառեր ժողովրդեան իմոյ լսելի եղև, որ
30 ասէին, թէ Անցին հունձք և պահասեցին կութք, և մեք ոչ փրկեցաք: Դեղք ո՞չ գտանին ի Գաղաադ կամ բժիշկ ո՞չ գտանիցի. իսկ ընդէ՞ր ոչ եղև բժշկութիւն հարուածոցն նորա:* Ուր մեք ասասցուք թէ Արմատք ո՞չ դոյին քեզ ի դաշտս, կամ հանդերձ[ան]ք սպեղանեաց ի լե-
35 բինս. պահասեցի՞ն արդեւք դեղք բժշկաց, թէ ոչ գտան պատանք իմաստնոց, զի ոչ կարացին բժշկել զվէրս մեր, և ոչ պատել] և ողջացուցանել զբեկումնն: Ի միջ են հանդերձանք դեղոց, ի միջ են պատանք ցաւոցն. նորա են ողորմութիւնք առ ի բժշկել, նորա է ունել զձե-
40 ռանէ և յարուցանել իրրև զանդամալոյծն քառասնաամեայ զոր յարոյց ի մահճացն:

Ո՛վ սպրատուր սուբ հալածչին, ո՞չ արդեւք լնուցուս արեամբ սրբոյն և ամփոփեսցիս ի պատեանն: Ո՛վ ցուս արեամբ սրբոյն և ամփոփեսցիս ի պատեանն: Ո՛վ
սուսերդ մերկացեալ, ո՞չ յագիս մտոլ ծառայիցն Աստուծոյ և դառնայցես անդրէն ի տեղի: Սուրն ասէ. Դարձեալ ձեռաւ իմ, նա և այլ ևս ըմպելոց եմ, և վասն
45 զի դուք պիտանց արիւն միշտ ըմպէք: Ընդէ՞ր այնոցիկ

* Ահա ձայն գուժի դառեր ժողովրդեան իմոյ յերկրէ հեռատանէ ... Անցին հունձք, անց ամառն եւ մեք ոչ փրկեցաք ... Միթէ դեղ ոչ գտանի ի Գաղաադ կամ բժիշկ ոչ կայցէ անդ. ընդէ՞ր ոչ եղեւ բժշկութիւն դստեր ժողովրդեան իմոյ, Երեմ. Ը. 19—22:

23 AB ի ձեռն 24 S յիմ և S յիմ մեք 26 B հրշտակն 27—60 AB յոտին թերևս ի վերայ մեր կատարեցաւ—թէ Նորաւանէ անառաքէն զարգարն:
43 S և ամփոփեսցես ի պատեանն

որ ոչ արբին ի սմանէ. վայ մեզ պի մեք արբաք և պայլ
ի չարս յաւժարեցուցաք: Սուբն ասէ, թէ Քաղցեալ եմ
ուտել, նա և այլ ևս ուտելոց եմ, պի դուք հանապազ
ուտէք զմարմինս ընկերաց անյագաբար: Երանի՛ այնոցիկ
որ ոչ կերան և ոչ եկեր գնասա: Վայ մեզ, պի մեք որ
ապահեցաք կերաք և գարձուցաք, մինչև գարձցին իրա-
ւունք յարդարութիւն, ընկալցին գնա ամենեքեան ոյք
ուղիղ են սրտիւք: Եւ Եսայի ասէ, թէ Բառաչ քան
զչարն ժողովեցի բարին, և բնակեցայն հանդստեամբ: Եւ
Բովսէս ասէ, թէ Ես ժողովեմ զքեզ առ Հարսն քո,*
և ահա նախանձելի սրով սպանաւ: Եւ գարձեալ գրեալ է,
թէ Ընդհէր հայիս և լուռ կաս, ըստ այնմ, թէ Կորու-
սանէ անաւրէնն զարդարն:

[S 143—146]

Իբ. Եկեսցէ Տէր գթութիւն քո յաւգնութիւն մեզ
առաքեսցին թևք ողորմութեան քո և լիցին մեզ պաշա-
պան: Բարի ես Տէր ոյք կարդան առ քեզ, և քաղցր
առ ամենեսեան ոյք յուսան ի քեզ: Բժշկեա զբեկուծին
սրտից մերոց և պատեա զվէրս մեր, և առաքեա առող-
ջութիւն ամենայն ցաւոց մերոց. զի ոչ խոպառ բարկա-
նաս, և ոչ յաւիտեան պահես ոխս:** Զիք տեղի կալ
ցասման, յորժամ առաք ի քէն թողութիւն, և ոչ ագա-
նել և երկնանալ քինի և նախանձու: Եւ մեք ի հասա-
նել շնորհացդ և բերկրեալ ընդ գալ պարզևացդ՝ կանգ-
նեսցուք և մի՛ անկցուք, կեցցուք և մի՛ մեռցուք: Եւ ա-
սասցուք, թէ Մեռան մեղք մեր և անցին ամք յորս
տեսաք զչարչարանս, և գնացին ի միջնջ ցաւքն և ամիքն

* Որ ժողովեաց զհարան նոցա, երեմ. ե, 7, (?)
** Ոչ խոպառ բարկանայ տէր եւ ոչ յաւիտեան պահէ ոխս. Սաղմ. ճԲ. 9.

AB յունիսի իբ հատուածք աւետարանական տ. 1—44:

յորս տեսաք զտառապանս: Վախճանեցաւ հալածումն
և աւուրքն յորս տեսաք զնեղութիւնս: Վերացաւ խրատն
և ժամն՝ յորս կրեցաք զձգտումն: Մեկնեցաւ սրամտու-
թիւնն և ժամանակքն՝ յորում համբերեաք հեծու-
թեանցն: Հեռացան տանջանքն և գառապանն որով տան-
ջէաքն: Վաստեաց սուբն և պէսպէս մահքն՝ որով մեռա-
նէաք:

Թնայեա Տէր, խնայեա ի սրբութիւնն, որ պղծեցին
հեթանոսք, վասն որոյ հառաչեմք հառաչանաւք և կոր-
ծանեալ նսեմք: Դարձո զմեզ Տէր և դարձցուք առ
քեզ: Նորոգեա զամուրս մեր որպէս յառաջագոյնն, զի
բարկացար մեզ և ընդ վայր հարեր: Ծին եհաս ի վերայ
մեր վախճան, ժամանեաց ի վերայ մեր աւրհասն, հասին
ի վերայ մեր արհաւիրք: Ճեպէ՛ն վրէժխնդրութիւնք,
արագունք քան զարծուխս էին հալածիչքն մեր: Ի ներ-
քուստ հալածեցին և արտաքոյ եղեն դարանակալք: Հա-
նին ի շինել, մերկացին ի խաղաղութենէ, փախուցին ի
բնակութենէ, ցրուեցին ի մարդահայեաց մարդկութեան:
Մեկնեցին յերդարց, մերժեցին ի հարց, հեռացուցին
յազգատոհմէ: Զոր խնդութեամբ ընկալաք յորդորմամբ
բազմապատիկ վարձուցն խոստացելոց, յասել թէ Ցայէ
ձեզ եղբարս և քորս և մարս հալածանաւք հանդերձ:*
Քննեսցուք զմանապարհս մեր, տեսցուք, զի լցան գայ-
թակղութեամբ, փշարերք, խոտակիցք, անկոխք և անա-
բահեաք: Անդ արհաւիրք բարկութեան և կատած և
երկիւղ ի թշնամեաց, և չիք խաղաղութիւն ամենայն[ի] որ
մտանէ և որ ելանէ: Զանգեալ գտաք ի մեզս, թանձա-
ւեալք ի չարիս, մերժեալք ի միաբանութենէ, հեռա-
ցեալք ի հաւատարութենէ. անսուրբք, անողորմք, անա-

** Եթէ ոչ առնուցու .. եղբարս եւ քորս եւ մարս (այլ օրէն. մայրս) եւ որդիս եւ ագարակս հալածանաւք հանդերձ. Մարկ. ժ, 30.

գորոյնք, և ոչ կամեցաք հայել ամենևին յիրաւունս դատաստանացն Աստուծոյ:

[A 398 B 346 S 146]

Իգ. Ան եկայք սրբեսցուք զանձինս մեր ի պղծութենէ, և վիաս և վհոգիս ի չարաչար խորհրդոց: Տարածեսցուք զանձինս առաջի Աստուծոյ մարդասիրին, պի առաքեսցէ քաւութիւն և լուսոյհ յաղագս ցանկութեանցն, և ի ծխոյ և ի շարաւոյ որկորատութեան: Զկնի ումեք ի մեզ պահոդք և ոչ կրաւնաւորք, որ կան ի ճշմարիտ ուխտին: Ամենայն ինչ ըստ աչաց է, և վասն պարծանաց պահք և աղաւթք: Ոչ՝ պիարդ պահեցից և հաճեցից զՁէր, այլ թէ պիարդ պահեցից և գովեցայց ի մարդկանէ: Ու կենք բնաւ և յիշեն զմեզ ոչ պապհս: Զեղեալք, շուայտեալք ի կերակրոց, ի մարեալք և ապերախտեալք, շուայտեալք ի կերակրոց, ի մարեալք և ապերախտեալք յարբեցութենէ, որ սատանան պէսպէս ցաւս ի գինւոյ:

Առողջ լինի մարմին պահողացն և անաբաս և անցաւ մարմինք սատանայակերաց: Մի՛ս զմիս յարուցանէ, և գինի զմիաս յիմարեցուցանէ: Ըղեաք կերակուր անխառն կերակրով, և արիւն ըմպելի վասն անառակ արբեցութեան: Գուռնով են մարմինք ընդակերաց, և յատակ միաք Ջրաբբուայ՝ իբրև ւԴանիէլի և ընկերացն ի Բաբիլոն:

1 S Օն առեալ սրբեցէք զանձինս ձեր ի պղծութենէ և զմիաս և զարհուրդս և զոգիս 3 S մարդասիրին Աստուծոյ 4 S յաղաւոյն B յաղաս 5 B ի ծխս և ի շարաւս S որկորատութեանն AB որկորբատութեան 6 S յիմ է S ի ճշմարիտ ուխտ 8 S հաճեցուցից զսէրն 9 S յիմ թէ 11 S ափշեալք B և արբեալք յափշութենէ 12 AS ի գինոյ 14 B լինին մարմինք BS պահողաց S և անցաւ անդամք առաքեալց 15 S յիմ մեզ զմիս յարուցանէ 16 S եղաք 17 B ընբեալ 19 S իբրև զմիաս Դանիէլի և ընկերացն ի Բաբելոն

Ամենայն իրաւք դառնացուցաք և ամենայն չարեաւք բարկացուցաք, և դարձեալ Աստուծոյ ևս մեղ դնեմք, թէ ընդ՞ը ոչ լուաւ ի նեղութեան և ոչ եղ յայց ժողովրդեան իւրոյ, և պայն ոչ իմանամք թէ մեք եմք պատճառ չլսելոյն, և վասն մերոյ մեղացն չարչարեցան սուրբքն: Արդ, ապ, կարդասցուք միաբանութեամբ, ոչ միայն բարբառովք, այլ սրտիցն և հոգւոցն աղաղակաւ, աեսցուք լսի թէ չլսէ: Առցուք զպատասխս ի բերան և առասցուք, թէ Հայեաց Ցէր յուխտս քո և արա շինութիւն կործանեալ եկեղեցւոյս: Ուղղեա զսեղանն սրբութեան, ժողովեա զցրուեալսն և զցանեալսն: Ցնծասցեն սիրտք նոցա ընդ կանգնել տեղեացն սրբոյ և զուարճասցին միաք իւրեանց ընդ բարձրանալ տաճարացն: Լուսաւորեսցին աչք նոցա զարդուք շքեղ սպասուցն, զի յայսմ յանհնարին խառնութիւնս զարձան ի ւուղղ ուրախութիւնքն:

Հատաւ ձայն աւրհնութեանց ի բերանոյ երիտասարդաց և կուսանաց: Ծղձան տղայք մեծարոյք և նըսաւիլն ծերք, պատուականք ի սուգ և յամաւթ: Հինաւրեայքն հաչէն հառաչէն և կարաւտանան, թէ երբ լցէ զի տեսանիցեն շինեալ և կանգնեալ զսուրբ տեղիսն: Ձան ողբան և աշխարեն, թէ զիա՞րդ մատնեցաւ ժառանգ

20 B չարիւք S յիմ և ամենայն չարեաւք բարկացուցաք 23 S իւրում BS յիմ և S եթէ մեք եմք 24 BS պատճառք S չլսելոյ և վասն մեր մեղաց 26 S ոգւոցն 27 B և տեսցուք թէ լսե, թէ չլսե S տրամեսցուք, լսէ թէ չլսէ 28 A հաեաց S յուխտս 29 A եկեղեցւոյ B եկեղեցւոս A ուղղեայ S զսեղան 30 A ժողովեայ S զցանեալս և զցրուեալս 31 B կանխնել 32 A զբ արձասցին 33 S սպասուցն: Զի յայսմ 34 AB զի յայս 36 AB Հատաւ ձայն երիտասարդաց և կուսանաց աւրհնութեանց ի բերանոց 37 S որ նստէին ծերքն 39 S կարօտանային 41 A ժառանգութիւն

գուխիւն նոցա աւտարայ և բնակութեան տեղին ի ձեռս
Թշնամեաց։

A 398 v |Դու Տէր կենդանի կա և միանչենաւոր, և մեք ընդ
B 346v վայր հարեալ Թարթափիմք։ Ամո|ռ քո հատատակալ է
ապդէ յապդ, և գմեզ այսպէս ի ձեռաց Թողեր։ Թիշեա
գմեզ Տէր և մի՛ մոռանար։ Արա գմեզ քեզ, զի քո իսկ
եմք արարածք։ Թառանդեա գմեզ դու, և մի՛ լիցուք
այլոց ժառանգութիւն։ Թողուիա գմեզ ի քո տեղին, և
մի՛ ցրուեսցուք ընդ աւտար տեղիս։ Դարմանեա գմեզ
Տէր զի հիւանդացաք, զի մի՛ ատակացին ցաւքն և մե-
ռանիցիմք ի միջ Թշնամեացն։ Ողորմեսցի սուրբ սեղանն
անդրէն ի տեղին, ձգեսցին սուրբ ապաք ի պաճուճ սըր-
բութեանն, կերիցի մարմին քո և ի ման քում և խառ-
նեսցի անապական արիւն քո ի սուրբ խառնելիս։

Թող մեզ Տէր գյանցանս մեր, դարձո գմեզ Տէր
յերկիւղ քո, և մի՛ շրջեսցուք իրրև զմոլորական ման,
ի տուն նախաստացն։ Առ ո՞ր դուրս երթիցուք կաց-
ցուք, կամ՝ յո՞ր հովանի ապաւինեսցուք։ Մի և բացեայ
առներ ի միջ Տէր, և մի՛ դներ գմեզ մեր յանդիման
քեզ։ Եթէ մեզայ խնդիր արասցես, Տէր, ո՞վ կարէ կալ
առաջի քո։ Քո՛ է ողորմութիւն և Թողութիւն, Թող
մեզ Տէր, որպէս սովոր իսկ ես, և Հանդո դանդիմս մեր
զաշխատեալս։

42 S և բնակութեան տեղն 44 AB յիմ ես S և մեք այս-
պէս 46 B Թողեր ի ձեռաց 47 S արա զմեզ, և քո իսկ
եմք արարածք 48 B արարած A ժառանկեայ S և մի՛ այլոց
լիցուք ժառանգութիւն 49 A ժառանկութիւն A ժողովեայ
50 A գարմանեայ 51 S ցաւքո 52 S Թշնամեայ 53 BS ի
տեղն AB ձգեսցի S յիմ սուրբ S սրբութեան 54 S ի ման
քո 55 S յիմ անապական S սուրբ 56 A գարձոյ 57 S յերկիւղ
S զմոլորականս 59 S կամ յո՞ր հավանի S մի՛ առներ տէր
ի բացէ B մի առնիր տէր ի մենջ ի բացեայ 60 A առնիր 61
S ո՞ կարասցէ կալ 62 S քո են ողորմութիւնք և գթութիւնք
63 S յիմ իսկ A հանդոյB հանկա 64 B աշխատեալս

ԻԹ. Եկեղեցիս Աբեղեայ ողբս առեալ զհովիւան
ողբայ։ Ո՞ւր են առաքինիքն և ապնուականքն, զի ոչ
երևին ի գլուխս հատանին, ո՞ւր իցեն սուրբ քահա-
նայքն և պաշտաւնեայքն, զի ոչ Թուչին և սլանան ի
պաշտամանն։ Ո՞ւր իցեն սեղանքն քաւութեան, զի ոչ
դիզին սուրբ Հոգւովն ըստ սրբութեան։ Լայ ջերմե-
ռանդն արտասուաւք վասն քահանայիցն կոտորելոյց։ Գո-
չէ մեծաձայն ազաղակաւ վասն|պաշտաւնէիցն նահատա-
կացս։ Կոծ առեալ աշխարէ վասն ընարելոցն մոբթե-
լոց։ Ձայն բարձեալ մեծաձայն ձգէ վասն վարելուչ երի-
տասարդացն գենելոց և կուսանացն սպանելոց։ Հաչէ հա-
ռաչէ և գոչէ վասն ազայոյն խողխողելոց և վասն ուխ-
տին ցրելոյ և վասն սեղանոյն կործանելոյ, վասն սպա-
սուցն եղծանելոյ և վասն կարգացն խանգարելոյ և
վասն գրոց աւրինացն պատառելոյ։

Ասեմ Թերևս յայն սակս կոտորեցան աւրէնքն,
զի ոչ ոք պահէր զձշմարտութիւն աւրինացն։ Ես Թե-
րևս տաճարք սրբութեանցն յայն սակս մերկացան ի
զարդուց սպասուցն, զի ոչ ոք կայր ի նոսա յաղաւթս
սրբութեամբ։

Գառինք իմ որոչք, ասէ, ընդ վայր հարեալ մոլո-

2 A ապնուականք 3 B հատեալ S հօտին 6 S հոգ-
ւով ըստ սրբութեանն 7 S կոտորելոցն A գոչեայ B գոչե
8 S մեծաձայրեալ ազաղակաւ B պաշտաւնեիցն 9 B ընդ-
գելոյն 11 AB գենելոց S յիմ և S հատաչէ և գուժէ B հաչե
գոչե և հատաչե վասն ազայոյն խոխոխելոյց 12 S յիմ և
վասն ուխտին ցրելոյ 13 B ցրելո S և վասն սեղանոյն կոր-
ծանելոյց B կործանելո S և վասն սպասուցն 14 ABS եղ-
ծանելոյց B կործանելո S և վասն կարգացն խանգարելոյ
B խանկարելոյց A խանգարելոյց S յիմ և վասն կոր-
գացն խանգարելոյ 15 S պատառելոյ ասէ· A պատառե-
լոյց B յիմ և վասն գրոց աւրինացն պատառելոյ 16 S յիմ
ասեմ 18 S սրբութեանց S մերկացին 19 AB սպասուց
21 AB գառինք ի մոլուած ասէ

բաման շրջին և առ Հովիւն Հաւատրէից կառաչ բարձեալ կողկողին։ Ասէր ասէ, զողբն Երեմիայի ի բերան և նոքաւք սթափեցայց ի հեծութեանց, որ յորդաբուխ
25 ջերմեռանդն արտասուաւք ողբայր զՈվսիա քաղցրաձայն բարբառովք։ Ո՛վ արք արդարք և կանայք, լացէք
B 347 յողբս ձեր զՈվսիա։ Ո՛վ|պատերք իմ իմաստունք, լացէք յողբս ձեր զքահանայն և զպաշտաւնեայն, զի
A 399 չէք յաշխարհի այլ ողբ|ողբմագին քան զձեր ողբս։
30 Ո՛վ Ովսիա արքայ սպանեալ, որ քաւէիր զերկիր ի պղծութենէն Ծորորովամու, քանզի նման է սպանումն քո սպանման սուրբ քահանային վերոյ, զի և նոքա ըստ իւրեանց ձեռնհասութեանն քաւեցին զերկիր ի պղծութենէ, կատարաշութեանն։ Ովսիա սուրբ քա-
35 հանայ պղծեաց զսեղանս և զբագինս ոսկերաւք մեռելոց. քահանայք իմ սուրբք և արդարք սրբեցին զսեղանն՝ և զպատարագ կենդանի կենարարին մարմնով և արեամբն մատուցին։

Ո՛վ Ովսիա, քանի քաղցր է յիշատակ քո, զոր
40 երարձ Փարաւոն գաղ զկեանսդ ի մարմնոյդ. վասն զի առ ոչինչ համարեցար զմեռեալ կուռսն որ էին առ նմա։ Ո՛վ քահանայք իմ անարատք, քանի քաղցր են յիշատակք

22 AB յիմ և AB առ հովիւն B կառանն 23 B կողկողան AB զողբս Երեմիա 24 S և յորդաբուխ 25 S արտասուս A զՈվսիայ 27 B յիմ իմ 29 AB աշխարհի 26—29 S Ո՛վ արք արդարք և կանայք, լացէք յողբսն ձեր զքահանայն և զպաշտօնեայն. զի չէք յաշխարհի այլ ողբք ողբմք քան զձերք 30 S քաւեր 32 A քո սպան S յիմ սուրբ S քահանային իմոց 33 AB ձեռնհասութեան 34 AB կատարաշտութեանց 35 S մեռելոյն ոսկերօք 36 S յիմ սուրբք S զսեղանն սուրբ 37 B կենարարի S և զպատարագ կենդանի կենարար մարմնոյն յիմ և արեամբն մատուցին 40 AB Փարաւոն հեալ զկեանն AB վասն զի ոչինչ 41 S որ էին ընդ նմա B առ նմայ

ձեր, զորոց մարդպանն և արիւնարբու թագաւորն եհան զոգիսդ իմաստնոցդ, վասն զի ոչ պատէք երկիր
45 արարածոց զոր աստուածս անուանէք։

Անուն քո Ովսիա ահա բուրէ իբրև զբուրաստան, որ բուրէ զհոտ խնկոյ անուշից, զի քննեցան ի մահուն հաւատք քո և երևեցան հաւատաւոր։ Ըստ ձեր անունդ,
ով վիայք, ահա բուրեաց իբրև զհոտ անոյշ ընդ տիե-
50 զերս, զի քննեցայք արեամբ ձերով և գտայք ճշմարիտ։

Ելայ Երեմիա զՈվսիա զբժիշկն իմաստուն, զի կարի պիտոյ էր վիրացն Երուսաղէմի դարմանիչք աւգնականութեամբ։ Լացից և ես զիմ բժիշկն ձարատարս, որ վիրաց աշխարհիս հանապատ պիտոյ էին՝ մատուցանել
55 աւգնականութիւնս հնարիւք աստուածայնովք։

Քանի նման ես, ո՛վ Ղևիտաւր ծերունի,* փառք ժողովրդեանն առաջնոյ, վայելուչ և պատուական ծերոյն հեթանոսաց*, զի զքեզ նեղեցին ուտել միս զոր չէր հրաման ուտել յաւրինացն, և զնոսա սոխակեցին
60 ուտել արիւն, զոր չէր աւրէն ուտել։ Քեզ եառն խրատս սիրելիք քո ուտել զմիս զոր աւրէն էր ուտել, և ոչ առեր յանձն, և զնոսա ազաչէին իւրեանց սիրելիքն ուտել զարիւն խաղողոյ զոր էր աւրէն ուտել՝ և ոչ հաւատ ընծայեցին։ Դու իմացար իմաստ արժանաւոր քո ծերու-
65 թեանդ։ Թուղարկելով յուղարկեցէք զիս ի հող

* Բ. Մակաբ. Զ. 18—31։

43 B զոգիս 44 S արարածոցն 47 S որ բորբոքէ զհոտ AB անոյշից 48 BS ձեր անուն 49 S ահա զօրեաց S անուշ անոյշից 50 S ճշմարիտք 51 B ելայ Երեմիա AB յիմ զՈվսիա 52 B պիտո AB Եմն S դարմանիչն 53 S բժիշկն ճշմարիտ 54 AB աշխարհի B պիտո էին հանապատ AB մատուցանել աւգնութիւն 59 S չէր հնար ուտել օրինացն 61 S ուտել միս 62 S առէր S սիրելիք AB յիմ ուտել 63 B խաղաղոյ S օրէն էր 64 S իմաստս 65 S ասես Թուղարկելով

անաւբէն խրատուդ, և նոքա ընդունէին զխորհուրդն
ազնուական արժանաւոր ըստ իւրեանց հինաւրեայ ժա-
մանակացն. ասեն՝ Առաքելով առաքեցէք զմեզ ի մահ
ով սպանողք դառնաշունչք: Դու ասէիր եթէ վասն
70 սակաւ կենաց, յորում ոչ ոք վայելէ, ոչ առնեմ արատ
B 347v ի ծերութեանս իմում. և նոք|ա ասէին՝ թէ վասն վըճ-
տալից հանդստեանն ոչ կարեմք դնել բիծ յերկայնա-
կեաց ժամանակս մեր: Դու ասէիր եթէ Աւրինակ բարի
թողում յետնոց. և նոքա ասէին եթէ Չշանակ բարի
75 տամք ազգի յազգ առաքինեաց՝ որ գալոց են զկնի մեր:
A 399v Ծրանի քեզ ով ծեր պատուական, զի ձշմարիտ մնաք
պատաո|ադեցար: Ծրանի և ձեզ ծերք վայելուչք, զի
բարւոք կամաք սպանայք: Քանի նման է, ով եւթն
եղբարք երիտասարդք,* մանկունք միոյ վայելուչ որո-
80 վայնի՝ բազում եւթանց միաբանելոց երիտասարդաց
մանկանց միոյ սուրբ միաբանութեանն, զի զձեզ նեղէին
ուտել միս զոհեալ և զնոսա նեղէին ուտել միս անյայտ:

Ո՛վ սուրբք և սուրբք նմանողք միմեանց: Ո՛վ պար-
կեշաք և պարկեշաք զուգահաւասարք: Ոչ դուք յանձն
85 առէք ուտել զմիսն պղծութեան, և ոչ նոքա հաւանե-
ցան ուտել զսուրբ միսն զանյայտ: Դուք սրբեցայք պա-
հովք ի պիղծ մնոյն ըստ աւրինացն, և նոքա սրբեցան
ուխտաւորութեամբն ի սուրբ մնոյն ըստ աւրինին:

* Բ. Մակաբ. գլ. է:

66 S անօրէն խրատուդ B ընդդեմն 67 B հինաւրեա 69
A ո՛յ սպանողք B ո՛ սպանողք A դու սկսեալ S թէ 70
S կենացս 72 AB հանգըստեանն S հանդստեանս 73 S թէ
B աւրինակ բարւս 74 S յետնոցն S թէ 78 S բարիսք կա-
մօք AB եաւթնեղբարք 79 S երիտասարդ B միս S յիմ վա-
յելուչ 80 AB եաւթանց 81 S յիմ սուրբ 82 B զոհել
84 S և պարկեշաք զուգան հաւասարակաց 86 B զսուրբ
87 B ի պիղծ

Ծափանեցան կերակուրք և հաստատեցան կամք:
90 Դադարեցին պահպանութիւնք և երևեցաւ գործ ապա-
տութեանն:

Նոյնպէս և յամենայն չարչարանս զձեզ տան-
S 155 ջէին քքովք և չոր ջղ|աւք զուարակաց, և զնոսա հար-
կանէին անողորմք հարուածովք մտրակաց:

95 Ջձեր լեզուսդ հանէին ի բերանոցդ և կարէին, և
զնոցա լեզուան հանէին ընդ ծոծորակն և հատանէին:
Ջձեր մրթմրթդ գլխոցդ ածելով մրթմէին, և զնոցա
զամենայն մարմինն առհասարակ դանակաւք մրթմէին:
Ջձեր մատունս ոտից և ձեռաց ծայրաքաղս առնէին, և
100 զնոցա զձեռս և զոտս ամենևին իսկ կարէին: Ջձեր
մարմինդ բնաւին տապակաւք խորովէին, և զնոցա
մարմինան կենդանւոյն քարամբք ծեծէին:

Դուք վառեցայք իբրև հրով, զսպանողսն յան-
դիմանելով, թէ Դուք մեռանելոց և եղծանելոց է և
105 զմեր սպառս Աստուած ի ձեռաց ոչ թողու: և նոքա
զգացէին զխոհակերպն, թէ Այսաւր կենդանի է և
վաղիւ չիցէ ուրեք ի միջի, և Քրիստոս կենդանի է յա-
ւիտեանից և ոչ անտես առնէ զժողովուրդ իւր:

Դուք մեռայք անարատ վասն աւրինաց Հին Կտա-
110 կարանացն, և նոքա մեռան սրբութեամբ վասն պատուի-
րանաց Նոր Կտակարանացս:

Այլ վկայիցն երանելեաց միաբանութիւն դաւա-

90 S գործն 92 S նոյնպէս և զամենայն 93 B քքովք
S ընդհատուած է չոր ջղ·· բառերով եւ թերաս է մնում: 93—126
տողերն ունին միայն A և B:

95 A յիմ ի բերանոցդ և կարէին և զնոցա լեզուան հա-
նէին 96 A ընդ ծոծորակս 97 A զգլխոցդ ածելով 95—98
A ունի այսպիսի յուսանկատրութիւն. «Ա յս երկու տունս շաղա-
խած է ընդ երար թէ իմանաս մատուգ ասայ»:
102 B կենդանոյն քարամբ 107 B վաղիւն 111 A նոր կտա-

նուիրեանն գործեցաւ պատկ ականակալ ի պէսպէս ա-
կանց: Այս է պատկ բոլորեալ չարչարանաւք մարգա-
Β 348 րէիցն, զարդարեալ մինչու առ|աքելոցն և ընդելուզեալ
արեամբ վկայիցն: Ծորում կարկեհան սպանեալք վայ-
լեն, և զմրուխտ քարկոծեալքն պաղպաջեն: Անդ բո-
ցագոյնքն փայլածեն և ազնուական մարգարիտքն լու-
սաւորեն: Անդ ոսկին ընտիր կապեալ և ամենիւ կերպաս
120 վերջս արձակեալ: Գործեալ ուխտիւ հաւատոց, զրոշ-
մեալ յուսով ճշմարտութեանն, հաստատեալ սիրով ար-
դարութեանն, եղեալ ի դլուխս տեառն նահատակաց:
Ուրախութիւն գործելեացն, ցնծութիւն մատուցանե-
լեացն, փառք և պատիւ առաջին, որ այսպէս բարեհա-
125 ճեցաւ պատկել զսուրբս իւր:

Այժմ և միշտ և յաւիտեան յաւիտենից, ամէն:

115 B ընդելուզել 119 B ընդիր A կերպասս 122 AB տ՚ն նահատակաց 126 A այժմ և միշտ և յաւիտեան յաւիտ՚՚: Ունին հետեւեալ յիշատակարանները. A «Ձհուռեքն առացող սորին յիշեա՛ ի տ՚ր Ցհաուս. Եւս և զի գոր-
ծովքս անաւրէնութեան:» B «Աղաչեմ զամենեսեան առա-
ջեք Քրիստոս որդի աստուածոյ յորժամ դաս հայրական փա-
ռաւք, թո՛ղ զյանցանս գծողի սորա և ծնողաց նորոց բարե-
նաւաւթեամբ սրբեցս. և սիրեղայս նորոց, ամէն, ամէն:»

Գ.

[A 400 B 173 C 121v—129 S 7—54]

ՎԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ՇՄԱՒՈՆԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ, ՈՐ ՎԿԱՑԵԱՑ ԱՆԹԻՒ ԲԻՒՐՈՒՔ ՅԵՐԿԻՐՆ ԱՐԵՒԵԼԻՑ Ի ՇԱՊՀՈՑ ՊԱՐՍԻՑ ԱՐՔԱՑԻՑ ԱՐՔԱՑԼ:

Ա. Կամիմ յուցանել զսկիզբն չարչարանաց ժողո-
վրդեան իմոյ և զպէսպէս նեղութիւնս, որ եկին ի վե-
րայ եկեղեցեացս, եթէ յորմէ՞ հետէ եղև սկիզբն նե-
ղութեանն:

5 Նման է խնամ ժամանակին, որ եկն եկաց ի վերայ
մեր, այնմ դառն ժամանակին, որ եկն ի վերայ Մակա-
բայեցւոցն, զոր նշանակեալ էր նոցա մարգարէիցն բար-
կութեամբ: Զորոց և Բաղաամ գուշակեաց առակաւք
յաւելն, եթէ Ծղուկ որ դիպեսցի յաւուրսն յայնոսիկ
յորում առնիցէ պատս Աստուած, զի ահա լեզէոնք ել-

A-ի վերնագիրն է. Վկայութիւն Շմաւոնի եպիսկոպոսի և որոց ընդ նմա: B-ի վերնագիրն է. Վկայաբանութիւն երա-
նելոյն Շմաւոնի եպիսկոպոսի: C-ի վերնագիրն է. Վկայաբա-
նութիւն երանելոյն Շմաւոնի եպիսկոպոսի և որք ընդ նմա
կատարեցան հազարք հազարաց և բիւրք բիւրոց ի Պարս
ի Շապհոյ արքունաբերդ գաղանէն:

1 BS սկսանիմք B զսկիսքն 2 S ժողովրդեան մերոյ S նեղութիւնն 3 S եկեղեցւոյ B թե յորմե յիմ հետէ B սկիսքն նեղութեան 5 B ժամանակս յիմ եկաց B ի վերա S նման է խնամ ժամանակին յիմ որ եկն եկաց ի վերայ մեր, այնմ դառն ժամանակին 6 B նախկի դառն ժամանակին A մակէ բանացւոցն B մակայբայեցոցն S Մակաբայեցւոցն 8 B զորոց և բազում գուշակեաց 9 BS թե

ցին ի Քեսաց-ւոյ, և աւերեսցին զերկիրն,* այսինքն է Ծոյնք, որ զբդռեցան ընդ նոսա ի պատերազմ: Եւ Եղեկիէլ մարգարէացաւ վասն Գուգայն և Մագուգայն,** այսինքն է Ծոյնք: Եւ Դանիէլ մարգարէացաւ վասն վոքրիկ եղջերն*** որ բուսաւ, և անկանէին երեք ևս եղջերք ևս Ջերեք առաջի Մակաբ Ա։

* Եւ ամբարձեալ [Բաղաամ] զառակս իւր ասէ. Ո՛ ոք կեցցէ յորժամ դնիցէ զայն Աստուած, Եւ ելցէ ի ձեռաց Կիտացւոց Եւ չարչարեսցեն զԱսուր, Եւ չարչարեսցեն զԵբերայեցիս Եւ ինքեանք միանգամայն կորիցեն, Թիւք ԻԴ. 23—24։

** Եզեկ. ԼԸ։

*** Դանիէլ Է. 8։

**** Առաջ. Մակաբ Ա։

10 B առնիցէ զայն AB լեգեռնք 11 B ի քեսացւոյն S ի Քեսացիոցն 12 B որ զբդռեցան ընդ պատերազմ 13 B մարգաեացաւ վասն Գովգա և Մագովգա S վասն Գոգայն և Մագոգայն 14 B այսինքն ե նոյնք 15 A և անկան S ևս երեք A եղջեւրք B յի որ բուսաւ, և անկանէին երեք ևս եղջերք B նորայ.

1—17 C յի Սկսանիմ ցուցանել— և բանս զբաւծբելոյն խաւսեցաւ. այլ սկսում է Անտիոքոս անաւրէնն բառերով։

17 BS յամն AS հարեւրորդի 18 A յի և A թագաւորութեան 19 A յի է C ամ S նորին A Անտիոքա C անտիոքեա 20 S և էառ C զամենայն սեղան պաշտամանն S զամենայն սպասս տաճարին 21 B և պղծեաց C և կանգնեաց ի նմա 22 A բագին C և եմոյծ անդ զաւտարան B և

25 դարոյն գազանաց երկրի և թռչնոց երկնից: Դարձան բազումք հրամանաւ նորա ի ձշմարիտ աւրինացն Աստուծոյ և մատուցին զոհս դիւաց և խոստովանեցին սակաւք ի հաւատս ճշմարիտ Ցեառնն և սպանան: Զի մեռան հազար այր ի միում աւուր, վասն զի ոչ լուծին զշաբաթն և ասէին ցխողխողիչսն, Թէ Մեռցուք միամիտ սրտիւ վասն Տարցն աւրինաց. ունիմք վկայ զերկինս և զերկիր, զի առանց պատասխանաց և յանցանաց կորուսանէք զմեզ: Եւ զբազում կանայս կոտորէին, որ թլփատէին զորդիս իւրեանց: Եւ զմանկունս հեղձամղձուկս սպաւթով կախէին զմարդն պարանոցայ: Եւ գկէսս, վասն զի ոչ առին յանձն պղծիլ ազատի կերակրաւք, կոտորէին և լուծին զուխան սրբութեան, և եղև սուգ մեծ յԻսրայէլ: Հեծէծին ծերք և իշխանք, կոյսք և երիտասարդք իբրև ի հիւանդութեան ծնկէին: Եղծաւ ապականեցաւ գեղ գեղեցիկ կանանց, և ամենայն Տարսունք, որ նստէին յամբաձաձուկն առաքաստի,

բին զաբիւն սրգաբ S յի և S սրսբ գէշ B սրգաբոց C զմարմինս սրբոցն 25 B յի երկրի 27 A մատուցանեին A խոստովանեցան C և խոստովանեցին բազումք և հաւատս ա՞ն և սպանան S ճշմարիտս A ա՞ն S յի աեառնն 29 BS հազար մարգ S յի վասն 30 S զշաբաթն A բղխողխողիչսն C զշաբաթն և ասեն ցխոբլխոբլիչսն 31 B աւրինացն B վկա 32 A զերկինն C յի և յանցանաց S յանցանաց և դատաստանաց 33 A բազում 34 C որք թլփատեցին S զմանկունսն BS հեղձամղձուկ A հեղձայմղձուկս C հեղձամղձուկ առնէին կախէին 36 BS պղծել C առին պղծիլ յի յանձն AS կերակրովք 37 B կերակրաւք, սպանանեին և լուծանեին C և նոքա որ ոչ լուծին զուխան սրբութեան յի և եղև սուգ մեծ յի՛ղի 38 S մեծ յերուսաղէմ AB մեծ յի՛ղի B ծերքն և իշխանքն կոյսքն և երիտասարդքն 39 AS յի յերև A ի լանգութեան ծնկէին C յի երև 40 S և սրգ Տարսունք C ապականեցաւ գեղեցկութիւն կանանց 41 S յաբամաձուկ A առագաստ B յառագաստ ամբամաձուկ C յա

ի սուգ մտեալ էին։ Զգեցաւ ամենայն տունն Յակոբայ զվիշտն, մնայոյզ մտախորհ լինէր Մատաթիա* մտանէր ի պաշարումն մտայ, հեծէր ի հեծուելիսն սրտին դառնացելոյ և ասէր. Վա՛յ մեզ, զի՞նչ եհաս տեսանել մեզ, զանհնարին չարիս ժողովրդեանս և զիշտաւորութիւն սուրբ քաղաքիս, զտաճարն որ մատնեցաւ ի ձեռս աւտարաց, եղծաւ ապականեցա՛ւ վայելչութիւն փառաց մերոց։ Ու արդ զի՞ բնաւ պիտոյ են|մեզ այս կեանքս։** Դարձեալ քաջալերէր և ասէր. Իմացայք յամենայն դարս, զի որ սրտի մտաւք զԱստուած յոյս առնեն, ոչ երբէք սասանին։ Ու արդ մի՛ ինչ երկնչիք ի բանից առն ամբարշտի, զի փառք նորա ի հող լինելոց են և անդամք մարմնոյն կերակուր որդանց։ Այսաւր հպարտացեալ ամբարտաւանէ և ի վաղիւն ոչ ուրեք գտանի

* Աւ. Մակաբ. Բ.

** Վա՛յ ինձ, իսկ ընդքը պատրաստեցաւ բնաւ տեսանել ինձ զբեկումն ժողովրդեան իմոյ, եւ կամ տեսանել զբեկումն սրբոյ քաղաքին երուսաղէմի . . . եւ զի պիտոյ են բնաւ մեզ այս կեանք։ Աւ. Մակ. Բ. 7—13։

ըածածուկ առաջ աստի ի սուգ մտեալ ողբային 42 B սգեցաւ ամենայն տունն Ի՛զի հանդերձ սգոյ SC Զամաւթ զգեցաւ ամենայն տունն Ի՛զի հանդերձ սգոյ Զամաւթ զգեցաւ յիմ զվիշտն 43 B և մտայոյզ մտախոհ A լինէր Մատաթի B և մտանեը C և մտայոյզ և մտախոհ լինէր Մատաթիա և մտանէր 44 B հեծեր հեծութեամբ S հեծէր հեծութիւն A սրտի C դառնացելոյ սրտին 45 B յիմ (տեսանել) մեզ A մեզ տեսանել C թէ վայ C էհաս մեզ տեսանել 46 B զանհնարին չարչարանս A զչուաւորութիւն C ժողովրդեանն 47 B զտաճարս S զի տաճարն C և զտաճարն C ի ձեռս անաւրինաց 48 S և ապականեցաւ յիմ եղծաւ 49 BS քնաւ զի՞ B պետս ե մեզ կեանքս այս A այս կեանք C քնաւ զի՞ պետոյ է 51 AB յիմ զի S և ոչ C թէ որ սրտի մտաւք 52 SC յիմ ինչ 53 A ամպարշտի B փառքն A լինելոց ե C և անդամք նորա ի կերակուրս որդանց 54 S մարմնոյ նորա 55 AS և վաղիւ ոչ գտանի ուրեք C և վաղիւ ոչ երբեք երևի ի մէջ

ի միջի, զի դառնայ ի հող և կորնչի ամենայն խորհուրդք նորա։

Ու իբրև եառես զմի ոմն յորդւոց իւրոյ ազգին, թէ անաւրինէ և սակ ձչմարտին Աստուծոյ, զգեցաւ զգաւրութիւն և եղև նախանձաւոր, և խնդրեաց նա վրէժ իբրև զդատաւոր։ Էար, սպան և արար զնա զոհ, փոխանակ զի զոհեաց նա անոտի պաշտամանն։ Ծհեղ զարիւն նորա յերկիր, փոխանակ զի հեղաւ անկաւ զկնի կռոցն անոտեաց։ Փողոտեաց զնա ի վերայ աղտեղի սեզանոյն, և և յաւել յաղտեղութիւնն, փոխանակ զի պղծեաց զսուրբ աւրէնսն սրբասիրին։ Սպան և զուբ|ացուցիչն, որ կայր ի վերայ և տայր բռնի զղօհն մատուցանել։* Այս է քահանայ սուրբ, որ մատոյց զպիղծ պատարագն, և ցածոյց զբարկութիւնն, և շիջոյց զսրտմտութիւնն ի ժողովրդենէ իւրմէ։

Ու ի նմին ժամանակի մինչդեռ նեղութիւնքն շուրջ պատեալ պաշարեալ կային, մարտք պատերազմաց ձա-

* Աւ. Մակ. Բ.

56 C և յայնմ աւուր կորնչին ամենայն խորհուրդք նորա 57 B նորայ S նոցա 58 S յիմ և A իւրոց S թէ անիրաւէ B Եւ իբրև եառես զմի ոմն ի ազգեն, զի ուբացաւ զճշմարիտն Աստուած, սգեցաւ C զի ոմն յորդոց ազգի իւրոյ անաւրինէ 59 BS զաւրութիւն C զաւրութիւն և եղև նախանձայոյզ 60 B և եղև իբրև նախանձաւոր C յիմ նա 61 S զատաւոր C զդատաւոր։ յաւեաւ սպան զնա և արար զոհ 62 B յիմ նա B հեղ յերկրի զարիւն նորա S եհեղ յերկիր զարիւն նորա C յիմ նա C և եհեղ յերկիր զարիւն նորա 63 C զի անկաւ հեղաւ 64 A սեղանւոյն C ի վերա 65 S յիմ փոխանակ զի—սրբասիրին C յաւելաւ 66 B աւրէնս S սպան զղօթացուցիչն C աւրէնս 67 B զոհս C կայր 68 S յիմ սուրբ ի վերա՝ և բռնի տայր զոհս մատուցանել 68 S յիմ սուրբ B որ մատոյց պատարագ 69 B զբարկութիւն B զսրտմտութիւնքն 70 A յիմ ի ժողովրդենէ իւրմէ 71 B նեղութիւնք C շուրջ պատեալ լինէին 72 S պատերազմացն ձակատեալք

կատեալք, վիշտք հանապազորդք, հնծութիւնք անդադարք, ուրախութիւն բարձեալ, ցնծութիւն վերացեալ, խաղաղութիւն մերժեալ, շինութիւն հալածեալ: Ո՛չ թիկունք, ոչ աւգնական, ոչ պաշտպանութիւն յումեքէ գտանել: Գրգանք հեռացեալ, պարծանք անցեալ, բարձրութիւնք խոնարհեալ, թշուառութիւնք բազմացեալ, մեծութիւն աղքատացեալ, թագաւորութիւն խափանեալ, մահ հասեալ, ստուերք մերձեալ: Աւրհասն ձեռպէր, դժոխոցն բերանք բացեալ՝ առ հասարակ զամենեսեան կենդանւոյն կլանել: Ինչուցանել զփառաւորս և զպատուականս յատկանութիւն, զամբարիշտս և զմեղաւորս կորուսանել, ծածկել զմարմինս արդարոցն ի հող, խորտակել մարդախանձ ժանեաւք զոսկերս անաւրինացն: Արգելուլ ի խորս խաւարինս զանձինս անարդարոցն, տանջել անհնարին տանջանաւք զնեղիչս նեղելոցն, չարչարել անողորմ չարչարանաւք զզրկիչս զրկելոցն, արկանել ի վիրապս մշտապատս զամենայն ընտսակարս, վոխանակ

AB ճակատեալ 73 C վիշտք հանապազորդեալք 74 S ցնծութիւն աւտարացեալ C ուրախութիւն վերացեալ, ցնծութիւն հեռացեալ 75 C ոչ թիկունք և ոչ աւգնականք 76 S օգնական, ոչ պաշտպանութիւնք B յումեքե գտեալ C և ոչ պաշտպանութիւն յումեքէ գտանէին 77 S բարձրութիւն խոնարհեալ, C բարձրութիւն խոնարհեալ, թշուառութիւն բարձրացեալ 78 S թշնամութիւն բազմացեալ A յիմ թշուառութիւնք բազմացեալ 80 A ճեպեալ C Աւրհասն ճեպէ, դժոխոց բերան բացեալ 81 AS բերան B յիմ առ A զամենեսեան 82 B կենդանոյն կլեալ S կլուցեալ C կենդանոյն C զփառաւորեալս 83 S զամպարիշտս A զամպարիշտան A զմեղաւորն 84 SC արդարոց 85 A մարդախանձն B ժանեաւքն C մարդախած ժանիւք 86 B խաւարին S յիմ զանձինս AB զանձինս անաւրինացն C զանձինս անաւրինաց 87 B զնեղիչսն C յիմ անհնարին C զնեղիչս նեղելոց ունի առնի արգելել և խորս խաւարինս զանձինս անաւրինաց 88 B անհնարին չարչարանաւք A զզրկիչսն զրկելոց C յիմ անողորմ C զրկելոց

90 սի ընկղմեցին զթակոյ ամբարշտութեամբ և պղծեցին զիսրայել ապտեղութեամբ:

Ու իբրև ուղղութիւնն ամլոփեցաւ և սուտքիւնն զանձն երևեցոյց, բարկութիւնն սփռեցաւ և ցասումն հեղաւ, թուրն յապեցաւ և սուրն արբեցաւ, մեղքն մեր յայտնեցան, չարիքն մեր մերկանդամ եղեն, մուրհակքն բացան և դիրն ընթերցաւ, յայնժամ սկսաւ ցաւղել ցաւղ ողորմութեանց, և յորդել անձրևն դթութեանց, լուաց և ողողեաց զդիր պարտեայ նոցա, սրբեաց և սպիտակացոյց զներկուածս չարութեանն, սի մի՛ յերկարեսցի պահանջումն դատաստանին և բազմանայցէ հատուցումն վրէժխնդրութեան: Ցանկարծակի յայտնեցաւ արեգակն գոլախառն և արձակեաց զնշոյլս քաղցրահայեաց ճառագայթիցն, հալեաց զսառնն կուա-

90 A ամպարշտութեամբ C յիմ և պղծեցին—ապտեղութեամբ 91 AB զի եղ S ապտեղութեամբք 92 AS ողորմութիւնն ամլոփեցաւ A և սրտմտութիւնն զանձն 92—96 C եւ նըն ամլոփեցաւ և սրտմտութիւնն զանձն երբև ողորմութիւն անլոխեցաւ, և ստուգութիւն զանձն երևեցոյց: Սրբութիւն սփռեցաւ, և ցասումն հեղձաւ: Թուր յապեցաւ և սուսեր արբեցաւ: Մեղքն յայտնեցան, և չարիքն մերկանդամ եղեն: մուրհակքն բացան և դիրն ընթերցաւ: 93 B բարկութիւն B ցասումն 94 A յեղաւ S մեղք 95 AS յիմ (մեղքն) մեր S և չարիքն մերկանդամ եղեն, մուրհակին պատառեցաւ 96 B ընթերցաւ 97 B ցողել A ցաւղն ողորմութեան B անձրև A դթութեան C ողորմութեան C անձրև դթութեան 98 B պարտեացն նոցա 99 A պնեկուածոն չարութեան C չարութեան 100 A յերկարացոյ B յերկարեցոյ պահանջումն B և բազմաց SC յերկարեցոյ 101 B վրեժխնդրութեանն: Եւ յանկարծակի երևեցաւ արեգակն գոլայխառն C վրէժխնդրութեանն 102 C երևեցաւ արեգակն արդարութեանն 103 B քաղցրահայեցաց B և հալեաց S հալածեաց AB զսառն B կուտութեանն C ճառագայթից, հալածեաց զսառն

պաշտուԹեան և ապաղեաց զԼրշեղՏս ուրացուԹեան,
ցամաքեցոյց զձահիճն ամբարշտուԹեան և սարսատեցոյց
զխոնաւուԹիւն պղծուԹեանն: Ըհատ զհոտ ժանտիցն
և եբարձ զշարաւ ճենճերոցն, սրբեաց զերկիրն իւր և
ամրացոյց, լուաց զտեղին և մաքրեաց, և սփռեաց զհան-
դերձն խաղաղուԹեան, և ջեռոյց տարածեաց զզգեստն
շինուԹեան և զգաստացոյց: Մռնչեաց ի չար գազանն
և ցրուեցան, կորիւն առիւծու Ըուզա, և շքեղացոյց
B 174v զփառս|ազգին իւրոյ և բարձր արար զեղջիւր ժողո-
վըրդեանն:

Ո՛վ քահանայ պատերազմող, եփուդաւոր և զրա-
հաւոր, քաւիչ և առաքինացուցիչ, սրբարար և վաբա-
ւոր, հզաւր Լրբև զառիւծ, որ անկանէր ի վերայ ագ-
գայ բազմաց, և բազմէր ուտէր զմարմինս իշխանաց:
Աբբեցաւ սուր իւր յարենէ սպանելոցն և եթայ զնետս
իւր ի վերս Թշնամեացն, անսի արար զամբարիշտս բար-

104 S զԼրհեղեղն A յիմ և ապաղեաց—զձահիճս ամբարըշ-
տուԹեան C և ապաեաց զԼրշեղՏս ուրացուԹեանն և 105
B զձահիճս կապուե A և սարսատեաց զխոնաւուԹիւն
պղծուԹեանն C զձահիճս կապաշտուԹեանն և անարմա-
տացոյց զխոնաւուԹիւն 106 B պղծուԹեան S եհաը B ժան-
դիցն C զհոտ նեխոտ ժանտիցն 107 B և բարձ BC ճենճե-
ցան 108 S զհանդերձս B յիմ լուաց զտեղին—և զգաստա-
ցոյց C մաքրեաց, սփռեաց զանձն խաղաղուԹեան 109
S զտաուերս շինուԹեանն C զգեստն շինուԹեան 110
AB մռընչեաց 111 A առեւծու B առիւծս A յիմ և (շքե-
ղացոյց) B շքեղացուցոյց C կորիւն առիւծու շքեղացոյց զփառս
ազգին իւրոյ յարդս 112 A զեղջեւր 114 C և պատերազ-
մող, եփուտաւոր 115 B առաքինեցուցիչ 116 A զա-
ռեւած, B զառիւծ S զառիւծ S որ արկանէր C Լբբև զա-
ռիւծ որ արկանէր 117 C որ բազմէր և ուտէր 118 S յի
իւր A սպանելոց C զնետս իւր յարենէ Թշնամեացն 119
A ի վերա Թշնամեաց B յարենե Թշնամեացն B անմին արար
S զամբարիշտսն A զամպարիշտս C անմիտս արար

կուԹեամբ, ցրուեաց զանաւրէնս ցասմամբ, հալածեաց
զամբարտաւանս երկիւղիւ, կործանեաց զհպարտս դո-
ղուԹեամբ: Աչողեցաւ ի ձեռն նորա փրկուԹիւն, զայ-
բացոյց զԼծափաւորս բազում, կոտորեաց զհպարտաւորս
հզաւրաւք ի լերինս, և տապաստ արկ զբիւրաւորս բիւ-
բաւք ընդ երեսս դաշտաց: Ուրախ արար զԲակոբ գոր-
ծովք առաքինուԹեան և զուարճացոյց զԻսրայէլ ար-
դեամբն քաջուԹեանց: Հանդոյց զերկիրն քաջանուն
փրկուԹեամբ և զադարեցոյց յոտսով ի հնազանդուԹիւն
հեԹանոսաց: Ցարաձեցաւ համբաւ նորա ընդ աշխարհ
ամենայն, ապա սպանաւ և ինքն առաքինաբար վասն
անուանն Աստուծոյ և վասն փրկուԹեան ժողովրդեանն,
որոյ անուն և յիշատակ կայ և ինոյ յաւրհնուԹիւն
մինչև յաւիտեան: *

Բ. Նոյնպէս ըստ նմին աւրինակի ևկն հհաս նե-
ղուԹիւն ի վերայ ազգին քրիստոնէից յերկիրն Արևե-

* Այս Մակ. Բ.

120 S զանօրէնան C զանաւրէնս 121 S զամբարտաւանան
BS երկեղիւ C զամբարտաւանան երկիւղիւ C զհպարտան
122 A ի ձեռս S փրկուԹիւնն 123 B զհզաւրաւորս A զհզա-
ւրաս 124 զբիւրաւորս բիւրուք BC զբիւրաւորս բիւրաւք
A զբեւրաւորս բեւրուք 125 BS դաշտին B գործովքն
126 S առաքինուԹեանց A զի՛եւ B զի՛եղ C առաքինաւ-
Թեան, զուարճացոյց զ՛էւ արդեամբք 128 AS և զադարա-
ցոյց յաւտսով C փրկուԹեամբք և զադարեցոյց յաւտսով ի հնա-
զանդուԹենէ 129 S տարածեցաւ անուն A ընդ աշխարհս
C ընդ ամենայն աշխարհն 130 S ապա տատանօք և ինքն
C և ապա ինքն սպանաւ 131 C յիմ վասն 132 S յիշա-
տակն A յիմ և (մնայ) AB յաւրհնուԹիւնս C որոյ անուն
յիշատակի նորա կայ և մնայ մինչև յաւիտեան յիմ յաւրհ-
նուԹիւն 133 A յաւիտեանս

1 C նոյնպէս և 2 AB յիմ ազգին

լից, և արկան ի հարկս: Ապան այնուհետև գործա-
կալքն ձեռել զքահանայան և նեղել և լլկել զանանկան:
Ցարձակեցան պիղծքն ի վերայ սրբոցն և չարչարեցին
թիւրքն զՀշմարիտան: Սոսկային հարկահանքն հնազան-
դել անհնարին հարկաւք զազատութիւն եկեղեցւոյ և
այնպէս չանային, զի առ սահաւ սահաւ բարձին իսկ
զատուածպաշտութիւնն, և չարաչարք իշխանութեամբն
և պէսպէս խորամանկութեամբք հնարէին գայթակղե-
ցուցանել զուղիղս ի ճշմարիտ ճանապարհէն:

Ցամին հարիւրերորդի, եւթն և տասներորդի
թագաւորութեանն Պարսից, որ էր ամ երեսներորդ
առաջներորդ Շապհոյ արքայից արքայի, արկին ի հարկ
զքրիստոնեայսն: Ցև ի ժամանակին յայնմիկ երանելին
Շմաւոն էր եպիսկոպոս Սղակ քաղաքի և Ցիսբոնի, զոր
անուանէին Ովղի Նաթաւտաներկաց: Ցարւոք անուանե-

3 SB և անկան A գործակալք C և անկան 4 S և լլկել
նեղել B յիմ և նեղել B զանանդան C նեղել զքահանայան
յիմ և նեղել և լլկել զանանկան 5 B և չարչարեին C յիմ և
C չարչարէին պիղծքն և անաւրէնքն զՀշմարիտան 6 AB յիմ
թիւրքն A յիմ հնազանդել 7 B հարկովք S ընդ անհնարին
հարուածովք B եկեղեցւս C եկեղեցւոյ սրբոյ 8 BS յիմ խոկ
C բարձցեն [յիմ խոկ] զատուածպաշտութեան կարգան 9
C իշխանութեամբ 11 S ի ճշմարտութեան ճանապարհս
C զուղիղն ի ճանապարհէն ճշմարտութեան 12 A եաւթն
և տասներորդն B և եւթնտասներորդն S յիմ յամին հա-
րիւրերորդն S յեւթն և տասներորդն C Ցամն հինգհարիւր
երորդն եւթանասներորդն ի թագաւորութեանն Պասից որ
երեսներորդ էր Շապհոյ արքայից արքայի: արկին ընդ
հարկաւ զքրիստոնեայսն և նեղէին յոյժ: 13 A թագաւորու-
թեան BS յիմ էր ամ 14 AB Շապհոն 15 S զքրիստո-
նեայս AB յիմ յայնմիկ A յիմ երանելին C յիմ և C յիմ երա
նելին 16 AS յիմ էր A Ցիսբոնի C էր Շմաւոն C Ցիսբոնի
17 BS բարիոք C անուանէին C Նաթաւտաներկի և բարւոք

ցաւ յայս անուն, զի հարքն նորա կերպաս ներկանէին
աւտար արեամբն ի հանդերձ ամբարիշտ թագաւորու-
թեանն և նա զզգեստս ոգւոյն հներկ արեամբ մարմնոյ
իւրոյ՝ լինել պատմուճան սուրբ արքայութեանն:

Շմաւոնս այս զանձն ի մահ եդ վասն աւրինացն Աս-
տուծոյ և փրկութեան ժողովրդեանն: Ցորով եաես եթէ ոչ
են իրքն արժանաւորք, որ զործին յեկեղեցին Աստուծոյ,
մատնեաց զանձն ի մահ, ըստ աւրինակի Ցուդայի Մա-
կաբէի ի ժամանակի նեղութեան ժողովրդեանն: Ո՛վ քա-
հանայք երկրին քաջանուանք, անդ Ցուդա առաքինի
և աստ Շմաւոն նահատակ: Մին ի պատերազմի քաջա-
ցաւ և փրկեաց զժողովուրդն, և միւսն ի մահու նահա-
տակեցաւ և փրկեաց զժողովուրդն: Մին յաղթեաց և
փառաւորեցաւ և միւսն պարտեցաւ և առաքինացաւ:
Ցուդա զայլս կոտորելով արար զիւրութիւն ժողովուր-
դեանն, և Շմաւոն ի ձեռաց այլոց մեռանելով արար

18 B յիմ յայս B անուն S հարք S կերպաս AB ներկեին
C զի հարք նորա կերպասանեալք էին 19 B արեամբ ի հան-
դերձս AS ամպարիշտ S թագաւորութեան C արեամբ ի
հանդերձս 20 B յիմ նա S զգեստ AB զոգեստ S ոգւոց
B ոգւոյց S ներկեաց A մարմնոյն B մարմնոյն C և ոտ զգեստ
հնել: լինել պատմուճան 21 BS յիմ իւրոյ B պատմու-
ճան յիմ սուրբ 22 C ի մահ եաւ 23 S թէ C եթէ ոչինչ
են իրք արժանաւորք, որ գործէին յեկեղեցւոյ Աստուծոյ
24 AB արժանաւոր B յիմ որ A որք A յեկեղեցի S յեկե-
ղեցւոյ 25 B աւրինակին S Ցուդայ Մակաբայեցի B Ցուդա
Մակաբա A Ցուդաի Մակաբէի C ըստ նմանութեան Ցու-
դայ Մակաբայի 27 S երկաբեան BSC քաջանունք C յուդայ
28 BC մինն 29 AC յիմ և միւսն ի մահու—զժողովուրդն
30 B մինն C և մինն յաղթեաց 31 BS և միւսն պատե-
րազմեցաւ 32 A Ցուդայ C Ցուդայ զայլս կոտորեալ արար
փրկութիւն ժողովրդեանն 33 A գեւրութիւն B արար զի-
գարութիւն ժողովրդեանն B ի ձեռն B մեռանելով

ազատութիւն ժողովրդեանն: Սոքա են քահանայապետք
35 զգեցեալ զկատարեալ հանդերձ քահանայութեան, պաշտաւնեայք սեղանոյն սրբութեան, փառաւորիչք պաշտամանն շքեղութեամբ, մկրտիչք ջրով արդարութեան, զգեցեալք զկենն սպառազինութեան, որ քաջալերս տալին և ի մահ աներկիւղս կոչէին, խրախոյս բառնային
40 և ի սպանումն առանց զանգիտելոյ հրաւիրէին: Որ ընդառաջ սրոյն ընթացուցանէին առնարար և զսկզս նիզակաց առ ոչինչ համարել յաւժարեցուցանէին: Մկըրտիլ յարիւնն յորդորէին և ըմպել զբաժակն սոխպէին: Պարգեւս բաշխէին, պսակս շնորհէին, զիրս Ցեառն կա-
45 տարէին զդուշութեամբ, զաւրէնս Աստուծոյ պահէին սրբութեամբ: Զի մին ուղիղ աւրինակաւ կատարեաց զգործն, զի անձն ընդ անձին սպան, և ինքն սպանաւ

34 S զազատութիւն B Սոքա եին քահանայապետք զգեցեալք զկատարեալ հանդերձն C սոքա էին 35 C և զգեցեալ զգեստք քահանայութեան 36 A սեղանոյն C սեղանոյ C պաշտամանն սրբութեան շքեղութեան 37 AS արդարութեամբ 38 B զգեցեալ զգենս S զգէն C զգէնն արդարութեան, որ քաջալերել սատանային և ի մահու աներկեղս կոչէին 39 S աներկիւղ 40 B հրաւիրեին S հրաւիրէէն C առանց զանգիտութեան C որ ընդ առաջ սրբոյն 41 A յառաջ S սրոյ B և զսեռիլ նիզակացն 41-46 C զսկզս նիզակացն առ ոչինչ համարէին: յարիւն յորդորէին: ըմպել զբաժակս սոխպէին և պսակս շնորհէին: պարգեւս բաշխէին և զիւրեանց ա՛ն զաւրէնն կատարէին: սուրբքն Աստուծոյ պահէին սրբութեամբ. զի մինն 42 ABS համարեալ AS մկրտել 43 S յարիւն B ի յարիւն սոխպէին և ըմպել զբաժակն յորդորէին 45 A զաւրենս սրբոյն Աստուծոյ պահեին B զաւրենս սրբութեանն Աստուծոյ պահեին սրբութեամբ 46 B մինն S ուղիւղ 47 S և ինքն սպան C և անձն ընդ անձին փրկեաց յիմ սպան և ինքն սպանաւ և

և փրկեաց. և միւսն խոնարհութեամբ վարեցաւ, զի փոխանակ զննաւսան մատուցանելոյ, մատոյց սրոյ զպարա-
50 նոցն: Մին մինչ զայլն պահանջէր՝ ինքն պահանջեցաւ, և միւսն աւրինակաւ խոնարհութեանն խոնարհեցաւ: Մին քահանայութեամբ զմեռեալս ի հող քաւէր և միւսն քահանայութեամբ զմեռեալս ի մեղաց կեն-
դանացուցանէր: Մին եւ ընդդէմ յայտնի պատերազմաւ,
55 սպան և սպանաւ, և միւսն եւ ընդդէմ ծածուկ պատերազմի և սպանաւ:

Ո՛վ սպանումն սրբոյ, ոչքան ինչ մեծ լցեաս, մանաւանդ զի և Փրկիչն քո առ ի յայտնի յաղթութիւնն
ի ծածուկ անաւրէնութենէն: Ըստ զաւրացաւ Քրիս-
60 բայէլի Աստուածն ոգւոց և թափեաց զհարկս ժողովրդեանն ի ձեռաց թագաւորին Ըստնայ և Աստրւոց, և Շմաւոն առաքինացաւ Ըհսուսիս որդւովն Աստուծոյ և թափեաց զհարկս ժողովրդեանն ի հրամանէ թագաւորին Պարսից: Սոքա են հովիւք քաջք և առաջնորդք
65 իմաստունք, որ եռուն զանձինս ի մահ փոխանակ խա-

48 A խոնարհութեամբ վերացաւ 49 B զննաւսան S յիմ սրոյ C զննաւսա 50 B մինն ABC զայլս 51 S օրինակ C խոնարհութեան 52 B մինն քահանայութեամբ զմեռեալս ի հող ի քէեալ քաւէր A յիմ ի քէեալս ի հող—քահանայութեամբ զմեռեալս C մինն C ի քէեալ 53 S ի մեղացն A կենդանացուցանէր ի քէեալս ի հող քաւէր և միւսն քահանայութեամբ զմեռեալս C զմեռեալս մեղացն 54 B մինն S յիմ յայտնի A պատերազմի B պատերազմին և սպան C մինն 55 S յիմ եւ AC յիմ և միւսն եւ ընդդէմ—և սպանաւ 56 S յիմ և 57 B սրբոցն S յիմ ինչ C ո՛ սպանումն յիմ ինչ 58 B զյաղթութիւնն 59 B յիմ ի ծածուկ անաւրէնութենէն A Ըստնայ A յի՛ղի B յիե՛ղ S յԽոսրայէլ C յիմ ի ծածուկ անաւրէնութենէն C Ըստնայ C յի՛էլէ 60 B և յա՛ծն S յաստուած S զհարկ 61 C ի ձեռաց թագաւորացն C աստրոց 62 S առաքինեցաւ A որդովն 63 BS թագաւորին Աստրւոց 65 C որք եռուն

A 402
B 175v

չանցն‖ մեռանելոյ: Զարչարեցան նոքա, զի ապրեցուսցեն պնաշինան ի չարչարանաց անառըինացն. ոչ եաուն նոցա ձաբակել զձաբակս կռնեալս, և ոչ եաուն ըմպել զջուրս պղտորս և ամբակահաբս:

Գ· Շմաւոն եպիսկոպոս առաքինի զաբտյաւ ի Ցէր և քաջալերեցաւ յանուն Աստուծոյ, և առաքեաց պատգամս առ արքայն և ասէ· Քիսուս փրկեաց զկիզոլեցի արեամբն իւրով և ապատեաց զժողովուրդ իւր զմահ ձաշակելով, հանդոյց զաշխատեալս և ոյք ունէին բեռինս ծանունս իւրով չարչարանաւքն, երարձ զլուծ հարկացն խաչիւն իւրով, խոստացաւ մեզ պարգևս յաշխարհին ի նորումն, որոյ ակրութիւն իւր կայ և ինձ յաւիտեան: Քիսուս արքայ է արքայից: Այլ կհարկիդ որ եղիք՝ մեք յանձն ոչ առնումք: Քա՛ւ լիցի մեզ, որ եմք ազատ ի բնէ, մատանել ի ծառայութիւն մարդկան: Ցէր մեր տէր է տէրութեանդ ձերոյ, և վասն այսո-

66 BS զի ապրեսցին խաչինքն C մեռանելով 67 S ոչ եաուն նոցա ճանաչել C և ոչ եաուն խաչանց լուբեանց ճարակել զճարակս կռնեալս 68 B ընպել յիմ եաուն 69 B պղտորեալս AS և ամբակահամս

1 B յիմ եպիսկոպոս C և առաքինի 2 A յիմ և S պատգամ C և առաքէ պատարագս առ արքն Պարսից և ասէ 3 AS առ արքայ 5 S զբեւրինս C զաշխատեալքս 6 A ծանրունս S իւրովք B զլուծս C ծանունս և գժուարակիրս 7 SC հարկաց BC և խոստացաւ S զպարգևան յաշխարհին յիմ ի նորում B յաշխարհին յայնմ C յաշխարհ լուրում 8 BSC տերութիւնն յիմ լուր A յիմ և 9 AB յաւիտենական 10 B ի յանձն լինչ ոչ առնումք S յիմ մեզ C յիմ մեք C որ ազատ եմք ի բնութենէ 11 S ազատք B ի ծառայութիւն C յիմ մարդկան 12 A ա՞րն մեր է ա՞ր տերութեան ձերո B ա՞րն մեր է ա՞ր և տերութեանդ ձերոյ AB վասն այնորիկ C Ցէրն մեր տէր է տերանց ձերոց և վասն այնորիկ ծառայակից տէրութեանդ S տէրութեանդ ձերոյ և

րիկ զծառայակից տէրութիւնդ մեք ինչ ոչ ունիմք յանձին: Աստուածն մեր արարիչ է աստուածոյդ ձերոյ, և
15 մեք իրրև զձեզ արարածոց երկիր ոչ պագանեմք անմտութեամբ: Եւ նա պատուիրեաց, թէ Մի՛ ստանայք ձեզ ոսկի և մի՛ այլ ինչ ի քսակս ձեր:* Զիք մեր ոսկի տալ քեզ և ոչ արծաթ հարկել զհարկդ որ արկէք: Եւ առաքեալ նորուն զղուշացոյց, եթէ ծանր գնոց
20 գնեալ է, մի՛ իցէ թէ լինիցիք ծառայք մարդկան:**

Եւ իրրև լուաւ պպատգամն արքայն՝ լի եղև բարկութեամբ մեծաւ և անհնարին ցասմամբ խռովեալ խոցեցաւ: Եւ այսպէս յղեաց առ երանելին, թէ Ընդէր յանդուգն յամառութեամբ պկեանս քո և զաշակերտացդ քոց կամիս կարձել և ի միասին միանգամայն իջանել ի դժոխս հրաւիրես: Առ հպարտութեանդ և ամբարտաւանութեանդ ապստամբեցուցանել չանաս յինէն

* Մի ստանայք ոսկի եւ մի արծաթ եւ մի պղինձ ի գօտիս ձեր։ Մատթ· ժ· 9։

** Գնոց գնեցայք՝ մի լինիք ծառայք մարդկան։ Առաջ· կորնթ· է· 23։

13 B զծառայակից S տէրութիւնն BSC ոչինչ ունիմք 14 S աստուած մեր A ա՞ծոց B ա՞ծոցդ C աստուածոց 15 B իբրև զձեզ անմտութեամբ արարածոց երկիր ոչ պագանեմք S արարածոց ոչ պագանեմք երկիր անմտութեամբ C յիմ արարածոց 16 B եթե S յիմ թէ 17 CS յիմ ձեզ BS յիմ Զիք մեր ոսկի տալ քեզ և 18 S ոչ արծաթ հարկեալ զոր հարկդ արկէք C տալ ձեզ C հարկել զհարկդ AB հարկանել զհարկս 19 S Եւ առաքեալն նորին B յիմ նորուն A թէ S գնոյ գնեցայք C թէ ծանիր, գնոց գնեցայք 20 B մի՛ իցէ զի լիցիք 21 S յիմ և B զպատգամն S զայս պատգամ C արքայն զպատգամս 22 C խոցեալ խռովեցաւ 23 B և ասե թէ ընդէր յանդուգն 24 S յամառութեամբդ B զաշակերտաց C յանդուգն 25 SC յիմ քոց C լքեալ 26 B հրաւիրես AS առ հպարտութեան A յիմ և S ամբարտաւանութեամբ ամբարտաւանեցուցանել C առ հպարտութեան և ամբարտաւանութեան քո ապստամբեցուցանել յինէն առնպես զժողովուրդդ

զժողովուրդդ։ Արդ և ես զոմից հնարս լինչ սպառել
զքեզ յերկրէ և անմարդի առնել ի մարդկանէ։
30 Ոսկ նահատակն մեծապատիւ սկսաւ տալ բանիցն
պատասխանի, թէ Ցիսուս մեռաւ փոխանակ ամենայն
երկրի և աղատեաց զամենայն արարածս, և ես մեռանիմ
փոխանակ ամենայն ժողովրդեանս՝ որոմ հովուեմս։ Այլ
իմովք կամաւք զայն ոչ առնում յանձն, եթէ ոք քեզ
35 ի հարկս մոանիցէ։ Զի պիտոյ են ինձ այն կեանքս, եթէ
մեղաւք հատանիցէ կեալ, զի ապաւոք Ցեսուն իսոյ ի նե-
րումբիւն անկանիցեն և ես ի հանդիսա և ի պատիս։
Քա՛ւ լիցի ինձ խնայել ի կեանս իմ վասն կենաց վրկե-
Ե 176 լոցն, որ վրկեցան| արեամբն Աստուծոյ, և վասն ոդոր-
40 մելոցն, որ գոին զոդորմութիւն վրկութեամբն Քրիստո-
սի, առնել ինձ դիւրութիւն և այլոց նեղութիւն։ Ո՛չ
սիրեմ ես զիս քան զՔրիստոս, և ոչ խնայեմ յոտս իմ
երթալ զնոյն ճանապարհ ի մահ, և ոչ արգելում զանձն
իմ ի սպանմանէն, որով սպանաւ ձշմարիտ քահանա-
Ա 402v յապետն։ Այլ զարիւնս|պատրաստ եմ տալ փոխանակ
հաւատին և զպարանոցս սրոյ փոխանակ խաչելոյն։

28 B զժողովուրդ A յիմ ինչ 29 A զձեզ յերկրե B յիմ եւ անմարդի առնել ի մարդկանե C զձեզ յերկրէ 30 C յիմ քահանեն 31 B յիմ ամենայն C եթէ Ցիսուս մեռաւ վասն ամենայն երկրի 32 SC յիմ զամենայն արարածս 33 S փրկաչնակ B որում հովիւ եմ C յիմ որում հովուեմս 34 A խմով համաւ A թե C խմով համաւ զայդ 35 S ի հարկս մոանէ A զի պիտոյ են մեզ այս կեանք 36 S հատանէ ինձ կեալ SC ազատքն S ի նեղութիւնս C անկանիցեն 37 S ի հանգիստ 39 B ոք արեամբն այ վրկեցան 41 A զեւրութիւն B յիմ և այլոց նեղութիւն 42 AC յիմ ես A յիմ յոտս իմ B և ոչ խնաեմ յոտս եմ երթալոց 43 B յիմ ի մահ A յիմ ոչ C ի նոյն ճանապարհ C և ոչ արգելում 44 B քահանապետն 45 C Այլ պատրաստ եմ տալ զանձն իմ փոխանակ հաւատին 46 C սրոյ փոխանակ խաչելոյն

նման իմ փոքր մահս մեծի մահու Ցեսուն, որ մեռաւ
վասն մեր։ Ես պի ասացեր եթէ վասն քո զամենայն ու-
սումնակիցսդ կատորեմ, այն ոչ յինէն ինչ է, այլ ի քէն,
50 և ի քումմէ գլխոյդ խնդրեսցի, և ես և ժողովուրդ
իմ անպարտ եմք յարենէ։ Գան աւասիկ և սոքա, և
ըստ իւրաքանչիւր անձանց պատրաստ են տալ պա-
տասխանի. և յորժամ քննեսցես՝ առնուցուս զփորձ
հանդիսի զամենեցունն։

Գ. Յայնժամ առիւծն գաղանացեալ, ապականիչն, մար-
գահանձն, արիւնարբուն ծանրագին արեան մարդկան,
ցասումն անհնարին նիւթեաց ի սրտին և զգեցաւ իբրև
զգէն զսատանայ զամենայն մարմնովն, սրել սկսաւ զժա-
5 նիսն և կրճտել զատամունսն, յաւժարեալ ի սպանանել
և յարձակեալ ի բեկանել։ Քանզի ցանկացեալ փափագէր

47 S մահուան տեառն B տէրն մահուն որ և մեռաւ C մահու տէրն յիմ որ մեռաւ վասն մեր 48 S վասն նոցա և զոր ասացերն A թե A ուսումնակիցսն C ասացերն թէ C ուսումնակիցս քո 50 B և ի քումմե A ժողովուրդք C գլխոյ 51 B սոքայ 52 A ընդ իւրաքանչիւր C ընդ իւրաքանչիւրոցն տան պատասխանի։ յիմ և յորժամ քննեսցես —զամենեցունն 53 S քննես BS առնուս 54 S զամենեցունց

1 A առիւծն AS գաղանացեալ և ապականիչ մարդահանձ արիւնարբու 1—10 C Յայնժամ երբև լուաւ արքա զայրացեալ երբև զառիւծ գիշակեր մարդահած [յետոյ արձագրուած մարդահանձ], ցասումն անհնարին նիւթեաց ի սրտին. սկսաւ սրել զժանիսն և կրճտել զատամունսն, յաւժարել ի սպանանել։ Գոչէր մեծաձայն բարբառով և դողացուցանէր առ հասարակ զամենայն տիեզերս ահեղն պատգամաւք և սաստիկն սպառնալեաւք։ 2 B արեանց 3 B ի սերան 4 AS յիմ զսատանայ B յիմ զամենայն մարմնովն B սրեալ A որ և սկսաւ զժանիսն սրել 5 B յաւժարել 6 B յարձակել S փսփաքէր B քանզի փսփաքել ցանկայր

ընդել զարիւն արդար և ուտել անյապ զմարմինս անաբասիցն։ Գոչէր մեծաձայն բարբառով և զողացուցանէր առհասարակ զամենայն տիեզերս ահիւ պատգամաւքն և սաստիկ սպառնալեաւքն։

Հրաման տայր վասն քահանայից և պաշտաւնէից, զի վաղվաղակի տագնապաւ զմահ սրոյ ընդունէին։ Ծկեղեցիք աւերեսցին և սրբութիւնք պղծեսցին, սպասք պաշտամանն մատնեսցին յաւար և ամենայն կարգք տաճարին եղծեալ ապականեսցին։ Եւ զՇմաւոն զղուխս կախարդացն, ասէ, վաղ առիս հատուցէք, զի զմեր թագաւորութիւնս խոտեաց և զկայսերն ընտրեաց, զի նորա Աստուածոյն երկիր պագանել և զմեր աստուածս առ ոչինչ համարի։

Եւ հրեայք ևս թշնամիք, որպէս սովոր էին, սկսան չարախաւսել զՇմաւոնէ և զամենայն քրիստոնէից։ Քանզի սովոր են յայսպիսում ժամանակի զտանել չարախաւսք և ոչ բարեխաւսք։ Սկսան ամբաստան լինել և ասել. Ծորժամ դու, արքայ, հրովարտակս և պատգամս մեծաձայն բարբառով հանդերձ եղիցես ի Սուժաստան, ապա ամենայն ազգք հրեից ի միասին ժողովեսցին ի Սուժաստան և ոչ ոք կարասցէ ի տունս իւրեանց դառնալ, մինչև զամենայն ազգս հրեից ի միասին ժողովեսցին ի Սուժաստան։ Եւ ապա ամենեքեան ի միասին ելցեն ի Սուժաստանէ և գնասցեն ի Սաղակայ, և ապա ամենեքեան ի միասին ելցեն ի Սաղակայ և գնասցեն

կոտասանիցն: Անուն միւսին Աբիհելայ, և միւսումն՝ Անանիա: Ու իբրև եկ ի քաղաքէն՝ առին զնացին պա-
հակքն ընդ հրապարակս եկեղեցւոյն, զոր մեծաւ զար-
45 դու զարդարեալ էր: Աղաչել սկսաւ զպահական զի մի՛
տանիցեն ընդ այն, քանզի յառաջ քան զսակաւ ինչ
աւուրս աւերեալ էր մոգուցն և հրէիցն: Քանզի ածէր
զմտաւ, թէ մի՛ տեսից զաւեր տաճարին, և խռովեսցի
սիրտն և բեկանիցի: Առին զնացին զնա տագնապաւ
50 զերկայն ձանապարհն ի սակաւ աւուրս, և մտին ի քա-
ղաք մի, որ կոչէր [Լեռան] քաղաք:

Ապա չոգաւ մոգպետ մի, եկայ առաջի արքային
և ասէ՝ Ածին զգլուխս կախարդացն: Ու հրաման ետ
ածել առաջի: Ու իբրև եմուտ՝ ոչ եպագ երկիր:
55 Ու ընդ այն և առաւել ցասեաւ արքայ և ասէ.
Արդ դիտեմ եթէ ստոյգ է ամենայն ինչ որ լուայ զքէն:
Զիա՞րդ էր, զի յառաջ իբրև գայիր՝ երկիր պագանէիր,
և այժմ ոչ պագեր:

Ասէ Շմաւոն. Յառաջ պագանէի երկիր, քանզի ոչ

42 B Աբիհեքդայ S Աբիհեքզա C Աբիհեղբայ 43 A յիմ և B յիմ եւ S եւքն 43—49 C յիմ Եւ իբրև եկ ի քաղաքէն—և բեկանիցեն: 44 B զարդաւք S զարդուք 45 B Աղաչեաց զպահական 46 A տանիցեն S քանզի սակաւ ինչ աւուրց աւերեալ էր ի մոգուցն և ի հրէից 47 A մոգուց և հրեից 48 S խռովիցի 49 B և առնն 49—54 C և առեալ զնացին տագնապաւ զերկայն ճանապարհն ի սակաւ աւուրս. և հա-
սին ի քաղաքն: Հրաման ետ արքա և ածին առաջի: 50 A ճանապարհս S յիմ ի (սակաւ) 51 ABCS յիմ Լեառան S քա-
ղաքա 52 B ապայ B մոքպետ S մոգ մի A արքայի B և հրամանեաց ածել առաջի 53 BS կախարդաց 54 C յիմ և (իբրև) 54—55 C երկիր արքայն. ընդ որ ցասուցեալ ասէ. 55 B արքայն 56 A որ B եթէ ամենայն ինչ ստոյգ ե զոր լուա զքեն C զոր լուայ ի քէն 57 B զնաւրդ ե C զնաւրդ յառաջագոյն իբրև գայիր երկիր պագանէիր և այժմ ոչ պագեր երկիր. 59 A երկիր պագանեի C Շմաւոն ասէ

60 շղթայիւք մատանէի առաջի, և ոչ թողուլ զձշմարիտն
Աստուած կոչէիր զիս այսր, որպէս և այսաւր:

Սկսան մոգքն ասել անտի չարախաւսել և ասել,
եթէ Դա վասն այնորիկ ոչ առ յանձն հարկս տալ, զի
ի ձէնջ և ի դիցն ապստամբել կամի: Արդ չէ աւրէն
65 թէ կեցցէ:

Ասէ ցնոսա Շմաւոն. Այն չիցէ՞ ձեզ շատ, օ՛վ պիղծք,
զի դուք կորեայք և զայսպիսի ևս թագաւորութիւն կո-
րուսէք յԱստուծոյ, այլ և զմեզ ևս կամիք ձերում ա-
նաւրէն ամբարշտութեանդ հարկատու առնել:

70 Արքայ ասէ. Առ այժմ զհարկսն զրոյց ի բաց թող,
և զոր ինչ ես քեզ խրատ տամ զայն արա վաղվաղակի.
այսաւր երկիր պագ ընդ իս արեգական աստուածոյ, և
կեաց դու և ամենայն ժողովուրդ քո:

Պատասխանի ետ սուրբն և ասէ. Եթէ ես քեզ՝ որ

60 C առաջի քո 61 BS յիմ զիս S յիմ այսր C յիմ այսր, որ-
պէս և այսաւր 62 B Եւ սկսան B անդի S ասել և անտի
C Ապա սկսան յիմ ասել անտի 63 B Թէ S յիմ դա վասն
այգորիկ A չառ յանձն B չեառ ի յանձն C Թէ վասն այ-
նորիկ ոչ առ յանձն զհարկն տալ 64 B յիմ և ի դիցն S զի
ի ձէնջ դեցապաշտից ապստամբել B այլ չէ աւրէն եթէ
մ՚ղ կամիք C և զմեզ այլ ևս կամիք ձերում անաւրենու-
թեանդ հարկատու առնել 69 AS ամպարշտութեանդ. 70
B արքայն ասե S ասէ արքայ B զրոյցն C զհարկաց C ի
քաց թողէք 71 B քայց զոր ինչ A յիմ ես A խրատ տամ
քեզ B արայ 71—72 C քայց զոր ինչ քեզ խրատ տամ
արա վաղվաղակի. պա՛դ ընդ իս այսաւր երկիր արեգական
ա՛ծոց 72 B պագ ընդ իս երկիր այսաւր արեգականն
Աստուածոյ, և կեաս դու և ամենայն ժողովուրդն քո S եր-
կիր պագ այսաւր ընդ իս արեգական աստուածոց և կեաս
74 S սուրբն Շմաւոն S թէ B յիմ ես C եթէ քեզ որ մեծ էիր

75 մեծդ էիր քան զարեգակն և ունիս շունչ և իմաստութիւն, ոչ պագի երկիր, արեգական պիւրդ պագանիցեմ երկիր, որ անշունչ և անմտունչ է և ոչ գիտէ պատուել զքեզ, որ պաշտեսդ զնա, առաւել քան զիս, որ Քրիստոս ես, որ
80 ղովուրդդ, իմ տէր և ժողովրդեանս Քրիստոս է, որ ի խաչ ելի, և ես ծառայ նորա, այր փոքր և անարգ, մեռանիմ վասն իմ և վասն նորա և վասն ժողովրդեանս:
B 177 Ոչ թուլանամ, այլ առաւել ևս պնդիմ: Ոչ ինձանեմ յանարգանս, այլ ելանել ի պատիւ փութացեալ եմ:
85 Ոչ պաարիմ իբրև զմանուկ, այլ իբրև զայր կատարեալ արժանաւոր արդեամբք զգործն ցուցանեմ: Ոչ անսամ ընտսակար խրատուդ, զի ես քաջ իմանամ զքեզ:

Աբքայ ասէ. Եթէ ի կենդանի Աստուած խոստովա-
A 403v նիլիր, դայր քեզ տալ պատասխանի, թո՛ղ թէ|ի խաչե-
90 լեալն Աստուած խոստովանիս և հաւատաս, որպէս ասես: Արդ անսա ինձ և պագ երկիր արեգական, որոյ կենդա-

75 BS մեծ C յիմ և ունիս շունչ և իմաստութիւն 76 BS պագանեմ C չպագի երկիր, արեգան զիւրդ պագանեմ երկիր որ շունչ է և ոչ գիտէ 78 S պաշտեսն AC պաշտես A աւելի քան զիս B և աւելի քան զիս AC թշնամանեմ 79 B եթե S յիմ և (ժողովուրդդ) A ժողովուրդա C և ասացեր թէ վասն քո կեաց և ժողովուրդս 80 B ժողովրդեանն 81 AC ի խաչն BC յիմ նորա 82 C մեռանիմ վասն անուան նորա, Ոչ թուլանամ 83 S յիմ այլ առաւել ևս պնդիմ B և ոչ ինձանեմ S ոչ ինձանել C յիմ ևս 84 B ի յանարգանս, այլ ելանեմ ի պատիւ փութապես C այլ ելանեմ ի պատիւ փութամ 85 B պարտիմ 86 A ցուցանել C արդեամբք զգործն կատարեմ 88 B արքային S Ասէ արքայ A եթե կենդանի C թէ կենդանի 89 S դոյ քեզ B ի խաչեալ Աստուածն C թող ի խաչել Աստուածն զոր ասես 90 AB յիմ խոստովանիս և A ասես 91 S Անսա ինձ արդ A և երկիր պագ B արեգականն A որ կենդանի C անսայ

նի ճառագայթիւքն կեան արարածք ամենայն, և գտանես ի մէնջ պատիւս և պարգևս մեծամեծս, և ճոխ և իշխան արարիչ զքեզ յամենայն թագաւորութեանս
95 իմում:

Շմաւոն ասէ, եթէ Քիսուս՝ տէրն արեգական և արարիչն ամենայնի՝ իբրև չարչարեցաւ ի ձեռաց Թըշնամեացն, արեգակն, քանզի նորա արարած է, եմուտ ի սուգ և ի չարչարանս, իբրև զծառայ ի վերայ տեառն
100 իւրոյ. և յետ երիր աւուր յարեաւ և վերացաւ վառաւք յերկինս և նստաւ ընդ աջմէ Աստուծոյ: Ես վասն պարգևացն և պատուոյն, որովք կամեցար պատուել զիս, և վասն իշխանութեան և մեծութեան՝ զոր խոստացար ինձ՝ ասացիր. ահա պատիւ և մեծութիւն առաւել քան
105 զքոյդ պատրաստեալ կայ ինձ առաջի: Ես պարգևք և բարիք, զորոց և ոչ զլուրն անգամ լուեալ է քո, հանդերձեալ համբարեալ են ինձ ի ճանապարհին յոր երթամ:

Աբքայ ասէ. Ոչ է այդ իմաստութիւն կալդ ի միտս

92 BC ճառագայթիւք S ամենայն արարածք S և գտանես պատիւս և պարգևս մեծամեծս ի մէնջ 93 C յիմ և ճոխ 94 S իշխանս S ամենայն 96 B յիմ արեգական 97 AC իբրև C թշնամեացն և յերրորդ աւուր յարեաւ ի մեռելոց Փրկիչն մեր 98—100 C յիմ արեգակն քանզի—ի վերայ տն իւրոյ 99 B յիմ ի վերայ S ի վկայ տեառն 100 B և յերիր աւուր յարեաւ ի մեռելոց S և յետ երիր աւուր յարեաւ ի մեռելոց 101 B ի յերկինս S ընդ աջմէ Հօր 102 A պարգևաց ASC պատուոյ S որով 103 B իշխանութեանն և մեծութեանն 104 A առաւել պատիւ և մեծութիւն 105 BC զքոյն B յիմ ինձ C յիմ առաջի 106 S քաջն. զորոյ B անկամ A զոր հանդերձեալ S որ հանդերձեալ և համբարեալ է 106—108 C զորոյ զլուրն անգամ ոչ լուեալ է քո, որ ամբարեալ պահին ինձ ի ճանապարհին յոր երթամ: 107 A յիմ ինձ 109 B արքային SC կալ

110 յամառութեան, կատարել զպէտս կամացդ, և կոտորեսցին վասն քո բազումք: Ընդայեա ի քո մահն և ի հաղարաց անձինս, զոր կորուսանելոց եմ վասն քո: Արդեզ զիս ի քո արենէդ և յարենէ բիւրուց, զոր եղեալ եմ ի մոխ սատակել:

115 Շմաւոն ասէ. Եթէ արիւն արդար եղեալ ես ի մոխ հեղուլ, որպէս ասացեր, դու գիտես. և դու տալոց ես զվրէժ սուրբ արեանցն, յորժամ տայցես զտոկոսիսն վասն ամենայնի զոր գործելոց իցես: Եւ զայս գիտեմ, եթէ նոքա մահու Թագաւորին, և դու նոցա մահուն

120 մեռանիս: Բայց ես զիմ կեանսս, որ ի Քրիստոս է, ընդ նոցա մահուն ոչ կարեմ փոխանակել: Եւ ի վերայ այսր կենաց, որ յաշխարհի աստ կեամ, իշխանութիւն ունիմ, բարձ չինէն զոսկա վաղվաղակի որով մահու և կամիս:

110 A կամաց S կատարել զկամդ և կորուսցեն բազումք C չի կատարել զպէտս կամացդ C և կոտորեցեն 111 A խնաեայ B և ի հաստարակաց անձինս C ի մահն քո և ի հազարաց որ կորուսանելոց եմ 113 B յարենեդ S բիւրուցդ B և ի բիւրուց չի յարենե A եղեալ է 113—114 C ի քումմէ արենէդ և ի բիւրուց զոր եղեալ է ի մոխ կոտորել: 115 B Շմաւոն ասաց A թէ C արդար եղեալ է ի մոխ 116 SC ասացեր A և դու տայցես վրէժ 11 B զվրէժս BS չի սուրբ B արեանն AC զտոկոսիս S տոկոսիս C վրէժս արեանցն սուրբ 118 A որ B գործեալ իցես C չի վասն C և զայս գիտեայ թէ նոքա մահու Թագաւորն 119 S զի եթէ նոքա B մահուամբն Թագաւորին և դու նոցայ մահուամբն C և դու նոցա մահուն AS և դու նոցա մահու 120 BS մեռանիցիս BS կեանս A որ ի ՞ի՞ էն B որ ի ք՞ս ևցէ S որ Քրիստոս է B ընդ նոսա մահուամբ ոչ կարեմիմ փոխանակել C այլ ես զիմ կեանս որ ի ք՞ս ընդ նոցա մահուն ոչ փոխանակեմ 121 B և ի վայր կենացս 122 AB աստ կամ A իշխանութիւն ունիմ C չի աստ 123 AB չի չինէն AB բարձ զնոսա B մահուամբն S որով և կամիս մահուամբ C որով մահու և կամիս բարձ չինէն վաղվաղակի

Արքայ՝ ասէ. Եթէ դու առ հպարտութեանդ, զոր 125 ամենեցունց յայտ առնել կամիս, ոչ խնայեսցես յոգիդ, սակայն ես զուսումնակից քո զարհուրեցուցանեմ դառն մահու, զոր ածեմ ի վերայ քո, և առնեն զկամս իմ ի հարկէ և ապրին:

Շմաւոն ասէ. Այդ մի՛ լիցի թէ առ քեզ կեցցեն Բ 177v և յԱստուծոյ մեռանիցին: Բայց դու տես զնոցա հանդէն սայրատուր սրովդ և անդ տեսանիցես զաղնուական կամս նոցա, զի առաւել բուռն և սաստիկ են քան զքո կամդ չարութեան: Քանզի իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէն զճշմարտութիւնն չիւրաքանչիւր անձին հաւատատուն

135 ունին և չեն ինչ սասանելոց: Եւ գայս զիտասչիր, արքայ, զի ընդ քո ընդ անուանակ և ընդ անցաւոր Թագաւորիդ զմեծ անունն, որ կայ ի վերայ մեր, ոչ կարեմք փոխանակել, այսինքն է Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ:

140 Արքայ ասէ. Ըղձանեմ, ապականեմ զդեղդ քո
Ա 404 ցանկալի և չարիւն չապաժոյժ Թեթաւեմ զհաստակդ

124 B արքայն AB առ հպարտութիւնդ C առ հպարտութեան 125 S ամենեցունցդ AC ամենեցուն A ոչ խնայեսցես յոգիդ 126 A զուսումնակիցս S զուսմնակիցս C խնայիցես 127 B մահուամբս 128 A ի հարէ զկամս իմ C ի հարկէ զկամս իմ 129 S լիցին B եթէ C թէ առ քեզ կացցեն 130 B յԱստուած մեռցին A քայց դու գիտես գնանդես B հանդես C հանդէս 131 AB տեսանես C տեսցես 132 B նոցայ 133 B կամս AB չի ոք B ի նոցանէ SC ի նոցանէ 134 B ճշմարտութիւն զևրաքանչիւր անձն հաստատուն ունի S զճշմարտութիւնն զևրեանց անձանց հաստատուն ունի C զևրաքանչիւր 136 S չի ընդ (անուանել) B զի ընդ քո անուանելոյ ընդ անցաւոր C զի ընդ քո անցաւոր Թագաւորութեանդ 138 AC չի է B այսինքն է ընդ 140 B արքայն BC չի քո S զդեղ ցանկալի C եղծանելով ապականեմ 141 B և չապաժոյժ

գեղեցիկ հուպ ընդ՝ հուպ կարճ ի կարճոյ ՝ի վաղուեան ժամանակի, եթէ ոչ արասցես ինձ պատիւ առաջի իշխանացս իմոց պատուականաց և պագանիցես երկիր ինձ և արեգականն աստուածոյն Արևելից:

Շմաւոն ասէ. Ո՞ւր է ի աստուած է արեգական, զի ահա քեզ՝ որ մարդ ես՝ և նմա հասարակ եառեր զերկրապագութիւն: Եւ զայս գիտացջիր զի դու մեծ ես քան զնա, եթէ կամիլիր իմանալ: Եւ զի ասացեր եթէ, զգեղգ ցանկալի ապականեմ, գոյ մեր կենարար որ նորոգէ միւսանգամ մեծապանչ փառաւք ի մեռելոց, որ յոչնչէ և ի չգոյէ արար զմեզ և հաստատեաց:

Ե· Յայնժամ հրաման եհա արքայ կապել զՇմաւոն մինչև ցառաւաւտն, զի այսպէս իմն իմացաւ եթէ միտս ինչ ուսանիցի վաղիւն և առնէ զհրաման նորա: Եւ մինչդեռ ձգէին հանէին զնա արտաքոյ քան զհրապարակն արքունի՝ նստէր անդ ներքինի մի մեծ, զայեակ որդւոյ

142 A յիմ ի (վաղուեան) S կարճ և կարճոյ վաղվաղեան ժամանակի A իշխանաց իմոց և C հուպ ի հուպ յիմ կարճ և կարճոյ 143 B եթէ չարասցես C իշխանաց իմոց յիմ պատուականաց 144 B պագցես երկիր A երկիր պագցես C և պագցես երկիր ինձ և արեգական աստուածոց արևելից: 145 AS արեգական AB աճոյն A արեւելեացյց 146 B արեգականն C արեգականդ 147 AC մարդ B մարդա 148 AS եթէ գու A գու մեծ քան զնա ես 149 B թե S զգեղ C թէ կամիցես իմանալ C թէ զգեղդ 151 A յիմ մեծապանչ S վառաւք զմեզ B որ յոչնչեն և ի չգոյեն S որ յոչնչէ և ի չգոյէն 151—152 C որ յոչընչէ արար և հաստատեաց: 152 A յիմ զմեզ

2 BS յիմ իմն A թե B եթե միտս ունիցի վաղիւ SC ի միտս 3 B առնել զհրամանս նորա S որ առնիցէ զհրամանս նորա B և մինչ C մինչև ի վաղիւն և արասցէ զկամս նորա 4 C հանէին զնա արտաքս 5 A գահակոզդի B գահակ որդւոյ C գայեակորդի

աքքայի, որոյ անուն աշտիճանին յորում կայր կոչէր արքէդ, պատուական և մեծարոյ էր առաջի ամենայն թագաւորութեանն, անուն Գոշթազդ, որ թարգմանեալ կոչի արքայազատ. քրիստոնեայ լեալ էր և ի հալածանան նեղեալ և բռնի արեգական երկիր պագանել տուեալ էր: Ետես եառեր զՇմաւոն՝ յոսն եկայ և երկիր եպագ նմա, և նա ոչինչ հայեցաւ ի նա, այլ զարձոյց ի նմանէ զերեսս իւր իբրև ցասմամբ: Եւ սկսաւ զղջանալ, յոգւոյ հանելով լալ և ասել, զի Եթէ Շմաւոն՝ որ սիրելի և բարեկամ իմ էր՝ այնչափ ցասուցեալ է ինձ, իսկ Աստուած որում սահեցի, ո՞րչափ ինչ բարկացեալ իցէ: Եւ յարեաւ վաղվաղակի և գնաց ի տունն, և մերկացաւ զզգեստն ազնիւ և զգեցաւ թուխս հանդերձ սգոյ, և եկն նստաւ անդէն ի տեղւոջն ուր նստէրն: Եւ որ ելանէին և մտանէին զարմանային ընդ աստարոտի իրսն զոր տեսանէին: Եւ հասին իրքն յարքայ: Զգեաց առ նա պատգամ և

6 B աստիճանին C որոյ անուն աշտիճանին արզբդթ կոչէը յիմ յորում կայը 7 A արզդդ կոչէը B արզբդդ S արզբէդ մեծարոյ էը BS յիմ ամենայն 7—8 C մեծարոյ էը 8 B թագաւորին, որոյ անուն Գոշթազդ 8 B թարգմանեալ 9 B արքայ ազատ S ի հալածանս նեղեալ յիմ և C և ի հալածանան բռնի արեգական տուեալ երկիր պագանել 10 A տըեալ եը S յիմ տուեալ էը B արեգականն երկիր տուեալ պագանել 11 S և իբրև եահս նա ASC յիմ նմա 12 S յիմ և A նահեցաւ S հայեցաւ ընդ նա C իսկ նա ոչ նայեցաւ ընդ նա 13 BSC յիմ իւր AC իսկ նա սկսաւ զղջանալ B և յոգւոց C յոգւոց հանել 14 A հան լալով և ասե S հանել լալ և ասել AS թե 15 S էը իմ 16 BSC սահեցին SC յմ և B և յարացեալ վաղվաղակի ի տուն գնաց 17 A յիմ և (գնաց) B զգեստս ազնիւս S զգեստան ազնիւս C վաղվաղակի ի տուն գնաց C զգեստն 18 A յիմ թուխս B և եկեալ նստաւ 19 B յորում նստերն SC իսկ որ ելանէին C ի տեղւոջ իւրում յիմ ուր նստէրն 20 C ոտարոտի 21 SC յիմ և (հասին) AC պատգամս

Բ 178 ասէ. Զի՞նչ է այդ փոխեխելութիւնդ, զի ես կենդանի եմ
և Թագս ի գլուխս հաւաստուն կայ, և դու սուգ ա-
ռեալ և ի խոր խոցեալ նստիս, և զդեցեալ ես Թուխս:
25 Կին և որդիք չիք քո Թէ մեռան, և վասն այնր ու-
նիցիս սուգ յանձին:

Նա պատասխանի ետ և ասէ. Մահապարտ եմ,
հրաման տուր սպանանել զիս:

Աբքայ իբրև լուաւ զբանն՝ զարմացաւ և ետ վազ-
30 վազակի աճել զառաջեաւ, զի ի նորուն բերանոյ լուի-
ցէ զինչ պատճառք իցեն իրացն: Իբրև տարան ի ներքս
ասէ աբքայ. Դիւ՛ հարաւ ի քեզ, զի զայդ ևս առնես
ի Թագաւորութեանս իմում:

Գուշթապդ ասէ. Դիւ չիք չիս, այլ իմաստութեամբ
35 և հանճարով ծերոյ վառեալ եմ:

Աբքայ ասէ. Ծո զԹուխդ ընդ՛ը զդեցեալ ես իբրև
զդիւահար, և առ իս յղկիր Թէ մահապարտ եմ:

Գուշթապդ ասէ. Վասն այնորիկ արարի զայս, զի ոչ
առ Աստուած արդար գոայ և ոչ առ քեզ: Աստուծոյ

22 AB փոխելութիւնդ S որ ես C զինչ այդ փոխելու-
թիւնդ 23 S Թագ ի գլուխս A Թագ ի գլուխ 24 A ի
ի (խոր) B ոգեցեալ S յիմ և զդեցեալ ես Թուխս C նստիս
զդեցեալ Թուխս 25 B քո չիք S քո չի՛ք B եթե AB վասն
այնորիկ C քո չիք Թէ մեռան, ընդ՛ը ես այդպէս յիմ և
վասն այնը ունիցիս սուգ յանձին 27 A ետ պատասխանի
C նայ ետ պատասխանի 28 A յիմ զիս 29 B աբքայն C յիմ
զբանն յիմ և 30 B զնա զառաջեաւ A բերանոյն C աճեալ
C զի ի նմանէ լուիցէ յիմ զինչ պատճառք իցեն իրացն 31
BS զինչ են պատճառք իրացն C իբրև եկն ասէ աբքայ
32 C զի՛ զայդ առնես Թագաւորութեանս իմում 33 A ի
Թագաւորութեան 35 ABC ծերոց 36 B աբքայն ասե
S ասէ աբքայ ABC զԹուխս B ոգեցեալ C յիմ իբրև զդի-
ւահար 37 B եթե C և առ իս յղիս 38 S վասն այդո-
րիկ 39 B արդար գոայ ուղորդ B զի ես

40 ասեցի, զի Թողի զձշմարտութիւն նորա, և զքո կամդ
կատարեցի և զքեզ խաբեցի, զի ի վերին երեսս պագի
Ա 404v երկիր արեգական և ոչ սրտի մտաւք:

Իբրև լուաւ աբքայ զբանն՝ լի եղև ցասմամբ և
ասէ. Այդ ամենայն սուգդ քո, ով ծեր անմիտ, վասն
45 այնց բանից էր. արդ ես արարից քեզ սուգ և լալիս
վաղվաղակի, եթէ ի դոյն միտս ամբարշտութեան հաս-
տատեալ կայցես:

Գուշթապդ ասէ. Ծրդուայ և հաստատեցի յԱս-
տուած, որ արար զերկինն և զերկիր, Թէ աւելի քան զայդ
50 որչափ արարի զկամս քո, այլ ևս ոչ եմ ինչ առնելոց,
զի քրիստոնեայ եմ ես, և զձշմարիտն Աստուած ընդ
քեզ՝ որ մարդդ ես խաբեալ՝ ոչ կարեմ փոխանակել:

Աբքայ ասէ. Զծերութիւնդ և զվաստակսդ, որ ար-
դարութեամբ վաստակեցեր հաւրն իմում և ինձ, խոր-
55 հիս կորուսանել. վասն այնորիկ ներելով յաւժարեցու-
ցանեմ, զի մի՛ կացցես ի նոյն միտս կախարդացն և կո-

40 S և Թողե B նորայ B կամդ արարի C զի զձշմար-
տութիւն նորա Թողե C կամս 41 AC երկիր պագի 43
A զբանս B իբրև լուաւ զայս աբքայ 44 BS սուգ յի
քո A ով՛ B անմիտ ծեր C սուգ քո ով ծեր անմիտ վասն
այդորիկ էր 45 B սուգ և լալիւն 46 S ի նոյն միտս A ամ-
պարշտութեան B յամբարշտութեան յիմ հաստատեալ
47 SC կացցես 48 B ի յԱ՛ծ C գուշդապդ 49 BC զերկինս
B յիմ զայդ S զայն C եթէ C յիմ զայդ 50 B որ արարի
AB այլ և ոչ եմ C այլ ոչ եմ առնելոց 51 C զի քրիս-
տոնեա եմ յիմ ես 52 ASC մարդ B մարդա S խաբեալ
53 B աբքայն A զվաստակն B զվաստակդ C զվաստական
զոր արդարութեամբ 54 B վաստակեցար AS խորհիմ յիմ
կորուսանել 54—57 C հաւրն իմոյ և ինձ խորհիմ և վասն
այնորիկ ներեմ քեզ, զի մի՛ ևս յամառեալ կացցես ի միտս
կախաղդացն և կորիցես քան նոցուն աւրինակ: յիմ ի կեն-
դանեաց 55 AS և վասն 56 A կայցես AB յիմ նոյն

ըիցես ըստ նոցուն աւրինակի ի կենդանեաց։

Գողթազդ ասէ. Հաւատա արքայ և ստոյգ լիցի քեզ, պի ոչ դու և ոչ իշխանքդ, որ նստին առաջի քո, այլ ոչ ևս կարեն զբաբի խորհուրդն՝ որ անկան ի միտս իմ՝ շրջել, եթէ թողից զարարիչն իմ և արարածոց երկիր պագից։

Արքայ ասէ. Ա՛յ մահազարտ, և արարած կոչես զաստեղսն և մեք արարածոյ աստիպեմք զքեզ երկիր պագանել։

Գողթազդ ասէ. Ծրանի թէ շնչաւոր և կենդանի ինչ արարածոց տայիր երկիր պագանել, և ոչ անշունչ և անմռունչ արարածոց, որ հաստատեալ են ի սպաս պաշտաման մարդկան։

Ծայնժամ արքայն մեծաւ յաստմամբ հրաման ետ զգլուխն հատանել։

Եւ մինչդեռ ընթացուցանէին տանէին զնա ի տեղին ուր զորոգայթ մահուն կազմեալ էր՝ ասէ. Կացէք վայր մի, բանս ինչ ունիմ յղել առ արքայ։ Ծւ զտեղի

57 B ըստ նոցին աւրինակին ի կենացն A ընդ նոսա նոցուն աւրինակն կենաց 58 BS թէ հաւատաս արքայ S լինիցի 58—62 C Գողդազդ ասէ, թէ հաւատաս արքայ ոչ դու և ոչ թագաւորդ որ նստին առաջի քո ոչ ևս կարեն զբաբի խորհուրդն որ անկաւ ի սիրտ իմ շրջել, եթէ թողից զարարիչն և արարածոց երկիր պագանեմ 59 B և ոչ դատաւորքս 60 A յիմ այլ ոչ ևս B խորհուրդս 61 B թէ AB յիմ իմ 63 B արքայն AS զարեդանն C և զարեգանն արարած կոչես S 64 արարածոյ 66 S կենդանի և շնչաւոր BC յիմ ինչ C Գողդազդ 67 C ևս անմռունչ 68 S արարածոյ C որ կարգեալ է ի պէտս մարդկան 70 AS արքայ B յաստմամբ հրամայեաց S Ծայնժամ հրաման ետ արքայ հատանել զգլուխն 72 S յիմ տանէին BS յիմ զնա 72—74 C ի տեղի սպանմանն, ասէ կայցէք վայր մի 73 S զորոգայթն մահու B զորոգայթն յիմ մահու B ասե երանելին 74 S յիմ և C յիմ և զտեղի առին վայր մի, քանզի կարծես ինչ ինոսիս կարծե-

75 ան ին վայր մի, քանզի կարծես ինչ անոսիս կարծեցին վանն նորա։ Կոչեաց ներքինի մի, յղեաց առ արքայ և ասէ. Արքայ ինքնին գիտէ, պի միամիտ և հաւատարիմ լեալ եմ յամենայն խորհուրդս ձեր և արդարութեամբ և ստուգութեամբ գնացեալ եմ ընդ քեզ և ընդ հաւրն քումմ, որպէս դու իսկ վկայեցեր։ Արդ ինչ մի զայս զոր խնդրեմ ի քէն, արքայ, հրամայեսցես առնել. պի կարդասցին և ասասցեն, եթէ Գողթազդ ոչ եթէ զխորհուրդ ինչ արքունի ի վեր եհան, և կամ թէ վանն այլ ինչ յանցանաց մեռանի, այլ վանն քրիստոնէութեան, պի ոչ ուրացաւ յԱստուծոյն իւրմէ։ Քանզի խորհեցաւ խորհուրդ քաջ առաքինին, թէ զինէն համբաւ ելեալ է թէ Գողթազդ ուրացաւ, և գիտեմ թէ բազումք գայթակղին վանն իմ, և արդ եթէ մեռանիմ այսպէս լուռ, ոչ ոք գիտէ եթէ վանն էր մեռանիմ, այլ հնարեցայց պի

ցին վանն նորա 75 S յիմ վայր մի A և զտեղի առեալ կանխ A անոսի S կարծես ինչ կարծեցին անոսի 76 B նորայ S զներքինեան A և յղեաց A յիմ և 77 B արքա դու ինքնին գիտես C դու ինքնին գիտես 78 A լեալ եմ B ձեր նին գիտես C դու ինքնին գիտես 79 BC յիմ ներքինիս C յամենայն ներքինի խորհուրդս ձեր 79 BC յիմ և ստուգութեամբ A յիմ եմ S հօր A հաւրն քո 80 BC և մայեսցես առնել BS արդ զայս ինչ C արդ զայս ինչ մի 81 S խնդրեմ ի քէն արա, հրամայեսցես հրապարակաւք քարոզ կարգալ թէ Գողթազդ C խնդրեմ յարքայէ, հրամայեսցես առնել. քարոզ հանել թէ Գողթազդ ոչ թէ զի զխորհուրդ արքունի 82 A զխորհուրդս ինչ 83 B և կամ եթե S և ոչ թէ B այլ երեք յանցանաց C այլ ինչ երեք յանցանաց նաց մեռաւ 85 B յայ A եւրոյ C յայ յիմ եւրմէ 86 A եթե B համբաւ ել վանն իմ եթե C առաքինի C համբաւ և ալ է եթէ 87 B գիտեմք S եթէ AB գայթագղին C եթէ բազումք գայթագղեն 88 AB յիմ արդ S այսպէս մեռանիմ A յիմ լուռ C և թէ մեռանիմ լուռ 89 B վանն իմ ոչ ոք A վանն եր մեռա C թէ վանն էր մեռանիմ։

զի զայս գիտեալով քաջալերեսցին, և զայս աւգուտ Թողից յետ իմ, զի լուիցեն ամենայն քրիստոնեայք, եթէ վասն Քրիստոսի մեռաւ, և յաւրհնսցին։

Այս խորհուրդ բարի և աղնուական յիմաստուն ծերոյն յաւգուտ հասարակաց շնորհեցաւ։ Այս փող պատրաստութեան ի վարժ և ի հմուտ նահատակին ի շահ եկեղեցւոյ բարբառեցաւ, զի լուիցեն և եղիցին|պատրաստականք ամենայն նահատակք արուեստիւ ի պատերազմ։

Եւ հրաման ետ արքայ ելանել կարդալ քարոզ, որպէս ասացն և Գուշթազդ։ Մանաւանդ, ասէ, յորժամ լսեն՝ բազումք զանգիտեն ի մահուանէ և Թուլանան ի մտաց յորում հաստատեալ կան։ Եւ զայն ոչ իմացաւ անմիտն, եթէ նա աղի ձայն արար խաչինն, զի դառնայթ տայցեն և դրդեսցին զկնի սպանելոյն, որ արկ զքաղցր բարբառն և հրաւիրեաց յաղն ճշմարիտ։

Սպանաւ ծերն պատուական քաջ անուամբ վասն Քրիստոսի, յերեքտասաներորդումն Յարեգ ամսեան ի

զի զայս գիտելով քաջալերեսցէ 90 B քաջալերեսցեն 91 BS և լուիցեն B քրիստոնեայքն BS թե C յիմ ամենայն 92 S մեռանիմ C մեռանիմ։ յիմ և զաւրասցին 93 C ծերոյն 96 B շնորհել բարբառեցաւ 96—98 A զի լուիցեն և լիցեն պատրաստականք ի պատերազմ ամենայն նահատակքն արդարութեան։ C և լիցեն պատրաստականք 97 BC նահատակք արդարութեան B ի պատերազմին։ C ի պատերազմն։ 99 SC յիմ և C յիմ ելանել 100 AB որպես և ուսոյցն Գուշթազդ C յիմ և C յիմ ասէ 101 C լսեն ասէ բազումք 102 BC ի մտացն C յորում հաստատեալ են։ 103 S թէ A նա աղաճայն արար 104 AB դառնայթ տայցեն և զրդռեսցին S սպանանելոյն C գառոյ տացեն և զրդեցին զկնի սպանելոյն 105 B ի յաղն ճշմարիտ. 106 S վասն Քրիստոսի 107 A յերեքտասաներորդում B յերեքտասաներորդի արեգ ամսոյ A ամսեան, յաւուրս մեծի հինդշաբաթի

հինդշաբաթուոջ մեծի շաբաթուն զատկի աղուհացին։

Զ. Ո՛վ Շմաւոն որսորդ, որ որսացաւ զաստուածեղէն որսն ի մահուան իւրում և ի կեանս։

Յայնժամ տուան աւետիք Շմաւոնի ի բանդն վասն իրացն որ եղեն։ Զարմացաւ և ուրախ եղև և սկսաւ ասել։ Մեծ է սէր քո Քրիստոս, կարևոր է դուէթ քո Աստուած մեր, փառաւորեալ է զաւրութիւն քո Քրիստոս, և առաւելեալ է իշխանութիւն քո Փրկիչ մեր, զի զմեռեալս կեցուցանես, և զմեղաւորս արդարացուցանես, և զանոյսս ի յոյս ածես։ Զի զնա, որ յետնեալ համարէին, առաջին արարեր ըստ կամաց քոց։|Աւետարանչն ընտանի եղև, հեռացեալն ի ճշմարտութենէն եղև մերձաւոր հաւատոցն, ելեալն ի խաւար եղև արժանի լուսոյ բազմականի հարսանեացն, ընկեցեալն իւրովք կամս[1] արտաքս՝ եկն եմուտ ի ներքս խոստովանութեամբ։ Ես ասէի եթէ ես կանխեցից, և զայն ոչ գիտէի եթէ նա յառաջէ քան զիս։ Ես ասէի եթէ ես վաղ հասից,

աւոջն է զատկի աղուհացին։ C յերեքտասաներորդում յաղեգ ամսեն է մեծի հինկշաբաթու զատկին։ 108 B յիմ զատկի S է զատկի աղհացս։

1 A յիմ որ A որսաց եւ S զաստուածայնն որսն 1—2 C յիմ Ով Շմաւոն որսորդ—և է կեանս 2 S է մահուն B է մահու A և է կեանս զքաղցումս է նոյնս 3 BC յիմ է բանդն 4 B և զարմացաւ C իրացն եղելոցն 6 B զաւրութիւն քո ա՛ր մեզ 7 AB առաւել է C առաւել է 8 BSC յիմ և (զմեղաւորս) C յիմ և (զանոյսս) 9 S որ յետինն համարիւր 10 ASC ըստ կամաց իմոց S օտարն ընտանի եղև BC ընդանի 11 B և հեռացեալն յարդարութենէ C է ճշմարտութենէ 12 S հաւատոցս B հաւատոց S է խաւարն BSC յիմ լուսոյ C հաւատոյ, արտաքսեալն է խաւար 13 B բազմականաց S յիմ կամաք A ընկեցեալն արտաքոյ իւրովք կամաք C հարսանեաց 15 S թէ ես SC թէ C յիմ զայն C թէ 16 S թէ S վաղվաղ C յիմ նա C յիմ Ես

և զայն ոչ ածէի զմտաւ եթէ նա անցանէ ըստ իս: Որպ-
մանեաց զահագին պարիսպ մահու և ուրախ արար զիս,
երևեցաւ նոքաւ ճանապարհն կենաց և ցնծացայ, եղև
առաջնորդ ոտից իմոց ընդ նեղ ճանապարհն, և ուղ-
ղեաց եհան զգնացս իմ ընդ նուրբ շաւիղն: Արդ զի՞ կայ-
ցեմ կամ ո՞ւմ մնայցեմ: Բարբառ արար թէ արի կաց
վաղվաղակի. ապդ ես թէ ևկ հասիր քեզ մնամ, զի չէք
քեզ այսուհետև տեղի յիս|պատուհասի և ոչ ամաչեն
միւսանգամ երեսք իմ ի քէն, ևկ մուտ ուրախութեամբ
ի տունս զոր կազմեցի և ի հանդիստս զոր պատրաս-
տեցի, և ուրախ լիցուք ի միասին, որպէս յինէաք ու-
րախ ի յանցաւորդ նոյնպէս և ի յաւիտենականն:

Արդ յինէն է արդել, և ես զեղծիմ|թէ յամեմ:
Ծ՞րը ևցէ զի տեսից զժամն յորում գայցեն հանիցեն
զիս տաղնապաւ և տանիցեն ի մահ, զի երթայց դադա-
րեցից ի վշտացս և ի փորձութեանցս, որ շուրջ պա-

աստէն եթէ ես վաղ հասից—անցանէ ըստ իս: 17 B և զայս
ոչինչ ածէի զմտաւ A անցանէ նա ըստ|իս S անցցէ ընդ
իս B ընդ իս 18 B պարիսպս S պարիսպն 19 BC և
երևեցաւ B ճանապարհ B և եղև C յիմ և ցնծացայ 20
A առաջնորդ որտի իմոյ C յիմ և ուղղեաց եհան—շաւիղն:
21 BS եհան զոտս S յիմ իմ A շաւիղն 22 S կամ ո՞ւմ
անասյցեմ A եթէ S բարբառ արար վաղվաղակի թէ արի
կաց 23 B ասդ A ապդ եմ եթէ S արի ևկ հասիր S յիմ
զի չէք քեզ—պատուհասի և 24 C յիմ քեզ C յիս տեղի
25 B երեսք իմ միւսանգամ C յիմ միւսանգամ 26 B ի հան-
կիստս C և հանգիստս 27 C զի ուրախասցուք ի միասին
յիմ որպէս լինէաք ուրախ—և ի յաւիտենականն: 28 A ի
յանցաւորս S յանցաւորիս S ի յաւիտենականս B ի յա-
ւիտենականս 29 B զեղծցիմ C և ես եղծանիմ 30 B և
ե՞րբ A յորում գայցեն հանիցեն ի մահ տաղնապաւ S յոր-
ժամ գայցեն հասանիցեն և տանիցեն առ մահ տաղնապաւ
31 C յիմ զիս C տանել ի մահ տաղնապաւ, զի երթեալ
դադարեցից 32 AB յիմ և ի փորձութեանցս C ի վշտաց և

տեալ պաշարեալ են վրաք:

Ցարեաւ եկայ յարաւթիս և ասէր այսպէս. Տուր
35 ինձ Տէր զպատակ զայս. զու ինքնին գիտես զի ես ինձէն
խնդրեցի, և ամենայն մտաւք և հոգւով և կենաւք սի-
րեցի զքեզ, զի տեսից զքեզ և ուրախ եղէց և հան-
A 405v գեայց: Եւ այլ մի՛ ևս կեցից յաշ|խարհիս, և տեսանիցեմ
դժարչարանս ժողովրդեանս և զաւեր եկեղեցեաց քոց,
40 զկործանումն սեղանոյն և զնեղութիւնս սուրբ ուխտին,
զվհատութիւն վհատելոցն, զզանգիտանս դարձելոցն
ի ձշմարտութենէն, և զայլոց բազմաց, որ վերին երե-
սաւք սիրէին զիս և իրրև հասին հալածանքն եղեն
առելիք և թշնամիք, մանաւանդ խաչահանուն այսպա-
45 նիչք, որ ուժգնանեն ի վերայ ժողովրդեանս մերոյ: Այլ
ես յոր կոչեցայս ի նմին հաստատուն կացից, և յոր
հրաւիրեցայս զնոյն և կատարեցից արդեամբք, և եղէց
աւրինակ ամենայն ժողովրդեան քում, որ յԱրևելս:

ի փորձանացս, որ շուրջ պատեալ է զմեաւք: 33 B պաշա-
քեալ պաշարեալ A զմեաւք 34 B և յարուցեալ եկայ B և
առաց. ա՛ր տուր ինձ C յարեաւ կայ յաղաւթս և ասէ
այսպէս 35 ABC զի դու ինքնին 36 BS զի ամենայն S և
ոգւով B մտաւքս և ոգիովքս և կենաւքս C և ոգով 37
B յիմ և հանդեայց C զի տեսի զքեզ և ուրախ եղեայց և
հանգեայց 38 C և տեսից 39 AB ժողովրդեանն C ժողո-
վրդեան զաւերսումն եկեղեցեաց յիմ քոց 40 A սեղանւոց
S յիմ և S զնեղութիւն C սեղանոյ, զնեղութիւն 41 B և
զվհատութիւն վհատելոցն A զվհատութիւնս վատնելոցն
B և զզանգիտանս A զզանգիտութիւնս 42 A զայլոցն
C ի ճշմարտութենէ և զայլոցն բազմաց, որք վեր երեսաւք
43 A հալածանք S և իբրև հալածանքն եղեն՝ եղեն առե-
լիք C և իբրև եղեն հալածանք՝ եղեն առելիք 44 S այ-
պանոցք 45 C ի վերա 46 S ես որ BSC ի սմին 47
S հրաւիրեցայ C արդեամբք 48 A ժողովրդեանս A որ ե
S որ են B յարեւեալս C ժողովրդեան քո

Ես ի վերոյ բազմի և ես նախ պարախիմ մեռանել: Տայ
զարիւն իմ առաջի նոցա, և առից ընդ այնր կեհանս
իմ: Ուր ոչ հոգն է և ոչ ծուփք, ոչ արտմուխիւնք և
ոչ յոյգք խորհրդոց, ոչ որ նեղի և ոչ որ նեղի, ոչ որ
զրկէ և ոչ որ զրկի, ոչ որ խաստացուցանէ և ոչ որ խըս-
տանայ: Ոչ սպառնալիք և ոչ պատուհասք թագաւորաց,
B 179v |ոչ որ կոչէ և երկեցուցանէ և ոչ որ տագնապէ և զար-
հուրեցուցանէ: Հուծուխիւն ոսկոց քև զաւրասցի, ձա-
նապարհդ ամենայնի, վաստակ անդամոց քև հանգիցէ,
աւծեալ իւղդ ուրախարար, վիշաք արտաս քև մոռաս-
ցին, բաժակ փրկութեան մերոյ, վտակք արտասուաց աչաց
քև արգելցին, մխիթարութիւն ցնծութեան մերոյ:

Ինկ երկու ևս ծերքն, որք էին կապեալք ընդ նմա,
զարմանային ընդ աղաւթսն և ընդ տարածել ձեռացն ընդ
երկինս, մանաւանդ իբրև տեսանէին եթէ երվին երվին
հարկանի յերեսացն իբրև վվարդի և ջծաղկաց ի ժա-
մանակ դարնայնւոյն:

49 B ես ի վեր S յիմ ես (նախ) S տայ զանձն իմ ի սպանդ
C ես ի վերա 50 S և առից ընդ նոսա B ընդ նոսայ C ընդ
այնր A ընդ նմա 51 S հոգք B հոգքն B և ոչ տրտմու-
թիւնք C հոգք C ոչ տրտմութիւն է 53 S յիմ որ (զրկի)
55 C յիմ ոչ որ կոչէ և երկեցուցանէ և 56 A ոսկց S ու-
ծութիւն սրտիս B ճանապարհ C ճանապարհդ կենաց 57
C վաստակ անձին իմոյ 58 BS աւծեալդ, իւղ մեր ուրախա-
րար A եւղդ C աւծեալդ եւղդ մեր ուրախարար C վիշաք
սրտի իմոյ քև մոռասցի 59 A բաժակ A աչաց BS յիմ
աչաց C բաժակ ցնծութեան յիմ մերոյ 60 C արգելցին,
մխիթարութիւն և յոյս իմ Քրիստոս: 61 B յիմ ևս A որ
ենն կապեալ B որ կապեալ ենն 62 B ձեռինն C ընդ
յաղաւթս նորա անդադարս C ձեռացն յերկինս 63 SC թէ
64 B հարկանէ S յերեսաց նորա B իբրև վվարդ և իբրև
ջծաղիկս որ 65 B գարնայնւոյ C գարնայնոյ

Ես ի միջերին՝ յորում չորեքտասանեւորդ աւր
չարչարանաց Փրկչին մերոյ լուսանայր, ոչ յաղթեաց
նմա քուն իւրովք պատիր ըրաղանաւք, և ոչ հոգք
խորհրդոց իւրովք խափանիչն դատարկութեամբք, այլ
զայս և եթ ազաչէր, եթէ արժանի արա զիս Քհսուս
յաւուրս քում և ի ժամու չարչարանացն քոց ընկա-
լայց և ես ըրաժակն որում ցանկացեալն եմ, զի պատ-
մեսցեն ամենքեքք ազգաց, եթէ յաւուր չարչարանաց
Տեառն սպանաւ, և ուրախ եմ զի ուսուսցին հարք որդ-
ւոց, եթէ Շմաւոնի լսելի եղեն աղաւթք և ըստ աւրի-
նակի Աստուծոյն իւրոյ ի չորեքտասաներորդում աւուր
ուրբաթուն պատարագեցաւ:

Ինկ իբրև եղեն երեք ժամ աւուրն՝ հրաման ել
վան նորա ստիպով և եկեալ առեալ տանէին տագնա-
պաւ: Ես իբրև եմուտ առաջի արքային՝ դարձեալ ոչ
եպագ երկիր:

66 S Եւ ի ժամանակի իբրև չորեքտասաներորդ B չորեք-
տասաներորդ AS յիմ աւր C յիմ չորեքտասաներորդ 67
A յիմ չարչարանաց 68 S քուն իբօք B յիմ պատիր B ըրա-
ղանաւք C իւրով 69 B խորհրդովք S խորհրդոց իբօք
խափանիչ B խափանիչք C խափանիչ դատարկութեամբ
70 A յիմ և եթ S և եթ առ ազօթէր AB թե S եթէ
արժանաւորես զիս տեր յաւուրս C զայս և եղ C յա-
ւուրս քում Քհսուս 71 B յիմ ի ժամու C չարչարանաց
C զի ընկալայց զըսածկան 72 A զըսարժկան BC ցանկա-
ցեալ 73 B թե SC թէ C զի ուսուցանեն 74 C տեառն
իւրոյ 75 BS թե 76 S յիմ աւուր B ի չորեքտասան ուրբ-
քաթուն C այն իւրոյ ի մեծ ուրբաթուն պատարագեցաւ
78 B Եւ իբրև S ժամք C Իբրև եղև երեք ժամք աւուրն
յիմ ինկ C եւ հրաման 79 B նորայ ստիպաւ S յիմ եկեալ
AB և առին գնացին տագնապաւ C նորայ յիմ ստիպով
C յիմ եկեալ C և առեալ գնացին տագնապաւ և ածին
առաջն արքայի յիմ դարձեալ ոչ եպագ երկիր 80 A յիմ և
S արքայն BS յիմ դարձեալ

Ասէ արքայ. Ծո՞ր ինչ խորհուրդ ազաբ, ով ապստամբ, ճնա՛ռ առ մեզ բարեկամութեամբ, թէ ինչանել ի դժոխս թշնամութեամբ:

Ասէ ցնա սուրբն. Ես ի բարւոք և յաւգտակար խորհուրդս ազայ, զի զթշնամութիւն քո լաւ համարիմ քան զբարեկամութիւնն:

A 406 Արքայ ասէ. Մի անգամ միայն երկիր պագ արեգական, և այլ ոչ ոք առիպէ զքեզ, և ապրիս յայնցանէ որք խնդրեն սպանանել զքեզ:

Շմաւոն ասէ. Մի՛ արասցէ Աստուած, եթէ ելցէ այս համբաւ ընդ ամենեսին և պատմեսցի ընդ աշխարհն ամենայն և մի՛ ուրախ լիցին թշնամիքն արդարութեան և մի՛ ցնծասցեն առելիքն մեր տարապարտուց և ասասցեն, թէ Շմաւոն մոլորեցաւ յԱստուծոյ և երկիր եպագ ոչնչի վասն ահի սպանման:

Արքայ ասէ. Գիտասջիր Շմաւոն, զի սիրեմ զքեզ և վասն այնորիկ կամեցայ երկայնամիտ լինել և տալ խրատս, և ոչ կամեցար լսել. արդ դու գիտես:

Շմաւոն ասէ. Աւելիս և աւտարոտիս համարիմ

82 B և ասե B ի յինչ A խորհուրդս B խորհուրդ անկաք այսուբ A ապստամբդ C Ընդայ ասէ. Ցի՞նչ խորհուրդ ազաբ այսուբ ով ապստամբ 83 C եթէ 85 BS Ես ի բաբն A յաւկտակաբ C յիմ ցնա 86 B խորհուրդս անկայ C յիմ զի 87 C քան զբարեկամութիւն 88 B արքայն B անկամ BS յիմ միայն BSC պագ երկիր 89 B ի յայնցանե C և ապրիս ի մահուանէ յիմ յայնցանէ— զքեզ 90 A որ խնդրեն յիմ սպանանել 91 S Ասէ Շմաւոն B ելցեն 92 SC այդ համբաւ C ընդ աշխարհ ամենայն 94 B ի տարապարտուց S և ասիցեն C յիմ մեր C և ասիցեն 95 BS և եպագ երկիր C եթէ 96 B սպանմանն C ոչնչի վասն ահին մահու 97 B արքայն 98 S յիմ և (վասն) B և խրատս տալ C և վասն այնորիկ երկայնամիտ եղէ, խրատելով և ոչ կամեցար լսել. արդ դու գիտես: 100 BS աւելի S յիմ և S օտարոտի C աւելի աւտարոտի

պայդ ամենայն բանս արքային, այլ արձակեա զիս վաղվաղակի, զի ժամ է ճաշոյ, և փութիա առաքել զիս, զի սեղան կազմեալ է ինձ և սպաս յաւրինեալ:

Եւ մինչդեռ կայր ի միջի ցանկալի տեսլեամբ և գեղեցիկ երեսաւք, ասէ արքայ ցդատաւորն և ցիշխանսն, որ նստէին առաջի. Բազում աղգս այլազգիս տեսեալ է իմ և բազում երկիր կոխեալ ատ ի մերում աշխարհիս, գեղ ապնիւ և հասակ գեղեցիկ իրրև զայդ չիք իմ տեսեալ: Եւ տեսէք զիա՞րդ ոչ խնայէ յանձն վասն տարապարտ մոլորութեանն զոր ունի:

Պատասխանի ետուն ամենեքեան և ասեն. Արքայ քաջ, մի՛ հայիր ընդ գեղ մարմնոյ դորա, այլ տես որչափ զոգիս բազմայ մոլորեցուցանէ և կորուսանէ յուսմանէս մերմէ:

Ցայնժամ ել հրաման, զի սպանցեն զնա սրով: Եւ ելին իշխանքն սպանանել զնա:

101 B յիմ զայդ B այլ արձակ 102 AS յիմ զնա C յիմ և C փութամ զի սեղան պատրաստեալ է ինձ 103 S և պակ յօթամ զի սեղան պատրաստեալ է ինձ 104 BS և մինչ S տեսլեամբք և գեղեցիկ կերպարբինեալ 104 BS և մինչ S տեսլեամբք և գեղեցիկ կերպարբինեալ 105 B արքային բանօք C Եւ մինչ կայր սուրբն ի մէջի 105 B արքային բանօք C Եւ մինչ կայր սուրբն ի մէջի A ըզթագաւորն և ցիշխանսն S ցթագաւորն և ցիշխանսն C յիմ ցդատաւորսն և 106 B առաջեաւ B տեսեալ եմ C յիմ ցդատաւորսն և 106 B առաջեաւ B տեսեալ եմ C որ կային անդ, բազում աբս այլազգիս 107 B յիմ աստ C որ կային անդ, բազում աբս այլազգիս 107 B յիմ աստ S երբ ի մերում աշխարհիս 108 S այդպիսի գեղ ապնիւ S երբ ի մերում աշխարհիս 108 S այդպիսի գեղ ապնիւ S երբ զայդ 109 B չիք տեսեալ եմ AC յիմ եմ S խնայեաց զայդ 109 B չիք տեսեալ եմ AC յիմ եմ S խնայեաց B ի յանձն S յանձնդ C ոչ խնայէ յինքն 110 B մոլորութեանդ S տարապարտ սպանութեանն C յիմ տարապարտ թեանդ S տարապարտ սպանութեանն C յիմ տարապարտ 111 A ամենեքեան C Եւ նոքա ասեն յիմ պատասխանի— ամենեքեան 112 BS մարմնոյն յիմ դորա S յիմ տես C մի՛ հայիր ի տեսիլ գեղոյ դորայ 113 S զոգիս մարգկան BSC կորուսանէ և մոլորեցուցանէ 115—116 C Ցայնժամ հրաման ետ թագաւորն վութով սպանանել զնա, և առեալ զնացին զնա: յիմ սրով—սպանանել 116 AB յիմ զնա

Է. Անդէն ի նմին քաղաքի կային ի կապանս Հարիւր այր. կէսքն եպիսկոպոսունք էին այլոց վայրաց և կէսքն երիցունք, կէսքն սարկաւագունք և կէսքն ուխտաւորք: Հանին սպանանել և գնոսա:

Եւ մոգպետ մի հրամանաւ արքունի հարցանել. Թէ երկիր պագանէք արեգական՝ կեայք և ապրիք ի մահուանէ:

Պատասխանի ետուն ամենեքեան մեծաձայն բարբառով և ասեն. Փոքր համարիմք զմահդ զոր սպանէքդ ըստ կշռոյ հաւատոյն զոր ունիմք առ Աստուած, և առ ոչինչ զսպանումնդ ըստ համեմատութեան սիրոյն զոր ունիմք առ Քրիստոս. և չէ բաւական սայրասուր սուրդ հատանել զմեզ ի յուսոյ յարութեանն կենաց: Ոչ արեգական երկիր պագանեմք և ոչ զնաստակար խրատուդ անսամք, այլ զոր ինչ ունիս հրաման ի պիղծ Թագաւորէն արագ վաղվաղակի, ով Թշնամի և ատելի ժողովրդեանս Աստուծոյ:

Եւ հրաման ետ արքայ, զի զամենայն սուրբսն յառաջ սպանցեն քան զՇմաւոն, զի Թերևս իբրև տեսանիցէ զչարաշուք մահն՝ զանգիտիցէ և արասցէ զկամս Թագաւորին:

Իբրև աճին գնա ի փառաւորեալ գունդն վկայիցն՝ և սկսան կոտորել, կայր Շմաւոն ի կողմանէ վկայիցն և քաջալերէր գնոսա, և ասէր այսպէս. Զաւրացարուք եղբարք և մի՛ երկնչիք, զի նորոգումն|ձեր ընդ ձեզ Թագի: Տէր յարուցանէ զձեզ ի ժամ՝ փողոյն գոչելոյ, և յարութիւն ձեր ընդ ձեզ ննջէ և կենդանացուսցէ զձեզ ի գրգռել շիփորային, այսինքն ի գոչել սեառնագալուստ փողոյն: Սպանաւ Տէրն և կենդանի է, և դուք սպանանիք և ըստ նմին աւրինակի լինելոց է կենդանիք առ նմին: Ցիշեցէք զբանն զոր ասաց, Թէ Մի՛ երկնչիք յայնցանէ, որ սպանանեն զմարմին և զհոգին ոչ կարեն սպանանել.* Եւ որ կորուսցէ զանձն իւր վասն

* Եւ մի՛ երկնչիք յայնցանէ, որ սպանանեն զմարմին եւ զոգի ոչ կարեն սպանանել, Մատթ. ժ. 28.

1 A անդ B և անդ S հարեւր C Եւ էին անդէն ի քաղաքին ի կապանս 2 AB եպիսկոպոսք B ի յայլոց ի վերայ C յիմ կէսքն C յիմ էին C յիմ կէսքն 3 C երիցունք և սարկաւագունք և ուխտաւորք և հանին 4 B հանին սպանանել գնոսա S հասին սպանանել գնոսա 5 A մոգպետ ի B հրամանաւ արքային S հրամանաւ արքայն B հարցանել գնոսա և ասե եԹե պագանէք երկիր արեգականն կայք և ապրիք ի մահուանեդ: C արքունի և ասէ եԹէ 6 C պագանէք երկիր C յիմ կեայք և 7 BSC յիմ բարբառով 8 S սպանանէք B զմահդ զոր աճեք ի վերա մեր C յիմ զոր սպանէքդ 10 C զսպանումդ 11 AC զոր ունիմք ի Քրիստոս B և ոչ ե քաւական BS սայրասուր սուսերն C և ոչ է կարող սայրասուր սուսերդ 12 B ի յուսոյն յարութեան S յարութեան կենացն C զմեզ յուսոյ յարութեանն յիմ կենաց 13 B արեգականն BC խրատուս 14 BC արայ վաղվաղակի S արա վաղվաղակի C հրան յեռոյ ուղղուած հրամանն 15 BSC յիմ ի պիղծ Թագաւորէն արագ վաղվաղակի 16 A ժողովրդեան C ժողովրդեանն 17 S յիմ և BSC յիմ արքայ C Եւ անդէն հրաման ետ 18 S Թերևս յորժամ 19 S մահս նոցա B զանգիտեսցէ A վկայս յիմ C մահն, զանգիտեսցէ 21 B և երբև AC գունդս C աճէն զՇմաւոն C գունդ 22 A կատորել գնոսա BS սուրբն Շմաւոն ABC յիմ վկայիցն BS յիմ և (քաջալերէր) 23 A և այսպես ասեր C յիմ այսպէս 24 B եղբարք ի յաճ S եղբարք յաճ AB երկընչիք C եղբարք յաստուած 25 B և աը B ի ժամանակի փողոյն 26 B յարութիւնն S ննջեսցէ BS որ կենդանացուցանե C որ կենդանացուսցէ 27 S ի գոչել շեփորային ABC յիմ այսինքն ի գոչել սեառնագալուստ փողոյն C շեփորացին 28 C սպանաւն 30 B առ նմա SC առ նմա B զբանն ս ն SC յիմ Թէ 31 B զմարմինն և զոգին S զոգ C որ սպանեն C զոգին 32 S կորուսանէ C կորուսցէ, ասէ,

իմ՝ զոյն ինձ ի կեանն յաւիտենից։* Եւ այսու յայտ առնէ, զճշմարտութիւնն, յորժամ՝ դիցէ ոք զանձն փո-
35 խանակ սիրելեաց իւրոց։** այժմ՝ և դուք զիք իբրև զճշմարիտ սիրելիս սիրելոյն, և առնելոց էք զհատու-
B 180v ցումն իբրև զբարեկամն։|Հայեցարուք ընդ առաքեալն, որ
ասէ, թէ Ցիշեա զՔրիստոս, որ յարեաւն ի մե-
40 ռելոց· զի թէ մեռանիմք ընդ նմա, ընդ նմին և ապ-
րեալ կենդանանամք, և եթէ համբերեմք՝ ընդ նմին և
թագաւորեմք։*** և եթէ մեք կենդանիք ի մահ մահու
վան Ցիսուսի՝ յայնմի լեզին ի մահկանացու մարմինս
մեր կեանքն Ցիսուսի. որպէս և այժմ՝ երևի մահ ի մեզ

* Եւ որ կորուսցէ զանձն իւր վասն աւետարանին, ապրեցուսցէ զնա։ Մարկ. Ը. 35։

** Եթէ զանձն իւր դիցէ ի վերայ բարեկամաց իւրոց։ Յովհ. ԺԵ. 13։

*** Ցիշեա զՔրիստոս ¦ Ցիսուս յարուցեալ ի մեռելոց ¦.... զի եթէ ընդ նմա մեռաք, ընդ նմին եւ կեցցուք։ եթէ համբերեմք, ընդ նմին եւ թագաւորեսցուք։ Երկ. Տիմոթ. Բ. 8—13։

33 BS յայտ առնէ ճշմարտութիւնն C յայտ առնի ճշմարտութեանն 35 BC սիրելոյ իւրոյ S սիրելւոյ իւրոյ BSC և Յայժմ դուք BC երբև զճշմարիտս S երբև զկենդանիք ճշմարիտս 36 B և առնուցուք C յի՛ սիրելիս սիրելւոյն 36—46 C զի առնուցուք [յի՛ զհատուցումն] երբև զբարեկամս։ Ցուշ լեզի ձեզ ասացեալն ի Պաւղոսէ, զի եթէ մեռանիմք ընդ նմայ ընդ նմին և կեցցուք։ և եթէ համբերեմք ընդ նմին և թագաւորեմք։ և եթէ մեք կենդանիքս ի մահ մատնիմք վասն յ՚ի զի և կեանքն յ՚ի յայնմի լեզի ¦ի մահկանացու մարմինս մեր։ Արդ զայս գիտասջիք սիրելիք, զի մահս մեր այս ի կեանն յաւիտենից նորոգելոց է։ և կեանքս այս յաւիտենական մահուն մեռանելոց է։ 37 B Հայեցուք ի յառաքեալն 38 S ասէր B եթէ յիշեայ 39 B եթէ B նմայ BS ընդ նմին և կեցցուք 41 B թագաւորեսցուք S կենդանիքս 42 ¦BS նոյնպես և կեանքն Ցիսուսի յայնմի լինիցին ¦[S լինիցի] ի մահկանացու ¦ մարմինս մեր 43 BS և որպես

զաւրացեալ և կեանք ի նոսա, այլ գիտասջիք սիրելիք, զի
45 մահս մեր այս ի կեանն յաւիտենից նորոգելոց է, և
կեանքս այս՝ յաւիտենական մահուամբն մեռանելոց են։
Քանզի որ զէն Աստուած ուրանայ, ինքն լինելոց է չէ,
և մեք թեպետ առ ժամ մի ճգնիմք, այլ ժառանգելոց
եմք զառաւել փառան և զպատիւն մշանջենական։ Եւ
50 եթէ, արտաքին մարդս մեր ապականի, այլ ներքին մարդն
և՛ս քան զևս նորոգի։ և որ յարոյց զՑիսուս զՏէր
ի մեռելոց, և զմեզ ընդ նմին յարուսցէ յարքայութեանն։
քանզի մինչ յաշխարհիս էաք՝ ըստ այն էաք ի Տեառնէ,
այժմ իբրև ելանելիք յաշխարհէ՝ ընդ Տեառն լինիմք
55 վառաւք։

Ի մինչ սէր և ի նմանել հատուցումն, ի մինչ
գութք և ի նմանել պարգևք։ ի մինչ վաստակ և ի նմա-
նել վարձք։ ի մինչ չարչարանք և ի նմանել նորոգումն։
ի մինչ արիւն և ի նմանել արքայութիւն, ուր հանգու-
60 ցանէ և ուրախ առնէ, բաղձեցուցանէ և վայելեցուցանէ

44 BS զաւրանա(յ) B ի նոսայ BS արդ գիտասջիք A սիրելիք զմահս 46 BS մահուն 47 B զէն B չէ 48 B և առ ժամ մի S և առ ժամանակ մի AB ժառանկելոց եմք C թեպէտ աստ ճգնիմք 49 B զյաւիտենական փառան A մշտնջենական B մշանջենաւոր C զպատիւ 50 BS այլ ներքինն յի՛ մարդն 50—55 C այլ ներքինն նորոգի աւրստաւրէ։ և որ յարոյն զաէր մեր յ՚ի ք՚ի ի մեռելոց և զմեզ ընդ նմին յարուսցէ։ յի՛ յարքայութեանն։ քանզի մինչ—լինիմք փառաւք։ 51 B և որ յարոյց զ՚ի ք՚ի մեր Ց՚ի Տ՚ի S և որ յարոյց զաէր մեր Ցիսուս ի մեռելոց 52 B ընդ նմին և զմեզ յարուսցէ ի յարքայութեանն S և զմեզ ընդ նմին յարուսցէ յարքայութեանն իւրում 53 B մինչ և 54 B երբև ելաք 56 C յի՛ և ի նմանել հատուցումն, ի մինչ գութք 57 BS գութ S վաստակ 59 A որ հատուցանե B որ հանգուցանե C յի՛ ի մինչ արիւն և ի նմանել արքայութիւն C որ հանգուցանէ 60 S յի՛ և վայելեցուցանէ C յի՛ և (վայելեցուցանէ)

և զուարճացուցանել քաղցրաձայն բարբառովն, եթէ Ով
ծառայք բարիք և հաւատարիմք, մտէք յուրախութիւն
Տեառն ձերոյ,* որ յարգեցէք հանէք ի մեծաշահ շահս
զքանքարան, առէք ձեզ տան քաղաք ի ժառանգու-
65 թիւն։**

Եւ իբրև անկան ամենայն առաքինիքն ի սուբ սու-
սերին, և կալաւ աչն պատակն Հարիւրապետաց ի ձեռին,
մատոյց տալ Երրորդութեանն վերջոյ թիւն և, զմահն
Եմմաւոնի և վերկուս և ծերոցն. քանզի յետոյ քան
70 զամենեսեան նոքա պատկեցան։ Զի ի ծերոցն մին՝ մինչ-
զեռ մերկանային և կապէին՝ պոզալ սկսաւ մարմնովն,
այլ ոչ եթէ մտաւքն։ Իսկ այլ մի աւագ՝ անուն Պու-

* Ագնիւ ծառայ, բարի եւ հաւատարիմ .... մուտ յուրախու-
թիւն տեառն քոյ, Մատթ. ԻԵ, 21, 23։

** Լիջիր իշխանութիւն ունել ի վերայ տասն քաղաքի, Ղուկ.
ԺԹ, 17։

61 BS թե C քաղցր քաղցրաձայն, եթէ եկայք ծառայք
բարի և հաւատարիմ 62 A ծառայ բարի և հաւատա-
րիմ B ծառայք բարի և հաւատարիմ S մտէք յար-
քայութիւն տեառն ձերոյ A եկ մուտ յուրախութիւն
տ՚ն քո ի ձերոյ 63 A քո որ S որ յարգեցէք հասէք 63—65
C որ յարգեցէք զմեծաշահ քանքարսդ։ քո առէք—ի ժա-
ռանգութիւն, 64 A զքանքարս A ի ժառանգութիւն 66
A քո և A ասէն առաքինիքն 67 B հարիւրապետաց S քո
և կալաւ—ի ձեռին C հարիւրապետաց։ Արդէն ի ձեռին
68 S մատուցեալ Երրորդութեանն BS ևս թիւն C Եր-
րորդութեանն վերջոյ թիւն զմահն 69 S քո և S քո
քանզի յետոյ—պատկեցան C վերկու ծերոցն 70 B քանզի
ի ծերոցն մինն S Արդ ի ծերոցն զմին 70—74 C նոքայ
կատարեցան ի մեծի ուրբաթին սուսերաւ հատին զգլուխս
նոցա։ Բայց նախ մինչդեռ մերկացուցանէին զմի ի ծերոցն
սկսաւ դողալ մարմնով, այլ ոչ եթէ մտաւք։ Այս մի աւագ
որում անուն էր Պայխակ, որոյ աշխճան իւր մոգպետ
կոչէր, որ թարգմանեալ կոչի գլուխ 71 BS մերկացուցա-
նեին S քո և կապէին 72 S մտօք AS քո իսկ

սակ, որոյ աշխճան իւր կոտոպետ կոչէր, որ թարգմանի
գլուխ արուեստագիտաց արքունի, այն ինչ ընդ այն
75 աւուրս էր առեալ պատիւ յարքունուստ, կայր անդ և
A 407 միտ դնէր։ Ասէ|ցծերն. Մի երինչիր Անանիա և մի՛ զան-
դիտեր, խիչ զաչագ վայրս մի և այժմ տեսանես զյոյսն
Քրիստոս։ Եւ անդէն վազվազակի կալան զայրն և ածին
առ արքայ, և սկսան չարախաւսել վասն բանիցն զոր
80 ասաց։

Ասէ ցնա արքայ. Ա՛յ մահապարտ, ո՞չ պատիւ
B 181 ետուր քեզ և ի գործ արարի, ընդհ՚ր արհամ|արհեցեր
զհրամանն և մեացեր ատէն տեսանել զմահ դատարկացն
որ մեռանին։

85 Ասէ, այրն. Ամենայն գործք իմ իբրև զայն դատար-
կութիւն լիցի շահաւոր, և կեանք իմ ընդ մահու նոցա
փոխանակեսցի. զպատիւն զոր ետուր ինձ ուրանամ, զի
ամենևին լի արամութեամբ է, և զմահն զոր ետուր նոցա
յանձն առնում, զի ամենևին լի ուրախութեամբ է։

90 Ասէ ցնա արքայ. Եւ արդ մահ խնդրես փոխանակ
պատուին զոր առեր, ով խելայեղ։

73 A կոգպետ 74 B արուեստայգիտաց արքայի, այն ինչ
ի յայն աւուրս A ընդ նոյն աւուրս 75 BS առեալ եր [S էր]
B ի յարքունուստ C առեալ էր 76 BS և ասե C անա-
նիայ քո և 77 BSC խնդ վայր մի զաչագ B զյոյսն Քրիս-
տոսի A զյոյսն Քրիստոսի S զյոյսն Քրիստոս 77—79 C և
անդէն տեսանես զյոյսն Քրիստոսի, և կալեալ զնա վազվազակի
ածին առ արքայ. 79 B չարաչաւսել վասն բանին S վասն
բանիցն զոր լուան 81 B արքայն A ընդնա 82 S և գործ
արարի C և ի գործ կարգեցի 83 B զհրամանս իմ B դա-
տարկացդ 84 C քո որ մեռանին 85 B իբրև զդատարկու-
թիւնն զայն լինիցի շահաւոր S իբրև զայն լինիցի դատա-
կութիւն շահաւոր C Եւ նա ասէ, ամենայն 86 B մահուն
նոցա փոխանակեսցին 88 S քո և B քո և զմահն զոր ետուր
նոցա փոխանակեսցին 90 A ընդնա B արքայն SC ասէ ար-
—ուրախութեամբ է
քայ

Ասէ առաքինին. Ես քրիստոնեայ եմ և յԱստուածոյ նոցա յուսացեալ եմ, ուստի այնորիկ սիրելի զմահ նոցա, զի կեանք են, և անարգեմ զպատիւն քո:

Եւ ետ հրաման մեծաւ ցասմամբ և ասէ, եթէ Զդա մի՛ իբրև զայլսն սպանանիցէք, այլ փոխանակ զի անարգեաց զպատիւն զոր ետուս, և խառնեցաւ ընդ իս իբրև ընդ ընկերի, զկնի ընդ ծոծրակին հանէք, զի ամենեքին որ տեսանիցեն զդա՝ զահի հարկանիցին:

Եւ արարին այնպէս որպէս և հրաման ետ. կտրեցին անդէն ի նմին ժամու և սպանին:

Էր նորա դուստր մի հասատաւոր, չոգան չարախաւս եղեն զնմանէ թէ քրիստոնեայ է: Եւ առաքեցին ետուն ածել ի դուռն արքունի: Սպանաւ և նա վասն յուսոյն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ:

91 SC պատուիդ C ով խելայեղդ 92 B ի յաստուած C քրիստոնեա 93 SC և վասն 94 BSC յիմ զի կեանք են S յիմ և BC անարգեցէք SC զպատիւ 95 B Եւ մեծաւ ցասմամբ հրաման ետ S իսկ արքայ մեծաւ ցասմամբ հրաման ետ A զդայ C իսկ նա ցասմամբ մեծաւ հրաման ետ եթէ զդայ 96 B զայլսդ BS սպանանեք 97 S որպէս ընդ ընկերի 98 S զկնի ընդ ծոծրակին S ամենեքեան C զի որք տեսանիցեն զնա զահի հարկանիցեն 99 B զդայ զահի հարկանիցեն 100 B յիմ այնպէս BS յիմ և (հրաման) B և կտրեցին S կտրեցին զկնդուն անդէն 100—101 C և արարին այնպէս, և հատին զգլուխ նորա: 101 B անդրեն ի նմին ժամուն S և սպանին զնա 102 B չարախաւսեցին 102—105 C չարախաւսեցին զնմանէ թէ քրիստոնեա է. և ածին զնա յատեան. մեռաւ և նա վասն Քրիստոսի: 103 AB յիմ զնմանէ A թէ քրիստոնեա ե A և առաքեցին ի տունն ածել ի դուռնն B և առաքեցին ածին զնա յիմ ի դուռն արքունի S յիմ և S առաքեցին և ետուն ածել ի դուռն արքունի 105 SC յիմ Աստուծոյ մերոյ

Ը. Յամին երեսներորդի և երկրորդի Շապհոյ արքայի, յաւուր յայնմիկ եկ հրաման անողորմ և մերկացաւ սուրն ի կոտորել յանհնայ զամենայն որ ասէր թէ քրիստոնեայ եմ, Աշխատեցան սրիչք սրոյն և լքան պարտաւեցան բազուկք սպանողացն, և ձշմարտութիւնն ոչ աշխատեցաւ և ստութիւնն ոչ թուլացաւ: Սակայն որպէս խորհեցաւն ոչ եղև, և որպէս զմտաւն ած՝ ոչ կատարեցաւ: Նմա այսպէս թուէր, եթէ հարիւր արամբ[ղորդ սպանանէ՝ առնիցի կատարումն արեանն: Մեռան հազարք հազարաց և դեռ սկիզբն էր, զի յուրբաթէ չորեքտասաներորդին ի վեց ժամէ, յորմէ հետէ եկ հրամանն, մինչև ի միւս կիւրակէ երկրորդ շաբաթու պենտեկոստէին՝ որ առնի տասն աւր ոչ[դադարեաց սուրն ի գործոյ:

1 BSC յամն A երեսներորդի յիմ երկրորդի BC երեսներորդի երկրորդի A Շապհոյ 2 C յիմ յաւուր յայնմիկ 3 S յիմ յանհնայ S որ ասիցէ C զամենեսեան որ քրիստոնեա անուանէք զնիք: 4 C յիմ սրիչք սրոյն 5 AB պարտեցան բազուկք C յիմ պարտասեցան C ճշմարտութեանն 6 A Սակս այն B սակայն SC սակայն C ոչ թուլացաւ 7 S խորհեցաւ նա B զմտաւ C յիմ և որպէս զմտաւն ած՝ ոչ կատարեցաւ: 8 B նմայ այսպես A նմա այս S թուեցաւ թէ հարևր C զի թուէր նմա թէ հարիւր արամբն զոր սպանանիցէ լինի կատարումն գործոյն: 9 BS սպանանիցէ B առցե զկատարումն արեանն S առնիցէ կատարումն արեանն 10 B և դեռ ևս սկիզբն էր 10—13 C զի յուրբաթէն ի վեց ժամէ եկ հրամանն, և մինչ ի միւս կիւրակէ երկրորդ շաբաթուն որ լինի տասն աւր 11 B չորեքտասաներորդին B յոր 12 S մինչև ցմիւս B կիւրակէն A պենդեկոստեին B պենդեկոստեկին S պենտակոստէին 13 A որ առնի ժ աւր B որ լիներ աւուրք տասն S որ լինին աւուրք տասն S ոչ դադարեցաւ B սուրն ի գործելոյ

Թ. Ո՛վ պատուական տաւն մեր, որ արժանի եղև խառնիլ ի տաւնն մեծ: Ուրախ եղեն ի նմա փեսայք մկրտեալք երկրորդ մկրտութեամբ, այսինքն արեամբ պարանոցացն, և այսուհետև ոչինչ երկնչին ի ներկուածոյ մեղացն: Նովաւ ցնծացան սգաւորքն, որ մտանէին ի սուգ ի պահս քառասնորդացն, զի երթիան վայելեն զանապատ ժամանակս յուրախարար բաղմականին: Նովաւ քահանայք լուացան Ջրով արեանց անձանց, և ոչ ևս լինին կարաւտ ապաշխարութեան արտասուաց: Նովաւ աշխատեալք և մատյդք լուեցին, և այլ ոչ ևս խռովին և պղտորին ի հոգս և ի ծուխս աշխարհիս: Նովաւ ազատք գտան զերեցին յընչից համարոյ և ի տանէ և ի կենաց զբաւանաց:

Նովաւ ազատ կանայք ապրեցան ի պէսպէս նկարագործ անաւթոց և առ ի զաւարտն ամէն ամէն թաւթաւիելոյ: Նովաւ ծառայք ննջեցին և հանգեան, և չիք ոք որ զարթուցանէ ի սպաս և ի գործ տէրանց: Նովաւ

A 407v
B 181v

1 B տաւնեը որ արժանի եղեն C մերոյ արժանի 2 B ի տաւն S ուր ուրախ B ի նա AB մկրտեալք C փեսայք ի նմա մկրտեալք 3 B մկրտութեամբն B պարանոցացն C մկրտութեամբն իւրեանց յիմ այսինքն արեամբ պարանոցաց 4 B յիմ և S ոչ երկնչին AB երկնչին B ի ներկուածս S ի ներկուածոյ BC մեղացն 5 SC ցնծան S ի պահս քառասներորդացն B ի պասքայդասներորդացն C որ մտանեն 6 BSC երթեալ B վայելեսցեն AB զանբսպառ A ժամանակն C ժամանակն յիմ յուրախարար բաղմականին 7 BS բաղմականան 8 ABS Ջրով իւրեանց անձանց C Ջրով արեանց անձանց 9 AB մրտայոյգք 10 C յիմ այլ C ի ծուխս և ի հոգս 11 C ընչից և ի զբաւանաց երկրաքարշ խորհրդոց: 12 BS համարոց B և ի տան և ի կենաց զբաւանաց 13 B ազատականայք C նովաւ կանայք մեծատանց 14 B և առ ի զաւարտունս S և առ ի վաւարտն C անաւթից նկատելով զանակ պայծառութիւն յիմ և առ ի զաւարտն—թաւթաւիելոյ: 15 AB ծառայքն

աղախնայք բուժեցան և մոռացան զահ և զերկիւղ տիկնաց: Նովաւ ձգնեալք մխիթարեցան, զի ոչ ևս ածին զմնաւ զգաւս և զչարչարանս: Նա թէպէտ մեր մահս յարութեամբ նորոգի, այլ վարձք և հատուցումն սպանողացն մահ և կորուստ լիցի: Մատնեացին ի չարչարանս, փոխանակ զի յանխնայ հեղին զարիւն մեր: Սուրք անաւբրինացն, որով կոտորեցին, մացին ի սիրտս նոցա. և աղեղունք նոցա խորտակեացին ի բազուկս իւրեանց: Ամաչեացին և մատնեացին ի պարտութիւն, յորժամ լիցի յաղթութիւն սպանման մերոյ, և յարութիւն և նորոգումն մահուց երանելեացն: Մեզ պարծանք և անուն, և նոցա կորանք և նախատինք: Մեզ փառք և պատիւ, և նոցա ամաւթ և անարգանք, զի ի քեզ Ցիսուս յուսացաք և ի քեզ Քրիստոս քաջալերեցաք:

Գայլին յամենայն կողմանց ի համբաւ մարտիւրոսութեանն, և փութային ձեռքին առնուլ զպարգևսն կե-

15—19 C և հանգեան ի սպասաւորութենէ տերանց. և մեծաւ յուսով սպասեն նորոգողին տ՚ն յ՚ի ք՚ի որ հանգուցանէ զաշխատեալս: Եւ թէպէտ մեր մահն 17 S զերկեւղ B տիկնացն 18 B յիմ և S ածեն 19 AB զմբտաւ A մեր մահն B և թեպետ և մեր մահս S և արդ թէպէտ և մեր մահն 20 B այլ սպանողացն վարձք և հատուցումն C սակայն վարձք 21 S սատակեացն ի չարչարանս 21—23 C մատնեցին ի չարչարանս և յանխնայ հեղին զարիւնս. և սուրք անաւբինացն որովք կոտորէին 22 B զարիւնս մեր S զարիւնն մեր 23 AB որովք B կոտորեին B ի սիրտս նոցայ A ի սիրտս իւրեանց 25 A լինիցի C և ի պարտութիւն մատնեացին 26 BC սպանմանն մերոյ C յիմ և C յարութիւն մատնեացին 27 BC մահու յերանելեացն մեզ անուն պարծանաց 28 C յիմ և (նոցա) 29 ASC յիմ և (նոցա) S զի ի քեզ Ցիսուս՝ քաջալերեցաք ի Քրիստոս յուսացաք և ի քեզ Ցիսուս՝ քաջալերեցաք 31 A գալին B մարտիրոսութեանն S մարտիրոսութեան C եւ այսպէս գալին C մարտիրոսութեան 32 BS զպարգևս կենացն C և փութացեալ ճեպէին առնուլ զպսակն կենաց:

նաց և մատնէին իբրև զգառինս ի ձեռս խոշակերացւոյ:

Եւ մոգպետաք որ գային ուստեք ուստեք յաշխարհաց
35 ածէին ընդ իւրեանս շղթայիւք զքրիստոնեայն ի համբաւ կոտորելոցն, որ էլ ընդ աշխարհն ամենայն. և ասէին թէ երբ իցէ հրամանն և մատնեսցին զնոսա ի սպանումն. քանզի ի պարծանս իմն անոտիս համարէին զկոտորած երանելեացն:

40 Եւ որչափ սուրն յազէր, նոքա և աս քան զևս քաղցնուին մահուն, և այնչափ սոսկալով կոտորէին, մինչ զի և ոչ գիտէին թէ ով իցէ զոր սպանանէին, բայց այնչափ միայն՝ զի հարցանէին թէ, վասն ևր է մահն: Մինչ զի ներքինի մի սիրելի արքայի սպանաւ ի խառանն կամաւ վասն Քրիս-
45 տոսի, որոյ անուն էր Ագդ: Հուաւ արքայ և տրամեցաւ, ապա հրաման եա, թէ Մի՛ զամենեսեան որ կամին մեռանել

33 B և մատնել որպես գառինս ի ձեռն խոհակերացն C յիմ և մատնէին—խոհակերաց: 34 A գաին B և մոգպետաք որք գային S յիմ յաշխարհաց B ածեին ընդ իւրեանս զքրիստոնեայն շղթաւիւք ի համբաւ կոտորածոյն S շղթայիւք ածէին զքրիստոնեայն ի համբաւ կոտորածին C նաև մոգպետաք որք գային 35 C զքրիստոնեայս ի համբաւ կոտորածոյ 36 B որ եւանեը ընդ աշխարհս ամենայն 36—39 S յիմ և ասէին թէ երբ իցէ—վկոտորած երանելեացն C աշխարհս ամենայն և անոսային 37 A և մատուսցեն զնոսա C և մատուսցեն ի սպանումն զնոսա 38 A յիմ անոտիս B համարեին զմահ երանելեացն C զի պարծանս իմն անոտի համարէին զմահ սրբոցն: 41 B ի մահուն B մինչև ոչ գիտէին ով իցէ զոր սպանանէին S մինչ ոչ գիտէին ո՞վ իցէ որ սպանանէին 41—45 C և այն ոտիպով տագնապէին մինչ ոչ գիտել զոր սպանանէին. մինչ և ներքինի մի սիրելի արքայի մեռաւ վասն ք՝ի համաւոր որոյ անուն էր Ագդ: 43 BS յիմ թէ 44 B ի խառնն A ի խառն BS կամաւք 45 A Ագդ B Ագըդ S Ագդա C Ագդ 46 B եթէ A զամենիսեան S եթէ զամենեսեան որ կամին մեռանել մի՛ սպանանէք C եթէ մի՛ զամենեսեան սպանանէք

սպանանէք, բայց զոր գիտիցէք թէ վարդապետաք իցեն ուսմանն:

Անուանք արանց և կանանց և մանկտւոյ, որ կոտորե-
50 ցան յայնմ կոտորածին, բայց ի քաղաքին միայն, այլ ուրեք ոչ եղև յայտ, քանզի բազումք էին և ոչ ոք կարէ ուրնել զթիւ անուանցն, որ ուստեք ուստեք յամենայն կողմանց ժողովեալ էին: Եւ աշխարհականք ի գաւառացն ար-
Вւ8ջ քունի բազումք մեռան ինքնակամ յաւժարութեամբ յանունն Աստուծոյ: Եւ պատեցան ի Քրիստոսէ Ցիսուսէ
55 նուն մարտիրոսութեան, որ եղեն վկայք ճշմարիտք մեծի անուանն Աստուծոյ: Եւ պատեցան ի Քրիստոսէ Ցիսուսէ Փրկչէն մերմէ:

47 B բայց որ վարդապետքն են ուսման նոցայ S բայց որ վարդապետք են ուսման նոցա C այլ զոր գիտէք եթէ վարդապետք են ուսման նոցա: 49 C մանկտոյ որ վկայեցան յայն կոտորածի 50 BS կոտորածի B ի քաղաքին C ի քաղաքէն 50—57 այլքն չեղեն յայտ, զի բազումք էին և ոչ ոք գիտաց զթիւ անուանցն որ ուստեք ուստեք ժողովեցան և ի գաւառացն արքունի բազումք մեռան ինքնակամ յաւժարութեամբ յանուն մարտիրոսութեան որք եղեն վկայք մեծին այ. և պատեցան ի ք՝ե յ՝ե ս՝ը մեր, որում փառք յա". † Բարէխաւսութեամբ և աղաւթիւք ս՝ը և փառաւորեալ հայրապետիս Շմաւոնի և այլ ս՝ը վկայից, ա՛ը ամ ողորմի ստացաւղի ս՝ը գրոցս՝ պարոն Տէրածին և ամուսնոյն իւրոյ Փոքը Տիկնա և զաւակաց նոցա և ամենայն զարմից [մէնն]: Եւ դուք զմեզ". 51 B ոչ եղեն S բազում մեցն ա[մէն]: Եւ դուք զմեզ". 51 B ոչ եղեն S բազում B յիմ քանզի բազումք էին 52 AB և ուստեք ուստեք 53 A ժողովեին B ի գաւառաց 55 B մարտիրոսութեան S մարտիրոսութեանն որ եղեն A վկայք ճշմարիտ B վկայ ճշմարիտ 56 A Եւ պատեցան յամենազաւրս աջոյն՝ փառաւորելով զՀայր և զՈրդի և զսուրբ Հոգին, այժմ և միշտ և յաւիտեանս ամէն: B Եւ պատեցան ի ք՝է ճ և փրկիչն մերմէ. Վ՛ա զի ամենասուրբ Երրորդութեանն վայելէ փառք, իշխանութիւն և պատիւ, այժմ և միշտ և յաւիտեան յաւիտենից: Ամէն: Ջատացող և զբօղս յիշեաջիք:

Ժ. Այսպէս կատարեցաւ սուրբն Շմաւոն եպիսկոպոս ի Շապհոյ Պարսից արքայէ, յաւուր չարչարանաց Տեառն մերոյ Յարեաւը արամբք ժառանգաւորաւք սուրբ եկեղեցւոյ և ընկալան զպսակս անապականս ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր. որում վայել է փառք և պատիւ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ABC չիմ ժ հատուածը ամբողջութեամբ:

Գ.

[ԶՇահդուս՝ վոխանակ Շմաւոնի՝ կատարեցին սրով Յարիւր արամբք ի քսանն ապրիլեայ:]

Տես էջ 2, տող 20—21:

Շահդուսի՝ կամ լաւ ևս՝ Շահդոստի վկայաբանութիւնը կորստած է և մեզ չյաջողուեց այդ գտնել մեր մատենադարանում: Պէտք է յուսալ, որ կամ մեր կամ ուրիշ մատենադարանում աւելի բազդաւոր մէկին յաջողուի գտնել այդ վկայաբանութիւնը: Իսկ թէ հին թարգմանութեամբ կար Շահդոստի վկայաբանութիւնը՝ այդ կասկած է բոլորովին ապահով համարել: Բացի Ն գլխի վերևում դրուած երկու տողից, այդ բանին վկայում է և Թովմայ Արծրունին այսպէս.

«Շապուհ արքայից արքայ թագաւորեալ՝ բազում և անչափ չարիս հասուցանէը ի վերայ Հայոց աշխարհիս և Ասորեստանեայց և Պաղեստինացւոց, և վարեալ ի գերութիւն զՀրէայն Ն բիւր, յաւեր դարձուցեալ զՀրէաստան և զսուրբ քաղաքն Երուսաղէմ. և զբովանդակ Թոյնս անբժշկական իժից և քարբից եհեղ ի վերայ քրիստոնէից. յորմէ բազում սուրբք ի Քրիստոս վկայեցան, և որպէս ասի աւելի քան Խ սրբոց արանց, որք վկայեցին վասն Քրիստոսի, բազումք յեպիսկոպոսաց, ի քահանայից և յայլ կարգէ յեկեղեցական գնդէ. բազմադոյնք և յազատաց աշխարհիս և ի տիկնանց նոցա անհնարին և գառն տանջանօք, զորս սարսափեմ և հիացմամբ մեծաւ յապուշ կրթին միտք իմ ընդ ժուժկալութիւն այնքանեաց բազմահնար մեքենաւորը չարչարանաց. որպէս ընթեռնուք ի Գիրս Պատմութեան վկայելոցն, որ Արևելեայ ասէ գրոցն վերադրութիւն, զոր չարագրեաց երանելի Խոստովանողն Քրիստոսի Աբրահամ

ի գեղջէն Աբաճոյ,* որ էր աշակերտ և հետևող սրբոց Ղևոնդեանց, և պահատուց քան թէ յոլովից գրեաց անուանաւ ի յիշատակարանի անդ, զՀահդոսդ, որ թարգմանի արքայասէր, և զԳոհշթասդ, որ թարգմանի ներկագործ ծիրանեաց արքայական զգեստու, և զՇմաւոն եպիսկոպոս, վէմ եկեղեցւոյ Քրիստոսի, ընդ նմին և այլ եպիսկոպոսք և քահանայք արք ճ, որ կատարեցան միանգամայն սրով ի միում աւուր ի մեծի ուրբաթի զատկին»: (Թովմայի վարդապետի Արծրունեաց Պատմութիւն Տանն Արծրունեաց, Ս. Պետերբուրգ, 1887, էջ 64—65):

—Ցայսմաւուրքը Հահդոսին անուանումէ Սադովիկ: Ահա Ցայսմաւուրքի պատմածը:

—«Մեհենիկ ԹՒ և վեցտվարի ԹԼ. Վկայաբանութիւն Սադովիկայ եպիսկոպոսին:—Ցամս կռապաշտ թագաւորին Պարսից Շապհոյ էր սուրբն Սադովիկ, եպիսկոպոս քաղաքին Սալիքայ և Տիզբոնայ, Եւ ի միում դիշերի ետես յերազի զսուրբն վկայն Քրիստոսի զՇմաւոն եպիսկոպոսն Պարսից՝ զայրն փառահեղ որ նախ մարտիրոսացաւ: Զնա ետես Սադովիկ կանչեալ ի վերայ սանդղոց, որ կոչէր զնա և ասէր. Ե՛լ Սադովիկ, ել աներկիւղ ընդ սանդուխք քո և ել առ իս: Եւ զարթուցեալ Սադովիկ՝ գիտաց որ ի մարտիրոսութիւն կոչէր զնա սուրբն Շմաւոն. և երթեալ երևեցոյց զինքն արքային: Եւ առ ժամայն կապեցին զնա և ընդ նմին այլ քրիստոնեայս ՃԻԼ անձինս ընդ այր և ընդ կին, և արկին զամենեսեան ի բանտ: Եւ նեղէին զնոսա սովով և ծարաւով և տանջանօք ի բանտին ամիսս Ե՝ և ոչ կարացին դարձուցանել զսուրբն ի հաւատոյն Քրիստոսի: Եւ յետ բազում տանջանաց՝ հանին զնոսա արտաքոյ քաղաքին և հանին զգլուխս ամենեցուն ՃՃԻԼ-ից: Եւ զսուրբն Սադովիկ տարան ի Ռիզլապատ քաղաք և անդ հատին զգլուխ նորա ի շաբաթի ԹԼ, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս ամէն» (Գիրք որ կոչի Ցայսմաւուրք... ի Թըւին Հայոց ՌՃՀԹ. (=1730), էջ 378):

* Աբրահամ Խոստովանողը չէր «ի գեղջէն Աբաճոյ», ինչպէս որ թիւրիմացութեամբ ասում է Թովմա Արծրունին, այլ «ի գաւառէն Ցայոց, ի գեղջէն» որում անուն էր Ջինակ», Աւելի մանրամասն տես Ցառաջաբան:

— Լիակատար Վարք Սրբոցն էլ ունի գրեթէ նոյնը, ինչ որ Ցայսմաւուրքը, միայն յաւելուածներով Աեմմաենուց. «Սադովիկ կամ Հահդոստ եպիսկոպոս... և յետ հինգ կամ եօթն ամաց սովու և տառապանաց՝ կատարեցան ամենեքին սրով, իսկ սուրբն Սադովիկ վարեցաւ ծանր կապանօք ի Խուժաստան և գլխատեցաւ յամի 342 ի Ռեթլապատ, որ և Լապէտ քաղաք: Հ. վեռը. 18. Ց. Լ. 20: Եւդ. Աաորի:» (Լիակատ. Վ. Սրբ. Աւգեր. Վենետ. 1815, հատ. ԺԲ, էջ 335—6:)

Ե·

[A 450v B 391]

ՎԿԱԾՈՒԹԻՒՆ ՔՆՐՑ ՇՄԱՒՈՆԻ՝ ԹՆԴՐՈՒԱՑ ԵՒ ՔՆՒՆ ԻՒՐՈՑ ԵՒ ԱՂԱՂՆՈՑՆ։

Ի ժամանակին յայնմիկ իբրև փառաւորեցաւ Շմաւոն վկայութեամբ՝ դէպ եղև հիւանդանալ տիկնոջ տիկնոջ։ Քանզի միաք իւր ի Հրէայն՝ Թշնամիս խաչին՝ խոնարհեալ էին, սկսան չարախաւսել որպէս սովոր են և ասեն, թէ Քրիքն Շմաւոնի արարին քեզ կախարդինս վասն այնր, զի զՇմաւոն սպանին։

Հասին բանքն յարքայ։

Հրաման ետ ունել զԹնդրուս հաւատաւոր և զքոյր նորա աշխարհավար, որ ա\պա և նա ի հաւատս կացեալ էր, և զազախին մի նոցուն հաւատաւոր, որ ի մանկութենէ աշակերտ եղեալ էր ի բարւոք վարդապետութեան Քրիստոսի։ Ցարան զնոսա ի ձեռն տիկնոջն հարցանել։ Ցղեաց զմնդպետան մեծ և երկուս ի նախարարացն՝ երթալ հարցանել, կալ յիւրացն ի վերայ ձշմարտիւ։

AB վկաւութիւն քերց Շմաւոնի Թերբուա եւ քեռն իւրո եւ աղախնոյն։

2 B վկաւութեամբ AB դեպ 3 AB ի հրեայն 4 AB խոնարհեալ եին AB որպես 5 AB թե 6 B յիմ այնը 7 AB յարքա 10 AB կացեալ եը 11 AB ի մանկութենե AB եը B ի բարեաք 14 A յիւրացն վերայ B յիւրացն ի վերա

Իբրև ածին զկանայն առաջի նոցա՝ տեսին, զի գեղեցիկ էր տեսլեամբ և վայելուչ հասակաւ, քան զամենայն կանայս, սուրբ և առաքինին Թերբուս։ Եւ անդէն վաղվաղակի երեքեան զմի խորհուրդս ազտեղիս սկսան խորհել զնմանէ ի սիրոյ իւրեանց\և միմեանց ինչ ոչ յայտնեցին։

Սկսան պատուհասել զնոսա խիստ բանիւք, եթէ Մահապարտ էք, զի իշխեցիք մոտաբերել և առնել կարդինս բամբշանն, որ է տիկնոջ տիկին Արևելից։

Պատասխանի ետ սուրբն Թերբուս և ասէ. Ընդ՞ը կուտէք ի վերայ մեր եպերանս աւտարոտիս, որ հեռի են յուսմանէս մերմէ, և զի՞ մեզաք ձեզ, և զի՞ զրպարտէք վասն իրացդ, որ աւտար են ի ձշմարտութենէս մերմէ։ Եթէ արեանս ինչ ցանկայք ըմպել, ո՞վ արգելու զձեզ, զի ոչ ըմպէք համարձակ։ Եթէ մահու մերում սպասէք, ահա հանապազ շաղախեալ են ձեռք ձեր։ Այլ մեք քրիստոնեայք մեռանիմք և ուրանալոյ ինչ հնար չիք, քանզի յաւրէնս մեր գրեալ է, զի զմին միայն Աստուած պաշտեսցուք, և զայլ ոք ոչ զուգեսցուք ընդ նմա, ոչ զարարածս և ոչ զպատկերս, որ ինչ յերկրի կամ յերկինս իցեն։ Եւ վասն կախարդութեան գրեալ է ի գիրս մեր, ասէ, թէ գոյր ոք ի կախարդութեան՝ մեռցի ի ձեռաց ժողովրդեանն։ Եւ արդ զիարդ էք, զի մեք կախարդինս առնէաք, զի կախարդութիւն և

17 AB եը B վաելուչ 18 AB Եւ անդեն 20 AB զնմանէ B յիմ ինչ 22 AB եթե 23 AB եք 24 A բամբշանն որ ե B բամբշանն որ ե 25 AB ասե ընդեր կուտեք ի վերա 27 AB յուսմանես մերմե AB զրպարտեք 28 A երաւտ B երացտ AB ի ձշմարտութենես մերմե 29 AB եթե B ընբել 30 A ըմպեք B ընբեք AB եթե 31 AB սպասեք 32 B ուրանալո 33 AB յաւրենս AB գրեալ ե 37 AB գրեալ ե AB ասե թե 38 B յիմ և 39 AB ե AB առնեաք

ուրացուԹիւն Աստուածոյ ընդ մի համարեալ են, և վասն երկոցունց մահ սպառնացեալ է:

Լսէին ախորժելով անաւրէնն դատաւորքն պրանս երանելւոյն և զարմանային ընդ գեղն ցանկալի և ընդ համեստուԹիւն բանիցն զոր խաւսէր: Եւ վասն սնոտի կարծեացն իւրաքանչիւր խորհրդոցն չարաց, զոր ունէին ընդ նմանէ, այնպէս ասէին ընդ միմեանս, ԹԷ Ես սպրեցուցանեմ ի մահուանէ և առնում ինձ կնուԹեան:

Ասէ մոգպետն. Վասն մահու եղբաւրն ձերոյ առ զայրուցաս նախանձու զաւրինաւքն ձերովք անցէք և արարէք կախարդինս սիկնոջն, ԹէպԷտ և ոչ է ձեզ իշխանուԹիւն առնել կախարդինս, որպէս ասացերդ:

Ասէ առաքինին Թեոդոռոս. Զի՞նչ ինչ չար եղև Շմաւոնի եղբաւրն իմում, զի վասն Աստուածոյ մեռաւ, ԹէպԷտ և դուք առ ասելուԹեան և նախանձու սպանէք զնա, այլ նա կենդանի է յաւրքայուԹեան երկնից, որ խափանելոց է զձեր երկրաւոր աւրքայուԹիւնդ, և բառնալոց է զձեր պատիւ և զիշխանուԹիւն:

Եւ յետ այսց բանից առաքեցին զերեքեան ի բանդ, և պատուիրեցին պահել զդուշուԹեամբ:

Ի վաղիւ անդր յղեաց մոգպետն առ Թեոդոռոս, եԹէ Ես կնդրեմ յաւրքայէ և սպրեցուցանեմ զքեզ ի մահուանէ, Թէ առնուս յանձն լինել ինձ կնուԹեան:

Իսկ առաքինին իբրև լուաւ զբանսն, խռովեցաւ և ասէ. Ծէյ զբերանդ, այ անաւրէն և Թշնամի Աստուծոյ, և մի՛ ևս յաւելուր սիղծ բանս խաւսել, զի

40 AB այ 41 AB և 42 AB լսեին AB անաւրէն 43 B երանելոյն AB զարմանային 44 AB խաւսեր 45 AB ունեին 46 AB չնմանե այնպէս ասեին AB Թե 47 AB ի մահուանե 48 AB առե B ձերո 49 AB անցեք 50 AB արարեք AB ԹեպԷտ եւ ոչ է 54 A սպանեք B սպանէք 63 B բբանսն

ոչինչ է անկանելոց ապտեղի բարբառդ ի սուրբ յականջս իմ, և չիք մուտ քո բանիդ ի խորհուրդս զդաստամբ ցեալս, զի ես Քրիստոսի կամ ի խաւսման, և ի նորա անուն պահեմ զկուսուԹիւնս, և ի նորին յոյսն հաստատեմ զձշմարտուԹիւն անձին իմոյ, և նմա յանձն առնեմ զկեանս իմ, որ կարող է փրկել զիս ի պղծալից A 45 IV ձեռաց ձերոց և յանաւրէն խորհրդոցդ, զոր խորհիքդ զինէն: Ո՛չինչ երկնչիմ ի մահուանէ, զի նովաւ հոգիդ դէք դուք ինձ զճանապարհն, երԹալ տեսանել զինձ զսիրելի և զցանկալի եղբայրն իմ զՇմաւոն եպիսկոպոս, և մխիԹարիլ յամենայն վշտացս և ի նեղուԹեանցս, զոր տեսի յետ նորա:

Եւ այն ևս երկու նախատրեքն գազատ ի միմեանց յղեցին առ նա վասն նորին իրաց, և նա նոյնպէս բանս խիստս և պատգամս գժիւս յղեաց անդէն:

Ապա երեքեան միաբանեցան ի մի խորհուրդ դառնուԹեան, վկայեցին սուտ և խաւսեցան զանաւրէնուԹիւն, ասեն. Արդարև կախարդ գտան:

Առաքեաց և աղքայ պատգամ առ նոսա, ասէ. Թէ արեգական երկիր պագանէք, ոչ տամ սպանանել: Քանզի աճ զմուտս, ասէ. Թերևս չգիտիցեն կախարդինս, և զուր բաղայս զնիցեն ի վերայ:

Պատասխանի եւտուն և ասեն. Մեք զձշմարիտ Աստուածն մեր ընդ արարածոցս ոչ փոխանակեմք, և զերկրպագուԹիւն արարչին՝ արեգական ծառայակցին մերոյ ոչ մատուցանեմք, և զվերիչն մեր Քրիստոս վասն ահեղ սպառնալեացդ ոչ կարեմք ԹողուլԷ:

Յայնժամ մեծաբարբառ ընդ մի բերան ասեն մոգքն. Կորիցեն կախարդք ի ներքոյ երկնից, զի դոքա արարին կախարդինս սիկնոջն, և վասն այնորիկ խաւԹացաւ: B 39 2V

67 B սպատասցեալս 69 B հաստատեմ 73 AB եկընչիմ 90 B ծառայակցին

Ապա ել հրաման յարքունուսա, թէ պինչ մահու և կամիցին սպանցեն զնոսա մոզքն: Քանզի ասէին, թէ Տարել պարտ է զնոսա, և անցցէ սիկինն ընդ մէջ և ոչ-
Ջանայ:

Իբրև հանին զնոսա տանել ի մահն, դարձեալ յղեաց մոգպետն առ Թերբուս առաքինի և ասէ. Թէ լսես բանիցն զոր ասացի՝ ոչ դու մեռանիս և ոչ ընկերդ քո:

Իսկ սուրբն մեծաձայն բարբառով սկսաւ դնել Թըշնամանս, ասէ. Ա՛յ պիղծ և ապեղի, պի՞ յանդգնեալ կատաղեալ ես վասն անարժան և անաւրէն [իրացն]. ես քաջանուն մեռանիմ, քանզի դիտեմ եթէ մեռանելոց եմ, և վատանուն ոչ առնում յանձն կեալ:

Ապա հանին զերեքեան զսուրբսն արտաքս քան զքաղաքն, վարեցին երկու ցից միում միում և հարստուցին զոտան ընդ մի ցից և զգլուխն ընդ մի, որպէս աւրէն է աշխարհի պրկել զոչխարան ի կատուբս: Առին սղոց և սկսան սղոցել զմարմինսն, և կարեցին արարին վեց մասն, և եդին զկատուբսն ի վեց կողով, և կախեցին զվեց ձողոց, և ցցեցին զձողերսն երեքեան ի միջէ կողմանէ ճանապարհին, և գերիսն ի միւսմէ:

Ոզքա էին կէսք խաչելոյ, պի՞ ոչ խաչն կատարեալ և ոչ մարմինք խաչելոյն բաւանդակ ի խաչին, այլ էր տեսիլ դառնութեան, որ պիրան Թաւիէր և զաղիան գելոյր:

A 452 Ո՞վ էր, որ զայն տեսանէր և ոչ|լնոյր սգով, պի՞ սուրբ մարմինքն, որ սրբութեամբ մնալ էին ի սենեակս, յանարգանս և ի Թշնամանս մատնեցան, և ի մահու անդամ անդամ ցրուեալ ընդ երեսս դաշտացն: Որոց

97 B կամեցան 100 B դարձել 105 B յանդգնել կատաղեր 106 AB եւ անաւրէն աւրինացն 107 B Թե 108 B յիմ և 110 B յիմ և 112 AB սուրբ մարմինքն նորա սրբութեամբ

ոչ երբէք մատնեցաւ կամակար ազատութիւնն ազատութեանց, տուան պատուական անդամք նոցա ի Թըշնամանս:

Ցերբ լռեալ կայցես արդարակշիռ ստուգութիւնդ, որ յորժամ խնդրէ վրէժ՝ ոչ առնու ողորմութիւն և քաւութիւն: Ցերբ մեծամտեալ լիցի հպարտութիւնն, [որ] յորժամ բեկանի այլ ոչ և պ բժշկի:

Ոզքա են անազորոյնք և անողորմք, անդուլթք և անարգահատուք, որ զմարդկան կերպարանս փոխեցին և գիշակեր գազանաց նմանողք [եղ]են: Ոզքա են մարդակերք, որ կլանեն կենդանւոյն, ըստ այնմ որ գրեալն է, Թէ կենդանւոյն կլանէին զմեզ:*

Որո՞ւմ արդեաւք քաղցրացաւ այն տեսիլ դառնութեան, կամ ո՞ք եղև ուրախ ընդ այն աւձիրս բարկութեան: Ո՛վ արդեաւք լի ականջ կարէր հայել և տեսանել զանհնարին ազէտսն, բայց եթէ քարեղէն ոք էր և ոչ յոսգէ մարդկութեանս:

B 393 Ածին զսիկինն ի ճանապարհն, և անցուցին ընդ մէջ յաւշելոյն, և ամենայն բանակն զկնի նորա, քանզի չու էր արքունի:

Պատկեցան առաքինիքն ի հինգերորդումն Ահեկանի ամսոյ, ըստ լուսնաթիւոյ, ի վառս Քրիստոսի Աստուածոյ մերոյ, որում վայր յաւիտեան, ամէն:

* կենդանւոյն կամեցան կլանել զմեզ. Սաղ. ճիգ. 3. կայսր զնա կենդանւոյն իբրեւ դժոխք. Առակ. Ա. 12.

125 AB երբեք 129 AB խնդրե վրեժ 131 AB բժըշկի 134 A նմանող են B նմանողք են 138 B յիմ կամ ո՞ք եղև ուրախ ընդ այն աւձիրս բարկութեան 139 AB կարեցէ հաել 145 B ի հինգերորդումն

Ջ.

[Վ կայեցին և այլ սուրբ արք ճ և կանայք ի ի ամսոյ։]

Տես էջ 3, տող 27—28։ Այս գլուխն էլ կորած է և մեզ չէ յաջողուեց գտանել։

Լ.

[A 445 B 385v]

ՎԿԱԾՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳԵԶԱՆԴՈՒՏՈՑ Ի ՔԱՂԱՔԻՆ ՈՐ ԱՆՈՒԱՆԵԱԼ ԿՈՉԻ ԲԵԹՈՒԼԱՔ, ԳԱՇԹԱՐՀԻՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑՒՈՑ։

Վասն զի միշտ յարուցանէ զփորձուԹիւն իւր սատանայ ի վերայ մանկանց եկեղեցւոյ, գտեալ իւր արբանեակս ըստ կամաց իւրոց, որք ոչ դադարեն կռուել ընդ հաւատիս Քրիստոսի, զի նոքաւք քննեսցին և սրբեսցին իբրև զոսկի ի բովս, և իբրև զարծաԹ զտեալ։ Զի ընդ ժուժկալուԹիւն սրբուԹեան նոցա ուրախասցին հրեշտակք, և զարմասցին մարդիկ, և ամաչեսցէ Թշնամին սատանայ հանդերձ իւրովք արբանեկաւք։

Եին ոմն առաքինի Գեզանդուխտ անուն ի Բեթուլաք քաղաքի, լի մեծուԹեամբ ըստ կարգաց աշխարհիս, և զարդարեալ իմաստուԹեամբ և հանճարով և շքեղ վարուք առաքինուԹեան, |ի վարս աստուածպաշտուԹեան պայծառ և փառաւոր, և պատուական քան զամենայն քաղաքակիցս իւր։

Դէպ եղև զի այր սորա գործակալ էր յառաջ

B ՎկաբանուԹիւն սրբոյն յԳեզանդխատ ի քաղաքին որ անուանեալ կոչի Բեթուլաք յաշխարհին գերմանացւոց։

2 B եկեղեցւո 7 B մարդիկք 8 արբանեկաւք իւրովք 9 A յմի անուն A |ի բեթուլաքաղաքի B յնչուած է խոնաւուԹիւնից մաղաի անուրը։

Շրդանու արքայի ի Ինդաբու քաղաքի, և մեծութիւն բազում ստացեալ ունէր ի գործակալութենէ անտի: Եւ իբրև յոյժ ճոխացեալ էր ի մէջ ընկերաց իւրոց, ամբաստան եղեն զնմանէ ընկերք իւր՝ ճոխք քաղաքին՝ առ Թագաւորն, չարախաւսելով զնմանէ վասն իրաց ինչ իւրեանց: Եւ Թագաւորն ունկնդիր եղեալ բանից նոցա, մատնեաց զնա ի ձեռս նոցա, զի առցեն ի նմանէ զվրէժ չրկանաց իւրեանց: Իսկ նոքա իբրև առին զիշխանութիւն ի Թագաւորէն, բազում պատճառանաւք զնա չարամահ սպանին:

Եւ իբրև մեռաւ նա և Թագեցին ըստ աւրինաց իւրեանց, կին նորա Ցեզանդուխտ ի սուգ նստեալ էր վասն նորա: Բայց ի միտս իւր խորհէր, թէ սրբութեամբ պահեսցէ զմարմին իւր, և մի՛ ամուսնասցի ընդ այլում: Զգեցաւ խորգ, և արկ մխիթր, և սգայր զաւուրս բազումս, զի գիտացէ ամենայն մարդ, թէ ոչ կամի ամուսնանալ ընդ առն այլում, և ոչ փոխանակել զսէր առն իւր ընդ այլում: Զի թէպէտ և խորհէր որ ի մեծա|մեծաց և յղեր առ նա, զի առցէ զնա ի կնութիւն, ոչ առնոյր յանձն ամենևին:

Եւ քանզի էր ինքն պատուական և մեծութեամբ և իմաստութեամբ և գթաստութեամբ, և ոչ դոյր իւր զաւակ որ ժառանգէր զստացուածս իւր, մոգպետ քաղաքին Ինդաբու, որում անուն էր Աւշնասպա, կամեցաւ առնուլ զնա իւր կնութեան. քանզի տեսանէր զտուն նորա ամենևին պայծառ մեծութեամբ, և զի ոչ դոյր նորա որդի որ ժառանգէր զստացուածս նորա:

Մոգպետ քաղաքին Ինդաբու յղեաց առ նա

16 AB աբքան B քաղագի 17 B անդի 27B նոցայ 32—33 B ի՛մ և ոչ փոխանակել զսէր առն իւր ընդ այլում 38 AB ժառանգէր B մոքպետ 42 AB ժառանգէր 43 B մոքպետ

ի ծածուկ, թէ Լեր կին ինձ ի կնութեան, և տան քում ես բարւոք առաջնորդեմ, և ունիմ խնամ ամենայն արարած քոց, և պիրս քո բաւանդակ ողջ և կանգուն ունիմ:

Իսկ երանելին Ցեզանդուխտ, որպէս վայել էր սրբութեան իւրում, ամենևին ոչ առնոյր յանձն, այլ բանս խիստս և կսկծելիս յղեր անդէն և ասէր. Զի այր իմ մեռաւ և ես այրի մնացի, յայն տեղի հասի. մինչև առ քեզ, պիղծ շուն, մի՛ խոնարհեցուցից զպատիւ իմ: Ես եթէ կամ էր ինձ և ցանկայի երկրակեաց կենացս, այնմ լինէի, որ ինձ արժան էր, ոչ թէ իբրև զքեզ ապտեղոյ: Զի ես եմ կին նազաւրացի և աղախին Քրիստոսի, և զոս մոգ մի զևս հեթանոս: Եւ իմ իսկ եղեալ ի մահ, եթէ մինչ ցմահն իմ յայրութեան կացից և նովին սգով երթայց առ այրն իմ:

Իսկ զառնաշունչ անաւրէնն իբրև լսէր զայս, խոցէր ի սիրտ իւր, և քինայր ընդ նմա առաւել ևս վասն բանից Թշնամանացն, զոր առաքեաց առ նա: Գնաց առ աբքայն և եղև չարախաւս զնմանէ, և խաւսէր|չարիս, զոր չէր արժան. եթէ կին մի Ցեզանդուխտ անուն, որոյ այրն վնասակար գտաւ յարքունիս, և ձոխք քաղաքին սպանին զնա, արդ կին նորա նազաւրացի է, և խոստովանի զինքն քրիստոնեայ, և խորգ և մխիթր արկեալ է իւր, և միշտ պահաւք խնդրէ յԱստուծոյն իւրոյ չարութիւն ի վերայ Թագաւորութեան քո, զի վրէժ առն իւրոյ ի ձեռաց քոց խնդրեսցէ:

Իբրև լուաւ զայս արքայ՝ բարկացաւ յոյժ, և խռովեցաւ դառնապէս, և առաքեաց նա առ սուրբն Ցեզանդուխտ և ասէ ցնա, թէ Զի՞նչ է այս զոր լսեմ վասն քո, եթէ զի հրամայեցի սպանանել զայրն քո

45 բարւոք 46 AB կանգուն 57 B ըզմանն 58 B և տալին 64 B մողք քաղաքիս 66B քրիստոնեա 72 A ըզնա

վան չարութեան իւրոյ, դու ի վերայ խորդոյ և մոխրոյ
նստիս և վինէն ամբաստան մատուցանես Աստուածոյն
քո, և խնդրես ազաւթիւք զվրէժ արեան առն քո՝ զի
Աստուածն քո չինէն առեալ: Բայց արդ երթ ի բաց
փոխեա ի խուլ խորհրդոյ քոյ, և թող ի բաց զպաշ-
տաւնն քո, ապա թէ ոչ երդուեալ ի մեծ աստուածն
Արամազդ և ի բախտ եղբաւր իմոյ Շապհոյ արքային,
B 386v եթէ ոչ դառնաս ի խորհրդոյ այսի, և ի բաց թողուս
զսուգ քո, և երկիր պագանես արեգականն, հրաման տամ
ի վերայ քո, զի չարաչար տանջանաւք և դառն մա-
հուամբ հասցես առ այրն քո:

Ապա երանելին Ցեզանդուխտ իբրև լուաւ զպատ-
գամն թագաւորին՝ ասէ. Թէ Իմ սուգս, և խորգս, և
մոխիրս ոչ թէ վասն թագաւորութեան քո է, այլ վասն
մահուան առն իմոյ, և ոչ եմ ամբաստան զքէնն, քանզի
եթէ ամբաստան լինիմ ես զքէնն՝ մեղք լինին ինձ Աս-
տուածոյն իմոյ. զի գրեալ է, թէ Ազաւթս արարէք
ի վերայ երկրաւոր իշխանաց ձերոց*, և դու աէր ես իմ
մարմնաւոր, և յամենայն ներողութեանց և ի թշնամեաց
մերոց զմեզ և զգաւառս մեր դու պահես, և երկիրս
մեր և ջուրս՝ որով կեամք՝ քո է. և ով եմ ես, շուն
մի անարգ, եթէ ի մոխ զլուխս վինէն զայսպիսի իրս:
Այլ ես նազաւրացի եմ ձշմարտութեամբ, և չեն մեր
աւրէնք խնդրել չար ի վերայ թշնամեաց, թող թէ ի
վերայ սիրելեաց, մանաւանդ ի վերայ տերանց և իշխա-

* Ծառայք՝ հնազանդ լերուք տերանց ձերոց (մատն. Եփես. Ջ. 5. ?

74 B չարութե՛ն 77 B յիմ երթ 78 A փոխեայ 80 A Ճա-
պհո B Շապհո 81 A եթե ոչ առնես B և ի բաց ընկե-
նուս 83 B յիմ ի վերա քո 87 B յիմ (քո) ե 89 A յայն
B յայ 91 AB տեր 93—94 A եւ զերկիրս մեր և զջուրս
որով կամք քո ե

նաց: Այլ զի նախեմ ես ի վերայ խորդոյ և մոխրոյ,
որպէս աւրէն է ինձ վասն մահուան առն իմոյ ոգամ,
և այսպէս եղի ի մոխ իմում, եթէ ոչ եղէց առն և ոչ
մխիթարեցայց մինչև յաւրն, յորում տացէ ինձ Աս-
տուած տեսանել զայրն [իմ] յայնմ աշխարհի:

Ցայնժամ իբրև լուաւ արքայ՝ լի եղև բարկու-
թեամբ և հրամայեաց ժոգպետին Աւշնասպայ, զի եր-
թիցէ ի քաղաք նորա և հանցէ զնա և չարչարեսցէ բա-
զում նեղութեամբ. և ասաց ցնա, եթէ Թո՛ղ ի բաց
զսուգ քո և երկիր պագ արեգականն. ապա թէ ոչ հա-
ւանեսցի քեզ, հանցես զնա և զպաշտաւնակիցս նորա
զարս և զկանայս, և անդէն ի նմին քաղաքի քարկո-
ծեսցես:

A 446v Ապա իբրև եհաս զհրամանս զայսպիսիզ ժոգպետն
Աւշնասպ՝ ել խրոխտալով յերեսաց թագաւորին, և
վասն զի ունէր ոխս վասն թշնամանացն, հան զնա
ի քաղաքէն չարաչար թշնամանաւք և տանջանաւք և
դառն լկանաւք, բոկ և հեծի, կապեալ զձեռս յետս, ձա-
ղելով և հարկանելով, զի արասցէ անարգանս մեծու-
թեան նորա:

Ասէ ցսուրբն Ցեզանդուխտ. Թո՛ղ ի բաց զպաշտաւն
քո, և արա զկամս թագաւորին, և պագ երկիր արե-
գական:

Պատասխանի ետ սուրբն Ցեզանդուխտ և ասէ ցնա.
Պիղծ և անաւրէն, զայս ամենայն չարչարանս և անար-
գանս որ հասուցեր դու ինձ, վասն զի ոչ կատարեցի
զկամս քո, այլ ինձ աւրէն լինի մեռանել վասն անուանն
Քրիստոսի, քան առ ժամանակ մի վայելել ի մեղս:

105 B մոգպետին AB աւշնասպա 107 A ըզնա
B տար ծող խոնաւութենից կիսեղծ, բայց ընթեռնլի. 112 AB եաւ
116 A ձեռս 118 A նորայ 119 AB ըզսուրբն 126
A վաելել զմեղս B վաելեալ ի մեղս

Ասէ ցնա անաւրէնն. Հպարտութիւն քո և ամբարտաւանութիւն և խիստ խաւսք քո ածին զքեզ ի յայդ անարգանս, և եթէ ի դմին կայցես՝ չարաչար տանջանաւք դառն մահու դիպեսցիս:

Պատասխանի ետ երանելին և ասէ. Արհամարհեմ և առ ոչինչ համարիմ զանձկանս քո, զոր ածեր ի վերայ իմ, և սկայաբար քաջութեամբ մարանչիմ ընդ B 387 հաւրն քում սատանայի. և արհամարհեմ զ|հրամանս թագաւորին քո, և ուրախութեամբ սրտի զուարճացեալ եմ ի խոստովանութեանս իմում, որ վասն անուան Քրիստոսի:

Եւ իբրև ոչ հաւանեցաւ ի վերայ այն չարչարանացն, և ոչ էառ յանձն երկիւր պատանել արեգական՝ զի ամբոխ էաս մարդկան ամենայն քաղաքին էլեալ էին ի տես սրբոյն՝ |դարձեալ հրաման ետ անաւրէնն, զի վերանելին Չզանդուխտ |տաբեալ |անցուցանիցեն առ դրաւք ապարանից իւրոց, և ցուցցեն նմա զամենայն արարս նորա, և զբազմութիւն ծառայից նորա և զաղախնանց, զի հանցեն առաջի նորա, զի տեսանելով զբազմութիւն ստացուածոց նորա, հաւանեսցի լինել նմա կնութեան:

Այլ առաքինի նահատակն իբրև տեսանէր զայն ամենայն, առ ոչինչ համարեալ ասէ ցանաւրէնն| առաջի ամենայն բազմութեան քաղաքակից իւրոց, որք ժողովեալ էին ի տես սրբոյն. Այս ամենայն մեծութիւն, որ ցուցեր դու ինձ, համարեալ է ինձ որպէս զաղբ և որպէս զխաւ գոմհոյ կոխեալ ի կձղակաց անասնոց, իշանց և խոզից:

Եւ դարձեալ ասէ երանելին ցմոգպետան |անաւրէնն.

155 Ընդ սիրոյն Յեսուսի Քրիստոսի զոչինչ համեմատեմ ես զաշխարհիս այսմիկ. զի ոչ բազմութիւն ծառայից և աղախնանց, և ոչ շատութիւն ոսկւոյ, և ոչ գեղեցկութիւն ապարանից, և ոչ վայելչութիւն պէսպէս զարդուց, և ոչ պայծառութիւն լուսաւորաց, ոչինչ 160 համարեալ է առ սիրոյն Քրիստոսի, որում սպասեալ ակն A 447 ունիմ:| Բայց քեզ որ ինչ հրամայեալ է վասն իմ արա վաղվաղակի և մի՛ հեղգար, զի ես ոչ առնեմ զհրամանս նորա և զԱստուածն իմ ոչ ուրանամ:

Զայս իբրև լուաւ անաւրէնն մոգպետան՝ բարկացաւ սաստկապէս, և զոյն երեսաց նորա եղծաւ ի դառնութենէ սրտին, և իլկեալ առ յաւսման հրամայեաց հարկանել զնա և հանել արտաքոյ քաղաքին: Հրամայեաց մերկացուցանել ի նմանէ զհանդերձս նորա:

Այլ երանելի նահատակն յորժամ ելանէր ի տանէ իւրմէ, խորհեցաւ ի սրտի իւրում և ասէ. Հաստատեալ դիտեմ ես յանձն իմ, եթէ քարկոծելով քարկոծեն զիս. էաւ զսփածանելին և ածաւ զմիջով իւրով ի վերայ առականաց իւրոց, ի ներքոյ ղեհաստաւ իւրոյ:

Եւ |հրաման ետ անաւրէնն զերծանել |ի նմանէ զարկանելիս իւր, և մրմռեալ կրճտէր զ ատամունս իւր առ չարութեան բարոյիցն. և վասն ախտալից կամացն ետ հանել զշապիկս նորա, և տեսին զի ատուիս էր զգեցեալ ի ներքոյ շապկին, ի վերայ մերկոյ մարմնոյ իւրոյ: Եւ զայն ևս հրամայեաց հանել ի նմանէ, զի մերկ, խայտառակ B 387v ոտիւք կացուսցեն զնա ի մէջ ամբոխին, զի արասցեն| նմա ձաղանս մեծ, և յադեցուսցէ զախտալից սրտմտութիւն իւր:

127 A ըզնա 133 AB ակաւաբար B յիմ քաջութեամբ ABմարտանչիմ 134 AB սատանայի 135 AB քում 136 B ի խոստովանութիւս 138 A չարչարանաց 139 AB եառ 141 B դարձել 143 B ցուցեն 144 B յիմ նորա 148 A եւ ասե 152 B կոխել

156 A աչխարհիս 158 B վախճութիւն 159 A ոչինչ B ոչ ինչ 163 B զա՛ծ 166 B փղցեալ 167 B արտաքո 172 B եառ սփածանելին 173 B յիմ իւրոց B սգեստաւ իւրո 175—176 B առ չարութի՛ քարոխն 177 B սգեցեալ 178 B ի վերա մերկո մարմնո իւրո 181 B տրտմութիւն իւր

Աղաղակեաց սուրբն ի ձայն մեծ և ասէ. Ո՞չ ամա-
չէս պիղծ դև գարշելի, անողորմ խաւարային. եթէ
185 զոր ինչ ինձս կամեցար առնել խայտառականս, մաւրդ
և կնոջ քո և քեզ քո առնես ձաղանս մերկացուցա-
նելովս զիս, քանզի և նոցա այս բնութիւն է զոր ես
ունիմ: Եւ զի այսչափ ծարաւի է բարկութիւն քո առ
իս,—հանեալ զսփածանելին իւր ինքնին զոր ունէր ընդ
190 մէջ իւր, ձգեաց և եհար զերեսս նորա և ասէ.—յա-
գեա, ո պիղծ և ամենաչար: Ես մերկ եկի յորովայնէ
մաւրիմոյ, և մերկապարանոց մերձենամ ի վկայութիւն
Տեառն իմոյ:

Եւ զայս իբրև ասաց սուրբն, տեառնագրեաց զանձն
195 իւր, համբարձ զձեռս իւր յերկինս և ասէ. Տէր տե-
րանց, աստուած աստուածոց, արարիչ ամենայնի, երևե-
լեաց և աներևութիւց, դու հայեա և տես զնախատինս
ձաղանաց իմոց, և զչարչարանս տանջանաց իմոց, զոր
հասուցին ի վերայ իմ հալածիչք իմ: Դու Տէր ընկալ
200 զհոգի իմ և խառնեա զիս ի թիւ սրբոց քոց, և ար-
ժանի արա զիս Տէր Քիստոս ի գալստեանն քումմ ար-
քայութեան քո:

Եւ զայս իբրև ասաց, կապեցին զձեռս նորա ի ներ-
քոյ ծնկաց նորա, և նստուցին զնա առաջի քարկոճչաց
20[5] իւրոց, և հրաման ետ անաւրէնն, զի ամենայն մարդ
A 447v ընկեսցէ քար ի վերայ նորա, և արարին քարա|կոյտ մեծ
ի վերայ նորա:

Եւ այսպէս կատարեաց երանելին Զանդուխտ
զվկայութիւն իւր ի Քրիստոս:

210 Բայց յորժամ կալան զերանելին, կալան ընդ նմա

184 B պիղծ դու եւ գարշելի 189 B գսփածանելին
195 A տ՛ր տ՛ր 197 AB հաեա 198 B յիմ (տանջանաց)
իմոց 201 B ի գալստեան A յաւրքայութեան B յաւրքա-
ութեան

և զայլ ոմն կին հաւատաւոր զազգական նորա, որ խոստո-
վանէր ասելով, թէ Եւ ես քրիստոնեայ եմ, զոր ընդ նմին
իսկ քարկոծեցին: Եւ ի ժամ վկայութեան նորա, մինչդեռ
տանէին զնոսա քարկոծել, ծարաւեցաւ և խնդրեաց ջուր:
215 Իբրև լուաւ զայս երանելի նահատակն Զանդուխտ՝ լի եղև
սրտմտութեամբ ի վերայ նորա և ասէ. Ի վերայ աղբերց
ջուրց կենդանութեան հասեալ կամք, և յանսպառ
ըմպելին հրաւիրեալ եմք, և յերկնաւոր հարսանիսն եմք
կոչեցեալ, և դու զջուրս անցաւորս խնդրես. մի՛ լիցի
220 ընդ իս քարկոծութիւն քո: Եւ երդմնեցոյց և հաւա-
նեցոյց զդահիճսն, զի քարկոծեսցեն զնա ուրոյն ի նմա-
նէ: Եւ արարին դահիճքն ըստ կամաց նորա. քարկո-
ծեցին զնա յայլում տեղւոջ:

Եւ իբրև քարկոծեցին զնոսա՝ գնաց ամենայն ամ-
[225 բոխն յիւրաքանչիւր տեղիս: Գնաց և մոգպետն հան-
դերձ իւրովքն զաւրաւք: Իբրև երեկոյ եղև՝ աստուա-
B 388 ծապա|շտ մարդիկ, երկիւղածք Քրիստոսի, որ էին բնա-
կեալ ի քաղաքին յայնմիկ, չոգան ի գիշերի գաղտ, փու-
թով և երկիւղիւ հանին զմարմինս նոցա ի քարակուտէ
230 անտի ի դուրս, և ըստ աւրինի նոցա պատուով պա-
տուեցին, և ըստ կարգի քրիստոնէից եղին ի նմին
քաղաքի մեծարանաւք և պգուշութեամբ:

Կատարեցաւ վկայութիւն սրբոյն Զանդխտոյ, խոս-
տովանեալ զՔիստոս Քրիստոս զՏէր մեր, որում փառք
235 յաւիտեան:

212 B քրիստովնեա 216 A աղբեը 217 AB յանըսպառ
218 B յիմ և 220 B յիմ և 230 B անդի յիմ ի դուրս B և
ըստ աւրինաց 231 B յիմ և ըստ կարգի քրիստոնեից 233
A Եզանդքխտոյ 234 B փառք յա՛՛. ամեն:

Ը.

[A 452 B 393]

ՎԿԱԾՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԲԱՇՄԵՆԱՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՒ ՎԵՇՏԱՍԱՆ ԱՑԼ ԵՒՍ ՎԿԱԾԻՑ, ՈՐ ԸՆԴ ՆՄԻՆ ՎԿԱԾԵՑԻՆ։

Յամի վեցերորդի հալածանացն մերոց ելին չարաչար զԲարբաշմենայ եպիսկոպոսէ Սղակայ և Տիզբոն քաղաքի առաջի արքայի։ Ասեն. Այր մի է աստ ստամբակ, որ հանապազ հակառակ կայ ուսմանս մերոյ, և զբազում մարդիկ դարձուցանէ ի պաշտամանէ մոգութեանս և զատարկանուննս առնէ ի գործոյ արքունի։ Զարեգական անարդէ, կհուր և զջուր թշնամանէ։

Եհարց արքայ, թէ Ո՞ ոք է նա, որ զայն այնպէս իշխէ գործել։

Ասեն. Քեռորդի է Շմաւոնի որդւոյ Նաբաւտաներկայ, և ի նորուն տեղի զլուխ է քրիստոնէից։ Եւ իբրև լուաւ՝ ի ցասման եղև, և հրաման ետ ածել զառաջեաւ։

Զոգան կալան զԲարբաշմէն եպիսկոպոս և զվեշտասան ևս այլ ընդ նմա, որ էին երիցունք և սարկաւա-

B Վկաւթիւն բարբաշմենեա եպիսկոպոսի եւ վեշտասան այլ եւս վկաց որ ընդ նմին վկաեցին։

2 B եպիսկոպոսէ 8 B եթե 10 B որդւոյ 11 B քրիստոսմնեից 12 B յիմ ի (ցասման)

գունք և ուխտաւորք ի տեղեաց տեղեաց։ Եւ կէսքն անդէն ի նոյն քաղաքացն էին։ Տարան զերանելին Բարբաշմէն զառաջեաւ արքայի։

Արքայ ասէ. Ա՛յ մահապարտ, արժանի մահու, ընդէ՞ր զհրամանաւն մերով անցեր և իշխեցեր լինել գլուխ ուսմանն այնորիկ, զի ես առեամ զազգն, վասն զի անարգեն զաստուածսն մեր։ Եւ մանաւանդ զի և Շմաւոն ևս, որ իբրև զոգիս սիրէին, վասն այդր ուսման մեռաւ։

A 452v Պատասխանի ետ երանելին Բարբաշմէն և ասէ. Եթէ քում հրամանացդ անցաք, դու ամենևին իսկ զհաւատս մեր բառնալ կամիս յաշխարհէ, այլ որպէս ոչինչ թուլացաք ի ձշմարտութենէն, նոյնպէս և արդ առաջելիցեմք կալ ի ստուգութեանն հաստատուն։

Արքայ ասէ. Այր մի ստամբակ և անմիտ երևիս դու ինձ, և մահ խնդրես ըստ աւրինակի եղբարն քո, որ կորեաւ և կորոյս զբազումս։

Պատասխանի ետ երանելին և ասէ. Ես մահ ոչ խնդրեմ և ոչ փափագեալ ինչ եմ սպանման, եթէ զուղիղ ճանապարհ թողլ տաս ինձ գնալ, և զձշմարիտ ուսուցին վարդապետութեանն կատարել։ Ապա եթէ ախրաբար ի մոլորութիւնդ բանի կամիս դարձուցանել, խնդրեմ

B 393v զմահ, զի կեանք ինձ են, և ծարաւի եմ սպանման, զի ուրախութիւն իմ է։ Քաւ լիցի ինձ թողուլ զձշմարիտ հաւատս միոյն Աստուծոյ, զոր ետ ինձ յաւանդ հայրն իմ և պապեակն Շմաւոն։

Իբրև լուաւ պայս արքայ՝ ի ցասման եղև և երդուաւ յարեգական յաստուածն իւր և ասէ, թէ Ոչ տամ այդմ ուսմանդ շրջել ընդ երկիր, և անմի առնեմ

21 B զաղգան 23 B զոգիսերեկ 34-35 AB այսպէս՝ զուղիղ ճանապարհ 36 B կատարեալ B թե 42 B ի ցասման եղեալ յիմ և 44 A այդ B ուսման

յաւիտեան աշխարհէ։

Սկսաւ Բարբաշէն ծիծաղիլ և ասէ, թէ Զերկուս և զաստուածն քո՝ զՀուր և զՋուր՝ ընդէ՞ր ոչ յիշեցեր յերդմանդ ընդ արեգական, զի թերևս աւգնականութեամբ ամենեցուն կարող լինէիր անմի առնել զմեզ ի մարդկանէ։

Եւս առաւել բորբոքեցաւ ամպարիշտն ի ցասումն և ասէ. Զի զանձնդ ի մահ եդեր, վասն այնորիկ խաւսիս այդպէս, զի արդէն տաց զքեզ սպանանել։ Ոչ այդպէս, այլ պահեցից յահ և երկիւղ բազմաց ընդ յերկար տանջեալ, զի ամենեքեան՝ որ կայցեն յուսանդ յայդմիկ՝ զահի հարցին, յորժամ տեսանիցեն զպէսպէս նեղութիւնս քո և զմահն չարամահ, զոր ածից ի վերայ քո։

Եւ զայս ասացեալ հրամայեաց արկանել գնոսա ի բանդ ծանր շղթայիւք, և նեղել յանհնարին տանջանս, ի Մեհեկանի ամսոյ մինչև յաւրն իննն և տասներորդ Քաղոց ամսոյ։ Եւ հանապազ զանիւք և նեղութեամբ և ապգի ապգի տանջանաւք, և անհնարին գելոցաւք և քաղցիւ և ծարաւով կատէին գնոսա մոգքն անաւրէնք, մինչ զի մորթն միայն մնաց յոսկերս նոցա, և գոյն երեսաց նոցա ծղոյ նմանեցաւ ի բաղում ձգանցն, որով նեղէին գնոսա։

Ի ձմերոց արքայ ի Ղաբան քաղաք ի Խուժաստան խաղաց և առաքեաց ետ ածել զԲարբաշէն եպիսկոպոս և զվեշտասանսն, որ էին ընդ նմա կապանաւք։

Իբրև ածին հասուցին ի քաղաքն՝ մտին ցուցին արքային, և հրամայեաց ածել զառաջեաւ զամենեսեան։ Եւ ասէ. Ա՛յ քէշա անմիտ և ոչ իմաստուն, ո՞չ ձերոյն կամաւք ինքնակամ անկանիք ի մահ. սպառեցայք, անմարդացայք և ոչ թողէք զյամառութիւնդ ձեր. առա-

Ա 453 ջինքն ամենայն ո՞ր կին, որ կոտրեցան. ո՞ր են զի կեցին և թագաւորեցին, որպէս զի ասէինն, զի դուք ստիպեալ և նոցա նմանող էք։ Ահա մեռան և ոչ կեցին, որպէս ասէինն։ Արդ լուարուք ինձ և մի՛ անարգէք զհրամանդ, և կեայք և ոչ մեռանիք։ Եւ դարձեալ պարգևս և պատիւս գտանէք ամենեքեան ի մէնջ, և մանաւանդ զքեզ, Բարբաշէն, արարիչ այսաւր մեծ և ճոխ, եթէ լսէ և լուիցես բանից իմոց և երկիւղ պագցես ընդ իս արեգական։ Եւ վաղվաղակի եւս հրաման բերել բա-

Բ 394 ժակ մի ասկի ի հալաբ ակեղէ և ասէ. Այ էմ՛աւ զայդ, զի եղիցի քեզ ի պատիւ և ի պարծանս ամենեցուն, և դարձեալ բարձ և պատիւ տաց քեզ մեծի իշխանութեան։

Ասէ երանելին Բարբաշէն, զի Իբրև զմանուկ պատրես ի բանս արկանել, և դու իբրև զողայ մատաղ և թաւամի, յորդորես թողուլ զԱստուած, որ ոչ անցանէ, և նորա բանիւ եղև ամենայն, և նորուն հրամանաւ ստեղծանելոց են միւսանգամ. և ես ոչ եթէ այդու միայն ոչ պատրիմ, այլ և ոչ՝ եթէ զամենայն թագաւորութիւնդ քո ինձ տայիր՝ առնուի յանձն թուլանալ յայնմանէ, որ ճշմարիտ և հաստատութեամբ ունի[մ]։

Արքայ ասէ. Մի անարգեր և դարձուցաներ զպարգևդ որով պատուեցի զքեզ, եթէ կամիս կեալ դու և որ ընդ քեզդ են. ապա եթէ դարձեալ ի դին սատա-

Բ 100 բակութեան յամառեալ կայցես, որ ինչ ի մահ կայ՝ կատարեմ ի քեզ վաղվաղակի, և յաղեցուցանեմ զցասումն իմ ի քեզ և յամենայն ազգդ խաւտաբիրտ և սատամբակ։

48 B ընդ երդմանդ արեգական 56 B զահի հարցեն 67 B ի ձմերոց 67—68A ի ձմերոց արքայ ի Խուժաստան խաղաց ի Ղաբան քաղաք 72 A այ քեզա B այ լքեզա ուղղում համ հշտ—հշտ

74 AB և ոչ թողեք 90 A որ մաշի եւճաղկի 94 A պարտիմ

Պատասխանի ետ տէրն և ասէ. Եթէ տասըն ձիս
Աստուած յաւուրն յորում ամենայն ազգք և ազինք
յահ և յերկիւղ կացին առաջի նորա ի դատաստան,
թէ Ա՛յ անմիտ, ընդէր ոսկոյն՝ զոր ետու ես Շապհոյ
աղքայի՝ փոխանակեցեր զիս, և մոլորեցար զկնի ոչնչի,
և վասն ոչնչին ուրացար զիս, ես զի՞նչ տայց նմա պա-
տասխանի: Այլ զայս գիտացիր, աղքայ, զի ես գհաւա-
տս իմ հաստատուն ունիմ, և ի ճշմարտութենէս զոր
ունիմ՝ ոչ թուլանամ և դու, ամպարիշտ և անաւրէն,
կատարեա զչար ցանկութիւն սրտիդ, և ցոյց զսպանող
բարդ քո արդեամբ և մի՛ բանիւք:

Աղքայ ասէ. Ցայժմ իրրև խմաստուն ոք պատուե-
ցի զքեզ բանիւք և արդեամբք, բայց արդ գիտացի թէ
անմիտ ես և ի սոսմբակ ժողովրդնէն: Զի կակուղ բա-
նիդ խնդ ոչ անսայք, արդ և ես ցուցից միտս ստամ-
բակս և յորդորեցից սանձանս անհնարինս, որով գտա-
նիցէք վնաս:

Պատասխանի ետ տէրն Բարբաշմէն և ասէ. Մեք
ազգ խմաստուն եմք և ճշմարիտ, որ տուաք զանձինս
կամաւք ի մահ վասն ճշմարտին Աստուծոյ մերոյ, և
ոչինչ համարեցաք զամբար|տաւանութիւնդ քո մերով
արժանաւոր յամառութեամբս, որով ցուցաք զաշխար-
հէս, թէ անցաւոր է: Եւ քեզ ցուցաք, թէ չես միշտ
յաշխարհի: Դու աւադիկ սոխակ պատրես վաճառել
գծանրագին կեանս մեր ընդ թեթեւագին պարզևագդ,
և աղքատացուցանել զբազմապատիկ մեծութիւնս ոչըն-
չին պատուաւքն, որ անցանելոց են իրրև զաստուածան
քո:

Ապա ի ցասման մեծի եղեալ աղքայ՝ ասէ, թէ

107 B *ոսկոյն* A Շապըհու B Շապըհո 108 AB *ոչընչի* 109 AB *ոչընչին* 117 AB *ժողովըրդենեն* 127 B *սոխպես* 132 A և *ասե*

Ցայսմ աւրէ հետէ հրովարտակս գրեմ ընդ ամենայն
աշխարհս, առ զաւրագլուխս և առ զաւրավարս իմ,
135 թէ որ զանուն քրիստոնէութեան իշխեսցէ անուանել՝
սրով սատակեսցին, և հատցեն գլխովսկս նորա յերկրէ:

Պատասխանի ետ երանելին Բարբաշմէն և ասէ.
Մարտ պատերազմի մերոյ, զոր մարտնչիմք վասն Տեառն,
B 394v զաւրաւոր է քան|զմարտ զաւրացն քոյ, որ մարտնչին
140 վասն քո: Եւ առ այդ և՝ դի խրճեցեր սպառել զմեզ
սպանմամբ և անմարդի առնել սրով, ասացից. ահա ա-
ւաւել և աճեցուցանէ զմեզ սպանումն, և ապրք զազ-
գով եւևել առնեն սուրբքն մեր, և ոչ կարացեր դիմա-
կաց լինել զաւրութեան ապրիս մերոյ: Բայց դի ի զուր
145 և եմ ջանացար զկեանս մեր կորուսանել, հասան սահ-
մանք քո և յաւելան ի սահմանս մեր, և սիրեցին զմահն
մեր առաւել քան զկեանս քո: Եւ զի շաղախեցեր զձեռս
քո յարեան մերում, աշխատեսցիս լուանալ և ոչ լիցի
քեզ հնար: Այլ սպանելոքն սիրելիքն մեր, որ ի քէն
150 կոտորեցան, երթեալ վաւիլանան ի փառս Աղե-
նայ, և փողոտեալքն բարեկամքն մեր, որ ի քէն փողո-
տեցան, երթեալ զուարճանան ի վայելչութեան զրախ-
տին: Ցայգն, զոր հարեր գքարի, և կուսանքն, զոր
կոտորեցեր, ահա երթեալ լինին ուրախ յանսպառ յու-
155 րախութիւնս աբքայութեանն: Ըստ նոցա ուրախու-
թեանն և հանգստեանն պահեալ է քեզ հաշուոյ յա-
ւիտենական, լալ աչաց և կրճել ատամանց, յանսպառ
և յանկատարումն ժամանակս:

Իսկ ամպարիշտն և թշնամին արդարութեան ևս
առաւել բորբոքեցաւ ցասմամբ, եւևոյ զիմոյնս դառնու-

133 B *ի՛մ հետ* 134 A *աշխարհ* 138 AB *մարտընչիմք* 139 AB *մարտընչին* 150 B *կատարեցան* 152 B *ի վաելչու-թեան* 154 AB *յանըսպառ* B *ուրախութիւնս* 156 A *հան-գըստեանն* B *հանգըստեանն*

թեան, և ահեղ բանիւ հրաման ետ զամենեցուն դգլուխն հատանել, և տաբաժեաց զդառնութիւնն ընդ ամենեսա, վիրաւորեալ թոյնաւքն զաշխարհս ամենայն:

Քանզի գրեաց հրովարտակս, եթէ Որ զիս սիրէ և զթագս ի գլուխս կամի, փոյթ յանձին կալցի, զի քրիստոնեայ անուն ի տահմանի և յիշխանութեան նորա մի՛ գտցի, այլ երկիր պագցեն արեգական և պատուեսցեն զհուր և զջուր, և կերիցեն զարիւն: Եւ եթէ իցէ ոք, որ զայս ոչ առնիցէ, մահապարտեսցեն ի ձեռս մոգպետացս, և նոքա որպէս կամիցին, այնպէս չարչարեսցեն և կորուսցեն:

Պսակեցաւ սուրբն Բարբաշմէն վեշտասաներորդն որ վկայեցին ընդ նմա, որ էր ասն և ինն էր Քաղոց ամոյ ըստ Թուոյ լուսնոյ:

Դադարեաց առաջնորդութիւն յեկեղեցեացն Սղակայ և Ցիզբանի սակաւ ինչ աւելի քան զքսան ամ յահէ և յերկիւղէ խիստ հրամանին, որ յաղագս Քրիստոսի նահատակեցան՝ ի փառս և ի գովութիւն ամենազաւր տէրութեանն:

Որում վայելէ փառք իշխանութիւնն և պատիւ յաւիտեան յաւիտեան'':

165 B քրիստոսնեա 169 B մոգպետաց 170 B յիմ և կորուսցեն 173 A որ աւր ծ եւ ինն եր 174 B ամոս ըստ Թուո լուսնո

թ.

[A 454 B 394v]

ՎԿԱԲՈՒԹԻՒՆ ՎԿԱԲՈՑՆ, ՈՐ ՍՊԱՆԱՆ ՈՒՐԵՔ ՈՒՐԵՔ Ի ՁԵՌԱՑ ՄՈԳՊԵՏԱՑՆ, ԹՈՂ ՈՐ Ի ԴՐԱՆ ԱՐՔՈՒՆԻ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ:

Ի ժամանակին յորում պսակեցաւ սուրբն Բարբաշմէն՝ յարեաւ խռովութիւն անհնարին ի վերայ աշխարհին մերոյ, և նեղութիւն մեծ ի վերայ ժողովրդեանն Աստուծոյ. կործանումն եկեղեցեաց և եղծուածք սպասուց պաշտամանն: Եւ եղև սկիզբն շահի առաքինացաւ, և պակասութիւն կարաւտութեան լքելոցն: Որ անկանելոցն էին՝ անկան, և որ յառնելոցն էին՝ կանգնեցան: Ծրագրութիւքն վուԹացան զգործն արդեամբք կատարել, և վասքն կալ|ինալ ի խափանիչ դատարկութիւնն:

Սուրբն զաւրանայր, կոտորածն յաճախէր, դժոխք ծարաւի էին, Թէ երբ տեսցեն զբեկումն զաւրաւորացն և զպարտութիւն նահատակացն. ժողովեսցեն, ամիծ

B Վկաւութիւն վկաբէն որ սպանան ուրեք ուրեք ի ձեռաց մոգպետացն Թող որ ի դրան արքունի կատարեցան: 3 A ժողովըրդեան 5 B պաշտամանց B սկիսքն 6 B կարաւտութի՛ 7 A կանկնեցան B յիմ եւ որ յառնելոցն էին կանկնեցան 9 B յիմ եւ 11 B ո՛ քն զաւրանայր B այսեղից սկսած 9 տող կիսով B դժողք 13 A եւ զզրպարտութիւն B եւ զզրպարտութի՛

փեսացեն զգանձս նոցա և մեծասցին սատուարասցին մեծ
ծուլթեամբք նոցա, որ ունայն և թափուր ճնալոց են:
Կենարարն բարբառովն պարթուցանէր զնոսա իբրև
ի քաղցր քնոյ հանգստեան և զիշնամիան ահաբեկեր
սրտաթափն աղաղակաւ:
Բազում երանելիք ընդ ամենայն աշխարհ մեռան
մարտիրոսութեամբ, այնչափ պի ոչ զանուանս անգամ
կարացաք առնել ի գրի, բայց սակաւ ինչ ընդ թուով
արիաք վասն յիշատակի:
Ծթէ տարածեցից զբանս՝ չեն ձեռնհաս հասանել, և
եթէ երկայնեցից զպատգամն՝ չեմ բաւական կատարել:
Ծշանագիրքն կարճեցին, և նոցա նեղութիւնքն երկայ-
նաձիգք: Գարգքն փոքունք, և նոցա սանջանքն մեծա-
մեծք:
Անհնարին է երկայնել զբանս, պի ոչ ունիմ զդա-
տաստիճս նոցա ձանապարհն աչաց իմոց: Զէ մարթ ձգել
զձառս, պի ոչ ունիմ զչարչարանս նոցա ի շաւիղս մտաց
իմոց: Զունիմ զգանս նոցա ի գնացս ձեռին և ոչ գհար-
ցուածան և զպահանջանան յընթացս եղնգան: Դժուա-
րին է ասել, քանզի չիք ուրեք ի միջի մեկնութիւն.
անհնարին է պատմել, քանզի չերևի աւրինաւն որով
նկարեցից, և ոչ նպատակն առ ի նշանակել, յոր ձգե-
ցից և դիպեցուցից:
Գրեցից զմահս միայն նոցա, որ նա է մեծութիւն
նոցա, և զրոշմեցից զպսպանուածն, որ է նա նոցա փա-
ռաւորութիւն, պի նովաւ ելին ի գլուխ մարտին, և
A 454v նովին հանդիսին առաքինութեան|սպանուածն է պսակիչ,
և չեն ինչ պիտոյ բազում ձառք բանապարգք:

15 B նոցայ 17 A ահաբեկեսրտաթափին B ահաբեկսրտա-
թափին 20 B մարտիրոսութ՛ք AB անկամ 25 B նոցայ
26 B կարգն 29 B ճանապարք 31 A չունիմ զգանձս
նոցա գնացս ձեռին յիմ ի B գհարցուածս 32 A ընթացս
AB եղընգան 38 AB զբսպանուածն 40 AB առաքինութ-

Ո՞ կարացէ բաւանդակել ըստ արժանին, և կամ
ո՞ կշռել և համեմատել ըստ աւրինին: Դաշաք նոքաւք
զարդարեցան, մարգք նոքաւք ծաղկեցան. հեղան արիւնք
նոցա ի շէն և յաւեր տեղիս, և անկան ոսկերք նոցա
ի խորս և ի ձորս, և եղեն պահապանք յապականիչ
թշնամւոյ:
Քանի դառն էին չարչարանք նոցա, և քանի քաղցր
և անոյշ լուր համբաւոյ նոցա: Քանի ահագին էին
մահք նոցա, և քանի ցանկալի են խոստմունք յորդո-
րիչ պարգեւաց նոցա: Սպանուածն նոցա տապնապեալ
շտապէ, և յիշատակք նոցա ուրախ առնեն և զուար-
թացուցանեն: Զսրոյ և զչարչարանաց պատմեմք, և
զսպանմանէ և զկոտորածոյ ձառեմք: Ծկ հան յոգւոց
B 395v և արա արձակութիւն|հեղձամղձուկ մտացդ, եկ հանգո
զսիրտդ յալով և սգալով: Ծկ հանգո գյոյզս խորհրդոյդ
արտասուաւք: Ծկ զտես զաղտ ոգւոց չարչարանաւք և
լուա զսիրտդ սիրով: Ծկ լից զքո լուխդ ջրով, և արա զաչսդ
աղբերակունս արտասուաց. եկ պատրաստեա զականջդ
առ ի լսել, և զմիտդ առ իմանալ: Ծկ ընթերցիր զանթիւ անուանսդ, և ած զմտաւ զանթիւ նեղութիւնսդ,
և հաս անչափ տանջանացդ լուսթեամբ, զորս ոչ կա-
րացի պատմել, և ոչ յուշանել և յայտ առնել եղէ բա-
ւական:
Գրեցի թէ սպանան, և ձշմարիտ է. զրոշմեցի թէ
քարկոծեցան, և հաւատարիմ է: Քննեա, տես, որչափ
ինչ է չարչարանք նոցա, և զարմացիր, զմտաւ ած զկիր
արեան նոցա և սքանչացիր. արդեաւք [գոյ] գալ, տեսանել,
գիտել և ճանաչել զվտանգ տառապանաց քարկոծանաց

43 A ոյ 47 B թշնամո 53 A ըզսրոյ B զսրո 54 B հոգւոց
55 A հանկոյ B հանկո 56 A հանկոյ B հանկո 58 B զսկը-
տա AB զգւուխա 59 A պատրաստեայ 66 A քննեայ
68 AB արդեաւք քո գալ ուղղեցի՝ գոյ գալ, բայց անապահով:

70 նոցա, [գո՞յ] գալ և տեսանել վնեղութիւն պէսպէս
ահաւուց նոցա։

Մի՛ ընթեռնուլով միայն անցաներ և լռեր, այլ լից
զսիրտս քո չարչարանաւք և յուսով· լից զաչսդ քո ար-
տասուաւք և ցնծութեամբ՝ ի վերայ բանակայ կենդանի
75 մեռելոցն, ի վերայ զուարճացեալ գնդի սպանելոցն։
Սուգ ա՛ռ վասն մեկնելոյ նոցա ի միջ, և միխիթարեա
վասն խառնելոյ նոցա ի գունդն Քրիստոսի, զի ի միջ
արամութեանն և ուրախութեանն երկու շահս շա-
հեսցիս· մի, որով զմարմնդ լուասցես արտասուաւք·
80 և մի, որով զոգիդ նորոգեսցես ի յարութեանն· զի աստ
և անդ եղիցի քեզ յոյս և հանգիստ։ Այժմ և միշտ և
յաւիտեան յաւիտենից, ամէն։

70 B նոցայ AB քո գալ 72 B ընթռնլով B անցանել
75 B յի՛ զուարճացեալ 76 A մխիթարեայ 81 A այժմ
եւ միշտ եւ յ՚։

Ժ։

[A 447v B 388]

ՎԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԵԼԼՈՒՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՒ ԱԲՐԱՀԱ-ՄԱՑ ԵՐԻՑՈՒ ԵՒ ՍԻՆԵՒԻ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ Ի ՍԿԶԲԱՆԵՔ ՀԱԼԱՓԱՆԱՑ ՄԵՐՈՑ։

Ջառեցից Թէպէտ և ոչ եմ բաւական, պատուեցից Թէպէտ և ոչ եմ հասու։ Ցրտուեմ է անձն իմ զի չեմ կարող յարփել զմեծութիւն մեծամեծացն ըստ իւրաքանչիւր գովութեանցն, և լի են կարեաւք միաք իմ, զի չեմ ձեռնհաս փառաւորել զփառաւորութիւնս փառաւորելոցն, ըստ իւրաքանչիւր մեծութեանցն։

Սէր պատմել սոսկ զձառս առաքինեացն, և ակարութիւն ի հրաժեշտի կացուցանէ, զի չեմ բաւական ըստ արժանի աւրինացն պատմել· զի ի նոսա երեւեայս ճշմարիտ պատկեր արարչին, եթէ ո՞րչափ եղեն ժուժկալք պէսպէս նեղութեանցն, որ եկին ի վերայ առաքինեացն։

Ոդբա տեսին եթէ նախ ցեառնն իւրեանց եդեալ է զանձն ի վերայ նոցա, և ըստ նմին աւրինակի չանացան նման նմա գտանել։

A 448 Անդ է քաւութիւն մեղաւորի, զի անցաւոր մահուամբն հրաժարի ի յաւիտենից մահուանէն։ Անդ է թողութիւն պարտապանի, և զպարտս արեան իւրոյ իւրով արեամբն քաւէ։ Անդ հատուցմունք արդարոց զի

2 B յի՛ զի չեմ 3 AB ընդ իւրաքանչիւր 4 B կարեաւք 10 A ճշմարիտ սեր արարչին 13 B ՚ան 18 B թողութիւն

20սպանումն իւրով սպանմամբն յարդէ և մեծացուցանէ:

Անդ արիւն բազմաց հեղեալ, դի տեսին զարիւն Ցեառն հեղեալ զխայտիս, և ցանկացան կենդանի մահուան Ցեառն, և արդելին ի նմանէ զմահ իւրեանց: Եւ դի հաղորդեցին զմահ իւրեանց ի մահ նորա, տայ նոցա կեանս ի կեանսն իւրում:

Ո՛վ որ սիրեցէք արեամբ ձերով զմահ սպանելոցն, քանի՛ ինչ բերկրեսցի յարութիւն նորա ընդ ձեր յարութեանն:

Ո՛վ որ սիրեցէք զխաչելեալն սպանմամբ ձերով, քանի՛ ինչ ցնծասցէ բազմական նորա ընդունել զձեզ ուրախութեամբ: Ծա՛ ձեզ՝ եղուք նմա, դի առջիք ի նմանէ փոխանակ դատանութեանդ զձշմարիտ պարգեւս արքայութեանն, որպէս ասաց ինքն, եթէ Որ խոստովանեսցի դիս առաջի մարդկան, դատանեցից և ես զնմանէ առաջի հրեշտակաց նորա:*

Ընտրութիւն Մելխի երանելոյ այսպէս եղև:

Էր նա ի Վրկան աշխարհէ և ի մանկութենէ կնքեալ էր լինել սպասաւոր երկրաւոր արքային, այլ ոչ Թողին
B 388v շնորհքն բարերարք զայնպիսի անուաթ սքան|չելի լինել
ծառայ երկրաւորի: Եղև յառաջնորդութիւն, դի լիցի պաշտաւնեայ Աստուծոյ իրրև գերնաւոր: Իրրև մերձեցաւ հատատով ի միրաութիւնն՝ իբրեւ յա. ի տեսլեան ի Հոդւոյն Սրբոյ, դի լիցի աշակերտ Քրիստոսի և պահեսցէ զկուսութիւն. և պահաւք և աղաւթիւք հանապազ մաշէր զմարմինն, և աստուածեղէն վարդապետութեամբ հանապազ վարժէր զանձնն և ի-

* Ամենայն որ խոստովանեսցի յիս առաջի մարդկան, խոստովանեցից եւ ես զնմանէ առաջի հօր իմոյ որ յերկինս է: Մատ. ժ. 32:

23—24 B յիմ Եւ դի հաղորդեցին զմահ իւրեանց 25 B ի կեանս իւրեանց 27 B բերկրեա ի յարութի 32 B արքայութեանն 35 B հրշտակաց 36 B ընդդութիւն B երանելոյ 39 B անուաթս 41 B զհրշտակ 43 B ի հոգւոյն

մաստնասցուցանէր, մանաւանդ դի դուռն էս մեծ կեանց նոցա առաջնորդութեամբն Աստուծոյ բացաւ նմա: Եւ բանն կենաց եռայր ի սրտի երանելւոյն և իրրև զբոց
5ս բորբոքեր ընդ ամենայն ոսկերս նորա: Եւ ոչ կարաց անդէն ի տեղւոջն ուր աշակերտեցաւ ժոյժ ունել, քանզի ի շահ բազմաց կոչեցեալ էր լինել:

Եկ ի Բելապատ քաղաքն և չոգաւ յիլամ քաղաք, որ է Շուշանն Աշտարակ, և աստուածեղէն բանիւք և
55 ճշմարիտ քարոզութեամբ զբնակիչս քաղաքին ուսուցանէր զաւրհնապատ և խրատէր:

Զնրիս ամն մեծաւ ճգնութեամբ աշխատեցաւ ընդ քաղաքն, և անդ ի նմին քաղաքի աշխճանէ յաշխճան՝ առ սէրն զոր ունէր ընդ եկեղեցին Աստուծոյ՝ եհաս
60 յեպիսկոպոսութիւն ի ձեռնադրութենէ Գրեայ եպիսկոպոսի Բելապատ քաղաքի, այն որ և նա բարի վկայութեամբ՝ զոր սիրեաց՝ վասն Քրիստոսի պսակեցաւ:

Եւ յայնչափ ժամանակս որչափ եղև անդ չանացաւ
A 448v երանելին Մելէս՝ ինչ մի հանգիստ Աստուծոյ և հանգ|իստ
65 իւրոց կամացն ոչ եգիտ ի քաղաքին: Եւ այնչափ յանձն առ կրել ձգտէնս, մինչ դի քարկոծեցին զնա ի հրապարակն, և քարշեցին հանին արտաքս ընկեցին, և հաւատացեալք տանջանաւք տանջէին և հարեր էր:

Իրրև եռես թէ այնչափ կապեալ է քաղաքն ի կռապաշտութեան և ի մոգութեան՝ եթող և գնաց: Եւ
70 իրրև ել՝ անէծ գքաղաքն և ասէ, եթէ Փոխանակ դի ոչ կամեցար լինել խաղաղութեամբ և պահել ողջունիս, եկեսցէ հասցէ քեզ կործանումն ի հարկէ և աւեր տապնապաւ. եղծցին, տապալեսցին գշինուածս բարձրաբերձադ և ցրուեսցին ի քէն բնակիչք քո հպարտացեալք:

48 AB յառաջնորդութեամբն 49 B երանելոյն 53 A Իլամ B ի լամ 60 AB գգեա 64 A մլեես B մելես B հանկիստ 65 B յաձն 74 B գշինուածս

Եւ եղև յետ երից ամաց ելանելոյ նորա անտի, յանցման գոան իշխանք քաղաքին յիրս ածքուն[ի]. առաքեաց երեք հարիւր վիշ, և կործանեցին պլինուածս քաղաքին և կոտրեցին զամենայն բնակիչս նորա, և
80 արարին զնա իբրև զդաշտայատակ, և վարեցին ապարա մինչև ցայսաւր ժամանակի:

Իսկ սուրբն անց գնաց յԱրուսաղէմ, և ոչ ունէր ինչ ընդ իւր, բայց միայն զաւետարանն ի տարմալին: Եւ անտի էջ յԱղեքսանդր քաղաք, ի լուր և ի տես
B 389 Ամենի աշակերտին Ա|նառնի, որ էր գլխաւոր աթենպէից, և եղև անդ ամն երկուս. գնայր շրջէր անդ, և տեսանէր զեղբարսն և զվանորայսն, որ էին յանապատի անդ:

Իբրև զարձաւ անտի գալ յաշխարհ իւր՝ եղիա այր մի արեզայ, որ բնակեալ էր յայրի միոջ: Եւ մինչ-
90 դեռ կային յաղաւթս երիցքեան ի ժամ առաւաւտուն՝ երևեցաւ նոցա յանկարծակի վիշապ մի մեծ, այլակերպ և ահաւոր, երկայնութիւնն նորա երեսուն և երկու կանգուն, և սկսաւ մտանել յայրն, որպէս և սովոր էր, քանզի անդ էր բոյն իւր:

95 Իսկ երանելին Մելէս իբրև նկատ՝ ոչինչ երկեաւ կամ զարհուրեցաւ, այլ քաջալերեալ խրախուսեաց, ձգեաց զձեռն իւր ի վիշապն կոզմ և ասէ. Ա՛յ աւձ դառնաթոյն և թշնամի մարդկութեան, ընդէ՞ր ժպրհիցար զմեզ արտաքս հանել և դու ի ներքս մտանել, և
100 արդ սուր ծեռն հերձեմ զքեզ յերկրէ յերկր, զի լիցիս նշաւակ աւրինակի ամենայն լսողաց: Եւ այն ինչ բանք ի բերանոյ երանելոյն ելին՝ ուռեաւ վիշապն և հերձաւ

76 B անդն 78 A աբնւբ AB փեղ 80 B զդաշտայատակ 84 B անդն 85 A աշակերտի 86 AB շրջեր անտ 87 A անտ 88 B անդն 92 AB կանկուն 95 A մելես 97 A զձեռնն յի՛ իւր 99 A և դու ներքս մտանել 100 B հերձե A եզբեյեզը 101 B լսուղաց AB և այս ինչ բանք

վազվզակի ի գլխոյն մինչև ցառուանն:

Եհարց Մելէս ցերկրայնն և ասէ. Այլ տեսեա՛ք էր
105 քո ատա զվիշապդ: Եւ նա ասէ. Հանապազ յայրի ատա ընդ մեզ բնակէր: Ի՛ ժամանակ էն, զի լինիմ յայրի ատա, և ինձ ինչ ոչ մեզաւ երբեք:

Իսկ երանելին Մելէս սկսաւ եպերել զնա և ասէ. Ատուածդ թշնամեթիւն եղ ընդ մարդիկ և ընդ աւձս,
110 դու զի՞նչդ հաւատայիր թշնամոյդ և ընդ դմա ի միում բնակութեան բնակէիր:

Եւ յայնժամ առեալ զերկրայնն գնաց յայլ տեղի:

Եւ ինքն մեկնեցաւ ի նմանէ, և եկն ի Մծբին քաղաք, և եգիտ անդ զեպիսկոպոս, զի շինէր զե-
115 կեղեցին: Իբրև տեաս զայրն՝ թէ քաջ է և առաքինի, և զշինուածն զոր շինէ ցանկալի է և վայելուչ, եղև անդ սակաւ ժամանակս:

A 449 |Ապա գնաց անտի չոգաւ ի Ոչխաբ, և անտի առաքեաց նմա մեռաքս ոչ սակաւս ի պէտս տաճարին:

120 Գնաց անտի և էջ յԱտրեսատան, չոգաւ դիպեցաւ հայոց ազգութեան մեծի եպիսկոպոսի Սղակայ և Տիրքոնի, որոյ անուն էր Գապա, որդի Գազեայ, և եռեսս զի հայոց ազգութեամբ կայր ընդդէմ եպիսկոպոսաց բազմաց, և անարգէր զերիցուսն և զսարկաւագուսն իբրև քաղա-
B 389v քին: Ի վերայ երկու|երից առն, զի յԱտուծոյ անկեալ էր և զնոցանէ հայհոյութիւնս լսեաւէր:

Անց կաց ի մէջ և ասէ. Թէ Ընդէ՞ր այդպէս պնդեալ ես ի յամառութեանդ և հպարտացեալ ես ի վերայ եղբարց քոց և անդամոց, և նախանձիս ընդ նուսա ի զուր
130 և ի տարտապարուց, իբրև ընդ մարդս, որ առանց Ատուծոյ իցեն: Ո՞չ այսպէս գրեալ է, եթէ Ո՛վ ոք առնի

110 B թշնամուն 113 B յի՛ և (եկն) 114 B զտիրք 116 B վաեւլուչ 118 B անդն 120 B անդն 122 A գագեայ B գագեա 130 A և տարտապարուց

ի ձէնջ մեծ՝ եղիցի ծառայ ամենեցուն։*

Ասէ ցնա Պապա, եթէ Դո՞ւ ուսուցանես պիս, մի անմիտ, ոչ ահա և ես գիտեմ զայդ ամենայն։

Եւ նա երկան վաղվադակի զաւետարանն, զոր ունէր ի տարմալին, և տարաւ եդ ի վերայ բարձիցն առաջի նորա և ասէ. Եթէ չինէն իրրև ի մարդոյ ոչ կարիս ուսանիլ, գոնեա յաւետարանէ ասացի ակնածեա, և տուր իրաւունս։ Զան այնորիկ եդի առաջի արտաքին աչացդ զաւետարանդ, զի ոչ ունէիր ծածուկ աչաւք մտացդ զձշմարտութիւն վարդապետութեան կենդանի բանիցդ, որ գրեալ են ի դմա։

Իսկ ամպարիշտն Պապա առ դառն ցասման սրտին վերացոյց զձեռն և երկար զաւետարանն և ասէ իրրև արհամարհանաւք, Թէ Խաւսեաց աւետարան, խաւսեաց։ Իսկ տուբըն Միլէս իրրև եառս զայն, ընթացաւ վաղվադակի, առ զաւետարանն ի նմանէ, սկսաւ համրուբել դնել ի վերայ աչացն և ի ձայն բարձր ասէ լուս ի լուս աւենեցուն, Թէ Փոխանակ զի իշխեցեր հպարտութեամբ ընդդէմ դառնալ կենդանի բանից Տեառն մերոյ, ահաւասիկ եկն երկաս հրեշտակ Աստուծոյ և հարցէ զմի կողմըդ ողջոյն և ցամաքեցուսցէ և լիցես չոր և չերկիւղ բազմաց, և մի՛ մեռցիս առ ժամայն, այլ մնասցես յաւակ և ի նշաւակ։

Եւ էջ յանկարծ անդէն վաղվադակի ի նմանութիւն փայլականց չերկնից, երկար զայրն և ցամաքեցոյց զմի կողմն։ Եւ այնպէս անկեալ կայր ի մի կողմ յանհնարին հարուածս չերկոտասան ամ, և ի նմին ախտի մեռաւ։ Եւ անկաւ ահ և երկիւղ [ի վերայ] ժողովրդեանն ամենեցուն։

* եւ մեծն ի ձէնջ եղիցի ձեր սպասաւոր։ Մատ. ԻԳ. ԺԱ։

133 B դո՞ւ ես որ 137 A Թե 138 A գոնէ B ակնածեայ
144 B յիմ և ասե 150 A ահա աւետիկ 151 B հրշտակ
152 B լինիցես

Եւ անտի գնաց ի Մելան աշխարհ առ այր մի միանձն, որ բնակէր յանապատի։ Եւ պէտ եղև տեառն աշխարհին, զի անկեալ գնէր ի հիւանդութեան չերկուս ամս։ Լուա եղև նմա, Թէ եկն անդ Միլէս, և առաքեաց։ քեաց բարեխաւսս, զի եկեսցէ և տեսցէ զնա։

A 449v Ասէ Միլէս ցայրն որ եկն ցնանէ. Երթ, ասէ, անդրէն և յորժամ մնանիցես ի տունն՝ ասացջիր մեծաձայն, Թէ Այսպէս ասաց Միլէս. Ցանուն Քիստոսի նահատակելոյ ես, Թէ Այսպէս ասաց Միլէս. Ցանուն Քիստոսի նահատակելոյ ես, արի կաց ի մահճացդ և գնա։ Եւ

B 390 զաւրացոյն ողջ լեր, արի կաց ի մահճացդ և գնա։ Եւ այնպէս եղև արդեամբք, որպէս և յղեացն. ողջացաւ այրն և չոգաւ առ նա, և փառաւոր առնէր զԱստուած ինքն և բնակիչք աշխարհին։ Եւ բազումք աշակերտեցան վասն նշանին որ եղեն։

Դարձեալ ածին առ նա պատանի մի, որ ունէր այս վերնոտս, և ի մանկութենէ չարչարանս կատեալ էր։ Իրրև եառս պատանին, յաղաւթս եկաց և կնքեաց գնա յանուն Քիստոսի, եւ ի նմանէ գնաց վաղվադակի, և այլ ոչ դարձաւ անդէն։ Եւ բազում՝ ևս այլ նշանք եղեն յաշխարհին ի փառս Աստուծոյ։

Եւ անտի գնաց ի Վըրկան չիւր աշխարհն։ Իրրև եմուտ ի գեաւղ մի՝ եդիա անդ կին մի մեծ, զի անկեալ գնէր յաթոռ անհնարին հիւանդութեան անդամալոյծ չինեալ։ Իրրև իմացան, Թէ ուր իջեալ է, բարձին զկինն ծառայք իւր մահճաւք և բերին առ նա։ Իրրև նայեցաւ եառս զկինն, Թէ կարի նեղեալ է և բազում ապաւթիւք ազաչէ՝ ասէ ցնա. Հաւատաս՞ ի մի Աստուած, որ կարող է բժշկել զքեզ։

Ասէ. Հաւատամ՝ տէր, զի նա միայն է Աստուած և չկայ այլ ոք բայց ի նմանէ։

161B անդն 166 B ըցայրն 168 B նոգաւ բացոյն 169 B գնայ
174 B որ ուներ այս լուսնոտ 175 B կատեր 178 B յիմ
և ես 180 B անդն B աշխարհ 182 B դնեը յաղաս

190 Ապա եկաց յաղաւթս և կալաւ զձեռանէ կնոջն և ասէ. Ցանուն Աստուծոյն յոր հաւատացեր, արի և դնա, և լեր առողջ յանհնարին հիւանդութենէդ:

Անդէն վաղվաղակի ողջացաւ կինն ի ցաւոց անտի և յարեաւ գնաց ինքնին ի տուն իւր: Ու եղև ուրա-
195 խութիւն մեծ ամենայն գեղջն:

Ու անդ ի նմին գեղջէ եկին առ նա արք երկու, և տայր միոյն երդումն ընկերի իւրոյ վասն դողութեան իւրեք:

Ասէ Միլէս տայրն, որ երդնոյր. Մի՛ որդեակ, մի՛
200 որդեակ, մի՛ երդնուր սուտ, և զրկիր զընկերդ այդչափ յաւելեայն իրաց: Ու ոչ կամեցաւ լսել նմա, ժպրհեցաւ և երդուաւ: Ապա հայեցաւ ի նա երանելին և ասէ. Ընձէ իցէ և արդար երդուար, ողջանդամ երթիցիր ի տուն, ապա թէ ոչ՝ զբորոտութիւնն գնեղեալ գգեցեալ ելցիր
205 ասաի ամուրհակից: Ու անդէն վաղվաղակի բորոտեցաւ այրն յոտից մինչև ցգլուխն:

Իբրև տեսին՝ պահի մեծի հարան ամենայն գեղջեայքն, և բազումք դարձան ի կատարեալ հաւատս ի քրիստոնէութիւն:

210 Գնաց անտի երանելին երթալ յայլ տեղիս: Երթային ընդ նմա եղբարքն երկու յուղարկաւոր: Դիպեցաւ գնա մի մեծ և արգել գնոսա ասր մի, քանզի չէր ինչ հնար անցանել յոտնաւորս: Ապա եկաց յաղաւթս, և արձակէ զեղջարան գառնալ անդրէն ի տեղի
B 390r մի: Ու նոքա իբրև տակաւիկ մի մեկուսի եղեն ի նմանէ, սկան միտ գնել և պահել գնա, տեսանել թէ ղի՞նչ

193B անդր 194 A ի՛ և (յարեաւ) 195 A գեաղջն 199 B մեկնա B մի անգամ մի որդեակ 204 B ապեթե 208 B գարձին A ի քրիստոնեութիւն 210 B անդր B ի՛ երթալ 213 B ոտնաւոր 214 A և արձակ զեղջարան 215 B տակաւիկ մի մեկն [կշ 390v]եցան ի նմանե

A 450 դարձեալ, զիա՞րդ անցցէ: Ու նա յարեաւ կաց|յաղաւթըս և գնաց ի վերայ գետոյն, և անց յայնկոյս, այնպէս զի և զկաւշիկն անգամ ոչ եհան յոտից:

220 Զոլաւ ի գետաղ մի և եգիտ անդ սարկաւագ մի բամբասեալ յիրս պոռնկութեան: Կոչեաց յինկղեցին և սկսաւ տալ խրատս և ասէ. Որդեակ, թէև ես յիրադ խոստման լեր և ապաշխարեա, և խնդրեա յԱստուծոյ ողորմութիւն և թողութիւն. և մի՛ ժպիրհ պաշտել
225 զաարկաւագութիւնդ, իբրու չես արժանի, գուցէ կոբուսանէ զքեզ յանկարծ սատակութիւն նորա:

Իսկ նա ևս քաջ պնդեալ սկսաւ ասել. Ո՛ տէր, դու ևս մի՛ մեղանչեր: Ու խաւսէր զանաւրէնս, զի զրպարտ արարին իրացն: Ու դարձեալ ժպրհեցաւ, առ
230 դիաւթի ի ձեռն և սկսաւ սաղմոս ասել ի բեմի: Ու ել իբրև զմահ ձեռին ի սեղանոյն կոդմանէ և եհար զերես առնն, և անկաւ յանկարծ և մեռաւ: Ու եղև ահ մեծ ի վերայ ամենայն աշխարհին:

Անդ ի նմին գեղջէ ածին առ նա պատանի մի սո-
235 զուն յորովայնէ մաւրէ: Իբրև եսաև զնա՝ յարեաւ եկաց յաղաւթս, կալաւ զձեռանէ նորա և ասէ. Ցանուն Քրիստոսի նազարացւոյ արի և դնա: Ու անդէն վաղվաղակի սուսի նազարացւոյ արի և դնաց: Ու անդէն վաղվաղակի Հաւատացեալն ոտքն, և ուղղեցան ծունկքն, ողջացաւ յարեաւ և սկսաւ գնալ, և էր առնելով մանուկն, որ
240 բժշկեցաւ: Ու զայլ ևս մեծամեծ նշանս և պրժշկութիւնս, որ գործեաց Աստուծոյ լինէին ի ձեռն նորա, ոչ եղեալ բաւական ի գրի առնել, քանզի բազումք էին:

Այլ եկայք կարճառաւտիւ ընթանալ առ մեծ նշան

219 AB անհամ 221 B բամբասել 224 AB այսպես՝ ժպիրհ 227 B պնդել B ոչ 230 B ի բեմբել 231 A ի սեղանոյն 237 B նազարացւոյ 238 B ծունգն 239 B ի՛ մանուկն 240 B նշանս բժշկութիւնս 242 B եղեք

245 արեան նորա, առ կարևոր չարչարանս սպանման նորա և փառաւորեալ վկայութեան նորա, որ է պսակիչ նահատակութեանցն: Հուսաւ պսուբ աշակերտութեան նորա տէր աշխարհին Որմիզդ: Համարիշա էր և անաւրէնն, Հպարա և ամբարտաւան: Առաքեաց և եհա ածել զնա
250 ի Վէրկան աշխարհէ, և եղ անդ ի շղթայս պատրի մի, զնա և զերկուս աշակերտս ընդ նմա, զԱբրահամ երէց և զՄինէ սարկաւագ, և անհնարին տանջանաւք լլկեաց զնոսա երկից անգամ, մի երկիր պապգին արկպական:

Նոքա ծաղր առնէին զամբարտաւանն, և արհա-
255 մարհէին զհպարտութիւն ամբարհաւաճին, քանզի հաստատուն ունէին զձշմարտութիւնն: Ուս զան զևս յա-
B 391 ձախէին և փառ|աւոր առնէին զԱստուած հաւատովքն և արդարութեամբ:

Իբրև տարի մի կատարեցաւ կապանացն, և ամ-
260 պարիշան ի լեառն մի, արար որս մեծ, և ուրախ եղև սիրտ իւր ընդ բազմութիւն որսոյն:

Հրաման եհա հանել անտի զտուրբան զերկեքեան շղթայիւքն: Իբրև տարան կապան առաջի՝ սկսաւ հարցանել զՄինէս երանելի հինգնեկով և ասէ. Զի՞նչ ոք ես,
A 45cv աստուածծ ես, եթէ մարդ. զի՞նչ հաւատ ունիս կամ ուսումն. զի՞նչ է զոր ուսուցանես, ցոյց մեզ ձշմարիտ, զի ի վերայ հասցուք և մեք լիցուք քո աշակերտք: Ապա թէ ոչ կամիս յայտնել զհաստատութիւն իրացն, իբրև զմիոյ երէցս տամ հատանել զգլուխդ:
270 Իբրև զիտաց երանելին, թէ նենգութեամբ և ատութեամբ հարցանէ՝ ասէ. Ես մարդ եմ և ոչ Աստուած,

245 B սպանման նորայ 246 B յիմ և փառաւորեալ վկայութեան նորա 248 B ամբարիշտ 250 A անտ 253 AB անկամ 255 A ի հպարտութիւն B ամպարհաւաճին 256 B եհա քան զեւս 262 B անդի 264 B զմեզես 268 B յայտնեալ 269 AB գլուխս 270 B նենգութեամբ

և զձշմարտութիւն հաւատոյ իմոյ քում խաբեայ կեղծաւորութեանդ ոչ յայտնեմ, և զսուրբ ուսումն վարդապետութեան իմոյ ի քո պղծալից ականջդ ոչ ա-
275 կանեմ: Բայց բան մի ասացէ կամիմ ասել քեզ. ասացից թէ վայ քեզ անաւրէնն, վայ քեզ ամպարշաւ, և ամենեցուն որ զդոյն ամպարշաւութիւն ունիցին, և առանց Աստուծոյ շրջեսցին յաշխարհի: Ծաւուք յորում արդար դատաստանն Աստուծոյ յայտնեսցի տանել զձեզ
280 ի հուրն և ի խաւարն՝ անդ լինի ձեզ լալ աչաց և կրճել ատամանց յաւիտենական, փոխանակ զի ոչ կամեցայք ճանաչել զայն, որ եհա ձեզ զայդ ամենայն բարութիւնս, որով այսաւր վայելէք և ուրախանայք:

Նմաւթ անաւրէնն յաթոռ և շուրջ զնովաւ բա-
285 զում երամականք: Իբրև լուաւ զբանն՝ յարեաւ առ ցասմանն, եհան զնրանն զոր ունէր յազդէրն, եհար զանջս սրբոյն և եհան ընդ թիկունսն: Ես ի նոյն նախանձ անաւրէնութեան միաբանեաց ընդ ամպարշտին եղբայր իւր, որոյ անուն էր Նեբսահ, ի հեղումն արեան Մելխի:
290 Կատարեցաւ սուրբ և աքանչելի վկայն ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որում փառք յաւիտեան. ամէն:

272 AB խաբեբեա 276 B ամբարիշտ 286 B յիմ եհան B զանջ 288 B ամբարշտին 289 A մելխի B մելեսի 290 B սուրբն աքանչելի վկայն

ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ

ԺԱ.

[B 191]

ՎԿԱԾՈՒԹԻՆ ՍՐԲՈՑ ԿՈՒՍԱՆԱՑՆ ԹԵԿՂԻ ԵՒ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ԵՒ ՄԱՐԹԱՑԻ ԵՒ ԵՄԷԻ։

Ի ժամանակին յայնմիկ չարաչաւս եղեն առ Եաւում Շապուհ զաւնէ միոջէ զամբարշաւէ, զի անուն էր նորա Պաւզէ, որ անուանեալ կոչէր յանուն երէց։ Եւ ասացին ցՅում Շապուհ, զի մեծութիւն և սատ- ցուածք բազում են նմա։ Եւ առաքեաց զդահիճսն յանկարծուստ և պատեցին մոգքն զտունն նորա և կա-

[F 128ր—129ր]

ՎԿԱԾԱՒԱՆՈՒԹԻՆ ՍՐԲՈՑ ԿՈՒՍԱՆԱՑՆ ԹԵԿՂԻ, ՄԱՐԻԱՄՈՒ, ՄԱՐԹԱՑԻ ԵՒ ԵՄԷԻ։

Ի ժամանակս Տոմ Շապհոյ չարաչաւս եղեն առ նեբ- սեհ Տոմ Շապուհ զաւնէ միոջէ ամբարշաւէ՝ որոյ անուն էր Պօղ. և էր նա երէց. և ունէր քառասուածս և ինչս բազումս։ Զոր մատնեցին Տոմ Շապհոյ՝ զի յափշտակեա- ցեն զինչս նորա։ Եւ նա առաքեաց զմոգսն, որք եկեալ յանկարծակի պատեցին զտունն և կալան զնա և աւար հա-

3 B նորայ 5 B քազում եին նմա 6 B մոքն

լան զնա և աւար հարին զաւն նորա և զամենայն ինչ, որ ի տան նորա: Եւ ի պատճառս սորա կալան չորս հաւատացեալ կանայս, որք էին սուրբք և կուսանք, որոց անուանքն՝ Թեկղ և Մարիամ և Մարթա և Եմէի: Եւ աճին զանուանեալ երէցն և զկուսանսն կապեալս, և նախ տարան զՊաւղ առաջի Տում Շապհոյ:

B 1917 Եւ ասէ|ցնա Տում Շապուհ. Արա՛ դու զկամս Թագաւորին և պագ երկիր արեգական և կրակի և կեր արիւն, և ապրեցուցանեմ զանձն քո և զարձուցանեմ ի քեզ զամենայն ինչս քո զոր առի:

Յայնժամ սուն այս անիծեալս և որպէ գեհենին, վասն զի կապեալ էին միաք իւր յիրս աշխարհիս, վազվազակի փութացեալ արար զկամս նորա:

Եւ իբրև եառս Տում Շապուհ, զի ոչ կարաց բառնալ ի վերայ նորա և առնուլ զինչս նորա, խորհեցաւ խորհուրդ չար առանձինն և ասէ ցնա. Թէ սպանանես զկանայս հաւատաւորս զայս չորեսեանս, որ

զին զաւն նորա. և ի նորա պատճառս կալան .Դ. հաւատաւոր կանայս՝ որք էին վարժեալ զննդեան սուրբ և պարկեշտ գնացիւք և մաքուր խուսուքեամբ: Որոց անուանքն էին Թեկղ և Մարիամ, Մարթա և Եմէի: Աճին զանիծեալ երէցն և զկուսանսն կապեալս. և ասէ Տում Շապուհ ցառնուանեալ երէցն. Երկիր պագ արեգականն, և կեր արիւն և ապրեցոյ զանձն քո, և զարձուցանեմ ի քեզ զամենայն ինչս քո: Յայնժամ անիծեալն այն և որպէն գեհենին Պօղէ, վասն զի կապեալ կայր մտաք իւր յինչք աշխարհիս, վազվազակի փութացեալ արար զկամս նորա. ուրացաւ զՔրիստոս և երկր պագոն: Իբրև եառս Տում Շապուհ, թէ ոչ կարաց բառնալ ի նմա և առնուլ զինչս նորա՝ խորհեցաւ խորհուրդ չար առանձինն և ասէ ցնա. Եթէ սպանանես զչորեսին կանայսդ՝ զարձուցանեմ զինչս քո: Յայնժամ ա-

10 B եմէի 16 B ինչս քո

կապեալս են ընդ քեզ, զարձուցանեմ զինչս քո: Զի Թուեցաւ ամբարշտին, թէ ոչ սպանանէ զհաւատաւորսն և զանիծեալն մեծութիւն նորա նմա ճեռացէ:

Եւ հրամայեաց փութապէս ածել զհաւատաւորսն առաջի իւր: Եւ խաւսեցաւ սաստկութեամբ ընդ նոսա և ասէ. Արարէք զկամս Թագաւորին և պագէք երկիր արեգականն և առնականապէս լերուք և ապրիք ի տանջանաց և ի մահուանէ, զոր ածելոց եմք ի վերայ ձեր, և եթէ ոչ լսէք, որպէս հրամայեալ է ինձ զառեմ զձեզ, և այլ որ չիք, որ վրկէ զձեզ ի ձեռաց իմոց:

Եւ սուրբքն միով ձայնիւ ասեն ցնա. Ո՛վ հպարտ և անաւրէնն, մի՛ երկեցուցաներ զմեզ, և մի՛ զուզակեր ի բանս մոլութիւնդ, այլ փութա՛ կատարել զոր ինչ հրաման առեալ ես վասն մեր: Մեզ քաւ լիցի, եթէ յԱստուծոյ արարչէն մերմէ ուրանամք. և ոչ միաբանեսցուք, ոչ զուզակիմք, և զկամս քո և զթագաւորին քո ոչ առնեմք:

Յայնժամ հրամայեաց անցուցանել զսուրբսն յիւրեւոց իւրոց և տանջել հարիւր հարիւր առն:

Յայնժամ Տում Շապուհ դառնակնիք մտհու եղ ի վերայ նոցա և ասէ ցնոյն անիծեալն Պաւղ. Մատիր

նիծեալ երէցն յամենայն սրբոց՝ յանձին կալաւ և զայն: Խօսեցաւ սաստկութեամբ ընդ սուրբ կուսանսն և ասէ. արդ արարէք զկամս Թագաւորին, և պագէք երկիր արեգականն, և լերուք ի կնութիւն արանց, և ապրիք ի տանջանաց և ի մահուանէ: Եւ նոքա միաբան ասացին. Քաւ լեցի մեզ ուրանալ զԱստուած և փոխանակել զարարիչն ընդ արեգական, և լինել կուսամիս երբև զքեզ, որ խաւսեցար ի լուսոյն կենաց, Յայժամ սկսաւ տանջել զսուրբ կանայսն, և միոյ

21 B զարձուցանեմ 36 B մոլութիւդ 39 B ոչ ուզակիմք 43 B յայժամ

վրան աւելացրած նոյն գրչով ող

սպան զՀաւատաւորսդ և առ ի քեզ զամենայն ինչս քո:

Յայնժամ եմուտ սատանայ ի սիրտ նորա, խրատեաց զնա այն, որ խրատեաց զԾուդա մանկիչն, և քաջալերեաց զնա այն, որ քաջալերեաց զՍկարիովտացին, և կորոյս զանձն իւր ի յապահովթենէ իրրև զմատնիչն ձշմարտութեանն: Եւ կատարումն իւր՝ վիճակն, որ ևՀաս նմա, և առաւմբ իրրև զնա հեղձաւ, և ժառանգեաց զնորին ժառանգութիւնն և նորա մասինն ևՀաս:

Ծուդա սպան զՔրիստոս ի ձեռն Հրէից, և սա սպան զՔրիստոսի կուսանան. վասն զի ասաց առաքեալ. Որք միանգամ ի Քրիստոս մկրտեցան՝ զՔրիստոս զգեցան:* Իսկ ո՞ր դատաստանք կամ վրէժառութիւնք յաղթիցէ երկոցունց: Նորա՞ն լիսա է երթ, սորայս: Դառն է նորայն, ահեղ է սորայս: Սատիկ սուգ ութիւնն Աստուծոյ լցեալ և տացէ երկոցունց, վասն զի առանց չափոյ մեղան:

Սոյն ամբարիշտս Պաւղէ դուզակեցաւ ի մեծութիւն, զոր ո՛չ ըմբռ[հն]նեաց զնա: Եւ արար զերեսս իւր իրրև զերկաթ և ի միջ աչաց իւրոց իրրև զպղինձ, և զսիրան իւր՝ իրրև զնպատակ: Եւ առ զսուսերն և յարձակեցաւ ի վերայ կուսիցն:

Եւ ասէն ցնա Հաւատացեալ կուսանքն Քրիստոսի. Ո՛վ վատ հովիւ, ի խա՞շն զո սկսար և յորոջս զո խոխոջել. գայլ եղեր յանկարծակի և զմաքիս Հաւատի զո

մնոյ. Ճ. վասն Հարկանել զչարկնն. և ապա առեալ զսուսերն յերկրորդն Ցուդայ և յարձակեցաւ ի վերայ սրբոցն. այնպեալ զերեսս նւր իրրև զերկաթ և արար զաչս նւր իրրև զպղինձ և զսիրտ նւր քան զապառաժ խիստ և կարծր: Յայնժամ ասեն ցնա հաւատաւորքն. Ով չար և վատ հովիւ, ի խաշն

* Որք միանգամ ի Քրիստոս մկրտեցարուք, զՔրիստոս զգեցեալ եք, Գաղ. Գ. 27.

46 B ի սկսա նորա 52 B ժառանգութիւնն 55 B միանգամ B զգեցան 62 B զոր ոչ ըմբռնեաց

կոտորիս: Ա՞յս է սրբութիւնն և քաւութիւնն, զոր առնուաք ի ձեռաց քոց. այս է արիւնն զոր տայիր մեզ և մեք առնուաք ի բաժակին: Բայց ստուգութեամբ և այժմն սուսերդ քո մեզ կեանք են: Մեք երթամք առ Քհսուս, զի նա է ժառանգութիւն մեր և կեանք յաւիտենից, և դու ոչ մնաս առ մեծութիւնդ զոր սիրեցեր: Եւ մեք կանխեմք զքեզն ի դատաստան և գործք քո դան ընդ քեզ առաջի դատաւորին: Եւ փութով հասանէ քեզ վրէժառութիւնն Աստուծոյ. և այն որ վասն նորա դու զմեզ սպանանես՝ դու ի կեանս ոչ մնաս: Դու մեզանչես վասն որոյ մեզանչեսն և մեք մեռանիմք: Որպէս և Տէրն մեր ասաց, երթ Որդի մարդոյ երթայ որպէս և գրեալ է վասն նորա, բայց վա՛յ է մարդոյն, յոյր ձեռն որդի մարդոյ մատնեսցի:* Եւ այժմ՝ վա՛յ է մարդոյն, յոյր ձեռն մեք մեռանիմք: Արդ մատիր դու իրրև զագահ և չափ մե-

քո սկսար բանդանել [=ՅայտաւուրՀ՝ վանդանդել] և ի գաղթնս քո դայլ գարձար յանկարծակի խողխողել, և զմաքիս հօտի քո կոտորես. այս էր սրբութիւնն և քաւութիւնն, զոր առնուաք ի ձեռաց քոց: Ա՞յս էր արիւնն կենարար, զոր տայիր դու մեզ և մեք առնուաք զհաղորդութիւն ի քէն իբր ի ճշմարիտ քահանայէ: Բայց արդ ստուգապէս սուսերդ քո մեզ կեանք են, և մեք երթամք առ Քրիստոս, զի նա է մեր ժառանգութիւն և կեանք յաւիտենից, և դու ոչ մնաս ի մեծութիւնդ զոր սիրեցեր: Դու մեզանչես վասն որոյ մեզանչես և մեք մեռանիմք վասն որոյ մեռանիմք: Որպէս և Տէր մեր ասաց. Որդի մարդոյ երթայ, որպէս և գրեալ է վասն նորա, բայց վա՛յ այն մարդոյ, յոյր ձեռն որդի մարդոյ մատնեսցի: Արդ մատիր դու իրրև զագահ և չափ

* Որդի մարդոյ երթայ՝ որպէս գրեալ է վասն նորա, բայց վա՛յ մարդոյն այնմիկ՝ յոյր ձեռս որդին մարդոյ մատնեսցի. Մատ. ԻԶ. 24, առս եւ Ղուկ. ԻԲ. 22, Մարկ. ԺԴ. 21.

73 B ժառանգութիւն 82 B նորայ

85 զաց քոյ մեռք լցցի և զատակնիք Աղազ քոյ վազ հասցեն քեզ։ Ծուղարկես արդ զմեզ և հրաժարեսցուք ի սիրճ երեսաց քոյց, և յաւուր մահու քո կարդասցես առ Ցէր, և նա մի՛ լուիցէ քեզ։

Եւ ապա մատեաւ ժպիրճն և որդին գեհենին
90 սուսերաւն և սպան զչորեսին կուսանանն, հատեալ զսուրբ գլուխս նոցա խրոխտանաւք, և ոչ երկեաւ և ո՛չ լերդաբեկեցաւ ամբարիշան, զի ո՛չ էր ի մանկութենէ պատերազմող, զի ոչ էր սովոր սուսեր ունել, զի ո՛չ երկեաւ և ոչ ամաչեաց ի մարդկանէ, քանզի բազուկք կային և
95 հայէին։ Ծանկարծ ընդելացոյց զնա սատանայ և սովրեցոյց քան զոր ի սկզբանէ մարդասպանն էր։

Եւ կատարեցան սուրբք կուսանքն Քրիստոսի, որ աւր վեց էր մարտի ամսոյ ըստ լուսնի թուոյ։

Իսկ ամբարիշան Պաւղէ իրր ոչ արդեւք ընթեր-
100 ցեալ զաւետարանական բանն վասն մեծատանն, որ երեր նմա երիվր արմատս բազում։ Որ ասէր ցանէն իւր։ Ունիս բազում բարութիւնս, կեր, արբ և ուրախ լեր։ Եւ լուեալ ի յԱստուածոյ՝ Անմիտ, յայսմ գիշերի զոգիդ

մեղաց քոց մեռք լցցի, և վուխով հասանէ քեզ վրէժառուելիւնն Աստուծոյ. և այն որ վասն նորա գուռ զմեզ սպանանես՝ և դու ի կեանս ոչ մնաս։ Ծուղարկես այժմ զմեզ և հրաժարեսցուք ի սիրճ երեսաց քոց, և յօր մահու քո կարդասցես առ Աստուած, և նա մի՛ լուիցէ քեզ։ Ցայնժամ մատեաւ սրդին սատանայն և եսպան զչորեսին կուսանանն, հատեալ զգլուխս նոցա խրոխտանօք, և ոչ երկեաւ յԱստուծոյ, և ոչ ամաչեաց ի մարդկանէ. զի բազուկք կային անդ մերձ և հայէին։ Եւ ամբարիշան այն ոչ երբէք էած զմտաւ զառաւն տէրունեան, որ վասն մեծատանն, որ լցաւ յարմա[ե]ց երկրի և ասէր ցանէն իւր. Ունիս բազում բարութիւնս բազում, կեր, արբ և ուրախ լեր. և զայն ոչ լուաւ յԱստուծոյ, թէ Անմիտ, յայսմ գիշերի զոգիդ ի քէն

91 B նոցայ 99 B ընթերձեալ 103 B զոգիտ

քո պահանջեն հրեշտակք, իսկ զոր ժողովեցերն ո՞ւմ
105 լինիցի։* Որ [և] եղև իսկ առ ամբարիշան Պաւղէ, քանզի երկեաւ իշխանն ի ժպրհուելենէ առնն, թէ գուցէ զգացեալ արքային և դարձուսցէ զամենայն ինչս նորա։ Եւ յաղագս սրբոյն և դարձեալ զամենայն ինչս նորա, եւ զի հրեշտակ տեառն պահեսցէ զնա ի քաջ պահանջելոյն, զի անդ ամբարեալ լիցին մեզ
B 192v |խեղդեցաց զնա, զամբարիշան Պաւղէ, և զմահն ոչ ու-
110 մեք պատմեցին։ Քանզի մահ սորայս և Ծուղային նման մեք պատմեցին։ Քանզի մահ սորայս և Ծուղային նման միմեանց, վասն զի նման էր միմեանց ազահութիւնն իւրեանց։

Այլ և դուք եղբարք զգոյշ լերուք ի յագահու-
թենէ յամենայնի, զի մի՛ և մեզ նոյնն հանդիպեսցի յա-
115 ւուր երի մերում. այլ զմեծութիւն զոր ունիմք սփռեսցուք ի կարաւտեալս, զի անդ ամբարեալ լիցին մեզ գանձք յարքայութենէն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ,

ի քաջ պահանջելն, և զոր ժողովեցերն ո՞ւմ լինիցի։ Որ և եղև այս առ ամենաչաքն Պօղէ, քանզի երևեցաւ [=երկեաւ] Տոմ Շապուհ ի ժպրհուելենէ առնն, թէ գուցէ զգացուսցէ արքային, և դարձուսցէ զամենայն ինչս նորա, և ի գիշերին յայնմիկ ետ խեղդել զնա գաղտաբար։ Զի նա որ ագահութեամբն Ծուղային նմանեաց, նոյն և՝ մահուամբն մահու նորա հաւասարեաց ի կորուստն յաւիտենական։ Իսկ սուրբք կուսանաքն կրկին պսակացն արժանաւորեցան ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, որ օր .Զ. էր մարտի ամսոյ։

* Առն ուրումն մեծատան ետուն անդք տոհմականս . . . եւ ասացից ցանձն իմ* անձն՝ ունիս բազում բարութիւնս . . . կեր արբ եւ ուրախ լեր։ Ասէ ցնա Աստուած. մինմիտ՝ յայսմ գիշերի զոգիդ ի քէն ի քաջ պահանջիցեն, իսկ զոր պատրաստեցերն՝ ո՞ւմ լինիցի։ Ղուկ. ԺԲ. 16—20։

104 B հրշտակք 106 B սգացուսցէ 107 B նորայ 108 B մոքպետ 111 B ագահութիւնս

որում վայելէ փառք և պատիւ, այժմ և յաւիտեան յաւիտենից. ամէն:

119 B աւելացնում է այս յիշատակարանը. † Զհեղապարս գծողս Մարկոս եւ զհարազատս եղբարս իմ զՄխիթար եւ զՈնանկնես զիսոխեալն ի Քրիստոս եւ զամենայն [և]ընկերասիրս մեր յիշեսջիք ի Քրիստոս յոյսն մեր բարեխաւսութեամբ սուրբ կուսանացս եւ ամենայն արդոց եւ սիրողաց իւրոց, զի թերեւս արասցէ ողորմութիւն մեզ եւ ձեզ յիշողացդ առհասարակ, որ է աւրհնեալ յամի յաւիտեան յաւիտենից, ամէն:

ԺԲ.

[W 89—102v C 476v]

ՎԿԱԲԱՆՈՒԹԻՆ ՍՐԲՈՑՆ ԱԿՓՍԻՄԵԱՑ ԵՒ ԱԹԹԱԼԱՑ ԵՒ ՑՈՎՍԵՓԱՑ, ՈՐՔ ՎԿԱԲԵՑԻՆ Ի ՊԱՐՍ[Ս], ՅԱՄՍ ՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԱՅԻՆ:

Սքանչելի է Աստուած ի վերայ սրբոց իւրոց*: Այսպէս բարբառի աստուածահայր մարգարէն և նուագաբան Հոգւոյն սրբոյ՝ արքայն Դաւիթ: Եւ դարձեալ. Պարծեսցին սուրբքն փառաւք և ցնծասցեն ի հանգիստս իւրեանց:**

Եւ ես՝ զկնի հեռանելով նորին բանից, և նուաստս մտաւք առ խորս ծովացեալ անբաւ իմաստից նորա՝ նրբաձայն լեզուաւ բարբառ արձակեցից, լինելով զրիչ Հոգւոյն սրբոյ արագագիրք դպրի ճարտարի. և այսպէս աղաղակելով ասեմ, թէ Սքանչելի է Աստուած

* Սքանչելի է Աստուած ի վերայ սրբոց իւրոց, Սաղ. կէ. 36.
** Պարծեսցին սուրբքն փառաւք եւ ցնծասցեն ի հանգիստ իւրեանց, Սաղ. ճնթ. 5.

W վերնագիրն է՝ Վկայաբանութիւն սրբոյն Ակիւսիմեայ և Այեթալայ և Ցովսեփայ C Վկայաբանութիւն սուրբ վկային Ակեւսիմա և Այեթալա և Ցովսեփա, որք վկայեցին ի Պարս ի յաւամս Շապուհ արքային

2 C մարգարէն Դաւիթ և նուագաբան W նուադարան 6 C Եւ ես զկնի նորին բանից հեռանելով 8 C լեզուով

ի վերայ սրբոց իւրոց: Եւ որպիսի՞ է բանս. զի ոչ եթէ Աստուած սքանչելի է սրբովք իւրովք, և յորժամ ոչ էին սուրբք՝ ո՞չ էր սքանչելի: Ի բաց տար զբանդ ապիրատութեան. այլ յորժամ սքանչելիս գործէին ի ձեռն սրբոց իւրոց, յայնժամ անուն նորա փառաւոր և սքանչելի երևեալ լինի ի մէջ սրբոց իւրոց. որպէս և ի ժամանակս Նաբուզոդոնոսորայ արքային, յորժամ կամեցաւ հակառակ Աստուծոյ կանդնել զպատկերն ոսկի, յորոց գնա Աստուած հրով փորձել զերիս մանկունսն, զի զայն զոր ինքն աստուած պաշտէր՝ տեսանէր արհամարհեալ ի ծառայիցն Աստուծոյ. և այնպէս սքանչելի երևէր Աստուած ի սուրբս իւր:

Այլ ես, որ տրուպս եմ ամենեցուն և տգէտ ի դպրութենէ իմաստից, ազաչեմ զերանելին Ակիսիմաս՝ զի տայցէ ինձ զաւրութիւն բանից, զԱյլիթալաս՝ շնորհել զպարզութիւն մտացս, և զսուրբն Յովսէփ՝ զի աւժանդակեսցէ տկարութեանս իմոյ, գրել և յաւրինել զձառս պատմութեան վկայութեան նոցին: Եւ զձեզ ազաչեմ, զի զարթուցանիցէք զկանխս մտաց ձերոց՝ առ ի լսել յաւժարութեամբ զնահատակութիւնս նոցա, և փառաւորել զԱստուած, որ փառաւորէ զփառաւորիչս իւր:

Յերեքհարիւրորդի (?) եւթներորդի յամի հալածանաց մերոց՝ զկնի անձառ ծագման Բանին Աստուծոյ, եւ հրաման դառնութեան յարքային Շապհոյ, և տուաւ իշխանութիւն մոգուց և մոգպետաց ի վերայ ամենայն

15—16 C յիմ յայնժամ անուն—սրբոց իւրոց 17 C նաբուզոդոնոսորա 18 C զպատկերն 23 C տգէտս 24 C Ակիսիմայ 25 C և զԱյլիթալաս 26 C զաւրութիւն մտացս 27 C աւժնդակեսցէ 28 W զփառս պատմութեան C նոցա 29 C զարթուցանէք 33 W եօթներորդի 35 C Շապուհոյ 36 C մոգաց և մոգպետաց յիմ ամենայն ազգին

ազգին քրիստոնէից, որպէս զի ամենայն աւրինակաւք տանջանաց պատժեսցին և չարչարեսցին հաւատացեալքն, և սպանմամբ և չարչարանաւք զձիռ մահու ընկալցին:

Յայնմ ժամանակի հաւատալովք և զլսաւորք ժողովրդոց քրիստոսական հաւատոյն՝ առաջնորդք եկեղեցւոյ արիաբար համարձակութեամբ յայտնապէս ոչ թաղուցանէին զանձինս իւրեանց վասն հալածանաց անաւրինացն և սպառաւորաց ամբարշտութեան:

Իսկ այնուհետև մանէին զնոսա մոգական բազմութիւնն ի ձեռս դատաւորացն, և չարախաւս լինէին զնոցանէ և ասէին, թէ Աբհամարհեալ լինի հանապազ վարդապետութիւն հաւատոյս մերոյ ի նոցանէ: Եւ ուսուցանեն|դմարդիկ զմի Աստուած պաշտել, և արեգական երկիր ոչ պագանել, և կհաւր ոչ պատուել և զՂուր: Եւ զամենայն չորքոտանիս և զթռչունս առանց խորհրդական զօհից զնուել և ուտել: Եւ ոչ այս միայն, այլ և զմեռեալս ի թաղել ի հող և պղծել զերկիր, և ասել թէ զամենայն կենդանիս Աստուած արար և ոչ այլ ոք:

Իսկ իբրև լուան զայս դատաւորքն ամբարշտութեան ի մոգուց անտի՝ բորբոքեցան սրամտութեամբ մեծաւ:

Եւ ի ժամանակին յայնմիկ ըմբռնեցաւ սուրբ եպիսկոպոսն Ակիսիմաս, ծեր յոյժ ամաց իբրև ութսնից, այլ մարմնական ուժովն պնդութեամբ և հաւատովն Քրիստ և պնդակազմ, և ևս գեղեցիկ տեսլեամբ, ազգաւ ասորեստան և երևելի և մեծատուն յոյժ. արդարադատ և ողորմած առ աղքատս և անանկս: Եւ ի ձեռն աստուա-

41 C և գլուխք 44 C թաքուցանէին 45 C ամպարշտութեան 46 C բազմութեանն 50 C մի 51 W ոչ երկիր պագանել C և զՂուր ոչ պաշտել 53 C զենու 57 C անդի 58 C յիմ յայնմիկ 59 C Ակիսիմաս, ծեր յոյժ իբրև ամաց ութանից 60 C ուժով պնդագոյն 63 C յիմ և ի (ձեռն)

Ցային հնորհաց և երկիւղին, որ բնակեալ էր ի նմա,
բազումք ի հեթանոսաց դառնային առ Աստուած ի ձեռն
վարդապետութեան նորա և ճշմարիտ և ամբիծ քա-
ղաքավարութեան, քանզի էր բանիւ կատարեալ և հոգե-
ւով լցեալ: Եւ միշտ և հանապազ յաստուածայինն
և եթէ խոկալը և յաղաւթս կայր արտասուաւք դժպդ
և պչերեկ:

Եւ նախ քան զըմբռնելն ամբարիշտ զինուորացն
զերանելին, ի միում աւուրցն դէպ եղև եղբաւր միոյ
մաքրել զգլուխ նորա, և քանզի կուշտ էր բնու-
թեամբ՝ իսկ որ մաքրէրն համբուրէր զնա և ասէր.
Երանի է գլխոյս այսմիկ՝ զի ման Քրիստոսի վկայու-
թեամբ զհատուածն ընդունելոց է:

Իսկ նա զերկիս [արկեալ] համբուրէր զնա և ասէր.
Ողիոյ ճշմարիտ մարգարէութիւն քո, որդեակ, և լուիցէ
Աստուած բանից բերանոյ քո, և պարգևեսցէ Աստուած
ինձ զման ըարեացդ այդոցիկ, որ ելիր ի բերանոյ քումանէ:

Եւ էր նստեալ անդ այլ ոմն եպիսկոպոս, եկեալ
առ ի տեսանել զերանելին Ակիւիսիմա: Եւ իբրև լուաւ
զայս՝ ասէ ցեղբայրն ցային, իբրև ընդ ծայր անցուցա-
նելով զբանն, և ասէ. Իսկ եթէ գիտիցես զայդ՝ ասա
ինձ, ընդ ի՞նչ անդ անցանելոց իցեն:

Եւ ասէ ցնա. Ցերթալն քում ընդ ճանապարհն, որ
տանի յաշխարհն որ կոչի Ապրանա, անդ վախճանելոց
ես դու: Եւ որպէս ասացն այնպէս եղև. երանելի եպիս-

64 C երկեղին 66 C քաղաքավարութեան նորա 69 W խո-
հայը և եթ 71 C իսկ նախ C ամպարիշտ 72 C ի
միոմէ 74 C յիմ իսկ որ մաքրէրն 75 C վկայութեան
զհատուցումն 77 W գերկիս առեալ [=ի գերկիս առեալ
կամ գերկիս արկեալ] C յիմ գերկիս առեալ 79 C յիմ աս-
տուած 82 C Ակեփսիմա 85 C անցանելոց է 86 C յեր-
թալն քո 87 C յիմ որ կոչի

կոպոսն Ակիւիսիմաս անդ կատարեցաւ վասն Քրիստոսի
վկայութեամբ, իսկ միւս այլն յերթալն իւրում վախճա-
նեցաւ յԱպրանա:

Իսկ յորժամ ըմբռնեցաւ սուրբ եպիսկոպոսն Ակիւի-
սիմաս, և տանէին զնա կապեալ երկաթեղէն կապանաւք,
և մինչդեռ գայր անցանէր ընդ գրունս տան իւրոյ,
ոմն մի յայնցանէ որ ընդ նմայն էին ասէ ցնա խոր-
հըրդաբար. Ո՛վ երանելիդ ի վկայս, ահաւասիկ մերձեալ
է ժամանակ ելից քոց յանցաւոր կենաց աստի առ
հանդերձեալ աշխարհն, պատուիրեա վասն տան և ըն-
չից քոց, զի մի՛ աւար հարկանիցեն: Եւ նորա տարա-
ծեալ զձեռս իւր ի վեր ասէ. Տունս այս ոչ է տուն
իմ, և ժառանգութիւնս այս ոչ է ժառանգութիւն
իմ, այլ տուն իմ և ժառանգութիւն իմ Քրիստոս է,
զի ոչ սիրեցի զոք բայց ի նմանէ:

Եւ յորժամ տարան ի քաղաքն, որ անուանի կոչի
C 477v Արբիլ|և կային առաջի մոգպետին՝ որոյ անուն էր Ա-
բաքուսիթի, և նա ևհարց զնա և ասէ. Քրիստոնեա՞յ ես:
Պատասխանի ետ ձայնիւ մեծաւ և ասէ. Այո ճշմարիտ
քրիստոնեայ եմ, երկիր պագանեմ Աստուծոյ Հաւր և
Որդւոյ որպէս միածնի, և Հոգւոյն սրբոյ: Եւ ասէ մոգ-
պետն. Ապա ուրեմն ճշմարիտ են ասացեալքն վասն քո
զոր լուաքն, զի ուսուցանես զմարդիկ հակառակ կալ
աւրինաց մերոց, և արհամարհել զհրամանս թագաւո-
րինն: Ցրանելին Ակիւիսիմաս ասաց. Զոր ինչ լուար զայդ-

89 C յիմ Ակիւիսիմաս 92 C Ակեփսիմաս 93 C երկաթեղ 96
W երանելի 98 C տան քո 100 C յիմ իւր C ոչ է իմ տուն
101 C ոչ է իմ ժառանգութիւն 103 C քաց ի նմանէ
104 C յիմ կոչի 105 C Աբբիշ և կացին ուղղուած կացուցին
106 C քրիստոնեա 107 C այոյ 108 C քրիստոնեա եմ
և 109 C որդւոյ նորա միածնի և հոգւոյ նորա սրբոյ 110
W ճշմարիտ է 113 C Ակեփսիմաս ասաց, զոր ինչ և

պիսի իբրտ զամենայն վանն մեր՝ արդարև այդպէս ճըշ-
մարիտ են. զի զվի Աստուած միայն քարոզեմք մարդ-
կան, որպէս զի զդջասցին և դարձցին առ նա ի չար ճա-
նապարհէ իւրեանց, առնել զհաճոյս նորա յամենայն
ժամ, որպէս և գրեալ է յաստուածատատում կանոնա-
նս մեր:

Մոգպետան ասէ. Հուսայ ես վասն քո, թէ այր իմաս-
տուն ես դու, կեցեալ ամն բազումս, և զիա՞րդ որպէս
մանուկ մոլորեալ ոչ երկիր պագանես արեգական և ոչ
պատուես զհուր և զջուր, որպէս պատուեն Քաղա-
ւորքն և ամենայն աշխարհ Պարսից, և պաշտեն զնոսա:

Սուրբ եպիսկոպոսն Ակիւսիմա ասաց. Բազում ի-
մաստութեամբ լցեալ են երկիր Պարսից, զի թողեալ զա-
բարիչն իւրեանց զԱստուած և երկիր պագանեն արա-
րածոց նորա: Քանզի դուք նախ մոլորեցայք և մոլորե-
ցուցիք զնոսա՝ չար և անաւրէն վարդապետութեամբ
ձերով, ի թիւս արկանել ձեզ աստուածս բազումս, որ են
արարածք միոյ արարչի՝ որ է Աստուած ի վերայ ամե-
նայնի:

Մոգպետան ասէ. Անաւրէ՞ն կոչես զձշմարիտ վար-
դապետութիւնս մեր, որով ի հաստատութի[եա]ն կայ և
ճնայ այսպիսի քաղաւորութիւն, յաղթող լեալ ամենայն
թագաւորութեանց որ ի վերայ երկրի, ով չարածեր և
արժանիդ մահու:

Եպիսկոպոսն ասէ. Ո՞ւր է ճշմարտութիւն վարդա-
պետութեան ձերոյ, զի ահաւասիկ ուրանայք զճշմար-
տութիւնն, և զարարածս և զստեղծուածս վարկանիք

լաւաբ զայդպիսիսդ ի՞ր երդ 124 C ի՞ր ամենայն W և
պատուեն զնոսա 125 C Ակեփսիմաս 126 C աշխարհ
Պարսից 128 C ի՞ր նախ C և մոլորեցուցէք 130 C ի
թիւս արկանել զձեզ 134 CW ի հաստատութիւն 135
C մնա C յաղթաւղ լինել 137 W արժանի 138 C ասէ
եպիսկոպոսն 139 W զճշմարտութիւն 140 W² և զարա-

աստուածս, և նոցա երկիր պագանէք:

Մոգպետան ասէ. Ա՛ւ ժամայս լուր ինձ և երկիր
պագ արեգական, և կեաց և ձողոպրեաց ի տանջանացս, որ
կան և պահին քեզ, քանզի խնայեմ ես ի ծերութիւն
քո, զի մի՛ իջանիցես արեամբ ի դժոխս:

Սուրբն Ակիւսիմաս ասաց. Ոչից զամենամբարիշտ
բերան քո, և մի՛ յաւելցես խաւսել և երկրորդել
առ իս զբանդ անաւրէնութեան, ո՛վ բռնաւոր, քանզի
ես ի մայրական խանձարրոյն ի մանկութենէ մինչև
ցայժմ ի հաւատս յայս անեալ եմ և զարդացեալ, իսկ
այժմ ի ժամանակի ծերութեան առաւել պարտ է ինձ
քաջութեամբ և բարեաւ խոստովանութեամբ հաստա-
տուն կալ և մնալ ի հաւատս, զի պատկեցայց ի ձշմար-
տէն Աստուծոյ իմոյ:

Ցայնժամ լցեալ սրտմտութեամբ և բարկութեամբ
ամբարիշտ|մոգպետան, հրամայեաց չարչարել զնա քաւա-
կուսի պրկմամբ, և ապտակել զնա չարաչար հարուա-
ծովք, մինչև արիւնն ուռոգանէր գերկիրն:

Պատասխանի ետ ամբարիշտն և ասէ ցսուրբն. Ո՞ւր
է Աստուած քո, զի եկեսցէ փրկեսցէ զքեզ ի ձեռաց իմոց:

Իսկ երանելի եպիսկոպոսն Ակիւսիմաս ասէ. Գոյ
իմ Աստուած յերկինս և յերկրի, որ կարող է փրկել
զիս ի ձեռաց քոց, ով ամենապիղծդ և գարշելիդ: Ձև
մի՛ դու պարծիր, քանզի իբրև գծաղիկ թարշամելոց
ես, և փառք քո որպէս խոտոյ վայրի անցանելոց է:
Ձև մի՛ ամբարհաւաճեալ ամբարտաւանիր՝ որ մեռանելդ

բաճս և զստացուածս 143 C արեգականն W և կաց 146
C Ակեփսիմաս C զամենամպարիշտ 147 W կամ երկրորդել
148 W զբան 149 C խանձարրոյ 152 C ի՞ր և 156 C ամ-
պարիշտ C հրամայեաց 159 C ամպարիշտն 160 C աս-
տուածն C և փրկեսցէ 161 C Ակեփսիմաս 162 C աս-
տուած իմ C և յերկինս որ կարաղ 163 C ամենա-
պիղծ և գարշելի 166 W ամբարտաւանիս C և մի՛ ամբար-

ես ի կենդանութենէ, և հեռացեալդ յԱստուծոյ կենդանւոյ, որ ոչ հաւատացեալ երկիր պատանես ճշմարտին Աստուծոյ մերոյ: Քանզի այս ժամանակեան մահս՝ ոչ է յաւիտենական, և ոչ կենդանութիւնս անվախճան. նոյնպէս և կեանքն այն և հատուցմունք բարեացն, որ մեզ պատրաստեալ է յԱստուծոյ մերոյ՝ անվախճան են: Իսկ որ ձեզն է պատրաստեալ՝ ոչ ևս ունի վախճան. հուրն անշէջ փոխանակ շիջանուտ հրոյդ՝ որ դուք պաշտէք, որ մաշէ զհոգիդ ձեր և զմարմին:

Ցայնժամ սրամտեալ մոգպետն՝ հրամայեաց դնա ծանր շղթայիւք կապել և ի խաւարչային բանտի հանդերձ կապանաւք պահել:

Իսկ ի վաղիւն կոչեալ զսուրբ քահանայն Ցովսէփ ի գեղջէն որ կոչի Բիթլաթուբա, որ Թարգմանի Գեաւղ Դպրաց, և նա էր ծեր յոյժ իրրև ամաց հարիւրից, պատուեալ յամենեցունց. և ունէր նախանձ մեծ առ Աստուած և զան, և անպարտաւելի քաղաքավարութեամբ կայր ի սպասաւորութիւն քահանայութեան իւրոյ:

Ես յաւուր յայնմիկ ըմբռնեցաւ դարձեալ Այիթալա սարկաւագ, ի գեղջէ որ կոչի Բիթնէբրին, որ էր այր ծերունի ամաց իրրև վաթանից, և էր լցեալ երկիւղիւն Աստուծոյ: Ես յամենայն անձնէ և ի զաւրութենէ սիրէր զԱստուած ջերմաջերմ հաւատովք. և

տաւանքս, ամբարհաւաճքս 170—173 C յիմ նոյնպէս և կեանքն այն—ոչ ևս ունի վախճան 174 C չհնջանուտ C որ մաշէք զհոգի 177 C ծանրագոյն C յիմ և C քանուին 178 W կապանաւք արկանել 180 W ի գեղջէն C Բիթզաթուբա 181 W յիմ իբրև W եօթանասնից 183 C քաղաքավարութիւն 184 C քահանայութեանն 186 C Այիթալաս 187 W² բէբեբլանի C բեբեբլանի, որ էր ամաց յիմ այր ծերունի 188 C երկեղիւն 189 W յիմ ի (զաւրութենէ)

երեսաւք և դիմօք պագնուլ և զուարթ, և յանդիմանող բանիւք:

Որոյ համարձակութեամբ առաջի կացեալ մոգպետին ի քաղաքին որ կոչի Արբիլ, և ասէ ցնա. Ո՛վ անաւրէնք և չարամահ, ընդէ՞ր զմարդիկ պատրէք սատանայական ազանդաւորութեամբ և անաւրէն և անօտի վարդապետութեամբ, և առնէք որպէս զհեհենին կրկին և ևս քան զձեզ:

Մոգպետն ասէ. Ես ո՞ր վարդապետութիւն ևճ իցէ և սքանչելի, ո՛վ անմիաք, մի՞թս՝ զոր ազգայից արքայից ամենայն երկրի՝ հանդերձ մեծամեծ իշխանաւք և զաւրաւք պաշտէ, եթէ ձերդ՝ որ նուաղունքդ էք և չաղթեալքդ ի մինչ և ընդ լծով հարկի մերոյ անկեալ էք:

Պատասխանի ետ երանելին Ցովսէփ և ասէ ցնա. Աստուածն մեր ոչ հաճի ընդ հպարտութիւն, այլ հառաչ է ամբարտաւանից և սիրէ զխոնարհութիւն: Վասն այնորիկ և մեք արհամարհեմք զմեծութիւն աշխարհի և զփառս, և սիրեմք զաղքատութիւն, զի անանց փառացն արժանի եղիցուք և կենացն յաւիտենից:

Մոգպետն ասէ. Վասն զի ոչ սիրէք գործել և
C 478v վաստակաւք կերակրել՝ վասն|հեղգութեան ձերոյ, այլ շրջիլ տանէ ի տուն և մուրանալ զհացն և աղքատութեամբ պարծիլ:

Երանելին Ցովսէփ ասէ. Ես վասն զի նախատեցեր զմեզ՝ կոչելով հեղգս և ծոյլս և վատս, ո՛վ թշուառական, եթէ կամիցեալ էաք վաստակոց և ձեռագործացդ

191 C երեսեաւք C յանդիմանաւղ 194 C Արբիւ և ասէր 195 C չպատմահք ընդէր զմարդիկ 199 C մոգպետին, և ո՞ր յիմ ասէ C մեծ և սքանչելի է 202 C պաշտել 203 C յաղթեալք է C անկեալք 204 C յիմ է՞ք 208 C աշխարհի 210 C արժանի լիցուք 211 W² ոչ գիտէք 216 C վատս և ծոյլս

զհետ երթալ, մեծք և փարթամք լինելաք քան զձեզ, որ ի յաւիշտակութենէ և ի զրկանաց աղքատաց էք մեծացեալ։ Մեք զոր ինչ ժողովեալ էաք՝ Քրիստոսի նուիրեցաք, աղքատաց բաշխելով զամենայնն, իսկ դուք վասն [ագահ]ութեան կողոպտէք զաղքատս և զանանկս։

Մոգպետն ասէ. Բազմայ ըղձալի և սիրելի է հարըստութիւն, և ոչ ոք է որ ասէ զնա, այլ սիրեցեալ լինի յամենեցունց, և ո՞րպէս արդեաւք հաւատայ ոք ձեզ և ասէ զնա։

Յովսէփ ասէ ցնա. Ինձեցեալ ծանեաք ձշմարտութեամբ, զի ոչ կայ և ինձ առ ուժիք հարստութիւն և մեծութիւն երկրաւորացս, այլ իբրև զտուեր անցանէ, և իբրև զանիւ հոլովի. և ոչ մնայ և ոչ առ քեզդ, որ սիրես զնա։ Նոյնպէս և իշխանութիւն և թագաւորութիւն փախչի ի նոցանէ, և ինձանէն ի դժոխս և զառնան ի հող, վասն այսորիկ և մեք ոչ ցանկամք փառացս որ անցանէ, այլ յաւիտենականին, որ կայ և պահի յաւիտեան, զոր ակն ոչ հաես և ունկն ոչ լուաւ, զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց։

Մոգպետն ասէ. Թոյլ տուր այժմ ամենայնի, զի աւելորդ է և շաղփաղփանք և առասպելք անմիտ մարդկան, և զոր հարցանեմս ասա ինձ, թէ առնե՞ս զիամն իմ և զհրամանս արքայի, և երկիր պագանե՞ս արեգական մեծի, և ապրեցուցանե՞ս զանձն քո ի դառնագոյն տանջանացն, զոր պատրաստեալն եմք մատնել զքեզ, և

220 C յիմ ինչ 221 C բաշխեցեալ զամենայն 222 CW աղքատութեան կողոպտէք C զանանդս 223 C հարստութիւնն 225 C լեցն C արդևք հաւատա ոք քեզ և ատեա զնա։ 229 W տուեր 230 C և ոչ մնա առ քեզ, որ սիրեսդ զնա։ 232 W լջանէն 233 W և հոդս C փառացս 234 C որ կա 236 C սիրելեաց իւրոց աստուած։ 237 C յիմ ասէ 238 C հաղփաղբանք և առասպելաք 239 C հարցանեմ C եթէ 240 C յիմ իմ 241 C յիմ քո 242 C պատրաստեալ

ածել ի վերայ ևս չարաչար և դառն տանջանք։

Պատասխանի ետ սուրբն Յովսէփ և ասէ. Մի մոլորիր այսու, ո՛վ ամենամպարիշտ և մի՛ ակն ունիր, թէ ես արեգական երկիր պագանեմ, վասն զի ոչ է Աստուած, այլ արարած Աստուծոյ։

Յայնժամ սրամտութեամբ մեծաւ լցեալ իշխանն՝ հրամայեաց պրկել զնա լարիւք ի գետնի, և երկոտասան արանց չարչարել զնա արջառաձլաւք և դժնիկ փշալից դառապանաւք։ Եւ այսպէս հարկանէին զնա չարաչար տանջանաւք, մինչև փոքր մի յաւանդել նորա զհոգին։ Իսկ արիաբար համբերէր տանջանացն քաջամարտիկ վկայն Քրիստոսի, և ոչինչ բարբառելով ի տանջանսն, այլ միայն յերկինս հայելով կարդայր զԱստուած ի սրտի իւրում, կոչելով յաւգնականութիւն ինքեան, զի տացէ զառութիւն նմա համբերել տանջանացն։ Յայնժամ ի բազում և ի չարաչար տանջանացն և յարենէն ներկեալ լինէին ամենայն անդամք մարմնոյն։

Յայնժամ ձայնիւ մեծաւ սկսաւ առնլբն յաղաւթս կալ և ասէ այսպէս. Գոհանամ զքէն Քրիստոս, Յոյս իմ և ապաւէն, որպի Աստուծոյ կենդանւոյ, զի արժանի արարեր զիս երկրորդ ակրատու|թեանս, զի լուացեալ վկայութեամբ և արեամբ մաքրեալ յամենայն անաւրէնութենէ և բնակարան սրբոյ Հոգւոյդ լինել ի ժողովոյ քում։

C 479

243 Ածել ի վերայ քո, թէ չարաչար մեռանել յիմ ևս յիմ և դառն տանջանք 245 C ով ամպարիշտ C եթէ 246 C յիմ ես 249 C ի գետնի լարիւք յիմ և 251 C գառապանաւք յիմ Եւ այսպէս—չարաչար տանջանաւք 252 C աւանդել 253 C համբեր 254 C յիմ և 255 W և կարդայր 255—256 C զառաւած յաւգնութիւն ինքեան ի սրտի իւրում յիմ կոչելով 257 C նմազաւրութիւն 258 C ի բազում և ի զառ 261 C առէր 264 C մաքրեալ հարուածոցն և յարենէն ել 266 C եկեղեցի

Եւ զայս իրրև լուան՝ կարի յոյժ ի բարկութիւն
յաստան շարժեցան անաւրէնքն, և հրամայեաց դահճացն,
զի կրկին և սանջանաւք զբերանս երկաթոյն մինչև
ի ներքինն անդամն հատուսցեն, մինչև ոչ և մնաց ա-
ռողջ տեղի ի մարմնիս սրբոյ վկային:

Եւ երկաթի կապանաւք կապեցին զնա, և անուր
երկաթի արկին ի պարանոց նորա, և տաբեալ արկին
զնա ի բանտ, յորում տեղւոջ արգելեալ կայր սուրբ
եպիսկոպոսն և վկայն Ակեփսիմաս:

Ասէ անաւրէնն մոգպետն ցերանելի վկայն Այլթա-
լաս. Եւ դու զի՞նչ խորհիս, ով Այլթալէս, առնել
զկամս արքայի և երկիր պագանել արեգական և ձաշա-
կել յարենէ զոհիցն, և ամուսնանալ ըստ աւրինաց մե-
ծոց, և ապրել մեծափառ, և վայելել ընդ մեզ կենաւք,
եթէ կրկին և չարաչար մեռանիլ տանջանաւք զչարա-
գործացս մահ:

Պատասխանի ետ Այլթալաս ձայնիւ մեծաւ և ասէ
ցբռնաւորն. Ով անսուրբ և պիղծ շուն դու, դու երկիր
պագ անշունչ աստուածոյն քո արեգական, և դու ձա-
րակես յաղտեղի արենէ զոհից նորա, որ այդպէս կու-
րացեալ ես անմտութեամբ, զի ոչ կարացեր հայել և
տեսանել զպայծառութիւն և զմշտնջենաւորութիւն

267 C է կարի յոյժ բարկացան և սրտմտութիւն յոյժ յաստան շարժեցան անաւրէնքն 268 C և հրամայեաց դահճացն զի կրկին և սա 270 C հատուցին 271 W է մարմնին 274 C ՝ի ներ զնա 275 C Ակեփսիմաս 276 C ցերանելին Այլթալաս ի վկայն 277 C խորհեալ ես, ով Այլթալէս 278 C արքային 279 C է զոհիցն ի յարենէ 280 W² C և կալ մեծաւ փառաւք և ապրել ընդ մեզ կենաւք, 281 W² եթէ կրկին և սա չարչարել տանջանօք և մեռանել: ի չարագործացս մահ 283 C ի ձայնիւ մեծաւ 285 C անշունչ արարածոյն քո արեգական և դու ճաշակես 288 C ի և C մշտնջենաւորութիւն

անձնաւ և անապատ լուսոյն Քրիստոսի, որ ծագեաց
ամենայն աշխարհի, և զքաղաքութիւն սուրբ աւետա-
րանին, որ լսելի եղև մինչև ի ծագս երկրի. զի ինձ լաւ է
մեռանել ի ձեռաց քոց, զի ապրեցայց յաւիտենից մա-
հուանէն և յանշէջ հրոյ գեհենին, քան սպաս տանել
շինչանուա հրոյ և մեքենայ աստուածոց քոց:

Ապա իրրև լուեր զայս անաւրէնն բռնաւորն՝ ի սաս-
տիկ զայրացմանէն փոխեալ լինէր գոյն երեսաց նորա,
և ասէ. Ո՛հ անմիտ և շուայտեալ գառնածեր, ահաւա-
սիկ զգլուխ քո վաղվաղակի բառնալ հրամայեմ ի քէն
և զրկեալ լինիս ի քաղցր լուսոյ աշխարհի, ըստ ան-
մտութեան բորբառոյդ զոր խաւսիցիս:

Սուրբն Այլթալաս ասէ, ցնա. Զքեզ կոչեմ յա-
նուանէ հիմար և անմիտ, որ ոչ ծանեար զձշմարտու-
թիւնն Քրիստոսի: Քանզի փրկիչն մեր Աստուած այս-
պէս զրեալ է մեզ, սիրել զկեանս՝ զոր զուք ժահ կո-
չէք, և առել զմահ՝ զոր դուք կեանս անուանէք. զի
առժամանակեայ մահս այս՝ զյաւիտենական կենացն մա-
տակարարէ մեզ զփրկութիւն: Զի որք մեռանին վասն
բարեպաշտութեան՝ զմշանջենաւոր և զանանց զրաս-
խունն ընդ սուրբս ընդունելոց են:

Յայնժամ դաժանամիտ և անաւրէնն մոգպետն հրա-
մայեաց անաւրէն դահճացն կապել զձեռս նորա ի ներ-
քոյ ծնգաց նորա, և վերից սրանց զաւրաւորաց կախել
փայտ ատուար ի ներքոյ ձեռացն, որ կապեալ էր ի ներ-
C 479v քոյ ծնգացն, և ի միւս|կողմանէ այլ և վերց սրանց ապ-

290 C և և քարոզութիւն 291 C է ծագս աշխարհի 293
C և յանշէջ գեհենին ի հրոյ 294 C ածոց 297 C գառն
ծեր 298 C բառնալ հրամայեմ է քէն վաղվաղակի 299
C աշխարհիս 302 C անմիտ և յիմար, որ ոչ ճանաչես 303
C և աստուած 306 C առ ժամանակեայ 307 C որ 308
C բարուբրոնն 310 W² դժնէամիտ C դժնամիտն և անաւ-
բէնն ի ի մոգպետն 312 C ծնկացն ի նորա 314 C ծնկացն

տակել զանձն նորա փշալից գաւազանաւք։ Եւ չարաչար
և անագորոյն էին հարուածքն այն տանջանաց և ա-
ռանց դթութեան և խնայելոյ։

Իսկ ճշմարիտ վկայն Քրիստոսի Աւետարան՝ ի ձայն
բարձր աղաղակէր և անարգէր զմոգպետան, և ասէր այս-
պէս. Պիղծ և անաւրէն կատաղի շուն և վայրենամիտ
գազան անասուբ, որ ուտես զմարմինս անմեղաց, ոչ
երկնչիմ ես ի տանջանաց քոց, և գաստուածսն քո ես
ոչ պաշտեմ, և կրակի և մոխրոյ երկիր ոչ պագանեմ,
ով վայրենամիտ և անաստուած և երիցս թշուառական։

Իսկ անաւրէնն բռնաւորն զայրացեալ կրճտէր զա-
տամունս ի վերայ նորա, և բարկանայր գահճացն և
ասէր. Վասն ի՞նչ անխնայելով տանջէք զքինամանողդ
աստուածոցն մերոց։

Իսկ երիցս երանելի վկային ի աստակութենէ չա-
րաչար կապանացն մանրնցան բազուկք ձեռաց նորա,
և չարդեցան ամենայն յաւդուած ոսկերացն, և բաժա-
նեցան ի միմեանց անդամք մարմնոյն, և ապա տարեալ
ընկենցին զնա ի բանան, ուր էին ընկերք նորա։

Եւ զկնի հինգ աւուր հանին զնոսա ի բանակ ան-
տի։ Եւ հրամայեաց մուծանել զնոսա ի բուրաստանն՝
յոր մերձ էր տաճար հրոյն, յորում երկիր պագանէին։

Եւ անդ նստեալ յատեան պատաստանի անաւրէն
մոգպետան հարցափորձել զնոսա, և ասէ. Ասացէք ինձ, ով
անմիտք, եթէ զեռ ևս պնդեաք կայք ի նմին յամառու-
թեան, ոչ հնազանդելով հրամանաց թագաւորին, և

316 C անագորոն C տանջանաց 319 C և այսպէս ասէր
320 C և կատաղի 322 C գաստուածս քո չիմ ես 323
C և ոչ կրակի և մոխրոյ երկիր պագանեմ 324 C ով անա-
գորոն և անաստուած երիցս թշուառական։ 326 C գա-
տամունս նուր չիմ ի վերայ նորա 327 C զքինամանաւդ-
ածոց մերոց։ 329 C վկայն 331 C ամենայն զաւդուած
ոսկերաց նորա 334 C հինգ C ի բանգէ անդի 338 C չիմ ով

ի նոյն չար ազանդն չիմարեալ մնա՞ք, եթէ չայսմհետէ
զդաստացեալք՝ առնէք զկամս նորա։

Իսկ սուրբքն երբեք ընդ մի բերան պատասխանի ետուն
և ասեն. Մեք միով խորհրդով և միով մտաւք կացեալ եմք
հաստատուն և անշարժք ի հաւատս յայս և սոյնպէս կամք
և մնամք ի հաւատս յայս մինչև ի վախճան, և ճշմար-
տին Աստուծոյ երկիր պագանեմք, արարչին երկնի և արե-
գական և որ ինչ յերկրի արարածք են. իսկ հրամանաց
ամբարիշտ և անաստուած թագաւորաց ոչ հնազանդիմք
և ոչ լսեմք քեզ. արդ զոր ինչ կամիս արա վաղվաղակի և
ամենայն մեքենաւոր նեղութեանսք, զոր խորհեալ ես,
տանջեա՛ զմեզ. և մեք պատրաստ եմք յաղթել քեզ և
խորհրդակցին քումբ բանսարկուին։

Յայնժամ ևս առաւել զայրացեալ ի վերայ սրբոցն
անաւրէնն՝ հրամայեաց բերել տոհմունս յայծէից բա-
րակս մանեալս, և պատել նոքաւք զթիկունս և զկողս
սրբոյն, և փայտիւք պնդել չարաչար այնչափ՝ մինչև
ձարձառէին ոսկերք նոցա և փշրեին։

Եւ ասէր ցնոսա. Ամենաթշուառք և չարաբախտք,
արարեք զկամս թագաւորին և ապրեցուցէք զանձինս
ձեր ի չար և ի դառն տանջանացդ։

Իսկ սուրբ վկայքն պատասխանի ետուն ձայնիւ
մեծաւ և ասեն. Մեք զկամս Աստուծոյ և զփրկչին ան-
ձանց մերոց արասցուք, իսկ զկամս անաւրէնն թագաւո-
րին ոչ արասցուք։

Եւ յերրորդ ժամ աւուրն մինչև ցիւնն ժամն տան-

344 C խորհրդովք 345 C անշարժ C և նոյնպէս կամք
346 չիմ C ի հաւատս յայս 349 C ամպարիշտ 350 W չիմ
351 C մեքենաւոր 352 C տանջես 354 C սրբոյն
356 C և պատեալ նովաւ զթիկունս սրբոյն և զկողս 357
C պնդեալ 259 C ասէ 361 W տանջանացն 362 C տուեալ
ձայնիւ 364—365 C չիմ իսկ զկամս—ոչ արասցուք։

Ջեալք լինէին սուրբքն նովին տանջանաւքն, հարց և փորձ լինելով ի բռնաւորէն: Այլ սակայն համբերէին այնչափ տանջանացն, և աքանչելի երեւէին սուրբքն ի
370 ՚ի՚ անհաւատից, և Աստուած փառաւորեալ լինէր ի նոսա:

Ոմկ անաւրէնն դահճացն բարձեալ զնոսա իբրև զմեռեալս՝ և միւսանգամ տարան ի բանտն, և ոչ ԹՈՂ տային ուժեք մտանել ի բանտն առ նոսա և կերակրել
375 մարմնական կերակրաւք կամ վերարկուաւք: Զայն հրաման ընկալեալ ի մոգպետէն բանտապահացն՝ պի սպառնացեալ ասէր. Թէ ոք մոցէ առ նոսա՝ այս պատուհաս սահմանեալ լիցի ի վերայ նորա, պի բրաւք զաղարաւք ընդ երկաթս տանջեցին հարուածովք, և հա-
380 տեալ լիցին ռնկունք և ականջքն:

Այլ արիագոյն վկայքն Քրիստոսի չաւժարուէին ներէին սպզի սպզի տանջանացն, մերկք և քաղցեալք և ծարաւիք զերիս աւր ի բանտին արդելեալք:

Ոմկ առ սահակ նեղուէին սովոյն՝ որ ընդ նոսա
385 կալանաւորք էին ի բանտին՝ երանէին և մուբանային զՀայիին և տանէին նոցա և կերակրէին դուզնաքեայ կերակրաւք, սուղ ինչ պիտոյիւք: Մինչև բանտապահացն տեսեալ զանհնարին նեղուէիւնան և զոդորմելի կեանսն՝ լային և աչխարէին զնոսա իբրև զընտանիս:
390 Ոմկ զկնի երից ամաց չարչարանաց սրբոց վկայիցն՝ եկն արքայն ի կոչեցեալ դաւառն ի Դարիդմատան և սր-

370 C վառաւորեալ է ի նոսա 373 C յիմ և C տարան միւսանգամ 374 C յիմ ի բանտն 375 W կերակրաւք նոցա: C կերակրաւք կամ վերարկուաւք: 378 C ի վերայ նոցա 379 C ընդ երկաթ 380 C և ականջք նոցա: 383 C արգելեալք ի բանտին: 385 C էին ընդ բանտին 386 C դուզնաքեա կերակրովք 387 C յիմ սուղ ինչ պիտոյիւք C բանտապահացն 388 W տեսեալք 389 C կեանս նոցա W ընտանի 391 C և արձակել

ձակեալ զնոսա ի կապանացն. և ահա ի բազում նեղուէիւնէ տանջանացն էին նոքա նման մեռելոց, որ ի գերեզմանն են, մինչև անգութ հեթանոսացն յաղ և աշխարել զնոսա:
395 Եւ տարեալ զնոսա ի պալատն և կացուցեալ զնոսա առաջի մոգպետին ամենայն Արեաց աշխարհին, որում անուն կոչէր Դերբաբուբ: Եւ նոտան մերձ առ նա ամենայն մեծամեծք աւագանոյն Պարսից աշխարհին և այլ նայն մեծամեծք աւագանոյն Պարսից աշխարհին և այլ
400 մոգք բազումք: Եւ մտեալ սրբոցն առաջի նոցա՝ երկիր պագին նմա: Եւ ասէ ցնոսա. Ասացէք ինձ, եթէ որո՞յ պաշտաման հնազանդեալ էք դուք, և կամ թէ որպես լուայ՝ քրիստոնեա՞յք էք դուք:

Պատասխանի եառն արիագոյն վկայքն և ասեն.
405 Այո, քրիստոնեայք եմք, և միայնոյ Աստուծոյ պաշտաւն մատուցանեմք և երկիր պագանեմք:

Մոգպետն ասէ դարձեալ ցնոսա. Որպէս տեսանեմ զձեզ ահա աղք ծերք էք, և բազում ձգանց տանջանաց զփորձ առեալ անձինք ձեր, վասն այսորիկ խրատ տամ
410 ձեզ, և իբրև զբարեկամ ձեր՝ լուարուք ինձ, և յայսմհետէ խնայեցէք յանձինս ձեր և մի՛ տարապարտուց մեռանիք: Չնազանդեցարուք աւրինաց թագաւորին, և երկիր պագէք արեգական և ապրեսջիք: Քանզի վճիռ մահու սահմանեալ է ի վերայ ամենեցուն, որք գնան ի ճանա-

392 W նեղուէիւնէ կապանացն 393 C մեռելոյ 396 C և պաղատան C յիմ զնոսա 397 C ամենայն այլազգեաց աշխարհին 398C կոչուր 398—399 W Եւ նոտան ամենայն մեծամեծք մերձ առ նա աւագանոյն Պարսից աշխարհին C եւ նոտան մերձ առ նա մեծամեծք աւագանոյն աշխարհին Պարսից 401 C յիմ ինձ C թէ 403 C քրիստոնեայք 405 C քրիստոնեայք 407 C գարձեալ ասէ C տեսանեմք 408 C այր ծեր էք և զբազում տանջանաց զփորձ առեալ 409 C վասն այնորիկ 410 C յիմ և (իբրև) W յիմ և (յայսմհետէ) 413 C վճռի 414 C որ

415 պարհս քրիստոնէից։

C 480v Պատասխանի եւ երանելին Ակիւսիմաս և ասէ ցնա. Գիտեմ զի բազում փոյթ յաւժարութեան ունիս դու վասն չանչչահալ իշխանութեանդ քո՝ վրէժխնդիր լինել աստուածոյն քոյ, զոր պաշտես. արդ մի՛ յամեր և
420 մի՛ յապաղեր յանաւբէն խորհրդոցդ՝ զոր խրոխտանաս դու ի վերայ մեր. զոր ինչ առնելոց ես արա վաղվաղակի, զի ոչ զարհուրիմք ի սպառնալեացդ քոց, և ոչ երկնչիմք ի տանջանացդ քոց, զի հաստատուն է յոյս մեր առ Քրիստոս Աստուածոյն մերոյ, և զհրամանս անաւ-
425 րէն թագաւորի ոչ առնումք յանձն։

Ասէ ցնոսա ամբարիշան. Գիտեմ զի զմահ խնդրէք դուք քրիստոնեայքդ, զոր և հանգիստ կոչէք, այլ զոր ցանկայք՝ ոչ արարիչ վաղվաղակի, մինչև զարձեալ զառն տանջանաւք կատարեմ արարիչ զձեզ, և ապա զդլուխս
430 ձեր հատից սրով, զի ամենայն ազանդաւոր քրիստոնեայքդ տեսեալ զարհուրեսցին, և մի՛ կայցեն հակառակ աւրինացդ մերոց։

Ասէ ցնա երանելի եպիսկոպոսն Ակիւսիմաս. Ոչ ի տանջանաց քոց երկնչիմք և ոչ ի սրոյ քումմէ, և
435 ի վճիռ տալոյ վասն մահու՝ ոչ զարհուրիմք։ Վասն այսորիկ որ զաւրացոյցն զմեզ Քրիստոս՝ որպէս մինչև ցայսաւր եւս մեզ զաւրութիւն ժուժկալութեան համբերել վշտաց և նեղութեանց, զարձեալ և այժմ նա է, որ աւգնէ մեզ և ի նա յուսացեալ եմք։ Եւ արդ
440 փորձեա զներութիւնս մեր, որ է Աստուածով զաւրացեալ, և ծանիր զհանդէս աստուածութեան նորա, ո՛վ

415 C քրիստոնէից 416 C Ակեփսիմաս և ասէ ցնոսա 420 C զոր խրոխտացեալ ես ի վերայ մեր 426 C ամպարիշան 427 C քրիստոնեայքդ 429—430 C և ապա սրով զգլուխս ձեր հատից 433 C երանելին Ակեփսիմաս 435 C վասն մահուան զարհուրիմք 438 W և զարձեալ և 439 W աւգնէ մինչև ի նա

թշուառական, զի յաղթեալ եղեր համբերութեամբ յուսոյն մերոյ և ամաչեցեալ լինիցիս ունայն խորհրդովք քո, և յանդիմանեսցի մոլորութիւն քո ի ձշմարիտ հա-
445 ւատոյ մերոյ։

Յայնժամ ամբարիշա և անաւրէն իշխանն լի եղև սրտմտութեամբ և ցասմամբ մեծաւ, և հրամայեաց բռնել զալոթիս սուրբս և արջառաջիկս չորացեալս, և ասէ ցնա. Երդուեալ եմ ի մեծ աստուածն արեգակն և ի
450 բախտ և ի ձախատագիրս մեծ արքայից արքային Շապհոյ, զի թէ ոչ առնէք զկամս թագաւորին, ապականեմ տանջանաւք զմարմինս ձեր, և թաթաւեցից արեամբ զալիս ձեր, և ոչ ամենևին լնայեցից ի ձեզ, մինչև ի ձեռն չարաչար տանջանացն արձակիցէք զհոգիս ձեր։

455 Պատասխանի եւ երանելին Ակիւսիմաս և ասէ ցնա. Վասն որոյ երդուար յաստուած՝ որում եցայ զի ոչ է Աստուած, և ի թշուառական բախտ բռնաւորին, երկնչիմ թէ ոչ կատարես զերդմունս քո և լինիցիս աւրինացդ և սուտ։ Ահաւասիկ ասացաք, եթէ մեք ի
460 ձշմարիտ հաւատս յոր կացեալ եմք, ոչ ուրանամք, այլ մտանեմք զմարմինս մեր ի ձեռս քո տանջանացդ, իսկ զհոգիս մեր ի ձեռս Աստուածոյ աւանդեմք, որ եւ պատրաստ ջոր ինչ առնելոց ես մի՛ յապաղեր, այլ կատարեա վաղվաղակի, զի մեք պատրաստ եմք։

465 Յայնժամ աղաղակեաց ամբարիշա բռնաւորն, և հրամայեաց դահճացն քառակուսի պարզել ի գետնի զերանելին։ Եւ հրամայեաց ար|անց զաւրաւորաց տանել զորովայն նորա և զթիկունս, մինչև արիւնախառն

C 481

446 C ամպարիշա 448 W աստուած 449 C յիմ ցնա C յաստուածոն մեծ C յիմ և ի բախտ 450 C Շապուհոյն 454 C չար տանջանաց աւանդեցէք զոգիս ձեր 455 C Ակեփսիմաս և ասէ ցնոսա 457 C յիմ և 458 C եթէ 461 C տանջանաց 463 W յիմ ինչ 464 C զի և 465 C ամպարիշա 466 C պրկել ի գետնի

մարմինն պատառ պատառ յիրիվը անկանէր։

Իսկ ամբոխ մարդկանն ապազակէին և ասէին, թէ Արա գկամ Թագաւորին և ապրեցո զանձն քո ի տանջանացդ։

Իսկ սուրբն ձայն արձակեալ մինչդեռ էր ի տանջանն և ասէր ցբարմութիւնն. Ես գկամս Աստուծոյ արարի ի մանկութենէ իմմէ, և արարից, այլ ոչ գկամս բռնաւորաց։

Եւ ի սաստկութենէ տանջանացն գիծեալ՝ ոչ կարէր խաւսել, այլ աչաւքն նկատէր և ի սրտի իւրում աղաչէլով զԱստուած՝ խոստովանէր զձշմարիտ հաւատսն։

Եւ մինչդեռ ի տանջանսն էր՝ աւանդեաց զհոգին։

Եւ յետ վախճանելոյ նորա փոխեցան հարկանող դահիճքն, և տակաւին տանջէին զմեռեալ մարմինն. և ի բազում ժամս տանջեալ գնան, մինչև փշրեցան ամենայն ոսկերք նորա, և ընկեցին գնա ի բարձանց ի խոնարհ, և քակտեցան պարանոցք նորա։ Եւ քարշեալ ընկեցին գնա ի փողոցամէջս քաղաքին, և պահապանքն շուրջ նստեալ պահէին։

Եւ զկնի երից աւուրց դողացան զպատուական նշխարս նորա դաղտաբար, հրամանաւ Թագաւորացն դասեր Թագաւորին, որ էր յայդկէն Հայոց, տալով Քրիստոսի զառհասաւչեայ խաղաղութիւն աշխարհի։

Վկայեաց երանելին Ակիփսիմաս եպիսկոպոս ի տասներորդում ամենայն Հոկտեմբերի, ի Թագաւորութենէն Պարսից Շապհոյ, և ի մեզ Թագաւորելոյ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ընդ որում Հաւր և սուրբ Հոգւոյն վայել, փառք, իշխանութիւն և պատիւ, այժմ և յաւիտեանս. ամէն։

473C ձայն արկեալ 474 C և ասէ 475 C յիմ իմմէ 478 C աշակերտէ 479 C և խոստովանէր 481 C հարկանողք 482 C և բազում 484 C և ընկեցին գնա ի բարձանց ի խոնարհ գնա 485 C քակտեցաւ պարանոց 488 C յիմ դողացան 491 C զառհասաւչեայ խաղաղութիւն 492 C Ակիփսիմաս C և տառներորդ 494 C և մեզ 496 C այժմ և միշտ և յաւիտե՛։

ԺԳ.

[C 481]

ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԾՈՎՍԷՓԱՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԵՒ ԱՅԻԹԱԼԱ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ, ՈՐ ՎԿԱՅԵՑԻՆ Ի ՊԱՐՍԼ[Ս] ԸՆԴ ՍՈՒՐԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ԱԿԵՓՍԻՄԱՑ Ի ԾԱՊՈՒՀՈՑ ԱՄՊԱՐՇԻՑ ԹԱԳԱՒՈՐԷ։

[Զ]Նի [վկայական] մարտին և մրցանաց սրբոյ և երիցս երանելոյ եպիսկոպոսին Ակեփսիմայ՝ ածեալ լինէր երջանիկն ի վկայս սուրբն Յովսէփ առաջի անաբլն մոգպետին։

Ցհարց զնա մոգպետն և ասէ. Տեսո՞ր արդեաք զանմիտ և զամպարիշտ ընկերն քո, թէ որպիսի անարգ մահուամբ և տանջանաւք մեռաւ, ոչ կամելով հնազանդել աւրինաց մերոց և հրամանաց Թագաւորին։ Եւ արդ խրատ տամ քեզ՝ մի՛ կալ հակառակ հրամանաց Թագաւորին և մերոց, այլ վաղվաղակի հաւանել և երկիր պագանել արեգականն և փրկել զքեզ ի տանջանացն, որ պատրաստեալ է քեզ։

Պատասխանի ետ սուրբն Յովսէփ և ասէ ցնա. Արեգական ես երկիր ոչ պագանեմ, զի ոչ է Աստուած, այլ արարած Աստուծոյ, և հրամանաց Թագաւորին ոչ C 481v հաւանիմ, քանզի անաւրէն աւրէնս ուսուցանէ և հնազանդել յարդար աւրինացն Աստուծոյ։ Արդ զոր ինչ խորհիլ ես վասն իմ արա՛ վաղվաղակի։

1 C Ակնի վկան մարտին 2 C Ակեփսիմա

Ցայնժամ սրամտեալ անաւրէնն մոգպետն՝ հրամայեաց անաւրէնն դահճացն ըստ աւրինակի այլոց վկայից լարիւք պարսել ի չորից կողմանց ի վերայ գետնի և տանջել արջառաջլաւք զորովային նորա և զմիխուէնան, մինչև ի տասիկ հարուածոցն վիրաւորեալ լինէր ամենայն անդամք մարմնոյն:

Իսկ ամբոխ բազմութեան մարդկանն, որ շուրջ կային, տեսանելով զչարաչար հարուածան՝ զաղաղակ բարձեալ ասէին. Ողորմեայ քեզ, ո՛վ Թշուառական, և արա՛ զկամս Թագաւորին, և բարձցի ի քէն տանջանքդ:

Իսկ երանելին համարձակութեամբ պատասխանի առնէր բազմութեանն ասելին և ասէր. Ես ոչ զոք խոստովանիմ Աստուած բայց ի միոյն Աստուծոյ մշանջենաւորէ և ճշմարտէ:

Իսկ իրրև բազում հարուածովք տանջեցին զնա, մինչ զի և ի տասակութենէ տանջանացն ոչ կարէր տալ պատասխանի, և համարէին զնա մեռեալ, ի բաց կացին ի տանջելոյ զնա: Եւ կիստահ քարշեալ ընկեցին զնա արտաքոյ ի փողոցամիջի անդ:

Իսկ իրրև իմացան, թէ դեռ ևս ոչ է մեռեալ և կենդանի է, հրամայեաց պահել զնա և յառաջ ածել զսուրբն Աւիթալաս և ասէ ցնա. Ով ամպարիշտ Աւիթալաս, արդ լո՛ւր ինձ յայսմհետէ, և մի՛ պնդեալ կար ի նմին յամառութեանդ և ի նանիր խարհուրդսն որպէս և ընկերն քո, որ դառն տանջանաւք ելին յաշխարհէ և զրկեցան ի կենաց, այլ մո՛ւտ և երկիր պագ արեգականն և արա՛ զկամս արքային և փառք և պատիւ ընկալցիս ի նմանէ:

Պատասխանի ետ սուրբն Աւիթալաս և ասէ ցնա. Ա՛քանչանամ յոյժ հիացմամբ վասն քո, ո՛վ հեզդ և Թշուառական, զի ոչ հայիս և նկատես աչաւք մտաց քոց զճշմարիտ և զկենդանին Աստուած, զոր պաշտեմք մեք, այլ ապիրատ և չար բանիւք կամիս պատրել զիս իբրև զմանուկ տղայ. քանզի Թէ նոքա, որ ծերքն էին քան զիս, քաջութեամբ ձգնեալ և մեռան վասն Աստուծոյ և ժառանգորդք եղեն անծերանալի և յաւիտենական փառացն ի ձեռն մահուանն, որ ի քէն կրեցին, ո՞րչափ ևս առաւել ես, որ մանկագոյնս եմ քան զնոսա, արիաբար համբերեմ ամենայն նեղութեանց և չարչարանաց և հառաւոտուն կամ և մեամ ի ճշմարտութեան հաւատս ո՛չ առնելով զկամս անաւրէնն Թագաւորին, զի Թշնամի է ամենայն իրաւանց և արդար աւրինացն Աստուծոյ և աւտարացեալ ի լուսոյ կենացն յաւիտենից:

Զայս իրրև լուաւ ամպարիշտ իշխանն՝ խռովեցաւ յոյժ և ի դողման եղեալ բոլոր անդամաւք իւրովք, զարմանութեամբ լցեալ և բարկութեամբ, և փոխեցաւ դէմն երեսացն և հրամայեաց անաւրէնն դահճացն միւսանգամ լարել զնա քառակուսի ձգմամբ և արանց քառանիցզաւրաւորաց հարկանել զնա վայրենի փշեղէն մահակաւք, մինչև արիւնն, որ իջանէր ի նմանէ, ոռոգանէր զերկիրն:

Իսկ սուրբ և երանելի վկայն Քրիստոսի աղաղակեալ ձայնիւ մեծաւ ասէ. Ո՛վ պիղծ և անմաքուր շուն և հէգ և Թշուառական քան զամենայն մարդիկ, որպէս դու անկար ևս և Թոյլ, նո՛յնպէս և տանջանքդ քո ակարք, և անժոյժք սպասաւորքդ քո, և ոչ կարացին ինձ յաղթել. արդ եթէ ունիցիս այլ չարաչար տանջիչս քան զդոսա, այնոցիկ հրամայեա միւսանգամ տանջել զիս. Զի ի ձեռն իմոյ Տէրերութեանս միւսանգամ մեծապէս պարգևս ընկալայց յարարչէն իմմէ:

Իսկ մոգպետն և որք ընդ նմա բազմեալ էին հիա-

63 C ամպարիշտն եղեալն
73 C հէգք

ցեալ լինէին ի վերայ համբերութեանն և համառձակութեան սրբոյ վկային և ասէին. Զիա՞րդ աղանդաւոր քրիստոնեայքդ ծարաւի են մահուան միշտ և չարչարանաց:

Ասէ մոգպետն ցբազմեալն ընդ ինքեան. Քանզի կատարեն գործովք զգրեալսն ի գիրսն իւրեանց, որք և առասպելաբանեն, թէ գոյ այլ կեանք անվախճանք և հատուցմունք անսպառք, որ ոչ անցանէ:

Ոսկ ի սատակութենէ տանջանացն անդամքն քակեալ լինէին ի միմեանց և մանրեալք ոսկերք զատ զատ ծոյն յանհնարին տանջանացն: Եւ ապա բարձեալ երկուց արանց՝ բերին առաջի մոգպետին:

Ասէ ցնա անաւրէնն մոգպետն. Արդ յայսմհետէ հնազանդ լեր և սրա պիտի սրբոյն և ես կոչեցից բժիշկս և ողջացուսցեն զվէրս մարմնոյդ քո:

Պատասխանի ետ երանելին Աւիթալաս և ասէ ցնա. Պիղծ և անմաքուր և թշուառական քան զամենայն մարդիկ, որ՝ սասցեր ինձ ի ձեռս բժշկաց առողջանալ, որ առ փոքր մի դեղովք բժշկին ժամանակաւ և աւուրբք: Բայց թէև բանիւ միայն առժամայն զի խոստանայիր բժշկել և առողջացուցանել, սակայն ոչ մեկնեի ես ի սէրոյն Քրիստոսի, այնմ՝ որ արար զերկինս և զերկիր, և երկիր պագանել արեգական, որ կարգեալ է յԱստուծոյ մերմէ, ի սպասաւորութիւն մարդկան:

Ասէ ցնա բռնաւորն. Զայդպիսի յամառութիւն և զհպարտութիւն մնաց Թողեալ՝ արա զկամս թագաւորին, զի Թողցին քեզ հայհոյութեան դատաստանքն: Եւ եթէ ոչ լսես մեզ, այժմ արարից զքեզ առակ նշաւակի ամենայն քրիստոնէից չարաչար հարուածովք, զի մի՛ այլ ոք համարձակիցի թշնամանել զաստուածսն

90 C լինէին ի մեանց

և զմատաւսն:

C 48 2v Ասէ ցնա երանելին. Ո՛վ ի|բրից թշուառական, ուսաւ՛ է քեզ զայդ, զի ականջ մարգարէացարս զի աւրինակ բարի եղեց քրիստոնէիցս, ո՛չ անառակ առնել զա[րի]արար համբերութիւնս իմ, այլ զի քաջալերեսցին նոքա և կոխան արասցին զամբարհաւաճութիւնս ձեր, և անուն և յիշատակ բարեաց Թողից, որք գալոցն են կենդ իմ, զհամբերութիւն և զնահատակութիւն պատերազմ[ա]ց և զյաղթութիւնս, զոր կրեմ ծերութեմ մարմնովս, և զանապականութեան և զանեղծութեան պսակն ժառանգեմք ի գալստեանն Յեսուն մերոյ Քրիստոսի Քրիստոսէ:

Ոսկ ամենապղծին և ամպարշաւին կոչեալ առ ինքն զՈրսոքար մոգպետն, որ էր ի գաւառն կոչեցեալ Ոլիար, և ասէ ցնա. Ե՛թէ զնա ևս կենդանի են մոլորեցուցիչքն այն, ասէ զնոսա ի քաղաքն քո և ժողովեա զքրիստոնեայսն որ ի նմա, և թէպէտ և ոչ կամիցին՝ սպառնալեաւք և սատմամբ հրամայեա նոցա զնոսա քարկոծել: Ոչան այնորիկ ոչ ետու զոցա զվճիռ մահու սրով ընդունել:

Եւ վաղվաղակի հրամայեաց երկուս զրաստս հաստել և գնել զնոսա ի վերայ նոցա, և շուրջ պնդել յամենայն կողմանց, զի մի՛ ի վայր անկցին, զի լուծեալ էին ամենայն անդամք նոցա և փշրեալ ոսկերքն:

Ոսկ յորժամ հասին ի տեղիս սահմանացն՝ անաստուած գինուորքն ընկեցին զնոսա յերկիր իբրև զբեռն [փ]այտից, և յամենայն գնացս ձանձրացեալ այնպէս անխնամ և անողորմ տանջանաւք տանէին զնոսա, մինչև եկեալ հասին ի քաղաքն Աբրիլ կոչեցեալ

116 C փակագծաւոր տառիարիւնից չնչուած՝ զաբխաքար կամ զանխլաքար 120 C փակագծաւոր չնչուած 130 C գուցա 132 C համհատեալ 138 C ասլեցն 140 C Աբքիւ

ի սահմանն Եդեզն։

Եւ արգելեալք լինէին ի խաւարչաին բանտին, յորում տեղւոջ հեղուին զարիւն անաւնոցն և զապաւառան, յորմէ հոտ դարշուԹեան վտանգէր զբանտարկեալսն։

Իսկ ի վերայ սրբոցն հոսէին Թարախք մարմնոյն յոյժ, պի շաւշեալ որորեալ էին յանհնարին տանջանացն։ Եւ մերձ նստեալ զինուորքն պահէին զն[ոս]ա, պի մի՛ ոք ի քրիստոնէիցն մոցէ առ նոսա։

Կին ոմն ի քաղաքէն բարեպաշտ՝ որում անուն էր Ծատնդուխտ, մեծատուն յոյժ, յիշատակ նորա աւրհնուԹեամբ, սա խնամ տանէր ամենայն խոստովանողացն արգելանաւոր քրիստոսէիցն, որ ի բանտին էին արգելեալ վասն Քրիստոսի, շուրջ գալով և դարմանելով զնոսա և կերակուր և ազպէտ մատուցանելով։

Իսկ իրրև լուաւ նա վասն սրբոյն Ծոմսէփայ և Ալիթալայ, եԹէ յոյժ նեղեալ են ի բանտին, առաքեաց կոչեաց զբանդապանն և հա նոցա ոսկի բազում և աղաչեաց զնոսա, զի մտեալ խնքնին տեսցէ զսուրբսն։ Իսկ նորա ահիւ մեծաւ զարհուրեալք՝ խոստացան նմա առնել զկամս նորա։

Եւ առաքեալ քրիստոսասէրն կնոջն զաղախնեայսն ի գիշերի, և բարձեալ զերանելիսն վերամբարձ՝ բե|րէին զնոսա ի տուն նորա։ Իրրև եառս զնոսա այնպէս չարաչար ի հարուածոցն վիրաւորեալս տմարդի հարուածովք, առեալ կաւս բարակս և մաքուրս և նովաւ մաքրէր զարիւնն և զԹարախն։ Պատեաց զվէրս նոցա և աւծանէր անուշ եւղովք, և լայր զառնապէս զգիշերն ամենայն։ Եւ այնպէս կային սուրբքն անշշունչ զգիշերն ամենայն առաջի նորա անզգայեալք։

Հապիւ փոքր մի եկեալ ի միտս սուրբն Ծոմսէփ

144 C զբանտարգելսն 169 C անշշունչ 170 C անզգաեալք

ասէ. Ընդէ՞ր այդպէս դառնապէս լաս, ո՛վ կին դու, և ոչ մանաւանդ ուրախ լինիս, Թէ արդարև քրիստոնեայ իցես՝ զի՞ այդպէս ողբաս վասն մեր։

Եւ երանելի կինն պատասխանի եառ և ասէ. Ոչ վասն ձեր լամ, ո՛վ տեարք իմ, քանզի ինձ բազում խնդուԹիւն է վաղվաղակի տեսանել զձեզ կատարեալս վկայուԹեամբ, այլ վասն այնորիկ հառաչեմ և լամ դառնապէս, վասն ցաւակցու[Թեան] ձերոյ, զի տեսանեմ զձեզ յայսպիսի դառն նեղուԹեանդ և ի տանջանս մատնեալս և մղձկիմ Թախանձանաւք ի սրտի իմում։

Պատասխանի եառ սուրբն նուաղ ձայնիւ և ասէ ցնա. Ո՛վ քոյր իմ, քանզի նուաղուԹիւնս այս, զոր տեսանես այժմ, Թէ հատատաս, ուրախուԹիւն և ցնծուԹիւն է ի հանդերձեալ երկրին, որպէս և ասաց փրկիչն մեր Քրիստոս, Թէ Ննդ է և անձուկ ճանապարհն, որ տանի ի կեանսն յաւիտենից և սակաւք են, որ մտանեն ի նա,* և դարձեալ՝ Թէ Որ համբերէն իսպառ՝ նա կեցցէ։** Եւ երանելի առաքեալն ասէ, Թէ Երիցս ձաղկեցայ և մի անգամ քարկոծ եղէ.*** և զարձեալ ասէ. Ինձ այսպէս Թուի, Թէ ոչ են արժանի չարչարանք ժամանակիս այսորիկ հանդերձելոց փառացն, որ յայտնելոցն է ի մեզ։ **** Արդ դու, ո՛վ կին, յորժամ տեսանիցես զոր հառաչեմ, ո՛վ կին, յորժամ տեսանիցես զոր հա-

* փանէ [այլ ընդ. քանզի] անձուկ է դուռնն՝ եւ նեղ ճանապարհն՝ որ տանի ի կեանս, եւ սակաւք են, որ գտանեն զնա, Մատ. է. 14։

** Իսկ որ համբերեսցէ խնդառ՝ նա կեցցէ, Մատ. ժ. 22. 23ես եւ Մատ. ԻԴ. 12. Մարկ. ԺԳ. 13։

*** Երիցս ձաղկեցայ, մի անգամ քարկոծ եղէ, երկ. կորնթ. ԺԱ. 25։

**** Ինձ այսպէս Թուի, եԹէ ոչ են արժանի չարչարանք ժամանակիս հանդերձելոց փառացն, որ յայտնելոցն են ի մեզ, Հռոմ. Ը. 18։

177 C վաղվակէ 178 C հառաչեմ 190 C ձաղկեցա

195 ատացեալ ի նեղութեան՝ և ի չարչարանս մատնեալ
վան Քրիստոսի և համբերեալ նեղութեանն, ցնծա և
ուրախ լեր մանաւանդ և գոհացիր զԱստուծոյ: Զի որ-
չափ չարչարին և համբերեն, նոյնչափ առաւելուն պսակքն
և հատուցմունքն:

200 Եւ նոցա պայս ասացեալ՝ դարձեալ առեալ բան-
տապահքն և տարան ի նոյն տեղի կապանաց:

Եւ արար նոցա անդ այլ ևս ամիսս վեց, կապեալք
ի խաւարչային արգելանքին մեծ և զառն նեղութեամբ,
զոր ոչ ոք կարէ ի մարդկանէ ձառել բանիւ:

205 Եւ ի միջոցի ժամանակին յայնմ մեռաւ մոգպետն
և փոխանակ նորա եկն այլ ոմն մոգպետ, որոյ անուն էր
Զիբուզ, չար և դառնագոյն բարուք քան զնա:

Եւ նորա առեալ հրաման յարքայէ առաւել կա-
տանաւք չարչարել և նեղել զնոսա: Այլ և վան քրիս-
210 տոնէիցն հրաման առեալ, զի և նորա՝ թէպէտ և ոչ
C 483v կամիցին՝ | ի հարկէ հաղորդակից լինին անաւրէնն հե-
թանոսացն և մոգուցն քարկոծել զքրիստոնեայսն:

Ցայնժամ խռովութիւն և անհնարին արամու-
թիւն կայր ի մէջ հաւատացելոցն և երկիւղ յոյժ վասն
215 այսպիսի հրամանաց, որ եկ յերեսաց յանաւրէնն թա-
գաւորին: Իսկ քրիստոնեայքն ցրուեալ լինէին ի լե-
րինս և յայրս և ի փապարս վասն երկեղիս այսմիկ,
թերևս կարասցեն ապրեցուցանել զանձինս իւրեանց
յայսպիսի անաւղի գործոց, զի մի՛ ի հարկէ հաղորդ
220 լիցին անաւրինացն, ընդ նոսա քարկոծելով զսուրբ
վկայսն Քրիստոսի:

Եւ վաղվաղակի եհաս ի քաղաքն մոգպետն, և
մտեալ նոցա ի տաճար կռոցն յերկրպագութիւն: Ասեն
ցնա սպասաւորքն ատրուշանացն. Ճն ասա արք երկու
225 յաղանդոյն քրիստոնէիցն արգելեալք ի բանտի, և այս

երեք ամք են և ամիս վեց զորս բաղում անգամ տան-
ջեաց Դեսքոքաւ մոգպետն, որ յառաջ քան զքեզ էր:
Եւ ոչ կարաց ամենևին թողացուցանել զնոսա հնազան-
դել աւրինացն մերոց և լսել հրամանաց թագաւորին:

230 Իսկ իբրև զայս լուաւ անաւրէնն մոգպետն՝ հրա-
մայեաց զառաջեաւ ածել զնոսա, և երկեցուցանել զնո-
սա և ասէ ցնոսա. Ով ժողովուրդք յանդգնութեանդ և ամ-
պարտաւանութեանդ, զի դեռ ևս ոչ հիա-
ցայց զձեզ սպառնալիքն և ահ թագաւորին մեծի, որ
235 հնազանդեցուցեալ է զամենայն թագաւորութիւնս ազ-
գաց և ըմբռնեալ է զքաղաքս մեծամեծս և զբազումս,
և դուք հպարտացեալք բնակիք յերկրի նորա և ի քա-
ղաքի և անարգէք զնա և արհամարհէք զաւրէնս նորա
և առ ոտն հարկանէք զհրամանս նորա:

240 Պատասխանի ետ Աւիթալաս և ասէ ցնա. Զթա-
գաւորն քո արհամարհեմք, որպէս և ասացեր, և թըշ-
նամիք և ոսոխք նորա եմք, բայց ընդէ՞ր ոչ սպառալի-
նեաք ընդ մեզ ի պատերազմ հանդերձ կամմաբեամբ,
պինուք և զինուորաւք, զոր աւրինակ ընդ այլ թագա-
245 ւորան, զորս դու յուշ արարեր, այլ զքեզ՝ զհեղգ և
զթշուառականդ և զակարդ քան զամենայն մարդիկ՝
առաքեաց, որոյ դողայ սիրտ և ի սերևոյ շարժելոյ
ի հողմոյ, որ ոչ երբէք դու պիղծդ տեսեր զպատե-
բազմ, այլ ամենայն գործք քո ամաւթալիցք ապաե-
250 զութեամբ ընդ կանայս են, վասն որոյ ամաչեմ ասել
զամենայնն: Որ ոչ եկիր այսր յաղթել մեզ, այլ յաղ-
թիլ ի մէնջ: Զի որք ձշմարտութեանն Աստուծոյ հա-
ւատացեալք են և զաւրութեամբ նորա պինուորեալք՝
ոմ կարիցէ նոցա յաղթել: Վասն որոյ եկիր դու մոլո-
բեցուցանել զմեզ | նման քեզ առնելով թշուառականս
և որդի գեհենին: Իսկ մեր յոյսն հաստատուն է առ

Աստուածն մեր և աէր, որ առ սէր նորա համբերեմք
ամենայն տանջանաց որ գան ի վերայ մեր: Այլ բանք քո լի
է թիւնեաւք դառնութեան և ոչ մնանէ յականջս մեր:
Մոգպետան ասէ. Ո՛վ ազանդաւորք և անպարիշաք,
վասն այնորիկ զաւազանջս և անարգանաւք վիճիս դի
սրտմտութեամբ շարժեցայք ի վերայ քո և վաւթատէս
վճիռս տալ բառնալ սուսերաւ զգլուխս քո, որպէս դի
վճարեալ ազատեսցիս յառաջիկայ պատրաստեալ քեզ
տանջանացն: Բայց ո՛չ այդպէս, այլ երկայնամիտ եղէց ի
վերայ քո, առ փոքր փոքր չարչարանաւք մաշեցից
զմարմին քո, որպէս և ցանկայ անձն քո, որպէս և
հրաման ընկալայ յարքայէ:
Պատասխանի եաս երանելին Ծովսէփ և ասէ. Գիաեմ
ձշմարտութեամբ, դի լցեալ է սիրտ քո դառնութեամբ
ի ներքոյ և նենգութեամբ չարին բովանդակ մարմին քո
ներկեալ է: Վիշապ ապականիչ, որ ծարաւեալ ես ա-
րեան անմեղաց ապանանել զպատուս: Արդ յայտնեա՛
այսուհետև զնենգութիւն քո, ո՛վ գերեալդ չարին
խաբէութեամբ, և ցոյց զքաւ իշխանութեանդ քո,
ո՛վ բռնաւոր: Եւ մերկացո՛ զվարպետաւոր քո, ո՛վ արիւ-
նարբու, և խողխոզեա պատենապէն սուսերաւդ, ո՛վ
սպանաւդդ, և զսրտմտութիւն քո փարատեա խմով ա-
րեամբս, դի դատապարտեսցիս յաւուրն դատաստանի և
ի հուր գեհենին մատնեսցիս յաւիտեան: Եւ առաքեա՛
զմեզ ուրախութեամբ և փառաւք յարքայութիւնն երկ-
նից առ որ ունիմք զյոյսն մեր, նա ինքն խորտակէ զժա-
մանակաւոր և զանցաւոր թագաւորութիւնդ ձեր և
զչշխանութիւնդ:
Ցայնժամ սրտմտեալ յոյժ անաւրէնն իշխանն և
հրամայեաց կախել զնա զլխիվայր, և ի վերուստ մինչև
յոտն հարկանել ըստ առաջին տանջանացն: Եւ քանզկին

263 C վճռեա 264 C յառաջնեա 268 C ընկալա

զամենայն մարմինն արջառաձլաւքն և այլ վիշապից գա-
ւազանացն ծեծմամբ, մինչև արիւն նորա հոսէր իբրև
վտակս աղբերաց: Եւ ամբոխն, որ շուրջ կային, զձեռս
ի ծնաւաի եդեալ լային դառնապէս վասն անհնարին և
դառն տանջանացն ծերունոյն:
Եւ ասէ մոգպետն ցսուրբ վկայն. Ծկեալ են ժողո-
վուրդ քո վասն քո և շուրջ կացեալ ողորմագին հա-
ռաչմամբ խրատ տան քեզ, դի մեռեալ ի ծածուկ ի տա-
ճար հրոյն երկիր պագցես և ազատեսցիս ի տանջանացդ:
Ետկ երանելի վկայն Քրիստոսի Ծովսէփ յամենայն
դառնութենէ, իբրմէ ի ձայն բարձր ազաղակեաց և ասէ.
Ի բաց կացէ՛ք յինէն ամենայն մշակք անիրաւութեան,
C 484v որ գործէք զանաւրէնութիւն[դի ի հուր գեհենին
մատնելոց էք դուք, որ կամիք կորուսանել զիս:
Եւ էր սուրբ վկայն կախեալ գոտիցն և բրածէծ
առնէին զանձն նորա ի կախաղանի անդ մինչև յերրորդ
ժամ աւուրն, և նա ուրախ էր յոյժ վասն չարչարա-
նացն այնոցիկ: Եւ ապա հրամայեաց իջուցանել զնա
ի կախաղանէ անտի:
Եւ ասէ ցնա մոգպետն. Սակայն հաւանեա այժմ
և կեաց կատարելով զհրաման արքային արքային, ո՛վ
աղճատեալ ծեր:
Պատասխանի եաս սուրբ վկայն Քրիստոսի և ասէ
ցբռնաւորն. Այդ կենաւքդ, զոր դուքդ կեայք, մի՛ ևր-
բէք լիցի ինձ կեալ:
Մոգպետն ասէ. Եթէ ասց քեզ վճիռ մահու՝ ա-
խորժելո՞վ յանձն առնուս:
Սուրբն ասէ. Մահն զոր ի ձեռաց քոց ընդունիմ,
այն ինձ՝ և որ իբրև զիս քաջասիրաք են՝ կեանք են
յաւիտենականք:

305 C այնայնոցիկ 306 C անդէ 309 C աղճատեալ էիր,
որ ուղղում ևմ աղճատեալ ծեր

Մոգպետան ասէ. Ահա մարմին քո ապականեցաւ առժամեայս և հոգւոյդ քո բաժանելով ի դմանէ՝ հա-
320 զիւ դառնայ ի դմա։

Իսկ երանելին ասէ ցնա. Հոգւոյս իմոյ ո՛չ դու ուրնիս իշխանութիւն և ո՛չ ամպարիշտ թագաւորն քո առ ի կորուսանել, քանզի գրեալ է ի սուրբ աւետարանին մերում՝ Մի՛ երկնչիք յայնցանէ, որ սպանանեն զմարմին և զհոգի ոչ կարեն կորուսանել, այլ երկերուք դուք առաւել յայնմանէ, որ կարաւղ է զհոգի և զմարմին կորուսանել ի գեհենի։* Եւ արդ որոյ դու իշխանութիւն ունիլիր մարմնոյս՝ զայս ի ձեռն սանջանաց կորուսեր, իսկ հոգւոյս իմոյ Ջէրն և Աստուածն իմ՝ ունի իշխանութիւն կորուսանել և կեցուցանել յաւուրն դալստեան իւրոյ յերկինից, և որ ձեզ ամպարշտացդ պատրաստեալ է զհուրն անշէջ և զորդն ապականիչ և զկրճումն ատամանց և զխաւարն արտաքին։

Իսկ անաւրէնն մոգպետան՝ իբրև լսեր զայս՝ այսն առնէր զբանս նորա և հեգնելով ասէր. Ընդէ արդարև այդպէս իցէ, զի անդ պահք և պատիւք պահին քեզ, ապա երախտիք բազում են իմ առ քեզ, զի հասուցի զքեզ այդպիսի մեծի բարութեանց։

Երանելին Յովսէփ ասէ. Յաստուածապատում գիրն
340 մեր գրեալ է վերինն մերոյ և Աստուծոյ, թէ Աբրհնեցէք զանիծիչս ձեր և բարի արարէք առելեաց ձերոց և աղաւթս ի վերայ այնոցիկ, որ հալածեն և լլկեն զձեզ։** Դարձեալ ասէ ցնա անաւրէնն իշխանն ծիծաղելով.

320 C զառնա

* Եւ մի երկնչիք յայնցանէ՝ որ սպանանեն զմարմին, եւ զոգի ոչ կարեն սպանանել. Այլ երկերիք զօրք առաւել յայնմանէ՝ որ կարող է զոգի եւ զմարմին կորուսանել ի գեհենի։ Մատ. ժ. 28։

** Օրհնեցէք զանիծիչս ձեր, բարի արարէք առելեաց ձերոց եւ աղօթս ի վերայ այնոցիկ՝ որ ածեն զձեզ եւ հալածեն։ Մատ. ե. 44։

Որպէս ասացի բազում բարեաց պարտական ես դու
345 ինձ անդ վասն սատկիկ ժանջելոյ զքեզ։

Ասէ սուրբն վկայն ցնա. Ո՛չ այդպէս է, որպէս դու զմտաւ ածես, յաշխարհին յայնմիկ՝ այսպէս որպէս առնեն այժմ առաւ ողորմութիւն կամ արտմութիւն կամ աւելութիւն ընդ ընկերի իւրում՝ այլ հատուցումն
350 բարեաց և անապական կեանք է, վասն որոյ և ազաC 485 թեմ վասն|քո՝ զի դարձցիս ի մոլորութենէդ յայդմանէ և ծանիցես զկենդանին և զճշմարիտն Աստուած, որ արար զերկինս և զերկիր, և հաւատայցես ի նա յամենայն սրտէ քումմէ, զի ընկալցի զդառնալն քո առ նա
355 և անանց բարութեանցն արժանի արասցէ, և թողցէ քեզ զամենայն յանցանս քո։

Ասէ անաւրէնն և ամբարիշտ իշխանն. Առժամայս թոյլ տո՛ւր այդպիսի խնդրոյդ և երթ յաշխարհին յայնմիկ խաւսեաց զայդ ամենայն, յոր ակն ունիս երթալ։
360 Եւ զայս գիտասջիր, զի թէ ոչ արասցես զկամ թագաւորին, բազում արտմութեամբ և նեղութեամբ առաքեմ զքեզ անդ։

Ասէ ցնա երանելին. Եւ իմ փափագ ցանկութեան այն է, զի վաղվաղակի առաքեսցես զիս անդ, և վասն
365 այնր յուսոյ համբերեմ չարչարել ի քէն։

Մոգպետան ասէ. Այժմ ոչ արարից զայդ, զոր խնդրես դու, այլ ի ձեռն զանազան տանջանաց, զոր ածելոց եմ ի վերայ քո, [զարհուրեցուցանեմ] զամենայն քրիստոնեայս՝ զի զարձցին ի մի աւրէնս և արասցեն
370 զհրամանս թագաւորին մեծի։

Զգաստանի հետ սուրբն և ասէ ցնա. Ձչարչարանս զոր ածին ի վերայ իմ այնոքիկ որ յառաջ քան զքեզն էին բռնաւորքն, ըստ շնորհելոյ զաւրութեանն Աստուծոյ իմոյ համբերող գտայ։ Եւ զոր այլ հանդերձեալ

368 C զարթուցանեմ զամենայն

375 խոստանաս ածել ի վերայ իմ չարիսնոց դառնութեամբդ, ունիմ դարձեալ զԱստուածն իմ աւգնական, որ զաւրացուցանէ զիս և պարգևէ ինձ համբերութիւն: Զի տեսանելով զիս քրիստոնեայք ամենայն՝ ծերութեանս իմոյ այսպէս համբերող լեալ չարչարանաց, մեծապէս
380 աւրինակ առեալ զիս զաւրանան արհամարհել զսպառնալիս ձեր և կոխան արասցեն զամբարտաւան հրամանս աւրինադրին ձերոյ, զոր աւրինակ և ես յաղթեցի սակաւ մաքսիմոս իմով ի ձեռն զաւրացուցանելոյ զիս Աստուծոյն իմոյ:

385 Ցայնժամ հրամայեաց անաւրէն բռնաւորն պինդ զաւրացն բառնալ զնա վերամբարձ, զի ոչ կարէր գնալ ոտիւք իւրով, և տարեալ արկին զնա ի բանս:

Եւ հրամայեաց մոգպետան ածել զառաջեաւ զսուրբն Այլթալաս և ասէ ցնա. Ասա՛ դու ցիս, թէ դեռ ևս
390 ի նմին յամառութեան կեաս և ո՞չ հնազանդիս մեզ և երկիր պագանես արեգականն և ապրիս ի տանջանաց:

Սուրբն ասէ. Կենդանի է Քրիստոս իմ Որդին Աստուծոյ կենդանւոյ, որով ձշմարտութեամբ յուսացեալ եմ ի նա և համբերեմ այսմ ամենայնի, զոր ածէք
395 ի վերայ իմ, զի ոչ փոխեցից զամենեցունց արարիչն ընդ արարածոց և ոչ մատուցից նմա երկրպագութիւն:

Ցայնժամ հրամայեաց վաղվաղակի կախել զնա գլխիվայր և տանջել զնա [այն]պէս:

Եւ նա ի տանջանսն ազաղակեաց ի ձայն մեծ և
400 ասէ. Քրիստոնեայ եմ և զանն Քրիստոսի չարչարիմ այսպէս:

Մանիքեցի ոմն կայր անդ կապեալ ի բանտին, զոր հրամայեաց իշխանն ածել զառաջեաւ: Հրամայեաց ի-ջուցանել և զերանելին Այլթալաս ի կախաղանէն, զի

378 C ծերութեամբս իմոյ 398 C և տանջել զնա գլխիվայր, վերջին բառը չջուած

405 տեսանիցէ զութացութիւն մանիքեցւոյն, թէ որպէս վաղվաղակի ուրանայր նա զՀաւատսն իւր: Իբրև տանջեցին զմանիքեցին և սակիկէն ուրանալ զՀաւատսն իւր և զոհել, և նա ընդդիմացեալ ոչ զոհէր: Իսկ յորժամ սաստկացան տանջանքն ի վերայ նորա, ազաղակեալ ի
C 485v ձայն|մեծ և նզովէր զՀաւատսն իւր և զվարդապետութիւնն Մանեայ: Եւ հրամայեաց իշխանն բերել առաջի նորա մրջմուռս զի [սղ]անցէ զնոսա, քանզի յառաջագոյն զմրջմուռս պաշտէին: Իսկ նա վաղվաղակի սպան
զնոսա:

415 Իսկ յորժամ տեսանէր սուրբն վկայն զՀերեսիովակայ զառն զայնորիկ զվաղվաղակի զութացութիւնն և զինքեան ի վերայ ձշմարտութեանն զհամբերութիւնն, ուրախանայր յոյժ և ի բազում խնդութենէն պայծառ երևէին դէմք նորա իբրև զնշոյլս արեգականն և ու-
420 րախութեամբ զոհանայր զԱստուծոյ և ասէր. Թշնամական մանիքեցին յաղթեցաւ և սպան զաստուածն իւր: Ծրանելի եմ ես և երկիւղ երանելի, զի յաղթեցի ի ձեռն Քրիստոսի որդւոյն Աստուծոյ իմոյ բարձրելոյն, որ է Աստուած նախ քան զյաւիտեանս ի Հաւրէ,
425 ծնեալ:

Իբրև լուաւ զայս անաւրէնն մոգպետն՝ փոխեցաւ գոյն երեսաց նորա ի սրամտութենէ բարկութեանն և Հրամայեաց միւսանգամ տանջել զնա Ջալոթիւք, մինչև համարէին զնա մեռեալ: Եւ ոչ կարէր յառնել ի սաստ-
430 կութենէ տանջանացն, զի լուծեալ էին բազուկք նորա ի թիկանց նորա: Եւ զիտացին այնուհետև, եթէ ոչ է կարող ինքնին երթալ ի բանտն, քարշեցին զնա մերկ և ընկեցին յանցս ձանապարհացն, ընդ որ երթային և գային ամենեքին քաղաքին:

435 Եւ տեսեալ զնա ոմն ի մոգուց անտի, զի այնպիսի

411 C մանեա 412 C զի անցէ զնոսա 415 C զհերեսիոտեա

ալևոր և պատուական այլ չարալլուկ և մերկ դնէր ախտացեալ, գթայաւ ի վերայ նորա և մերկացաւ յիւրմէ հանդերձէն և ծածկեաց զանձն նորա։ Իսկ այլք չարաբարուք ոմանք ի մոգուց անտի, իբրև տեսին զնա, ամբաստան եղեն յահանջս մոգպետին զոր արար նա, և հրամայեաց տանջել զնա դալար բրաւք բազում ժամս։

Եւ ասէ ցնոսա. Արդ դարձեալ խրատս տամ և ողորմիմ ձեզ, լուարո՛ւք ինձ և երկիր պագէք արեգական, և արձակեմ զձեզ, քանզի խնայեմ ի ծերութիւնս ձեր։

Իսկ սուրբքն դարձեալ ազաղակեցին միաբան և ասեն. Ո՛վ մոլեկան և չարաբարոյ դպան, քանի՛ և զս փորձես զմեզ սատանայական ներգործութեամբդ, զի ոչ եմք լսելոց քեզ։ Զոր ինչ կամիս արա և կատարեա զհրամայեալն քեզ։

Եւ դարձեալ միւսանգամ տանջեալ զնոսա. և ոմանք, որ շուրջ կային, զթացեալ ասէին ցնոսա. Կամի՞ք զի բերցուք ձեզ խորտիկս արիւնանման և արբէք առաջի իշխանին և զերծեալք ապրեսջիք և մի՛ տաբապարտուց մեռանիցիք։

Ցայնժամ ազաղակեցին սուրբքն և ասեն. Քա՛ւ լիցի մեզ պղծել զծերութիւնս մեր, անկանել ի բարձրութենէ հաւատոյս մերոյ և առել ձշմարտութեանն։

Դարձեալ ասէ ցնոսա մոգպետն. Կամի՞ք զի բերցին միս, որ ոչ է հեղձուցիկ և ոչ ի զոհից, կերայք զնա և արձակեմ զձեզ։

Սուրբքն ասեն. Ամենայն որ հրամանաւ քո բերցի՝ ոչ է սուրբ, և ոչ եմք լսելոց, արդ վճիռ տուր մեզ որպէս և կամիցիս վասն մահուան մերոյ։

C 486 Եւ խորհուրդ արարեալ մոգպետն և այլոց իշխանացն ի միասին՝ ժողովել զբազմութիւնն քրիստոնէիցն, արանց և կանանց, ազատաց և ծառայից և ամենայն ի

միասին, զի քարկոծ արասցեն զնոսա։ Եւ ժողովեալք ի քաղաքէն և որ շուրջ ի գաւառէն, հարկանէին բռնութեամբ անաւրէնն զնինուէորքն, զհաւատացեալսն արկանել քարինս ի վերայ սրբոցն և հեղուլ զարիւնս նոցա։

Ընդ այլ քրիստոնեայսն կին մի ազատ, Դանդուղ անուն նորա։ Եւ նորա բուռն հարեալ զերանելւոյն Յովսիփայ կանդնեաց զնա։

Իսկ սուրբ վկայն ակնարկեաց մոգպետին գալ առ նա, և նա հանդերձ փուլթով եկն առ սուրբն, համբերելով մինչ արասցէ զհաճոյս իւր։ Իսկ սրբոյն լցեալ պերճան իւր՝ և իբրև մերձ եղև ի նա՝ եմուք յերեսս նորա և ասէ ցնա. Պի՛ղծ և անմաքուր, ո՞չ ամաչես, զի մեռեալ եմ և դարձեալ տանջես զիս, և տակաւին ո՞չ դիտացեր՝ զայսքան տանջանս ընկալեալ ի քէն, զոր ածեր ի վերայ մեր, և մեք անդադարելի պահեցաք զհաւատս մեր և համբերեմք մինչև ցաւր մահուան մերոյ։

Իսկ մոգն և ամենայն իշխանքն, որ մերձ նստէին, ծաղր առնէին զնա, այպանելով նախատէին և ասէին. Ո՞ հարկ արար քեզ դնալ մերձ ի նա և կրել զայդպիսի անարգանս։ Եւ նա ամաչեաց յոյժ, և հրամայեաց քարկոծ առնել զնոսա։

Եւ հանեալ զսուրբսն արտաքս և զհետ նոցա քրիստոնեայս ամենեսին արս և կանայս իբրև հինգ հազարս, լալով և ողբալով և աշխարելով և արտմութեամբ և հառաչանաւք։ Եւ բրեցին տեղի մի փոս և կապեալ նետուցին զնոսա անդ։ Եւ սակեցին զժողովեալսն քարաձիգ լինել ի նոսա։

Եհղէնն ընդ նոսա և զկինն զայն զհառաչեաս ցեալն արկանել քարինս ի վերայ նոցա։ Եւ նա մեծաձայնիւ ազաղակեաց և ասէ. Ո՛չ երբէք կանայք պա-

474 C յովսէփա 492 C և աշխատելով

տերազմ վանեցին, կամ արս սպանին, որպէս դուք սահ-
պէք զմեզ առնել: Որպէս և դուք՝ Թողեալ զպատերազ-
մելն ձեր ընդ Թշնամիսն ձեր, ընդ կանայս պատերազ-
միք, և զխաղաղութիւն բառնալով՝ զգաւառս ձեր ապա-
կանեցէք հեղմամբ արեան անմեղաց, և յայդ միայն
պարապեցէք:

Իբրև նոքա լուան զայս, կապեցին եղեգն զձեռա-
նէ նորա իբրև զնիզակ և ասէին. Եթէ ոչ կամիս քա-
րինս արկանել ի վերայ նոցա՝ գոնէ, հար այսու ինչ
եղիզամբ փոքր զնոսա, զի ծանուսցուք զայս արքայից
արքայի:

Իսկ սքանչելի կինն պարձեալ աղաղակեաց ի ձայն
մեծ և ասէ. Քաջ լինի ինձ առնել զայդ, մանաւանդ
զսիրա իմ վիրաւորեցից այդու և ոչ զնոսա: Եթէ իշ-
խանութիւն առիք ի վերայ իմ սպանանել զիս, պատ-
րաստ եմ՝ ահաւասիկ յանձարութեամբ, այլ ոչ եղէց
հաղորդ արդարոյդ այդոցիկ մահուան:

Ցայնժամ քարկոծեցին ամենայն բազմութիւնն
զսուրբսն, և բարձրացաւ դիպացաւ քարինքն ի վերայ
նոցա մինչև ցղուխան և ոչ ծածկեցան զլուխք սրբոյն:
C 486v Եւ հրամայեաց զաՀձի միոյ վիրգ մի առնուլ և հար-
կանել զղլուխ սրբոյն Ցովսէփայ: Եւ վաղվաղակի աւան-
դեաց զհոգին:

Եւ նաեւել պահապանքն պահէին զերիս աւուրս
զնշխարս սրբոյն, և ի չորրորդում աւուրն եղեն շարժ-
մունք և ձայն մեծ որոտման, և կարկուտ և հոդմ,
մինչև զարհուրեցան ամենեքեան և զղոդմանի հարան:
Եւ իջեալ հուր յերկնից և կիզեաց զպահապանսն և
քարինք բազնաց տաճարին կործանեցան, և նշխարք
սրբոյն անեղեւոյթ եղեն ի տեղւոջն, քանզի պատա-
ռեալ տեղւոյն՝ ծածկէը զնշխարան, զի մի՛ այրեացի

յանհաւատիցն այնոցիկ:

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի և քահանայն Ցովսէփ յաւուր ուրբաթու յառաջին շաբաթին մեծի պենտակոստէին ի Քրիստոս Ցիսուս ի տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս, ամէն:

Իսկ պետանելին Այլեթալաս առեալ իշխանին և մոգպետին տարան ի գաւառն, որ կոչի Բեղնապարայ ի դեղաքաղաքն որ Տուժոր կոչի Հրիսախպարն և ժողո-վեցին նոյնպէս և անդ արս և կանայս քրիստոնեայս ազատս և ծառայս:

Եւ հանին զսուրբն ի լեառն մի բարձր կապեալ ոտիւք և ձեռաւք և նեղէին յոյժ զքրիստոնեայսն, որ ժողովեալ էին, քարկոծ առնել զնա: Եւ արկեալ քա-րինս ի վերայ նորա յոյժ՝ այնպէս զառն առնջանաւք զնա

ռաւոր առնէին զԱստուած։

560 Կատարեցաւ սուրբ վկայն Աւիթալաս յամենեան յուլիսի տասն և ի չորքն, ի կատարման սուրբ պէնդակոտաէին ի Քրիստոս Յիսուս ի տէր մեր, որում վայելէ վառք, իշխանութիւն և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։*

* C ունի այս յիշատակարանը † Ամենագով սուրբք վկայիցս պաղատանաւք Քրիստոս Աստուած ողորմեա ստացողն սուրբ կտակիս պը [=պարոն] Տուածին և տան և տղայոցն և եղբարց և աղգականաց և ուսյս պըհանն [=Պարոնհանն] և հնոջ և Յոհանիսին և ամենայն արեան մերձակայից և աշխատողաց ի նէւթս և յիշողացդ և յիշելոցս առհասարակ Աստուած ողորմեացի, ամէն։

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

էջ

Ա. Վկայութիւնք բազմաց մարտիրոսաց, որք ի Պարսս կատարեցան, հազարք հազարաց և բիւրք բիւրուց, զորս այժմ սուղ[ի]ն պատմեցից՝ զարանց և զկանանց յանուանէ՝ և [ա]տպա յեռոյ զբաւանդակն. և թէ վասն որոյ պատճառի՝ եղեն՝ վկայք. [ե]րանելոյն եփրեմի յԱրևելեան Դրոց ասացեալ զբաւանդակն . . . . . 1—4

Բ. Վկայութիւն բազմաց սուրբ նահատակաց արևելեայց, որ կատարեցան վասն Քրիստոսի. . . . . 5—94

Գ. Վկայութիւն սրբոյն Շմաւոնի եպիսկոպոսի, որ վկայեաց անթիւ բիւրուք յեկեղեցն Արևելից ի Հայոց Պարսից աքաղայից աքաղայէ . . . . 95—146

Դ. [Զշահդուտ՝ փոխանակ Շմաւոնի՝ կատարեցին սրով հարիւր արամբք ի քաղաքն սպրիեվլի։] . . . 147—149

Ե. Վկայութիւն քերց Ձմաւոնի՝ Թերբուայ և քեռն իւրոյ և ազախնոյն. . 150—155

Զ. [Վկայեցին և այլ սուրբ արք հարիւր և կանայք տասն ի տասն մայիս ամսոյ:] . . . . . 156—

Է. Վկայութիւն սրբոյն Յեղանդխտոյ ի քաղաքին որ անուանեալ կոչի Բեթուլաք յաշխարհին Գերմանացւոց. 157—165

Ը. Վկայութիւն Բարբաշմենայ եպիսկոպոսի և վեշտասան այլ ևս վկայից, որ ընդ նմին վկայեցին . . . 166—172

Թ. Վկայութիւն վկայից, որ սպանան ուրեք ուրեք ի ձեռաց մոգպետացն, թող որ ի դրան արքունի կատարեցան. . . . . 173—176

Ժ. Վկայութիւն Մելէսի եպիսկոպոսի և Սրբահամայ երիցու և Սինէի սարկաւագի՝ ի սկզբանէ հալածանաց մերոց.. 177—187

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ԺԱ. Վկայութիւն սրբոց կուսանացն Թեկլի և Մարիամու և Մարթայի և Եմէի.. 189—196

ԺԲ. Վկայաբանութիւն սրբոյն Ակիփսիմեայ և Այիթալայ և Յովսեփայ, որք վկայեցին ի Պարսս յամս Ձապուհ արքային . . . . . 197—216

ԺԳ. Վկայաբանութիւն Յովսէփայ քահանայի և Այիթալա սարկաւագի, որ վկայեցին ի Պարսս ընդ սուրբ եպիսկոպոսին Ակեփսիմայ ի Ձապուհոյ ամպարիշտ թագաւորէ . . . 217—236

ՑԱՆԿ

ՍՈՒՐԲ ԳՐՔԻՑ ԱՌՆՈՒԱԾ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ

—Փակագծուած թուերը ցոյց են տալիս հրատարակութեանս էջերը—

Ծննդ. ա, 31 (79). գ, 16 (65). թ, 5—6 (61). լթ, 11—12 (15).

Ելք. գ, 5 (49). է, 5, 6 (32).

Ղևտ. է, 26—27 ? (61). իզ, 30 (51).

Թիւք. իդ, 23—24 (96). լե, 33 (61).

Ելկ. Օր. ե, 9, 10 (32). իբ, 23—24 (42). լբ. 35 (32).

Ցես. ե, 16 (49).

Ելկ. Թագ. ա, 21 (60).

Ջորբ. Թագ. թ, 10 ? (43).

Ա.ռ. Մակ. ա, (96). բ, 7—13 (98). բ (99). բ (103).

Ելկ. Մակ. գ, 18—31 (91). է (92).

Սաղմ. գ, 2 (50). թ. 13 (61). ժէ, 38 ? (50). լգ, 35—36 (36). լէ, 2 (50). ծբ, 10 ? (49). ծգ, 24 (61). կե, 10, 12 (33). կէ, 24 (49). 36 (197). հբ, 2 (34), 8 ? (43). ղգ, 14 (51). ճբ, 9 (84). ճէ, 10 ? (49). ճժե, 15 (63). ճժէ, 6—12 (73), 18 (50). ճիգ, 3 (155). ճլե, 6 (25 և 27). ճլգ, 14 (32). ճխթ, 5 (197).

Առակ. ա. 12 ? (155).

Իմաստ. գ, 1 (235).

Ցովբ. ե, 26 (26).

Եսայ. ե, 13 ? (43). ժ, 5 (50), 33—34 (36). ժգ, 7—8 (55), 16—17 (54). 20 (24). իգ, 19 (18), 20 (38). ծգ, 11—14 (12). կգ, 3 (49). կզ, 1—2 (10).

Ովս. ժգ, 8 ? (43), 14 (14).

Զաք. թ, 16 (12).

Երեմ. ը,14 (24), 19—22 (83). թ, 1 (35), 23—24 (71). ժա, 20 (22). ժէ, 18 (68). է, 12 (22).

իբ, 19 (62). իգ, 20—24 (62). իը, 14 (50). ծ, 7 (84). ծա, 7 (23).

Գան. է, 8 (96). ժբ, 13 (18).

Եղեկ. ե, 10 (42). ժը, 4, 20 (61). իա, 3—4 (50). իգ, 7—8 (60). ա (96).

Մատթ. ե, 41 (6), 44 (228). է, 14 (223). ժ. 9 (109), 22 (223), 28 (135 և 228), 32 (178). ժգ, 8 (58). իգ, 11 (182). իդ, 12 (223). իե, 21, 2 (138). իզ, 24 (193).

Մարկ. ը, 25 (53), 35 (136). ժ, 30 (85). ժբ, 27 ? (47). ժգ, 13 (223). ժդ, 21 (193).

Ղուկ. ժբ, 16—20 (195). ժթ, 17 (138). ի, 38 ? (47). իա, 16—19 (28). իբ, 22 (193).

Յովհ. ե, 28—29 (17). ժա, 25—26 (14). ժէ, 13 (136). ժզ, 33 (78). ժէ, 23—24 (39).

Գործք. է, 33 (49).

Հռոմ. ա, 23 ? (57). է, 24 (79). ը, 18 (223), 22 (58).

Առ. Կորնթ. գ, 10 (10), 12—13 (12), 16 (11), 16—17 (10). է, 23 (109). ժգ, 13 (64).

Երկ. Կորնթ. գ, 14 (18). ե, 1 (11). ժա, 25 (223).

Գաղատ. գ, 27 (192), 28 (65). դ, 26 (57).

Եփես. բ, 20 (11), 20—22 (10). գ, 15—16 (40). ե, 23 (65). զ, 5 ? (160).

Փիլիպ. գ, 10 (13).

Կողոս. ա, 24 ? (13). բ, 19 (40).

Առ. Թեսաղ. գ, 15 (18).

Երկ. Թեսաղ. ա, 4 (61).

Եբր. գ, 15 (60). ժ, 31 (38). ժբ, 7 (55), 8 (51). ժգ, 12—13 (63).

Երկ. Տիմոթ. բ, 8—13 (136).

ՅԱՆԿ ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒԱՆՑ

Աբիհելա, Աբիհելայ, Աբիհելայ 114

Աբիմելեք 70

Աբիրամ 75

Աբիրոն 53

Աբրահամ երկիւղ 177, 186

Աբրահամ խոստովանող 22

Աղամ 34, 78

Աղեն 171

Աղբանա աշխարհ 200, 201

Աղբաքուսիթ մոգպետ 201

«Աղբատ» տ. Աղդ

Աղդ նեբքինէ [=Աղատ], Աղբդ, Աղբդա 2, 144

Ախաբ, Ախայաբ (=Ա.քաաբ) 61, 75

Ակիւխիմա(ս) եպիսկոպոս 197-203, 208, 214-217, 235, 236

Ահարոնէ 76

Ահեկան ամիս 155

Աղեքսանդր քաղաք 180

«Ամբէ» տ. Ամբէ

Ամեն աշակերտ Անտոնի 180

Ամբէ 75

Անիմպաս(ս) սարկաւագ 197, 198, 204, 208-210, 217-218, 220, 222, 225, 230

Անայէլ, Յայէլ 70

Անանիա 114, 139

Անանիանք 31

Անտիոքոս 96

Անտոն 3, 180

Ապրիլ ամիս 2, 147

Ասորեստան 181

Ասորեստանեայ 50

Ասորի 22, տ. Եբրեմ

Ասորիք 107

Աբամպդ 160

Աբբիւ քաղաք 201, 205, 221

«Աբբիշ» տ. Աբբիւ

Աբեաց աշխարհ 213

Աբեգ ամիս 127

Աբեւելեան Գիրք 1

Աբեւելից երկիր 34, 43, 56, 74, 76, 81, 89, 95, 103, 120, 129, 151

Աբեւելից վկայք 5, 22

Աբեւմուտք 23, 43, 56

Արիք 213

Աբտաշիր 1
«Աբգայատաա» (=Գոշմադդ) 121
Աւշնատպ, Աւշնատպա 158, 161
Աւբէնք 61

Բաբիլացի 50
Բաբիլոն, Բաբելոնք 23, 31, 86
Բաղատամ 95
Բարբաշմէն 3, 166-173
«Բարեաշատեն» տ. Բարբաշմէն
Բարեքեանք տ. Ջաքարիա
Բեդդէեմ 62
Բեդնադարայ դաւառ 235
Բեթուլաք 157
Բելատաա քաղաք 179
Բենիամին, Բենիամեն 81
Բէրեբլոնի դիւղ 204
Բիթլաթուբա, Բիթղաթուբա 204
Բիթենէբրի դիւղ 204

Գաբատյ 81
Գագեայ որդի 181
Գաղատագ 83
Գղեայ եպ. 179
«Գեաւղ դպրաց»=Բիթլաթուբա 204
Գեեզի 184
Գեղբուայ լերինք 60
Գերմանացւոց աշխարհ 157
Գոգ և Մագոգ 96
Գողգոթա 13, 58
Գոշգադդ, Գոշթադդ արվբէդ 2, 121-126
Գուատպ տ. Գոշգադդ
Գուձատպ, Գուձադպ 2, տ. Գոշգադդ

«Դաբայ» 81 տ. Գաբատյ
Դաբիդմադան գաւառ 212
Դաթան 53
Դանդուլ 223
Դանիէլ 18, 86, 96
Դաւիթ 60, 185, 197
Դեբովրայ 75
Դեպքորքաւ մոգպետ 225 տ. և Որսորքար
Դերբատրուբ մոգպետ 213

Եգիպատացիք 76
Եգիպտաս, Եգւպտաս 3
Եդեզն 222
Եդովմ 49
Եզանդուխտ տ.Յեզանդուխտ
Եզեկիէլ 42, 60, 96
Եղրայելացիք 62
Եղիազար 91
Եմէի 189, 190
Եսայի, Իսայի 12, 17, 24, 49, 50, 84
Եսթեր, Իսթեր 70
Եսուա (Տուա, Տոմ) Շապուհ 189, 190, 191, 195
Երեմիա(ս) 24, 43, 50, 68, 71, 83, 90, 91
«Երիմա» 91, տ. Երեմիա
Երկոտասանից հկեղեցի 113
Երուսաղէմ 1, 2, 51, 57, 62, 91, 96, 97, 113, 180
Եւա 65, 70, 75, 78, 79
Եւեւաթա 59
Եփրեմ Խորին Ասորի 1, 22

Ջաքարիա 12, 62
Ջաքարիա Բարեքեանց 62
Ջիրուդ մոգպետ 224
«Ջնդապուխ» տ. Յապատապուխա

Թարշիշ 59
Թեկղ կոյս 78
Թեկղ Հաւատաւոր 189, 190
Թերբի, Թերբու Հաւատաւոր 2, 150-153

Իդիաթ գաւառ 221
Իլամ, Լամ քաղաք 179
Իսայի տ. Եսայի
Իսթեր, Եսթեր 70
Իսրայէլ 23, 81, 97, 98, 101, 103, 107

Լամ տ. Իլամ
[Լեառն] 114
Լիբանան 36, 55

Խաման(=Համան) 0
Խղեաթ 181
Խնդաթ 158
Խորին Ասորի (Եփրեմ) 22
Խուժաստան 113, 168

Կայեն 58, 61
Կոստանդիանոս թագաւոր 1
Կորէս 53

Հաբէլ 58
Հայք 43, 216
Հարաւ 23, 43, 56
Հերովդէս 62
Հին կտակարանք 93
Հիւսիսի 23, 43, 56
Հնդիկք 59
Հոկտեմբեր ամիս 216
Հողեփառնէս, Հոդոմիէ 70
Հոդոմիէ 70
Հռոբէն 94
Հրէայք 112, 114, 150, 192

Ղաբան քաղաք 168
Ղեւի 81
Ղոմա 67

Մագոգ տ. Գոգ
Մակաբայեցիք 95
Մակաբէ տ. Յուդա
Մայիս ամիս 3, 156
Մանէ 231

Մանիքեցի 230, 231
Մատաթիա 97
Մարթա 189, 190
Մարիամ 189, 190
Մարկոս դծող 196
Մարտ ամիս 194, 195
Մելան աշխարհ 183
Մելէս, Միլէս, Մելիս եպիսկոպոս 3, 177-184, 186, 187
Մելիկէ տ. Մելէս
Մեհեկան ամիս 168
Մեղկէ տ. Մելէս
Մխիթար 196
Մծբին քաղաք 3, 181
Մովսէս 27, 32, 41, 47, 49, 61, 76

Յազտադուխտ 3, տ. և Յեզանդուխտ
Յակոբ 47, 97, 101, 103
Յակոբ Մծբնայ Հայրապետ 3, 181
Յակոբոս եղբայր Տեառն 62
Յայէլ 70 տ. Անայէլ
Յեզանդուխտ, Եզանդուխտ 157—162, 164, 165 տ. և Յազտադուխտ
Յեսու որդի Նաւեայ 49
Յիսուս 10, 13, 33, 48, 62, 73, 79, 80, 94, 107, 108, 110, 117, 119, 126, 127, 131, 136, 137, 143, 145, 146, 163, 164, 165, 183, 185, 193, 216, 221, 235, 236
Յոհաննէս 236
Յոյնք 96, 107
Յովակիմ 62
Յովհաննէս Կարապետ 62, 78
Յովիտա 62
Յովնաթան 60
Յովսէփ, Յուսիփ 47
Յովսէփ վկայ 197-8, 204-207, 217, 222, 226-228, 233-235
Յովսիա 84, 90, 91
Յորոբովամ 90
Յուդա մանաքէ 70, 75, 102, 105, 107
Յուդա մաւանիչ 70, 75, 192, 195
Յուդիթ 70
Յուլիս ամիս 3, 236
Յունան 53
Յունիս ամիս 3
Յուսիփ տ. Յովսէփ
Յուստադուխտ 222 տ. Յազտադուխտ, Յեզանդուխտ
Յրիստիփարն 235

Նաբուգոդոնոսոր 198
Նաբուխ Եղրայեցի 61
Նազարեցի 183, 185

Ներսէհ Եղբայր Որմզդի 187
Ներսէհ Տուճատուհ 189 տ. Նաուճատուհ
Նեբսէս Եղբայր Մելէսի 4
Նոր Կտակարան 93

Շահդուս 2, 14
Շապուհ արքայից արքայ 1, 95, 104, 141, 146, 160, 170, 197, 198, 215-217
Շմաւոն Եպիսկոպոս 1-3, 95, 104, 105, 107, 108, 112-115, 117-121, 27, 131, 132, 135, 138, 145-147, 150, 152, 153, 166, 167
Շուշան 81
Շուշան աշտարակ 179
Շրգան արքայ 158

Ոհաննես 196
Ովսիայ 90, տ. Յովսիա
«Որէաս» տ. Պուսակ
Որմիզդ 4, 186
Որսոքար մոգպետ 221 տ. և Վեսքորքար
Ուրիա Սեմեանց 62

«Պահաս» տ. Պուսակ
«Պայտակ» 138, տ. Պուսակ
Պապա Եպիսկոպոս 181, 182
Պարոնիկ ոսկիս 236
Պարսից վկայից Պատմութիւնք 5
Պարսք 1, 2, 95, 104, 107, 108, 146, 202, 213, 216, 217
Պատգ, Պատգէ 189-192, 194, 195
Պատգոս 78, 136
Պետրոս 78
Պուսակ կոտպետ 2, 138

Սափէր 59
Սեմեանք 62 տ. Ուրիա
Սենեքերիմ 76
Սիրէ սարկաւագ 177, 186
Սիոնի 83
Սիսարա 70
Սկարիովաացի 192
Սղակ քաղաք 104, 113, 166, 172, 181
Սոքար, Սոքոր 75
Ստեփանոս առաջին վկայ 62, 78

«Վրան» տ. Վրկան
Վրկան 3, 178, 183, 186

Տիզբոն, Տիսբոն 3, 104, 166, 172, 181
Տուաճ պարոն 145, 236
Տուժոր գեղաքաղաք 235

Տված պարոն ա. Տուած

Ւհատիպար, Յրհատիպարն 235

Փարաւոն 49
Փարաւոն կաղ 90
Փենեհես, Փենեհէս 76
Փղիշտա 49
Փոքր-Տիկին 145

Քաղց ամիս 168, 172
Քհատայիք 96
Քուշանք 59
Քրիստոս 3-5, 7, 9, 10, 12, 13, 23, 33, 38, 40, 47, 53, 54, 57, 62, 65, 67, 68, 73, 79, 80, 93, 94, 110, 116, 118, 119, 126, 127, 134, 136, 137, 139, 140, 143, 144, 145, 146, 150, 153, 155, 157, 159, 161-165, 172, 176, 178, 179, 187, 190, 192-196, 200, 201, 206, 207, 209, 210, 214, 216, 219-224, 227, 230, 235, 236

Վրիպակներ

էջ	տող	սխալ	ուղիղ
27	* ծան.	զորայ	զորայս
32	* ծան.	նախանձոտ	նախանձոտ
46	42	իմաստուիճ	իմաստուցիճ
49	105	Յեդոմ	Յեդոմ
49	ծան. 107.	հնծանաճառաց	հնծանաճառաց
57	11	յանկաջալուս	յակաճջալուս
59	75	հողամացն	հողամաղն
62	67	անիծս	անիծաւ
80	լուս.	Ե	Ե
81	26	դառնեուն	դառնաւուն
96	լուս.	10, 15 եւ 20 *յուանիշանակներդ մի մի տող վեր տանիլ*	
122	ծան. 33	*առեալացնիլ* Տ բազաւորութեանս իմոյ	
126	100	ասացն եւ	եւ ասացն
169	84	Այժմ	Այժմ
176	ծան. 70.	հողալ	հո գալ
209	312	ծնդաց	ծնգաց
214	429	կտսմահ	կտտամահ
225	251	յազբել	յաղբել

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0159235

4680

235
Q-16